555

P. IRANENSIS
DE REG. FILIOR

1496

4

Est 335
n 4

52.

i18420114

Cat. 184

Liber de ingenuis adoleſcentium moribus.

BIBLIOTECA PROVINCIAL Y DE LA UNIVERSIDAD DE SEVILLA

Liber de ingenuis adoleſceutium moribus ꝯtinet hec capitula.

Primum capitulum: de dilectione parentum ad filios.
Sequundum: de etatibus hominis
Tertium: de conceptu hominis ad procreandam bonam prolem.
Quartum: de regimine pregnantis ⁊ lactantis
Quintum: de regimine infancie
Sextum: de regimine puericie
Septimus: de regimine adoleſcentie
Octauum: quomodo filij a parentibus fiant illuſtres
Nonum: de etate cõſiſtencie que eſt a.xxx°. in quadrageſimã annum
Decimum: de exemplis ⁊ inſtitutis veteꝝ circa filiorum regimen

Illuſtriſſimo ac reuerendiſſimo domino Hippolyto eſtēſi cardinali digniſſimo libellus de īgenuis pueroꝝ ⁊ adoleſcentū moribus dicatus edituſq̄ a dn̄o petro tranenſi artium ⁊ theologice doctore ac epiſcopo theleſino feliciter incipit.

Prologus.

Admirat⁹ nō mediocriter illuſtriſſime ac reuerēdiſſime dn̄e tuā p̄clarā indolē nō ſolū virtutū elegātia p̄ditiſſimā: ſʒ nāli mune re locupletē miro gaudio oblectat⁹ ſuʒ: ⁊ incredibili voluptate replet⁹ ⁊ eo magis aīo ſubridebā cū te ſanguie eſtenſi genitū medita bar. vetuſtū. n. et regale: ⁊ fere diuinū eſtēſe gen⁹ a quo nō ſolū inclyti p̄ncipes: ſʒ īnumeri viri militia: ꝓbitate: ⁊ oī virtutū genere claruerūt. quoꝝ ꝓpago mirifica cū tu ſis reuerēdiſſime p̄nceps q̄ꝫ egregie ꝓauo rū tuoꝝ ⁊ illuſtriſſimi Herculis pr̄is tui p̄clara ⁊ ſat admirāda faciora aīo ⁊ opib⁹ cōſectaris: nō. n. vt puberes ⁊ adoleſcētes fluxā etatē ⁊ tur pē vitā geres: ſʒ mores ītegros atq̄ȝ graues ⁊ ſpectatū ſatis ⁊ liberale exēplū de te oībus exhibuiſti. qs. n. memorare poſſet: q̄ꝫ prudēs: q̄ꝫ pius ſit tibi aīus ⁊ aduerſus oēs nō mediocriter magnific⁹: Erga deū reli gio tibi celebris ⁊ exculta ſatis. multiſq̄ȝ venerata cerimoniis. ſic reli giosiſſimi parētis tui illuſtriſſimi Herculis ferrarie ducis imitaris exem plū q ocl'os ab exactiſſimo dei cultu nūq̄ꝫ auertit: q lōge diffuſas manuſ ac vberes paupibus ſemp exhibuit: q cūctos populos lenitate ꝯplectit̄ ⁊ māſuetudīe: ac oībus gentib⁹ memorāda clemētia: q̄ qdē paterna ve ſtigia ⁊ ꝓbati p̄ncipis exēplū: ⁊ paterne ꝓbitatis culmē ⁊ virtutis faſti giū ita oculis tuis iniecta ſūt: ita ptinaciter īfixa: vt cū adult⁹ ad ꝑfectā etatē ꝑueneris: clariſſima de te futura ſperem⁹ faciora quā ob rē de īge nuis pueroꝝ ⁊ adoleſcētū morib⁹ hūc libellū tuo nomini dicatū ꝯficere ſtatui: tū ēt q2 mirꝝ in modū ſcire ardebas ꝑfluxos dilabentis etatis an nos ⁊ tua p̄cordia vehemēter ebulliebāt currentē ⁊ momentaneā ac la bentē pubtatē recta lāce metiri ac firmatis ſtateris appendē: q̄ mobilis atq̄ȝ fluxa hac ⁊ illac ꝑfluit: quā niſi moderat̄ habenis ꝯpeſcueris: qua ſi vorago rapax oīuʒ virtutū parit incēdiū: ⁊ ꝑna malis atq̄ȝ p̄ceps mul tū hʒ voluptatis ⁊ dulcedis: q̄ oīa cū recte videas illuſtriſſime p̄nceps: plurima obſeruātia ⁊ accuratiſſime ꝓuidiſti ne qd ſceleris tuam adole ſcētiā ꝯlibare ac inficē poſſet. Igit̄ nō tui cōmouendi cā. hūc libellū cō feci ſʒ tuo ipio obſecuturus. nulla. n. penes te labes: uulla obſcenitas nulla moꝝ obliqtas. ſʒ vt voluptatē ⁊ munimen tue ītegerrime ꝓbitatis ſumē poſſes: ⁊ poſteris tuis documēta ab exordijs vite vſq̄ȝ ad cōpletaȝ adoleſcētiā traderent̄ q2 tota vita humana pēdet ab eo qd̄ i teneris an nis accipit̄. ergo ad hunc libellum non ſolum legendum ſed operibus imitandum peruigili ac celeri cura accedamus.

AVE·MARIS·STELA·

Capitulum primum de dilectione parentū circa filios

INgenuos pueroꝝ ⁊ adoleſcentum mores ſi recte deſcri/
bere voluerimus ſatis opportunuz eſt ſe mota oī ſegicie
atqꝫ vecordia accuratiſſime diſcutē q̄ꝫ ingēti ardore parē/
tes et q̄ꝫ ꝑdite filios diligant. hinc.n. oīs peccatoꝝ labes
exoriat̄ neceſſe vt̄. ⁊ oīs adoleſcentū vita ſceleſta conficit̄
cum.n. parētes intēpate ac obtuſa aī ratiōe filios diligūt nimis atqꝫ ni/
mis adoleſcentiū moribꝰ indulgēt: ⁊ defluē in ſcelera laxatis habenis ⁊
pendentē ꝓcliuitatē carnis ad illecebras decurrē ⁊ incautā puericiā ⁊
pendulā ac laſciuientē adoleſcētiā d[illegible]ire: ac innumeris ſcelerībꝰ obrui
⁊ ſepeliri nō ſolū ignaui ac ſceleſti parētes ſinūt: ſed in filioꝝ ſceleribꝰ
oblectant̄: Grāde ꝑfecto nefas īdulgētia ſatis ꝓfuſa in adoleſcētes. ob
quā rē nō mediocris eſt ꝓfectus vt lucide apiamꝰ cur tantū ardoris nā
immiſcuit animis hōium ⁊ cūctis aīantibus tā vrētes flāmas īgeſſit. vt
vnū q̄dqꝫ aīal ſūmo ⁊ in cōpabili amore ꝓprios filios cōplecteret̄. ⁊ ſi/
cut ceteris aīantibꝰ nā pretulit hōiem ita oportuit vt ceteris p̄ſtantius
atqꝫ ſublimiꝰ vnū q̄dqꝫ diligēt. Igit̄ ad hāc flāmā amoris cognoſcēdaz
pricipio reꝝ oīum accedamus vt q̄bus icēdijs hic eſtuat ardor quibus
flāmis efferueat ꝑdiſcē valeamꝰ. vt tempate ac recte filij a parentibꝰ di
ligant̄. tūc.n. ꝓbos ac ſapiētiſſimos viros futuros certe ſperamus ſi pa
rentes filios recte dilexerint: Cuius incēdij ⁊ ardoris p̄ma rō ſic deſcri
bit̄ ab Ariſtotele in ſcd̄o de aīa cuius hec verba ſunt nālīſſimū.n. opus
viuentibꝰ eſt: q̄cunqꝫ ꝑfecta ⁊ nō orbata aut generationē ſpōtaneā non
habent facē alteꝝ quale ip̄m animal quidem aīal planta aūt plantam
quatenꝰ ipſo eſſe ſemp ⁊ diuino ⁊ in mortali participent ſecundū q̄ poſ
ſunt. omnia.n. illud appetūt: ⁊ illiꝰ cā agunt oīa q̄cunqꝫ agūt ſecunduz
naturā. In his verbis dicit phyloſophus q̄ finalis cā generatiōis oīuz
que agūt ſecundū naturā eſt participatio īmortalitatis ⁊ diuine ſimili/
tudinis in ꝑpetuitate q̄r ſemp remanet idē hō ſpecie licet ip̄z īdiuiduū
corrūpat̄: ⁊ ſic ſpecies ꝑpetuat̄. Et iteꝝ phyloſophus ſubiūgit dicēs q̄
duplex eſt finis. ſ. finis quo. i. facere īdiuiduū: ⁊ hūc finē nō appetūt p̄n
cipaliter ⁊ vltimate entia nālia eſt ſecundus finis. ſ. gratia cuius oīa fi/
unt ſcilicet ꝑpetuare ſpeciē que eſt aſſimilatio diuina ſicut artifex edi/
ficans domū intendit domū cōplere: ⁊ ſic eſt finis quo. ⁊ poſtmodū ibi

habitare quod eſt finis cuius et ſic complere domum eſt finis quo ſed
habitare eſt finis cuius.quia edificatur domus propter habitationē ſic
omnia que producunt ſecundum naturam intendunt illud indiuidu//
ium producere ⁊ complere.⁊ dicitur finis quo ⁊ per talem productio//
nem volunt ꝑpetuare ſpeciem quod dicitur finis cuius et ſic ꝑpetuitas
ſpeciei dicitur finis cuius ⁊ cauſa iſtius perpetuitatis agūt omnia que
agunt ſecundum naturam quod quidem deſiderium perpetuitatis ma
gnum eſt atqꝫ ampliſſimum nihil enim amplius dari poteſt ſecundum
naturam q̃ꝫ ipſum eſſe. nam omnium bonorum ſubiectum exiſtit ideo
dixernnt ſapientes viri ꝙ louge maius malnz eſt nihil eſſe q̃ꝫ eſſe eter
naliter damnatum.quia omnia bona in ipſa annihilatione extingūtur
et maxime fugiunt omnia viuentia.ſcilicet annihilari ideo philoſophus
primo phyſicorum:ꝙ priuatio pertinet ad malum ⁊ ꝙ omnis forma eſt
quedā participatio ſimilitudis diuini eſſe ergo appetitus ꝑpetuitatis
ſuperat omnia deſideira naturalia.quando ipſum eſſe perpetuum ſit.
nam per generationem filiorum perpetuatur eſſe ſpecificum. talis er/
go debuit eſſe amor filiorum quale eſt perpetuitatis bonum:⁊ non ſo/
lum per generationez filiorum ꝑpetuatur ſpecies ſed genus ⁊ parētū ⁊
ꝓauoꝝ familia et quodāmodo parētes ipſi ꝑpetui videntᷣ nā filij imagi
nes ſunt parētū ⁊ ꝓauoꝝ monumēta iō plautus in auluaria qȯ tibi ſem
piternū ſalutare ſit liberis ꝓcreandis. Secūda ꝓbatio dilectiōis filioꝝ
eſt ſup naturalis ac diuina creatio de qua ſcribitur geneſis primo facia/
mus hōiem ad imaginē ⁊ ſimilitudinē noſtrā. Nō.n.pōt deus aliū deū
ꝓducē ſicut hō ꝓducit hominē nā deus ſpiritus eſt a ſe ſolo cōprehenſi
bilis infinit⁹ in diuiſibilis ideo ſatis ridiculuz eſſet atqꝫ puerile dicē ꝙ
deus ꝓducat aliū deū.ideo.xii.methaphyſice dixit philoſophus.ꝙ deus
eſt ſubſtātia ſimplex ⁊ act⁹ purus ⁊ mouēs imobile:⁊ oēs ſapiētes plu/
ralitatē deoꝝ negauerunt nec ꝑp hoc deſtitit de⁹ ꝓducē ſecūdū ſuā boni
tatez deus.n.nihil aliud niſi ſūmū bonū eſt.⁊ bonū q̃to magis bonuz
tāto ſui ipſi⁹ magis diffuſiuuū ergo de⁹.ex ſua bōitate maxīe diffuſiuus
Ideo angelos ⁊ hōiem.⁊ oīa ex nihilo creauit.q꞉ ſicut ignis ſua nā dif/
fundit ca lorē ſic de⁹ ꝑ ſuā bonitatē: ſapiam :⁊ potēciā creādo angelos
⁊ hōiem ad ſuaz ſimilitudinē creauit eos non.n. vt ſibi ꝓficēt:aut q꞉ in
digēs erat:ꝓduxit hōiem ⁊ angelos ſed q꞉ ſūme bonus igiᷣ ſue bonita
tis ſūme diffuſiu⁹.vt ſuā bonitatē:ſapiam:⁊ potēciā i creaturas effunde
ret: Quin ēt ſatis pꝫ ꝙ aſſimilatōis diuine eſt ꝓducē ſibi ſimile. In quo
infinita bōitas:ſapia:⁊ potētia ꝓducētis oſtēdiᷣ cū pr̄ ꝓducit filiū:oſten
dit potentiā ſapientiā ⁊ bonitatez ſuā quid.n.potētius qd ſapiētius:qd

melius ꝙ̄ ꝓducē ſibi ſimile merito ergo nihil appetibilius:nihil amabi
lius:ꝙ̄ filium ꝓducē ſic in ſacris litteris diuina cantant eloquia. genitū
non factū conſubſtātialē patri:qꝛ pater a nullo eſt factus nec creatꝰ nec
genitus filius a patre ſolo eſt non factus nec creatus ſed genitus et ma
thei.xvi.hic eſt filiuꝰ meus dilectꝰ.idē marci.viiij.ca.ꝛ chryſoſtomus ſup
Matheum neq3 aūt ſolū diligit eū qꝛ genuit ſ3 qꝛ vnius eſt volūtatis
cum ipſo ſeqtur.n.in quo mihi cōplacui.ac ſi dicēt in quo requieſco ꝛ hi//
larius doctoꝛ egregius hūc ergo eſſe filiū:hūc dilectū:hūc cōplacitū. Si
militudo ergo diuina ē diligē filiū. Tertia ꝓbatō habet̄ pro vt hō ceteris
animātibꝰ cōparat̄ nā cunctis viuentibus ſūmus gignēdi appetitꝰ inſi/
tus eſt a nā ꝓducēdi ꝙ̄ ſibi ſimile.et q̄to nā ꝑſtantioꝛ tāto hoc ardētius
concupiſcit ideo animalia magis atq3 digniꝰ ꝙ̄ plāte ꝛ arboꝛes ad ꝓdu
cendū ſibi ſimile a nā mouent̄ et lic3 experientia hoc ſatis oſtendat:tñ ali/
quid breuiſſime dicamus legimus de phenice aue pulcherrima.vt dicit
phyſeologus ꝙ expletis quingētis annis intrat in ligna libani ꝛ colle/
ctis aromatū virgis rogū ſibi ſtruit.ꝛ verſa ad radios ſolares alax plau
ſu volūtariū incēdiū ſibi nutrit.quo incēdio moꝛit̄:cōburit̄:ꝛ incinerat̄.
ex quibꝰ ciner ibꝰ generat̄ vermiculus q phenix eſt:de quo dicunt hy/
ſiologus ꝛ:alanus ꝙ onyas ſūmus pōtifex in heliopoli ciuitate egypti
ad ſimilitudinē tēpli hieroſolymitani edificaſſet pꝛimo die aznnox mul/
ta ligna aromatica ſup altare cōgregaſſet in quibꝰ ignē ad offerendū ſa
crificiū ſuccēdiſſet.ſubito oibus videntibus deſcēdit hec auis in mediū
rogū q̄ in igne ſacrificij ſtatim cōbuſta eſt:ꝛ in cinerē redacta.et ſtatim
ignis cū ciner ibꝰ:multa cū diligētia reſeruatꝰ eſt.et intra triduū quida3
vermiculus ex ꝑdicto cinē factus eſt:qui tandē recipiēs foꝛmā auis euo
lauit ad ſolitudinem ꝛ dicit phyſeologus ꝙ vermiculus ille miro odoꝛe
fragrabat plinius autem.x.li.naturalis hiſtoꝛie.ca.ii.ſic ſcribit ethiopes
atq3 indi diſcoloꝛes maxime ꝛ innumerabiles ferūt aues:ꝛ ante oēs no
bilem arabie phoenicem aquile narrant magnitudinē:auri fulgoꝛe3 cir
ca collum cetera purpureus ceruleam roſeis caudam pennis diſtin/
guentibus uiuere annis ſexcentis ſexaginta ſeneſcentem caſia thuriſ/
q3 ſurculis conſtruere nidum:replere odoꝛibus ꝛ ſupercinoꝛi.et ex oſſi/
bus deinde ac medullis naſci pꝛimo ceu vermiculum inde fieri pullu3
ꝛ plura alia dicit Plinius:que cauſa breuitatis ſubticere viſu3 eſt ali//
qui volunt ꝙ licet iſta auis ſit ī arabia tamen quandoq3 euolare in egy
ptum vt dicit Plinius in prefato loco.ꝛ Baſilius dicit de balena que pi
ſcis magnus in mari eſt. Cu3 videt catulos ſuos arenarum cumulus im
pediri aque magnitudinem in oꝛe collocatam ſuper eos fundit ꝛ pꝛo

defenſione catulorum ſe multis periculis exponit. ꝛ quando inualeſcit tempeſtas filios ſuos adhuc teneros in ventrem ſuum cõtrahit quos ſe renitate facta viuos euomit: Si ergo omnibus animantibus que ratio/ne carent: tantum ardoris filiorum inſeruit natura quanto magis ho/mini inſeruiſſe videtur. qui non ſolum animalibus ſed cunctis viuen/tibus tanq̄ omnium pnceps adeo ꝛ natura antelatus eſt. Et non ſoluꝫ nobilitate nature ſed neceſſitate debet hõ magis q̄ bruta filios dilig̃. Habẽt.n.aialia vnã vitã tñ.que eſt nutritiua:qꝛ ſolũ modo cibo ꝛ potu indigent ſed in hõie non ſolũ vna vita ſꝫ triplex.ſ.nutritiua alia eſt vita oeconomica qꝛ domo ſupellectile:diuitijs: redditibꝰ :vxore: famulis:his oibus indiget humana vita.eſt tertia vita in virtutibus ꝛ doctria q̄ oia a parẽtibus filijs debent que laboribꝰ multis ingenti cura duroq; ſudore Et acri triſticia pficiunt. Nõ.n.mediocre ſed pfecto grauiſſimuꝫ onus filios alere et rebus neceſſarijs ac virtutibꝰ ciuiliq; vita ac dignis mori/bus pnectos redd̃.vt adulti pfecti ſint viri. Satis ergo rationabile fuit ad tãtos pferendos labores:vt ingẽs amor vigeret circa filios: ꝛ ardẽs cura parentibus a nã inſereret . adhuc ẽt eſt alia ratio de qua philoſo/phus ſic dicit in ſecũdo oeconomice. Et hõibus filioꝝ nã non miniſterij cauſa nature ſolũ. Sed ẽt vtilitatis:que.n.potẽtes inpotẽtibus fecerũt: Iteꝝ reportãt a potentioribus et.n.inſenio ĩpotentes effecti dicit philo/ſophus filij nõ ſunt ſolũ cauſa miniſterij vt miniſtrẽt nature ad ſaluan/dam ſpẽm:ſed ẽt cauſa vtilitatis.qꝛ parẽtes decrepiti facti eadeꝫ que fi/lijs ꝯtulerũt recepturi ſũt qd̃ nequaq̄ in brutis eſt ĩ qbus ſi tantꝰ amor eſt filioꝝ multo maior in hõie eſſe debuit: Quarta pbatio colligit ex me dicis q q̄runt vtruꝫ ſemẽ decidat a toto corpore. que q̄ſtio lꝫ ampla ſit: atq; valde diffuſa:tñ p pauca ꝛ ſatis breuiter recolligere viſum eſt. Iaco bus furliuiẽſis.ĩĩ.techni Gallieni q̄ſtiõe.xxxvi.q̄rit. Si ſemẽ pmo ꝛ prin cipaliter decidat ab ipſo corde ex cuius dictis longe diffuſis hec pauca ſumamꝰ. Prima eiꝰ ꝯcluſio eſt q ſpma nõ d̃cidit a toto ſic q a qualibet parte corporis decidat pars ſpmatis. Secũda cõcluſio q ſemẽ quo ad eius corpulẽtaꝫ partẽ decidit a nutrimẽto totiꝰ corporis ſed pncipalius a nutrimẽto cordis. Tertia ꝯcluſio q quo ad corpulẽtã eiꝰ partẽ ĩmedia te decidit a teſticulis inqbꝰ recipit hec ſupfluitas formã ſpmatis. Quar ta ꝯcluſio ſpma q̄tũ ad partẽ ſpũoſam ĩcluſaꝫ in eo nõ ſolũ a corde ſed ẽt ab alijs mẽbris pncipalibus decidit hoc dixit Auicẽna viceſima tertij capitulo de cãis ſpermatis. Primo oꝫ vt ſit ei ex oĩ mẽbro pncipali ꝛ ex mẽbris alijs reſudatio ad iſtas radices ꝛ pp illd̃ aſſimulatio ꝛ hypocra tes ĩ li.de aere ꝛ aqua:ꝛ regiõibus dũ ingt ſpma ab oibus corporis mẽ/

bꝛis deſcendit ſanū qdē ex ſanis egruʒ quoqȝ ab egro: Et quarta ꝓble
matū ꝓblemate.xiiii.pp qđ diſſoluit̃ ⁊ infrigidat̃ hō in coitu māifeſte pp
illud qđ ab oibus mēbꝛis expurgat̃.ꝑterea tēpamentuʒ ſpūs gignitiui
debet eſſe foetus productiuū ⁊ temperatis operationibus vitalibus na
turalibus ⁊ aialibus ꝓportionatū: Et oʒ vt in eo inſit ꝯſequens virtus
ſpūs aialis nālis ⁊ vitalis. Ergo ad gignitiui ſpūs generationē vł cōſti
tutionē oʒ naturalē aialē ⁊ vitalē ſpūm ꝯcurrere. Quinta ꝯcluſio lʒ ita
ſit tñ ꝑncipalius quātū ad hanc partē ſpirituoſaʒ decidit̃ ſpma a coꝛde
qȝ ab alijs mēbꝛis hec Jacobus: Cōciliatoꝛ differētia.xxxiiii.qrit ſi ſper
ma a toto coꝛpoꝛe decidat̃ ⁊ ex multis eius dictis hec pauca colligi cōce
dendū eſt ei ſpma ſic a toto decidi. Cū ipm ſit vtilis ſupfluitas vltimi ali
menti ſanguinei diſtributi in ptes. A partibꝰ nāqȝ ꝑncipalioꝛibꝰ ⁊ nobi/
lioꝛibꝰ oʒ maxime ipm ſpma decidi eo ꝙ in ipſ ꝓprie vltimū diſtribuit̃ a
limēti ſanguineū. Neqȝ dicēdū ſpma a cerebꝛo ſolo deſcendere verūtñ
fermentū ipſiꝰ eſt ex illo: nā ꝓportiōaliter cōcedendū eſt plus de ſpma/
te deſcendē a cerebꝛo qȝ ab aliquo mēbꝛoꝝ alioꝝ cū grandē ſecū hēat ſi
militudinē qđ ēt oſtēdit nocumētū magnū factū in cerebꝛo ⁊ in eius oꝛ
tis vt in oculis ꝓblematū quarto coitu multotiēs iterato: Et iō Auicen
na in qbuſdā ſuis intētiōibus plurimū materie ſpmatꝭ eſt ex cerebꝛo pp
qđ hypocrates de aere ⁊ aqua qbuſcūqȝ icidunt̃ vene poſt aures hi ꝓꝛ
ſus oi oꝛbant̃ generatōe qđ auicēna vex teſtat̃ dicēs gallienū ignoraſſe
an iciſio hāꝝ venaꝝ ſterelitatē incurrē faciat an nō. ꝙ ſi Ariſtotiles dicat
decimo ꝓblematū ſemē a cerebꝛo tēdē p ſpinā: dicendū eū itellexiſſe aut
ꝑdicto mō. ꝙ maioꝛ pars ſpmatis ꝯparabilr a cerebꝛo deriuet̃ qȝ ab vno
aliquoꝝ mēbꝛoꝝ. vł ſʒ alioꝝ vt hypocratis fuiſſe locutū opinionē. hec oīa
cōciliatoꝛ: Ex his oibus medicie ſentētijs pʒ quō filius dicit̃ eſſe ex ſba
patris immo eſt filius ipſa ſba patris. qꝛ ex coꝛde epate ⁊ cerebꝛo patris
factus eſt filius q ēt a toto coꝛpe patris decidit̃ iō dixit cōciliatoꝛ differē/
tia.xxxiiii.pp qđ ex his cōcludit̃ ſperma a toto coꝛpoꝛe demādari. Non
qdē mole ſed vigoꝛe hec cōciliatoꝛ q̄ oīa dicta ſunt vt cognoſcamus quō
filius dicat̃ eſſe ex ſubſtātia patris ob qđ tā ingēti amoꝛe filij a parenti/
bus diligunt̃: Quinta ꝓbatio dicit̃ moralis de qua phyloſophus in.viii.
ethicoꝝ dicit amiciciā parentū ad filios eſſe ſummā ex eo ꝙ parentes di
ligūt filios vt ſui ipſius aliqd exiſtētes ⁊ ſic talis amicicia eſt ꝓpinquiſſi
ma qꝛ nullus ꝓpīnqoꝛ patri qȝ filius ex eo ꝙ filius eſt ꝓpinquus patri
vt pars exiſtēs pr̄i: qꝛ genitū cōparat̃ generanti ſicut pars ſepabilis ad
totū q̄ partes ſeparabiles cōtinent̃ a toto ⁊ totū nō cōtinet̃ a partibus.
qꝛ ergo filiꝰ eſt quodāmodo pars pr̄is ab eo ſepata. Ideo filiꝰ eſt aliquid

p̄ris:⁊ pr̄ non eſt aliq̄d filij et ſic pater ꝓpinqoꝛ q̄ filius patri et iō dicit
ibi philoſophus ꝙ parētes magis diligūt filios q̄ diligant̄ a filijs.⁊ ꝓ
batio philoſophi eſt qꝛ filiꝰ eſt ex ſubſtātia p̄ris ⁊ pr̄ nō eſt ex ſubſtantia
filij qui eſt imago patris ſed pater non eſt imago filij ſcribente Uirgi/
lio ſi qs mihi paruulus aula ludēt eneas.⁊ iteꝝ.viii.ethicoꝝ ꝓbat philo/
ſophus quare parētes magis diligāt filios q̄ diligant̄ qꝛ certioꝛ ē pater
illū eſſe ſuū filiū:q̄ filiꝰ ſciat ſuū eſſe p̄rem et iteꝝ ibidē philoſophus.qꝛ
pater diuturnioꝛi tp̄e amauit q̄ filiꝰ qꝛ pueri nō cognoſcūt p̄res niſi cuꝫ
ad annos diſcretiōis ꝑuenerit.vt patet expiētia iō dicit philoſophus pᵒ.
phyſicoꝝ et pueri pꝛimū appellant oēs viros p̄res ⁊ m̄res femias. poſte
rius aūt determinat hoꝝ vnuꝫ qđq3 ⁊.ix.ethicoꝝ dicit̄ bn̄factoꝛes magis
diligūt bn̄ficiatos q̄ e ꝯ.qđ ſic ꝓbat philoſophus.vnuſqſq3 magis diligit
opus ꝓpꝛiū q̄ diligat̄. ⁊.ix.ethicoꝝ iteꝝ dicit̄ q̄to aliquid laboꝛioſiꝰ acq
rit̄ magis diligit̄ ſed magis laboꝛioſuꝫ eſt beneface̅ q̄ bn̄pati ergo bn̄fa
ctoꝛes magis diligūt q̄ bn̄ficiati.⁊.viii.ethicoꝝ parētes qdē diligūt filios
vt ſeipſos qđ dictū philoſophi ſic ꝓbat̄ qꝛ nā ibi maius ſubſidiū adhibet
vbi maioꝛ neceſſitas:ſꝫ magis īdigēt filij parētibꝰ q̄ parētes filiis qꝛ filii
parētibꝰ nō pn̄t ſuffragari iō parētes dn̄t magis amare iō bn̄dixit bꝛida
nꝰ i.viii.ethicoꝝ nō credo ꝙ filiꝰ obliget̄ ad magis diligēdū p̄reꝫ q̄ pr̄ di
ligat filiū qꝛ nullꝰ recte obligat̄ ad id ꝗ ē ꝯ nāꝫ.nec hō obligat̄ ad magiſ
diligēdū deū q̄ deus diligat hōieꝫ tn̄ credo ꝙ hō obligat̄/dilige̅ deuꝫ ſed
deus nō obligat̄ dilige̅ hōiem credo ēt ꝙ filius multomagis obligatur
ad amādū q̄ e cōtra.Sed nō ſeq̄t̄ magis obligat̄ ad amandū ergo obli/
gat̄ ad magis amandū hec ibi Bꝛidanus et Paulus ſecūde ad coꝛin/
thios.ca.xii.non debēt filij theſaurizare parentibꝰ ſed parētes filijs ⁊ di
ſtinctiōe.i.ius nāle in gloſa in verbo educatio parētes.n.theſaſrizant fi/
lijs ⁊ nō filij parentibꝰ ⁊ ſextadecima q̄ſtiōe.i.cap.p̄dicatoꝛ:ait.n.apoſto
lus nō debēt filij theſaurizare parētibꝰ ſed parētes filijs.pꝫ ergo quare
parētes magis diligūt filios q̄ e ꝯ poſt cuius ſolutiōis q̄ſtionē oꝛit̄ alia
q̄ſtio: Si qs habēs p̄reꝫ ⁊ filiū quē exiſtis debet magis dilige̅.ſ.patrē vl̄
filiū vbi Thomas ſecūda ſecūde q̄ſtione.xxvi.q̄ſito nono. ſic reſpondet
gradus dilectiōis ex duobꝰ pēſari pōt vno mō ex parte obiecti ⁊ ſecundū
hoc id qđ hꝫ maioꝛē rationē boni eſt magis diligēdū.⁊ qđ eſt deo ſimiliꝰ
ſic pr̄ eſt magis diligēdꝰ q̄ filiꝰ qꝛ.ſ.patrē diligimus ſub rōne p̄ncipij qđ
hꝫ rōneꝫ eminētioꝛis boni.⁊ deo ſimilioꝛis.Alio mō cōparat̄ gradꝰ dile
ctiōis ex parte ipſius diligētis ⁊ ſic magis diligit̄ qđ eſt ꝯiunctius ⁊ ſecū
duꝫ hoc filius eſt magis diligēdus q̄ pr̄ vt philoſophus dicit in.viij.ethi
coꝝ hec Thomas.Sed iuriſcōſulti aliter dicūt ſicut cinus in lege ſecū

da.C.de patribꝰ q filios ꝙ potiꝰ eſt ſubuemēdū pr̄i exiſtenti extrema ne
ceſſitate q̄ȝ filio ēt in extrema neceſſitate conſtituto et Bartolus idem te
net.ꝛ dicūt iuriſte.qꝛ pater pōt vēdere filiū ꝛ iā habet illū obligatū tem/
poꝛe extreme neceſſitatis et ſequētes hāc opinionam addnut ꝙ ius diui/
nuȝ obligat filios alere p arētes dū dicit honoꝛa pr̄em tuū.Sed in cōtra
riuȝ eſt philoſophus cuiꝰ auctoꝛitas in philoſophia ſūma eſt quid.n.ius
ciuile niſi moꝛalis philoſophia. Ariſtotiles aūt pnceps totius moꝛalis
philoſophie ab oībus diiudicat et eius dicta pꝛe ceteris legunt ex q̄bus
nō ſolū vna ꝓbatio:ſȝ plures colligūt quaꝝ. Pꝛima eſt dixit philoſophꝰ
viij.ethicoꝝ ꝙ parentes diligūt filios tāq̄ȝ ſui ipſiꝰ aliq̄d exiſtētes. cū er
go vnuſqſq̄ȝ ſit magis obligatꝰ diligē ſe q̄ȝ pr̄em ideo in caſu neceſſitatis
q̄libet dȝ ſibi magis ſuccurē q̄ȝ patri ſed filius cū ſit pars pr̄is:ꝛ pr̄ non
eſt pars filij:ꝛ totuȝ dȝ ꝛ tenet ſue parti igit magis teneoꝛ filio q̄ȝ patri
qꝛ ſubueniendo filio mihi ipſi ſubuenio ideo.viii.ethicoꝝ dr̄ parētes dili
gūt filios vt ſe ip̄os q.n.ex ipſis velud alteri ip̄i iſepati.Secūda ꝓbatio
ibidē dr̄ a philoſopho in amicicia cognata q̄ȝto amās eſt ꝓpinqoꝛ amato
tāto magis amat ip̄m hoc pȝ qꝛ i amicicia cognata rō dilectiōis eſt ꝓpin
q̄tas vniꝰ ad alteꝝ ſed generās eſt ꝓpinquus genito q̄ȝ genitū generāti
ergo q̄libȝ ꝓpinqoꝛ eſt filio q̄ȝ pr̄i caritas aūt ad ꝓpinqoꝛa ſe extēdit ſicut
ignis.Tertia ꝓbatio eſt.ix.ethicoꝝ ꝙ bn̄factoꝛes magis diligūt q̄ȝ bn̄fi
ciati.Quarta ꝓbatio eſt qꝛ.viij.ethicoꝝ ponit amicicia parētū ad filios
ſūma.Quinta ꝓbatio colligit in.ij.de aīa qꝛ ſpēs ꝑpetuat p filios non
aūt p parētes qꝛ amoꝛ debet deſcēdē in poſteros non aūt dȝ aſcendē in
pꝛioꝛes et bonuȝ cōe ꝓponit particulari ſed bonū cōe eſt diligē filios qđ
eſt ꝑpetuare ſpēȝ.ſȝ parētes diligē eſt bonū ꝑticulare vniꝰ indiuidui tm̄.
igit filij magis diligendi iō maledixerūt illi q voluerūt ꝙ amoꝛ nō dȝ de
ſcēdē quo ad effectū obligatōis ſȝ cētū ē ꝙ magis debemꝰ diligē filios q̄ȝ
parētes nō ſolū aīo ſȝ effectu dicēte gregoꝛio exhibitio opis eſt dilectio
caritat:tū ēt qꝛ ꝯſeruatio ſpēi fit p amoꝛē effectꝰ.Nec opoꝛtuit diuinum
mādatū opponē de filioꝝ dilectiōe qꝛ nā multū amoꝛis vt diximꝰ parēti
bus oībꝰ iſeruit ad filios diligēdos nā in p̄mo mādato ponit dilectō dei
ꝛ ꝓximi ꝛ ſubticet dilectio ꝓp̄a qꝛ nō opoꝛtuit cū vnuſqſq̄ȝ ſūme ſe dili/
gat ſilr̄ dicēdū ꝙ lȝ magis parētibꝰ q̄ȝ filijs obligemur:nō tn̄ ſeq̄t ꝙ ma/
gis amare debemꝰ.ſic ſupius dixit Bridanꝰ ꝛ lȝ ſecūdū leges filiū poſſit
pr̄ vēdē:qꝛ ip̄m hȝ obligatū tn̄ iſta obligatio ceſſat in hoc cāu.qꝛ potioꝛ
lex nālis q̄ȝ ciuilis nālis.n.lex indidit magis attēdēdaȝ ꝯſeruatiōeȝ ſpēi
p filioꝝ educatiōnē q̄ȝ ꝯſeruationē idiuidui ſubuemēdo parētibꝰ igit cō
cludimꝰ filios magis q̄ȝ parētes eē diligēdos ꝛ eis magis ſubueniēdū ad

huc alia qō diſcuciēda eſt ſi mr̄es magis diligūt filios ꝙ̄ pr̄es. hāc q̄ſtio
nē ſoluit philoſophꝰ. ſic dicēs i. viiij. ethicoꝝ pp hoc aūt mr̄es amatrices
magis filioꝝ laborioſioꝝ. n. gn̄atio ⁊ magis ſciūt. ſ. ꝙ̄ pr̄es qō veꝝ ē quo
ad nālē dilectionē ex eo ꝙ nā maiorē amorē vr̄ ididiſſe mr̄ibꝰ circa filios
qꝛ mr̄es inutriēdo ſūt magis neceſſarie filijs ꝙ̄ pr̄es adhuc mr̄es certio
res ſūt ſuos eſſe filios: ꝓterea mr̄es diſcrimē vite i partu ⁊ dolores ſum/
mos ⁊ labores plures ꝓtulerūt ⁊ diuturniori tp̄e ſbaꝫ. ſ. ſanguineꝫ filijs
exhibuerūt lꝫ pr̄es nobiliorē ſbaꝫ ſed mr̄es maiorē ⁊ diuturnioreꝫ ⁊ cū
ipe mulieres imbecilliores ſint viris magis ſpant a filijs in ſenectute ſu
ſcipe ſubſidia tn̄ rectior atqꝫ iuſtior videt̄ eſſe patris amor ꝙ̄to vir pre/
ſtantior muliē. ex his oibus q̄ dicta ſūt ſatis claruit atqꝫ apte vidimꝰ ma/
gnus ſic ardor ⁊ ꝙ̄ imenſus filioꝝ amor et hoc qdem quo ad ipam na/
turā ſed quō obliqꝫ ⁊ intēperate hoc incendiuꝫ creſcat: quo pacto efflu/
at: ⁊ vrentes flāmas euomat valde opportunū: ⁊ ſatis cōmodū eſt recte
diſcutē. Prima radix huiꝰ veneni eſt ignorātia parētuꝫ nā ꝑ pauci ſunt
qui quō diligēdi ſint filij ſciāt ⁊ lōge pauciores q hoc ſcire velint. Secū
da radix huiꝰ mali eſt ſegnicies atqꝫ parētuꝫ ignauia. Nā qbuſdā parēti
bus eſt ſatis graue corrigere filios: ⁊ eoꝝ curaꝫ diligēter gerere eoꝝ aīs
nō mediocriter triſte. Tertia radix eſt turpe ac cōmune exēplū plurimo
rum nā fere oēs filioꝝ curā ꝯtemnūt: ⁊ qō ſceleſtius eſt oiuꝫ reꝝ hec cu
ra minor eſt. Quarta radix eſt ſceleſta vita parētuꝫ q cū mali ſint: ſic ma
los filios volūt aduerſus quos diſtin. xlvij. c. ſic hü. ſic ſcribit̄. vn̄ cū pau
lus ad Timotheū ſcribēs dixiſſet ſue domui bene ꝓpoſitū ſtati ſubiūgit
habentē filios ſibi ſubditos in oī caſtitate ⁊ nō in accuſatiōe luxurie. nō
eni taliū cohabitator frontē habēt alios redarguēdi ⁊ Juuenalis ſatyra
xiiii. cū facias peiora ſenex. i. nō audex filios tuos ꝑuire cū tu ſenex peio
ra facias. Quīta radix eſt qꝛ nulla rei publice aut ꝑncipis lex ſancita eſt.
que puniat eos q filios oio negligūt. Jdeo apud maiores nr̄os iā vetu/
ſtiſſimis tp̄ibus impio publico ſtatutū erat nō ſolū filios delinquētes ſꝫ
ēt parētes q filios negligebāt diris ac publicis ſupplicijs eſſe affligēdos
et qō mirabilius eſt apud illos veteres ⁊ ſapiētes viros nō parētes pro
prios filios ſed patrui vel ꝓpinqores inſtruere ꝯſueuerūt. Sciebāt. n. illi
priſti atqꝫ optimi viri quantū ardoris parētum pectoribus ex filioꝝ amo
re inſitū atqꝫ innatū erat. de quo pſius ſatyra prima ⁊ nucibus facimus
quecūqꝫ relictis cuꝫ ſapimus patruos ⁊ horatius metuētes patrue ver
bera lingue. Magnū ergo ⁊ ſatis egregiū facimus hunc amorē circa fi
lios rectis habenis cōpeſcē ac ratione dirigē. Quē niſi contēpauerimꝰ.
Jnnumera ⁊ grauiſſima mala ꝓueniūt ex qbus decē tm̄ nobis enarran/

da ſunt quoꝝ primum dicitur cecitas cum.n.indicia amantiū ceca ſint:
neceſſe eſt vt ſcelera filioꝝ parentes non videāt. et pre magnitudine a-
moris filioꝝ ſcelera virtutes parentibꝰ videtur: Secundū malū eſt ipia
atqꝫ ſceua parentū miſicordia i filios.nā ſi qd paululū doloris aſpexe
rint i filiis agunť cruciatibꝰ.⁊ magis torquenť filioꝝ doloribꝰ ꝙ ſi diris
ſupplicijs i ꝓprio corpe affligerenť ⁊ nequeūt ullo mō videre:nequeūt
equo aio ferre filioꝝ lacrimas:ſi qd aduerſi filiis euenerit:nō ſolū pal
lēt: ſed exaiati:reddunť ob quā rē nequaꝙ filios corripe q̄unt. ⁊ ut lu-
bet illos ſinūt agē: Tertiū malū eſt ſupbie appetitꝰ.q eſt idebitꝰ amor
maioritatis ⁊ ambitiōis.dū.n.aliquē ſūme amamꝰ ſummuꝫ:illū efficē
ac oībus āferre ꝯcupiſcimꝰ ſic praui parētes nō virtute ſed dignitate q̄
fluxa eſt :⁊ magiſtratibus ceteriſqꝫ momētaneis honoribꝰ filios extollē
⁊ in celū vſqꝫ ēt ſupra deū ſi fas ē dicē locare oī cura ⁊ vigilantia nocte
nocte dieqꝫ laborāt.nō.n. virtutē:ſꝫ labētes ⁊ cito ꝑituros honores cu-
rāt.quō.n.parētes virtutē dare pn̄t filijs cū illā nō habeant nec cogno
ſcāt: Quartū malū eſt iuidie liuor dū.n.alienos filios lōge maiores ꝓ
priis filiis ituenť .maior creſcit magnificādi ambitio: Quintū eſt aua-
ricie uorago de qua ſcribiť eccleſiaſtici.xxxii.a filiis tuis caue:⁊ a dome
ſticis tuis attēde inqbus verbis gloſa ne illoꝝ amore tractꝰ acqras ma-
le bona alterꝰ hec ibi ſi.n.auidiſſima ⁊ oio iſatiabilis eſt auaricia. ꝙto
magis cū amor filioꝝ acreſſerit nā ſi qs auidꝰ eris eſt tūc lōge auidior
ad locupletādos filios:⁊ furore cupiditatꝭ ꝓceps rapiť vt auri ſplēdore
⁊ rex copia filios magnificos i felix pr̄ ac ꝑſtātiores reddat ide fraudes
doli:vſure:rapine:piuria:diuia negligē:deū ꝯtēnere:virtutes pellē: ⁊ ꝓ
priā ac filii aiandis iſernalibꝰ vouē :⁊ cecꝰ atqꝫ furēs pr̄ rebus oībus ꝓ
termiſſis ſolas diuicias q̄rit ⁊ ꝑ fas ⁊ nefas auꝝ ꝯgerit: ⁊ oē genus ſce-
leris audet.nullū formidat nefas:nullo dei iudicio cōteritur: Sextum
malū miſera vita parentū quot laboribꝰ iſelices parētes ꝓpriū corpus
affligūt:quot piculis vitā exponūt:quot maloꝝ diſcrimia ſubeūt:⁊ cu-
ris vrētibus deſiccanť:vt filios ad celū vſqꝫ extollē poſſint: ⁊ poſtꝙ ſic
praue adulti ſūt filii aduerſus parētes ipio aio ac ſcelerata audacia in-
ſurgūt:⁊ i reuerētias iiurias:minas:inobediētiā: rebellionē:⁊ qn̄qꝫ vbe
ra vel vulnera parētibꝰ inferūt.qs.n.exꝓmet ꝙ triſtis ⁊ ꝙ amara ſit pa
rentū vita dū ſic filios ſceleſtiſſimos intuenť.quos nūꝙ emēdare que-
unt.quottidie ſcādala: cōclamatiōes:q̄relas muſitatiōes ex filioꝝ ſcele
ribus audiūt ⁊ crucianť ſupplicijs quoꝝ ſemina iactauerūt: Septimū
eſt filioꝝ ꝑnicies q dū obſcenis moribꝰ inuoluti ſūt ad ꝑicula queqꝫ dila
bunť egrotāt plerūqꝫ ob vite intēꝑiez ⁊ qn̄qꝫ in maturo funerē obeunt:

aut gladio occiduntur: aut ſuſpēdio vel alio ſcelē mortē ſbeūt: aut ī paupta
tē: exiliū calamitatē icidē neceſſe ē: Octauū ē familie aut generis igno
bilitas. nā obſcenū reddūt gen⁹ ſuū q obſcene viuūt. ⁊ qñqꝫ illuſtratuꝫ
gen⁹ a pclaris viris ⁊ pauis illuſtrib⁹ poſteri filii obſcuꝝ ac turpe reddūt
⁊ opes ꝯgeſtas ac partas tot ſeculis tot viris: tot laborib⁹: diſpgūt ac diſ
ſipāt. aut gula ⁊ ebrietate: aut ignauia: vel meretricio: vl' alea. aut tena/
citer poſſidēt. vt miſerrime viuāt: Nonū eſt aī interit⁹ ⁊ eterna īferoꝛuꝫ
irreparabilis pnicies tenent. n. parētes iure nāli diuino ⁊ hūano filios
rectis moꝛib⁹ inſtruē qꝛ ibi magis curā īpendē vnus qſqꝫ tenet vbi ne/
ceſſitas expoſtulat opportunius. ergo cū aīa ſit nobilioꝛ corpe: magis ex
colēda eſt. nā ſolū corpis curā habē hoc brutoꝝ eſt. ſicut in p⁰s. xxxi. ſcri
bit nolite fieri ſicut equ⁹ ⁊ mulus. qbus nō eſt itellect⁹. ⁊ nō ſolū ſacre
littere: ſꝫ ēt philoſophi hoc nāliter philoſophant. ſcribēt philoſopho in
p⁰. de aīa nihil melius aīa. ⁊. ij. de aīa corpus eſt pp aīam q̄ eſt cā finalis
corpis. ⁊ in. iij. de aīa ſcribit ꝙ aīa pncipat corpoꝛi: hoc idē phus. p⁰. iij.
vj. ethicoꝝ ⁊. p⁰. ⁊. vij. politicoꝝ debēt ergo parētes filijs magis vitā aīe
q̄ꝫ corporis ⁊ tenent aīaꝝ filioꝝ curā gerē iō eccleſiaſtici. xvj. ſic ſcribit
ne iocūderis in filijs ipijs ſi multiplicent nō oblecteris ſup ipos. ſi nō
eſt timoꝛ dei in illis nō credas vite illoꝝ. ⁊ ne reſpexeris i laboꝛes coꝝ.
melioꝛ eſt. n. vnus timēs deū q̄ꝫ mille filii ipii. ⁊ vtile eſt moꝛi ſine filiis
q̄ꝫ relinquē filios ipios ſic doctores hebrei: Raby yſmael: raby iuda ra
by mayr: raban ſimeō: rabā gamaliel auctabun in lege veteri apud he
breos iubēt filios rectis moꝛib⁹ educādos ⁊ philoſoph⁹. viij. ethicoꝝ pa
tris qdē vtiqꝫ ad filios cōicatio regni hꝫ figurā filioꝝ. n. pri eſt cura hic
aūt ⁊ homer⁹ iouē patrē appellat: paternū. n. pncipatū vult regnū eſſe
⁊ p⁰. politicoꝝ pfnus pncipat⁹ ad filios eſt. ſic regalis. ⁊ in lege ciuili. ff.
de admiſtratiōe bonoꝝ ad ciuitatē ptinētiū lege fili⁹ familias d' ſi filius
familias volēte pře magiſtratū geſſerit př de dāno qd p filiū factū eſt te
net lege pma. C. de decuriōib⁹. li. x. ⁊. l. quotiēs. ff. ad mūicipales adhuc
aliud exēplū ſatis ad rē noſtrā attinet. ꝙ ille q fornacē accēdit ⁊ obdoꝛ
miuit ⁊ villa incēdit dñs fornacis d dāno tenet. ſi fuit negligēs in eligē
do miſtros vt. ff. ad legē aqliā. l. ſi ſuus: q̄ꝫto magis pfna negligētia i fi/
lios dānāda ē. nā filios negligē ⁊ vt iumēta corpa tm̄ filioꝝ curare grā
de nefas ⁊ fere oīuꝫ ſceleꝝ maximū. cū oīs hūana vita i bonitate ⁊ ma
licia a teneris aīs pēdeat. Qualē ergo vitā parētes filijs in tenera etate
iprimūt: ſemp talis futura eſt ⁊ nō ſolū ingēs ſcelus ſꝫ cōe oībus hoīb⁹
qꝛ tēpato filioꝝ amoꝛe oīa vicia deſunt atqꝫ delent. nā fere oēs huc ten/
dūt: ⁊ oī diſcrimine corporis ⁊ aīe currūt ad pniciosuꝫ interitū vt filios

locupletare aut magnificare queãnt.ecce ĩ poſtrema die vite cuꝫ ſceua
mors iminet:⁊ expaueſcẽdũ cũctis gẽtibꝰ dei idiciũ momẽtanea qdeꝫ
hora futuꝝ expectat̃ nequaꝙ̃ occecati parẽtes diuitias ſcelaribꝰ partas
recte diſtribuunt .ſed oĩa relinquũt filiis quos deo ⁊ ꝓprie ſaluti ⁊ eter
ne felicitati non timentes eternum inferoꝝ interitum intrepidi ꝑtina//
citer anteferũt: Decimũ ⁊ vltimũ malũ eſt dei tremenda punitio q̃ ad
uerſus tã grãde ſcelus qñꝙ nõ expectat inferoꝝ vltionẽ. ſꝫ in hac vita
parẽtes cũ filiis:aut ipſos filios ĩ dolore patrũ diris ſupplicijs ac ſeuis
cruciatibꝰ affligit aut qñꝙ filiis egritudĩes:aut mortẽ diuinꝰ furor infli
git: Et vt hec oĩa q̃ diximꝰ verius credant̃ exẽpla aliqua nobis enarrã
da ſũt: Scribit̃ ꝑmi regũ ca.ij.venit aũt vir dei ad hely ⁊ ait ad eũ hec
dicit dñs.nũqd nõ apte reuelatꝰ ſũ domui pr̃is tui.cũ eſſet ĩ egypto in
domo pharaõis ⁊ elegi eũ ex oĩbus tribubus iſdrael mihi in ſacerdotẽ
vt aſcendẽt ad altare meũ ⁊ adolẽt mihi incẽſuꝫ:⁊ portaret efoc coram
me ⁊ dedi domui pr̃is tui oĩa de ſacrificiis iſdrael quare calce abieciſti
victimã meã ⁊ mũera mea q̃ p̃cepi vt offerrent̃ in tẽplo ⁊ magis hono
raſti filios tuos q̃ꝫ me:vt comederẽt ꝑmitias oĩſ ſacrificii iſdrael populi
mei:ꝓpterea ait dñs deus iſdrael loquẽs locutꝰ eſt vt domus tua ⁊ do/
mus patris tui miniſtraret in conſpectu meo vſꝙ in ſempiternuꝫ nunc
autem dicit dñs abſit hoc a me ſed quicunꝙ honorificauerit me glorifi
cabo eum:qui autem contemnunt me erunt ignobiles.ecce dies veni//
unt ⁊ precidam brachium tuum ⁊ brachium domus patris tui vt non
ſit ſenex in domo tua.⁊ videbis emulum tuum in templo in vniuerſis
proſperis iſdrael.⁊ non erit ſenex in domo tua omnibus diebus.verũ/
tamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo:ſed vt deficiant
oculi tui:⁊ tabeſcat anima tua ⁊ pars magna domus tue morietur: cuꝫ
ad virilem etatem venerit.hoc autem erit per ſignum quod venturum
eſt duobus filiis tuis ophni ⁊ phinoes in die vna morientur ambo ⁊ ſu
ſcitabo mihi ſacerdotem fidelem qui iuxta cor meum ⁊ animam meam
faciet ⁊ edificabo ei domum fidelem.hec ibi vir dei ſcilicet helcana miſ
ſus eſt a deo ⁊ acceſſit ad hely qui erat ſummus ſacerdos dei ⁊ reliqua
huius textus ſi quis non intelligit videat gloſam quam cauſa breuita/
tis relinquo:⁊ in decretis de ipſo hely dicitur quadrageſima ſeptima
diſtinctione capitulo ſicut hi hely falſa pietate ſuperatus delinquẽtes
filios ferire noluit. ſicut in libris regum legitur : apud diſtrictum iu//
dicem ſemetipſum cum filiis crudeli damnatione percuſſit vnde ei di/
uina voce dicitur honoraſti filios tuos magis q̃ꝫ me. ⁊ in hoc capitulo
circa finem: dauid erga filios bonitatem nõ diſciplĩe ſeueritatẽ exercẽs

eorum iuuentutē experimento didicit eſſe ꝑniciosam vnus qppe eoruȝ ſo/
rorē ſuā ſtupro corrūpens a fratre eiꝰ abſalone vȝ iter epulas quas fra
tribꝰ ſuis fraudulenť parauerat obtrūcatꝰ eſt. abſolon vero poſtꝙ veniā
a patre obtinuit de regno illū expulit ⁊ ad cōcubinas eiꝰ igreſſus eſt: de
mū ꝑ inuia deſti patrē ꝑſequēs q̄rcui iheſit atqȝ ita ſuſpēſus iterijt. hec
ibi ⁊ famoſuȝ ⁊ celebre exēplū ab ouidio ſecundo metamorphoſeos ſic
deſcribiť phaethon filiꝰ ſolis patrē ſupplex orauit vt ſibi currū regēdū
cōcedēt. ſic. n. poete ſolē ſup currū adminiſtrare hec iferiora finxerūt. ſol
aūt ſic reſpōdet magna petis phaethon: ⁊ q̄ nō viribꝰ iſtis munera ꝯue
niunt nec tā puerilibꝰ annis ſors tua mortalis: Nō eſt mortale qđ op/
tas. tandē cū filiū exceſſiue diligēt currū filio regendū ꝯceſſit: quē qua
tuor eq trahebāt q vt leuē ⁊ iprudentē aſſeſſorē cognouerūt ꝑcipites ſi
ne ordie currūt ⁊ ꝓpriū ac ꝯſuetū iter relinquētes ꝓpingores terre ef
ficiunť· ex quo magne pereūt cū moenibꝰ vrbes: cū ſuis totas populis
incēdia gētes in cinerē vertūt: ſilue cū mōtibus ardēt ardet athos. tau/
ruſqȝ: cylix ⁊ tmolus ⁊ oete ⁊ tū ſicca priꝰ celeberrima fontibꝰ ida: virgi
nēqȝ helicon ⁊ nōdū oeagriꝰ hemus ardet in imenſuȝ geminat ignibꝰ
etna parnaſꝰ vſqȝ biceps ⁊ eryx ⁊ cynthus ⁊ othris ⁊ tandē niuibꝰ rho
dope caritura miaſqȝ dyndimaqȝ ⁊ mycale natuſqȝ ad ſacra citheron.
nec ꝓſunt ſcythie ſua frigoria: caucaſꝰ ardet: oſſaqȝ cuȝ pyndo maiorqȝ
ambobus olynpus. hec oīa ouidius magno miſterio finxit ⁊ altiſſimos
mōtes deſcribit q priꝰ ceteris ꝯflagrare cepunt ⁊ ſub hoc figmēto digna
doctrina cōprehēdit. ſȝ ꝑus q mōtes ſint exponamꝰ athos mons mace
donie altiſſimus: taurus licie mōs tmolus mōs eſt cilicie oete mōs eſt
theſſalie: ida mōs phrygie: virgineus helicon iō virgineus qꝛ muſis di/
catꝰ eſt q mōs boeotie eſt. hemus mōs thracie altiſſimꝰ in quo oeagrius
fluuius eſt ⁊ etna gemiatis ignibꝰ ardebat qꝛ in mōte etne ſemp ignis
eſt. parnaſus mōs celeberrimꝰ eſt q iō biceps dr̄ qꝛ in duos vertices di/
uiſus eſt. erix mōs ſicilie cynthus mōs eſt deli vñ cynthiꝰ apollo othris
mōs eſt theſſalie. minas mōs eſt miōris aſie. rhodope mōs thracie niuo
ſus dindyme mōs phrigie: mychale mōs ⁊ vrbs carie. citheron mons
boeotie. caucaſus mōs ſcythie ſcythia regio ad ſeptētrionē frigidiſſima
oſſa cū pyndo ⁊ olympus tres mōtes ſunt ſȝ maior olympus q nebulaſ
⁊ vētos excedit. poſtmodū ouidius fontes ⁊ fluuios magnos ac dignos
⁊ oēm terraȝ arſiſſe deſcribit ⁊ iuppiter phaethontē ſolis filiū fulmine
occidit iō ouidij vba ⁊ ſceuis cōpeſcuit ignibꝰ ignes qđ qdē figmentum
heſtorie ⁊ aſtrologie ⁊ moralitatis veritatē ſimul ⁊ ſublatēter cōplectiť
Prima. veritas fuit heſtorie qꝛ fuit diluuiū ignis qđ fit ꝑ cōiunctioneȝ

planetaꝝ ſub ſigno calido ⁊ ſicco qꝛ nõ ſolũ diluuium aque ꝑ coniunctio
nẽ ſtellaꝝ põt fieri ſed ẽt diluuiũ ignis: Seqũda vitas eſt aſtrologie non
enĩ ſol hõ eſt:nec deꝰ:nec aliqua ſubſtãtia rõalis ſ; eſt corꝰ celeſte ſine ſen
ſu ⁊ ſine rõe tñ incorruptile corpꝰ eſt ⁊ lꝫ celũ dicat aiatum non tñ ſicut
corpꝰ hũanũ qꝛ angelus mouet ſolẽ ⁊ celi mouent ab angelis ſicut auri/
ga currũ ſic angelus ſolẽ iõ dr ſol hr̃e currũ.⁊ quatuoꝛ ſũt rote curruſ qꝛ
quatuoꝛ tpa anni fiũt ꝑ motũ ſolis vel qꝛ ſol in ꝑncipio diei rubet:ſecũdo
ſplẽdet:tertio vrit:quarto tepet.⁊ rote currus rotũde ſũt:qꝛ ſic celũ ⁊ coꝛ
poꝛa celeſtia rotũda ſũt:⁊ dr aſcendẽ qꝛ ꝑ eccentricũ ſuũ ſol aſcẽdit ⁊ de/
ſcẽdit.qꝛ a ꝑmo pũcto cãcri deſcẽdit vſqꝫ ad capꝛicoꝛnũ:⁊ a pº.puncto ca
pꝛicoꝛni aſcẽdit vſqꝫ ad cancrũ:⁊ qñ ſol eſt in cãcro eſt i auge ſua.⁊ qñ eſt
in capꝛicoꝛno eſt in oppoſito augis.⁊ ꝑ aſcẽſũ ſolis dies ꝓlongant ⁊ ꝑ eiꝰ
deſcenſũ dies breuiant:⁊ dicunt duo ſoliſtitia.ſ.in cãcro ⁊ in capꝛicoꝛno
ex eo ꝙ aſcẽſus ⁊ deſcẽſus ſolis nõ vltra ꝓgrediunt iõ ſoliſſtitiũ quaſi ſo
lis ſtatꝰ.qꝛ nõ vltra ꝓgredit ſol in aſcendẽdo ⁊ deſcendẽdo.ſ; quare ꝑ a/
ſcenſũ ſolis dies ꝓlungant.qꝛ magis appꝛopiquat zenith capitũ noſtroꝝ
lꝫ magis elõget a ſupficie terre:zenith eſt pũctus verticalis nã zenith in
lingua pſica ſonat pũctũ ſup caput noſtrũ.nã ſi vna linea trahẽtur recte
a capitibꝰ nr̃is vſqꝫ ad celũ:ille punctꝰ vſqꝫ ad quẽ finit lineã dr zenith:
ꝙto ergo ſol magis appꝛopiquat zenith rectioꝛ nobis exiſtit:iõ minoꝛe;
vmbrã facit ⁊ ꝙte obliqoꝛ maioꝛẽ vmbram vt pꝫ mane ⁊ veſperi quolibet
die.qꝛ in meridie mioꝛ vmbra ꝙ̃ hora tarda.ex eo ꝙ ſol ꝑpendicularioꝛ ſi
militer ꝙto ſol rectioꝛ ⁊ magis ꝑpedicularioꝛ maioꝛẽ gignit caloꝛẽ i hec in
ferioꝛa.qꝛ ipe cũ nõ ſit calidꝰ actu ꝑ reflexionẽ ſuoꝝ radioꝝ caloꝛẽ facit ⁊
ꝙto rectioꝛ ſupꝛa nos exiſtit tãto potẽtius radii eiꝰ reflectunt.qḋ fit i exta
te qꝛ ihyeme obliqoꝛ ſol exiſtit.iõ minoꝛẽ caloꝛẽ ⁊ maioꝛẽ vmbraꝫ.i.maio/
res noctes ꝓducit qḋ ẽt pꝫ in quatuoꝛ anni tpibꝰ.ꝗ quatuoꝛ anni tpa di//
ſtribuunt ꝑ aſcẽſuꝫ ⁊ deſcẽſuꝫ ſolis ꝗ nequaꝙ̃ fierẽt ſi ſol nõ aſcendẽt ⁊
deſcẽdẽt ⁊ dr aux in lingua pſica.i.eleuatio vltima.qꝛ ſol qñ eſt in cancro
dr eſſe in maioꝛi altitudie:⁊ qñ eſt in capꝛicoꝛno i mioꝛi.⁊ voluerũt cõplu
res aſtrologi ꝙ iſte aſcẽſus a pº.pũcto capꝛicoꝛni vſqꝫ ad pꝛimũ pũctũ cã
cri eſt talis nũerus.ſ.trecẽtũ octoginta quatuoꝛ millia miliariũ.⁊ hec de
aſtrologia dicta ſufficiãt.redeamꝰ ergo ad rẽ noſtrã a qua tã lõge digreſſi
ſumꝰ: Tertia veritas huiꝰ figmẽti poetici eſt moralis ſolẽ patrẽ intelligi/
mus.qꝛ pr̃ eſt cunctoꝝ viuentiũ phaethõtẽ filiũ cui pr̃ ſol currũ regẽduꝫ
ꝯceſſit.i.laſſauit habenaſ vt arbitratu ſuo filiꝰ agẽt nec pr̃is ipio obtẽparet
ex quo phaethon cũ curru terre appꝛopinquãs oĩa igni cõbuſit qd aliud
iſte ignis niſi itẽpatꝰ amoꝛ parẽtũ circa filios qꝛ filius a philos grece qḋ
eſt latine amoꝛ iõ filꝰ.i.amoꝛ q dũ exceſſiuus fuerit dr ignis quo qdẽ amo
re intempata fit filioꝝ vita atqꝫ ſceleſtiſſima.qꝛ qḋ a teneris annis accipit

firmas ac ppetuas radices retiet.iõ ex hoc oẽs hõies ſceleſti ſiũt qñ a te/
neris annis obſcenis morib⁹ adoleſcũt.hinc ğ toti⁹ orbis interit⁹ vrbes
ꝑeunt que malis ciuibus aggregate ſũt:⁊ montes altiſſimi arſerunt quia
ꝟtutum culmina concremantur ⁊ virgineus helicon. ⁊ mons parnaſus
ignibus flagrauerunt q₂ eloquentia ⁊ poetarum ac oratoꝝ ꝑitia iã pierũt
nõ.n.parẽtes curãt filios eloquẽtia ⁊ lraꝝ ſtudiis iſtruẽ:⁊ olymp⁹.i.celuꝫ
ꝯtẽnit:q₂ pr̃ nec deũ timẽ filiũ nec diuia mandata curat:quõ docẽ põt pr̃
cũ neſciat ⁊ tãdẽ iuppiter itefeciſſe ſolis filiũ dr̃.q₂ filii ſceleſtis morib⁹ e/
ducati ꝑeũt ⁊ finẽ peſimũ ꝯſequunť ⁊ qñqꝫ pr̃es iteritũ patiunť:ſic legi/
mus ꝙ ege⁹ athenaꝝ rex teſte plutarcho i vita theſei duꝫ falſo credidit fi
liũ ſuũ theſeũ obiiſſe.ſe ꝑcipitẽ dedit i mare .ob qđ a poſteris mare egeũ
appellatũ eſt ⁊ valeri⁹.li.v.c.vij.balb⁹ ſe occidẽdũ ꝓbuit vt filiũ liberaret
nã mi8os adoleſcẽtis oclos q amãtiſſimũ ſui pr̃eꝫ ipius opa ſic expirãteꝫ
intueri neceſſe fuit ⁊ valeri⁹.li.i.c.ij.qntus fluui⁹ flaccus audiẽs ꝙ ex duo
bus filiis militãtib⁹ alter mõtuus erat:alter infirmat⁹ad morteꝫ ꝑ dolore
expirauit:⁊ lꝫ plura hmõi exẽpla ſint ſufficiat hec panca dixiſſe ⁊ ad eos
trãſeam⁹ q recte filios diligũt ⁊ poſtmodũ enarrabim⁹ egregia bona q̃ in
de ſequunť: Legim⁹ ⁊ in ſacris lr̃is ſic habem⁹. ꝙ de⁹ ꝯdidit hõiem vt
ſũmũ bonũ itelligẽt ⁊ itellegẽdo amaret:⁊ amãdo poſſidẽt ⁊ poſſidendo
frueref ſi qs aũt ſec⁹ fecerit diuinã iterminationẽ ſempiterni iterit⁹ ſe no
uerit icnrſuꝝ ſꝫ philoſophi mũdũ etnũ ponẽtes ꝓncipalẽ finẽ i generãdo
filioſ poſuerũt pp ſpẽi ppetuitatẽ vt oẽs ſpẽs ppetue eẽnt cũ mũdi ppetui
tate ſꝫ diuino oraculo atqꝫ lumie ſup nãli ſic dicim⁹ꝙ finis generationis
hũane eſt ad cõplẽdũ numeꝝ electoꝝ ⁊ poſtmodũ vt hũana ſpẽs eo vſqꝫ
ppetueť quouſqꝫ nũerus electꝝ cõplet⁹ ſit iuſti ğ atqꝫ optimi parẽtes qui
deũ timẽt eiuſqꝫ mãdata venerant.iõ uxores ducũt ⁊ filios gignũt vt nu/
merus electꝝ ab eterno in mẽte diuia ꝑdeſtinat⁹ pfecte cõpleaf.magnum
hoc mun⁹eſt ⁊ ſacrificiũ illibatũ ⁊ oblactõ ſacratiſſima deo offerre filiũ bo
nũ ac iuſtũ quo nihil mai⁹deo:nihil ğti⁹daf,ꝓt hũana ibecillitas qs.n.exꝑ
met hui⁹ meriti magnitudinẽ:qlibus laudib⁹efferri põt hec diuia oblatio:
⁊ nõ ſolũ ſbale ꝓmiũ in eterna pr̃ia ꝯſecuturus eſt bon⁹ pr̃ q ſic recte fili
os educauit:ſꝫ ẽt accidẽtale ꝓmiũ.nã ex oib⁹ iuſtis opib⁹q̃ filii ob documẽ
ta pr̃na opati ſũt.pr̃ in ſupna glĩa grãde ꝓmiũ eſt ꝯſecutur⁹. nemo ꝑfecto
exꝓmẽ:nemo narrare poterit quõ pr̃ ⁊ fili⁹ in celeſti regno ſimľregnaturi
ſũt.qs ẽt pſuadebit .q̃ta ſint gaudia q̃ ſplẽdẽs ac refulgẽs glĩa: ⁊ eterni
⁊ ampliſſimi honores corã angeloꝝ ⁊ ſanctoꝝ oiuꝫ ꝯſpectib⁹:hoc eſt illud
pr̃imoniũ hec hẽditas epulẽtiſſima:hec bona icorruptibilia eternis ſeclis
nũq̃ caſura. ſũmũ ğ hoc bonũ.ſ.regnum eternũ filiis veſtris o parẽtes o
pr̃es optimi abſterſa oi amoris caligie facite,ꝑpate:⁊ celeriter currite.huc
oẽs accedẽ feſtianť ꝯtẽdite. Aliud ẽt adhuc ꝑ grãde ſať parẽtib⁹ꝓparať
virtutũ ꝓmiũ qđ ſcribiť eccleſiaſtici.xvi.c.ab vno ſenſato habitabiť pr̃ia ⁊ a

tribꝰ ipſis deſeret. mlta talia vidit oculus meꝰ ⁊ fortiora hoꝝ audiuit auris
mea: ⁊ iuuenalis ſatyra. xiiij. gratū eſt q̄d populo ciuē p̄rieqꝫ d̄diſti ſi facis
vt p̄rie ſit idoneꝰ: vtilis agris: vtiliſ ⁊ belloꝝ ⁊ pacis r̄bus agēdiſ. q̄d ꝑfecto
veꝝ eſt. nō. n. bonoſ ⁊ graues viros ac ſapiētes ciues habitura eſt vlla ciui
tas. nec rectus ⁊ iteger pōt ꝯſiſtē p̄ncipatꝰ niſi eos viros hēat q̄ ab vberi/
bus matrū v̄tutē ⁊ ꝓbitatē ſuſcepint: illa ꝑfecto iſignis: illa ſola vrbs icly
tiſſima futura eſt q̄ filios ab ineūte etate igenuis moribꝰ enutrit: ac libera
li vita educare conat. tūc politicus ⁊ economicꝰ p̄ncipatus tēpantia fortitu
dine: prudētia: ⁊ iuſticia: ⁊ magnanimitate: magnificēcia liƀalitate ⁊ oīum
bonoꝝ plenitudie muniunt ꝯſeruant ⁊ augent: cū filii rectis moribꝰ ado/
leuerint. non. n. diuitie nec immēſe aut effluētes opes: non corpoꝝ robur
aut ciuiū nūerus nō fertile aut pigue ſolū: nō luxuriantes glebe aut agri
culture accuratꝰ artifex: nō claſſis ampla maris: nō littora mercibꝰ onuſta
vrbes ac rē publicā vberes ⁊ locupletes ac magnificas reddūt: ſꝫ v̄tus q̄
in tenera etate radices ꝓpagauit: qꝛ v̄tus a teneris annis ꝯnutrita vrbes
tuet ipia auget magiſtratus trāqllos ſine ambitiōe ꝯſuat: ſilr oeconomi
cuꝫ regnū magnificat qꝛ boni filii genꝰ ꝓpriū ⁊ familiā illuſtrāt: ⁊ ꝑauos
ac parētes hūiles genē ac obſcenos moribꝰ aut diuitiis nudos vl quocūqꝫ
mō. obſcuros reddūt clariſſimos. qd. n. genꝰ nobilitat niſi v̄tus egregia: ⁊
virtutꝭ maieſtas q̄ hōies diuinos facit: ſi v̄tus ipa a teneris ānis fuerit excul
ta. nō. n. hi filii diuicias diſſipāt: ſꝫ acqrūt: ꝯſuāt: ⁊ augēt vt oꝫ. ⁊ ipiuꝫ rōiſ
expoſtulat. qs. n. memorare poſſet tranqllā ⁊ felicē parētū vitā: cū vident
filioꝝ egregia ⁊ clariſſima facinora. nā redolet añ eos filioꝝ v̄tus ⁊ nitor in
tegritatꝭ ⁊ ſplēdor vere glīe ac nomē illuſtre circūquaqꝫ diffuſuꝫ imēſa vo
luptate parētes replēt. adeſt ēt amicoꝝ copia q̄ quaſi harmonia q̄dā corā
parētibus filios laudibus ⁊ preconiis vſqꝫ ad celū extollūt. poſtmoduꝫ ſa
tis voluptuoſuꝫ eſt dicē obſeqa accuratiſſima filioꝝ in parētes hūilē vene
rationē ⁊ obſeruātiſſimā ac multū ſubiectā obediētiā. ⁊ labores parētuꝫ ꝓ
priis humeris ferre ⁊ victus ac veſtitus indigētias nequaqꝫ tollerare pa/
rētes ſinūt. ⁊ cū in ſenectute parētes ibecilles facti erūt: vices recipiunt
quas puulis filiis exhibuerūt. a laboribus reqeſcūt: ⁊ poſtremo i morte fi
lioꝝ māibus obdormiūt: ⁊ ſi in purgatoriū deſcēderint: ſuffragia a filiis ac
cruciatꝰ leuamē accipiūt: o q̄ꝫ egregiū facinꝰ ac ſūmū oiuꝫ reꝝ filios a te
neris ānis educare rectiſſime. q̄d p̄ſtātiſſime eccliaſticꝰ. ca. xxx. ſic ſcribit. q̄
diligit filiū ſuū aſſiduat illi flagella vt letet nouiſſimo ſuo ⁊ nō palpet pri
mioꝝ oſtia. q̄ docet filiū ſuū i zelū mittit inimicū: ⁊ in medio amicoꝝ glo/
riabit. in illo mortuꝰ eſt p̄r eiꝰ ⁊ quaſi nō eſt mortuꝰ ſilem. n. reliqt ſibi poſt
ſe in vita ſua. vidit ⁊ letatꝰ eſt in illo in obituo ſuo nō eſt contriſtatur nec
cōfuſus eſt coram inimicis reliquit. n. defenſorē domus ꝯ̄ inimicos ⁊ ami/
cis reddētē grām ħibi ⁊ philoſophus. i. oeconomice nihil ſanctius q̄ꝫ vir
ſane mentis ſtudeat ex optima ⁊ pretioſiſſima muliere liberos procreare

ſenectutis paſtores quaſi optimos ⁊ pudicos pr̄is ac matris cuſtodes: ac
toti⁹ domus ꝯſeruatores q̄ oi̅a exēplis corroborāda ſūt: Scribit̄ geneſis.
xxij.tētauit de⁹ abraā ⁊ dixit ad eū abraā at ille reſpōdit adſū ait illi tolle
filiū tuū vnigenitū quē diligis iſaac ⁊ vade i terrā viſiōis atqꝫ ibi offeres
eū in holocauſtū ſup vnū mōtiū quē mōſtrauero tibi.igit̄ abraā de nocte
cōſurgēs ſtrauit aſinū ſuū ducēs ſecū duos iuuenes ⁊ iſaac filiū ſuū cūqꝫ
incidiſſet ligna i holocauſta abiit ad locū quē p̄cepat ei de⁹:die aūt tertio
eleuat̄ oculis vidit locū ꝓcul:dixitqꝫ ad pueros ſuos expectate hic cū aſi
no ego ⁊ puer illuc vſqꝫ ꝓperātes poſtq̄ȝ adorauerim⁹ reuertemur ad voſ
tulitqꝫ ligna holocauſti ⁊ poſuit ſup iſaac filiuȝ ſuū:ip̄e vo portabat mani
bus ignē ⁊ gladiū cūqꝫ duo pergēnt ſimł dixit iſaac patri ſuo pr̄ mi at ille
reſpōdit.qd vis fili:ecce inq̄t ignis ⁊ ligna vbi ē victima holocauſti: dixit
aūt abraā dn̄s ꝓuidebit ſibi victimā holocauſti fili mi.ꝑgebāt ergo pariter
⁊ venerūt ad locū quē oſtēderat ei de⁹ in quo edificauit altare ſup ſtruēȝ
lignoꝝ extēditqꝫ manū ⁊ arripuit gladiū vt imolaret filiū ſuū. ⁊ ecce an/
gelus de celo clamauit dicēs. Abraā abraā.q reſpondit ad ſuȝ dixitqꝫ ei
nō extēdas manū tuā ſup pueꝝ.neqꝫ facias illi qcq̄ȝ.nūc cognoui ꝙ time
as dn̄ȝ:⁊ nō pepciſti vnigenito filio tuo hec ibi.ſup his v̄bis plurima expo
nēda ſūt: Gloſa ſup geneſiȝ holocauſtū erat ſacrificiū qđ totū incēdebat̄
ad honorē diuinū ita ꝙ nihil remāebat niſi cineres ſic fuiſſet de iſaac niſi
angel⁹ ꝓhibuiſſet:⁊ in nocte datū eſt p̄ceptū abrae in qua ꝯuenienti⁹ fiūt
reuelatiōes diuie ſedatis exteriorib⁹ motib⁹ ⁊ ſatis oſtēdit̄ celeris obediē
tia abrae.q2 eadē nocte ip̄e ſtrauit aſinū nō expectās famulos: Sed oc/
currit dubitatio nō certe facilis ſcribit̄ in textu poſtq̄ȝ adorauerim⁹ reuer
temur ſi adā occiſurus erat filiū quō ſecū reuerſuꝝ ꝓmittit. reſpōdet̄ di/
cēdū vere credidit ſe occidē filiū i ſacrificio.ſȝ poſtea reſurrectuꝝ firmiter
tenebat nā geneſis.xvij.c.ꝓmiſat de⁹abrae ex iſaac reges exorient̄ ⁊ gene
ſis.xxj.de iſaac dr̄ vocabit̄ tibi ſemē ⁊ bn̄ ſciebat abraā ꝓmiſſa dei nō eſſe
vana.qđ ēt vr̄ ſentire apoſtol⁹ ad hebreos.xi.ſic dicēs fide obtulit abraaȝ
iſaac cū tētaret̄ ⁊ vnigenitū offerebat:i quo ſuſcepat repromiſſiōe ad quē
dictū ē:q2 in iſaac vocabit̄ tibi ſemē arbitrās q2 a mortuis ſuſcitare eū po
terat.⁊ hoc ſignificauit abraā filio ſuo iſaac.⁊ tūc volūtarie acceſſit iſaac
ad mortē.i quo figurat⁹ fuit xp̄s de quo ſcribit̄ yſaie.liij.c.oblatus eſt q2
ip̄e voluit: Sȝ q̄ bona ꝓmiſit de⁹ abrae q2 magis deū q̄ȝ filiū amauit ſic
ſcribit̄ i ſup̄dicto.c.geneſis vocauit aūt anglus dn̄i abraā ſequēdo dicens
ꝑ me metip̄ȝ iuraui dicit dn̄s q2 feciſti hāc rē ⁊ nō pepciſti filio tuo vnige/
nito pp me bn̄dicā tibi ⁊ mł̄tiplicabo ſemē tuū ſicut ſtellas celi ⁊ velđ are/
nā q̄ eſt i littore maris.poſſidebit ſemē tuū portas inimicoꝝ ſuoꝝ:⁊ bn̄dicē
tur in ſemie tuo oēs gētes:q2 obediſti voci mee ⁊ geneſis.xxvj.appuit ei
dn̄s.i.iſaac ⁊ ait bn̄dicam tibi:tibi.n.⁊ ſemini tuo dabo vniuerſas regiōes

has cõplẽs iuramẽtũ qđ ſpopõdi abrae patri tuo ꝛ mltiplicabo ſemẽ tuũ ſic̃ ſtellas celi: daboqʒ poſteris tuis vniuerſas regiões has ꝛ bñdicent in ſemie tuo oẽs gẽtes terre:eo ꝙ obedierit abraã voci mee h ibi ꝛ geneſis. xvij.iſdrael aũt diligebat ioſeph ſup oẽs filios eo ꝙ i ſenectute gonuiſſet eũ fecitqʒ ei thunicã polymitã ubi gloſa dic̃ hẽtur ĩ hebreo tunicã ſericã il le pãnus ſeric⁹ erat ex quo erat tunica q qdẽ pãnus plurib⁹ coloribus de corat⁹ erat h ibi gloſa.hic qdeʒ textus a latinis doctoribus nõ vr̃ in ṽitate expoſit⁹. q dicũt ꝙ iõ iacob diligebat ioſeph.ex eo ꝙ in ſenectute genuiſſʒ ſed alit̃ ſentiũt doctores hebrei nã qdaʒ doctoꝛ hebre⁹noie heuclilos dicit ꝙ ſi rõ ſenectuť erat vt iacob magis diligẽt ioſeph.tũc magis dilexiſſet be nyamyn q poſt ioſeph nat⁹ erat ꝛ iõ in maiori ſenectute genuit iacob ſuũ filiũ benyamyn iõ alit̃ ſentiẽdũ cũ dr̃ ꝙ in ſenectute genuiſſet.i.in ſapien tia.nã ibi ſenectus ꝓ ſapiẽtia itelligit̃ nã ſenes ſolẽt eẽ ſapiẽtiores iuueni bus.erat.n.ioſeph ſapiẽtiſſim⁹ ꝛ magnis ṽtutib⁹ p̃ditus iõ p̃ oibus magis dilectus a pr̃e.qꝛ oibus fr̄ibus ſapiẽtioꝛ erat.ex quo exẽplo habem⁹ ꝙ illi filii magis diligẽdi ſũt a parẽtibus q meliores ſũt ꝛ nõ ſolũ aĩo ſʒ opibus iacob diligebat ioſeph.qꝛ ornatiori veſtitu p̃ ceteris filijs ornauerat ioſeph ꝛ lʒ amore nãli oẽs filij equalit̃ ſint diligẽdi.tñ amore volũtario eos filios magis diligẽ:ꝛ opibus ꝛ bñficijs magis extollẽ debem⁹ q virtute obediẽ/ tia ꝛ morib⁹ ceteros fratres añcedũt.ꝛ iob p°.legit̃ natiqʒ ſũt ei ſeptẽ filij ꝛ tres filie:cũqʒ in orbẽ trãſiſſent dies mittebat ad eos iob ꝛ ſanctificabat illos ꝯſurgẽſqʒ diliculo offerebat holocauſta p ſinglos dicebat.n.ne forte peccauerũt filij mei ꝛ bñdixerũt deo in cordib⁹ ſuis hic accipit̃ bñdicẽ pro maledicẽ qꝛ adeo eſt horribilis diuia maledictio ꝙ nõ auſus eſt iob male/ dictiõis diuie ṽbũ ꝓferre ꝛ poſtmodum mortuis filijs ſurrexit iob ꝛ ſcidit veſtimẽta ſua ꝛ tonſo capite corruẽs in terrã: adorauit ꝛ dixit nud⁹ egreſ/ ſus ſũ de vtero mr̃is mee:ꝛ nnd⁹ reuertar illuc:dñs dedit:dñs abſtulit:ſic̃ dño placuit ſic factũ eſt.ſit nomẽ dñi bñdictũ.in oib⁹ his non peccauit iob labijs ſuis:nec ſolũ qđ ꝯ deũ locut⁹ eſt:de quo diſtinctiõe quadrageſima ſeptia.ca.ſic̃ hi ſcribit̃ vñ de beato iob legit̃:ꝙ ꝓ filijs quotidiana offere// bat ſacrificia offerẽs holocauſta p ſinglos ꝛ tobie quarto ſcribit̃ oi tpe bñ dic deũ:ꝛ pete ab eo vt vias tuas dirigat:ꝛ oia ꝯſilia tua in ipo ꝑmaneat. ṽba ſũt tobie pr̃is ad filiũ ꝛ ca.v.ſic reſpõdet filius oia q̃cũqʒ p̃cipiſti mihi faciã ꝛ.ca.xiiij.ꝛ poſtq̃ʒ illuminat⁹ eſt tobias vixit annis.xlij. ꝛ vidit filios nepotũ ſuoꝝ cõpleť itaqʒ annis cẽtũ duob⁹ ſepult⁹eſt honorifice in niniue ꝛ i hora morť vocauit filiũ ſuũ noie tobiã ꝛ ſeptẽ nepotes dixitqʒ eis audi dite g̃ filii mei pr̃eʒ veſtrũ fuite dño in ṽitate. ꝛ ingrite vt facias q̃ placita ſũt illi ꝛ filijs vr̃is mãdate vt faciant iuſtitias ꝛ elymoſinas.vt ſint memo res dei ꝛ bñdicãt deũ oi tpe in ṽitate ꝛ in tota virtute ſua:ꝛ in eodẽ capitu lo factũ eſt aũt poſt obitũ matris ſue tobias abſceſſit ex niniue cum vxore

ſua ⁊ filijs ⁊ cũ filijs filioꝝ ⁊ reuerſus ad ſotios ſuos īuenitq; eos incolu/
mes in ſenectute bona. ⁊ curã eoꝝ geſſit: ⁊ ipe claaſit ocꝉos eoꝝ ⁊ oẽʒ hẽdi
tatẽ dom⁹ ragnelis ipe pfecit: viditq; qntã generationẽ ⁊ filios filioꝝ ⁊ cõ
pletis annis nonagintanouẽ in timore dñi cuʒ gaudio ſepult⁹ eſt. oĩs aũt
cognatio a generatio ei⁹ in bona vita ⁊ ſancta ꝯuerſatiõe pmãſit hec ibi. ⁊
nõ ſolũ ſancti ⁊ fideles viri hoc filioꝝ regimẽ ⁊ tẽpatuʒ amorẽ habuerũt.
ſed ẽt gẽtes q̃ a veri dei cultu aliene fuerũt valeri⁹. li. v. ca. x. xenophon cũ
filiũ ĩ ꝓlio cecidiſſe cognouit nã tũc ſolẽne ſacrificiũ agebat: nec iõ īſtitutũ
deoꝝ cultũ omittẽdũ putauit. ſʒ tm̃ mõ coronã depoſuit: ſʒ poſtq̃ audiuit
fortiſſime pugnaſſe filiũ coronã capiti repoſuit: numia qb⁹ ſacrificabat te//
ſtatus maiorẽ ſe ex ṽtute filij voluptatẽ q̃ʒ ex morte amaritudinẽ ſentire. ⁊
ibideʒ valeri⁹ anaxagoras audita morte filij nihil inqt mihi in expectatũ.
aut nouũ nũcias. ego. n. illũ ex me natũ ſciebã eẽ mortalẽ ⁊ picles ꝑnceps
atheniẽſiũʒ duob⁹ filijs mirificis īfra quatriduũ orbat⁹: nec vultũ nec ve/
ſtitũ mutauit: ſʒ ꝯſueto more coronã detulit vt dixit valeri⁹. li. v. ⁊ dyon ſy/
racuſan⁹ cũ diſputaret ⁊ filiũ e tecto corruiſſe atq; mortuũ eẽ nũciaret ni
hil pterritus ſepulcro ꝯdi iuſſit. ⁊ ad diſputationẽ redijt. ⁊ valeri⁹. li. vi. ſe/
leucus legẽ ꝯdidit vt adulterantib⁹ eruerent oculi. ⁊ poſt hãc legẽ ꝯditaʒ
fili⁹ eius ĩ adulteriũ ĩcidit. cui oculos erui iuſſit ſʒ plurimoꝝ ꝓcibus exora
tus vnũ ſibi ⁊ aliũ filio oculũ erui iuſſit. ne lex tanti criminis violaretur:
Uenio ad romãos illuſtriũ moꝝ magiſtros poſt ꝯditã vrbẽ anno ducẽte/
ſimo quadrageſimo quarto ꝑmus ꝯſul brut⁹ creat⁹ eſt poſt reges exactos
duos filios egregie idolis hẽbat ꝓpoſita ⁊ mirãda adoleſcẽtia ꝓditos: qui
cũ ptes tarqni regis ſeqrent teſte liuio. ij. ab origene vrbis ꝑus vrgis illos
cedi iuſſit deide ſecuri feriri ⁊ ſic turpi ſupplicio ocrubere ipauit. nec vul/
tu nec colore in filioꝝ morte pmutat⁹ eſt de quo valeri⁹. li. v. exuit patrem
vt ꝯſulẽ agẽt orbuſq; viuẽ q̃ʒ publice vindicte de eẽ maluit. ⁊ valeri⁹. li. ij.
duo exẽpla ſatꝭ memorãda ſic deſcribit tu nãq; poſtumi dictator aulum po
ſtumiũ quẽ ad generis penetraliũq; ſacroꝝ ſucceſſionẽ ꝓpagãdã genue/
ras: cui⁹ īfantie blãdimẽta ſinu atq; oculis foueras: quẽ puex litteris: quẽ
iuuenẽ armis īſtruxeras ſanctum: fortẽ: amãtẽ tui pariter ac patrie: q2 nõ
tuo iuſſu ſʒ ſua ſpõte ꝓſidio ꝓgreſſus hoſtes fuderat victorẽ ſecuri feriri
iuſſiſti. ⁊ ad hoc ipiuʒ pagẽduʒ pr̃ne vocis miſterio ſufficẽ valuiſtj nã ocu//
los tuos certũ ſcio clariſſima in luce tenebris offuſos: ingens opus ai in/
tueri nequiſſe: tu aũt mali torquate latio bello ꝯſul filiũ q̄ ꝓuocatus a ge
minio metio duce tuſculanoꝝ ad dimicãdũ te ignaro deſcẽderit glorioſaʒ
victoriã ⁊ ſpetioſa ſpolia referẽtẽ arripi a lictore: ⁊ in modũ hoſtie mactari
iuſſiſti. ſati⁹ eẽ indicãs patrẽ filio q̃ʒ patriã militari diſciplia carẽ. hec ibi de
iſto mãlio torquato liui⁹ decade ꝑma ponit ṽba pr̃is ad filiũ ſic dicẽtis: tu
nec ipiuʒ ꝯſulare: nec maieſtatẽ patriã verit⁹ aduerſus edictũ nr̃uʒ extra

ordinē in hostē pugnasti.⁊ quātū in te fuit diſciplinā militarē qua ſtetit ad hāc diē romana res ſoluiſti.meq; i eam neceſſitatē adduxiſti:vt aut rei pu blice:aut mei meorūq; obliuiſcēdū ſit.nos pot⁹ delicto nr̄o plectemur: q̄3 res publica tāto ſuo dāno nr̄a pctā luat.triſte exēplū ſ3 in poſteꝝ ſalubre iuuētuti erim⁹:⁊ l3 caritas iūcta liberoꝝ ⁊ ſpecimē vtuꝝ monē me debeat: ſ3 q2 aut morte tua ſanciēda ſint ꝯſulū ipia aut ipunitate in ppetuū abro/ gāda iuſſit poſtmodū ad palū alligari ⁊ occidi qđ oib⁹ circūſtātib⁹ ſatꝭ ter ribile fuit ⁊ poſtmodū milites honorifice ſepulture tradiderūt.de quo vgi lius i.vi.ſeuūq; ſecuri aſpice torquatū.qđ ēt egregiū exēplū ſaluſti⁹ i cati/ linario ꝯmemorat: Et valeri⁹.li.v.ca.viij.manili⁹ torquat⁹ ita ꝯ̄ filiū ꝑtulit ſniā3 cū ſyllanū filiū meū pecuniā a ſotijs accepiſſe mihi ꝓbatū ſit:⁊ repu blica eū ⁊ domu mea idignū iudico ꝑtinuſq; e ꝯſpectu nr̄o ab ire iubeo:tā triſti pr̄is ſnia ꝑcuſſus ſyllan⁹ lucē vlteri⁹ itueri nō ſuſtinuit ſuſpēdioq; ſe ꝓpria nocte ꝯſūpſit:nec pr̄ adoleſcētis exeqis iterfuit.⁊ cū fun⁹ ei⁹ educē/ tur ꝯſulē ſe volētib⁹ vacuas aures accōmodauit.videbat ſe i illo atrio ꝯſe diſſe i quo illius ipioſi torquati ſeueritate ꝯſpicua imago poſita erat ꝓden tiſſimoq; viro ſuccurrebat eſſigies maioꝝ ſuoꝝ cū titulis ſuis idcirco in ꝑ/ ma pte ediū poni ſolē vt eoꝝ vtutes poſteri nō ſolū legēnt ſ3 ēt imitarent hec ibi nota q̄ ſolebāt vetēs maioꝝ ſuoꝝ q glīa ⁊ reb⁹ geſtis claruiſſētima gies in atrijs ꝓq2ijs collocare vt imaginib⁹ prioꝝ ſuoꝝ ad vtutes iducēnt valeri⁹.li.v.ca.viij.caſſi⁹ filiū ſuū ob crimē affectati regni vberib⁹ affectum necari iuſſit.⁊ peculū ei⁹ cereri ꝯſecrauit valeri⁹.li.v.ca.x.horati⁹ puluillus cū in capitolio ieui optio mario edē pōtifex ōdicaret:iter nūcupationē ſol leniū vboꝝ poſtē tenēs:mortuū eē filiū ſuū audiſſet:nec manū a poſte re// mouit ne tāti tēpli dedicationē iterrūpēt:nec vultū a publica religione ad priuatū dolorē flexit.ne pr̄is magis q̄3 pōtificis ptes egiſſe videretur.h ibi hic marc⁹ puluill⁹ falſo ſibi ab iuidis morte filij nūciata vt pterrit⁹ illo nū tio abſcedēt ⁊ dedicatiōis gloriā collega ei⁹ aſſeqret ita ꝯtēpſit:vt in ſepul crū ꝓijci iubēt.nec vultū auertit:nec in aliquo mutat⁹ eſt.de quo ēt liuius ab vrbe ↄdita ſit de paulo emilio legim⁹.q̄ ſibi duo filij mortui ſunt quoꝝ alter qnq; dieb⁹ āñ triūphū.xvi.annos natus:alter tertio die poſt triūphū .xij.annos habens diē ſuū obierunt.⁊ cu3 ciues publice collacrymarent: paulus ipe infracto animo filioꝝ mortem ferēs:ceteros quoſcūq; fortiſſi// me ſolabatur.de quo valerius ⁊ plutarchus i vita pauli emilij: Que qui dem omnia clariſſima exempla ac res mirifice geſtas contemplatus illu/ ſtriſſimus dux ferrarie dominus hercules eſtenſis quatuor ſuos filios ma res compoſitis moribus:⁊ tēperate ac liberaliter educauit.ex qbus vnu3 noīe hippolytum hic explicare viſum eſt ꝓ quo pr̄ deprecatus plurimum diuinitatem ſacro oraculo ac ſpū ſancto accepit hūc filiū deo ⁊ reb⁹ ſacris ac diuinis cultibus eſſe dicādū nā ſemp circa diuia ⁊ res celeſtes hic dux

fuit accuratiſſimꝰ.ꝛ nõ ſolũ erga deũ:ſʒ erga patriã ꝓpriã nõ mediocriter
pius.ecce vrbẽ ſuã ferrariã ab imis radicibꝰ erexit ad clara faſtigia ꝛ ipaʒ
nouã ac magnificã ſpetioſãqʒ ꝛ iſignẽ effecit.nã iter oẽs vrbes italie ſola
ferraria noua ac florẽs ſplẽdẽti nitore pubeſcit.q̃ qdẽ vrbs inclytiſſima ex
ſenectute ad pub̃tatẽ ab ipo hercule redacta eſt.qꝺ res ipa idicat atqʒ ſatꝭ
manifeſte expiẽtia oſtẽdit:nõ minꝰ in filios ꝛ in rẽ ſuã oconomicã ꝓpꝛias vi
res igeſſit cũ ꝗ hippolytũ filiũ ſuũ hic dux deuotiſſimꝰ deo obtnliſſet:ꝛ mi
re idolis ac future ꝓbitatis magnã ſpẽ in eo locaſſet ad reginam vngarie
dñam beatricẽ aragoniã p̃fati hippolyti materterã educãdũ adhuc pueru
lũ prudẽtiſſime feſtiauit imitatꝰmaiorꝫ noſtrorꝫ veſtigia ac leges veterꝫ ꝛ ſa
piẽtuʒ virorꝫ apud quos nõ parẽtes filios ſʒ ꝓpinqores educare ac iſtruẽ
ↄſueuẽ vt iã ſupius paulo ante diximꝰ hec beatrix vngarie regina clariſſi/
mo ac sereniſſimo genẽ aragonie genita ferdinãdo pr̃e rege inclytiſſimo.
qꝺ regale genꝰ aragonie domꝰ nemo põt dignis laudibꝰefferẽ iõ oio ipar
viribus meis huiꝰ generis laudes dicẽ:ſed tñ de hac regia qd breuiter p
trãſire viſuʒ eſt:q̃ cũctarꝫ mulierꝫ hac tẽpeſtate exẽplũ clariſſimũ ꝛ fulgor
ſplẽdẽs emicuit pudicicie nitor illuſtris liberalitatꝭ ꝛ magnificentie ſup̃ q̃ʒ
dici põt culmẽ luciꝺiſſimũ:ꝛ ab ipa oio alienũ illꝺ vgilij variũ ꝛ mutabile
ſemp femia:nulla ꝓrſus in ea mulierꝫ fluxa ac ꝓcliua labilitas apud hanc
ergo sereniſſimã reginã hidpolytus adhuc puerulus ſanctis moribꝰ edu/
catus ẽ:ꝛ cũ eẽt mire idolis ꝛ igenio a nã plurimũ locupletatꝰ: in mirãdã
virtutũ p̃ſtãtiã euaſit in adoleſcẽtia ſua ob qꝺ mirꝫ i modũ ſũmus põtifex
ac p̃ncipes cardialeſ allecti ſũt ꝙ ipm hippolytũ eſtẽſeʒ adhuc adoleſcen
tulũ cardinalẽ ſancte romane eccleſie iſtituerũt: Adhuc diuinũ exẽpluʒ
omniũ hõium oculis offerẽdũ eſt:ſempqʒ memorãduʒ qꝺ diuinarꝫ lr̃aruʒ
volumia ſacra nõ ſolũ docẽt ſʒ p̃dicãt atqʒ iubẽt.ſic.n.credimꝰ ſic diuia ve
ritas ẽ ꝙ dñs nr̃ ieſus xp̃s filius dei viui eſt: ꝛ nulla in hõibus eſt pr̃is filij
vnio ſic̃ in diuinis.nã deꝰ pr̃ ꝛ filius vniti ſũt:q̃ diuina vnio oĩum vnionuʒ
maxia:ꝛ deus pr̃ lõge in cõpabiliter magis dilexit xp̃m filiũ q̃ʒ in hũanis
rebꝰ qcũqʒ pr̃ ꝓpriũ filiũ.nec pp hoc oipotẽs deus xp̃o filio mortẽ idulſit
quã nõ vitio ſʒ volũtate tulit ꝑ totiuꝰgeneris hũani redẽptõe:ꝛ iuſſu pr̃is
oipotẽtis turpiſſimã ac ſceuiſſimã mortẽ ſubire nõ formidauit ꝛ crudeles
ai corpiſqʒ dolores ita ingẽtes ptulit ꝙ nulla pura creatura potuit ptuliſſe
ꝛ virgo maria mater cũ filiũ xp̃m pluſqʒ oẽs mr̃es incõpabiliter dilexerit
nõ ſicut petrus dixit ꝓpitiꝰ eẽ tibi dñe ſʒ ſymoni ꝓphete obtulit crucifigẽ
duʒ ꝛ turpe ſupplicium crucis crudelibus immiſſũ doloribus equo aio fe
rens ſanctiſſima mater nũq̃ʒ filiũ a ſceua morte ꝓhibuit.cõcludamꝰ ergo
hoc capitulũ vt patres oẽs huc veniãt ꝛ documẽta pcipiant vt filios ſuos
liberaliter educare ꝛ recte docere poſſint ſʒ prius de etatibus hominis di/
camus q2 ſecundum etates diuerſas :ſic mores ꝛ documẽta variantur.

Capitulum ſecundum de etatibus.

Eptē etates hōis ſecūdū numeꝝ ſeptē planetaꝝ aſtrologi poſuerūt: Quaꝝ p̄ma eſt infantia cui attribuūt lunā q̄ gubernatrix eſt infantiū.in quatuoꝛ p̄mis annis ⁊ ſic luna eſt nobis pꝛimꝰ planeta ſic etas īfantie p̄ma occurrit:ēt luna eſt hūida ⁊ mr̄ roꝛis ⁊ humoꝛis ac dn̄atrix maris ⁊ humoꝛis augmētatiua:ſic īfantes hūidiſſimi ſūt p̄ oībus etatibꝰ⁊ īdigēt cibo hūido ⁊ liq̄do: In ſecūda etate regnat mercuriꝰ q eſt planeta cito v̄tibilis.cito.n.ſe v̄tit ad nāꝫ illiꝰ cui ꝯiungit̄ cū bonis bonus cū malis malus cū mediocri mediocris ⁊ ē planeta rōis ⁊ ſciētie:⁊ a poetꝭ deꝰ eloquētie ⁊ ſapīe dr̄:⁊ ſecūdū ptolomeū facit ſtudioſos ⁊ ſciētie numeroꝝ amatoꝛes ⁊ diſponit ad ſciam ⁊ ſapiaꝫ ſilr̄ ad artē calculi ⁊ ꝯputatōis iō deꝰ mercatoꝝ a gētilibꝰ eſt appellatꝰ ⁊ ſui coꝛpis quātitate p̄ oībus planetis paruus q̄ oīa etati īfantie ⁊ pueritie ꝯueniunt ⁊ dn̄at̄ p decē annos vſq̄ ad.xiiij.annū etatis hōis ſic infantes ⁊ pueri v̄tibiles ad q̄cūq̄ cū bonis boni cū malis mali: In tertia etate q̄ dr̄ adoleſcētia regnat venꝰ per annos octo ⁊ dr̄ planeta beniuolus ⁊ ſua qualitate calidꝰ ⁊ hūidus ⁊ eſt excitatiuꝰ venerei amoꝛis:⁊ ad delectatiōes ⁊ illecebꝛas ⁊ voluptates ſenſibiles diſponit ⁊ hꝫ colorē fulgēteꝫ.⁊ dr̄ planeta pulchꝛitudis ⁊ amoꝛis ⁊ voluptatꝭ q̄ oīa adoleſcētie cōueniūt: In quarta etate q̄ dr̄ iuuētus ſol dominat̄ p annos.xix.⁊ eſt planeta quartꝰ⁊ fons totiꝰ lumis cuius irradiatiōe ſupioꝛa ⁊ īferioꝛa luſtrant̄.eſt aūt oculꝰ celi ⁊ pr̄ vite ⁊ oīum naſcētiū ⁊ hec etas in qua regnat ſol icipit poſt vigeſimū ſecūdū annū vite hōis.⁊ durat vſq̄ ad.xli.annū hōis que etas eſt flos ⁊ vigoꝛ oīuꝫ etatū. Quinta etas dr̄ virilitas i qua dn̄at̄ mars p.xv.annos ⁊ eſt planeta calidꝰ ⁊ ſiccus pꝛe eſt cholē ⁊ ignee cōplexiōi ⁊ diſponit ad foꝛtitudinē: Sexta etas dr̄ ſenectus vel p̄mū ſeniū in qua regnat iupiter annis.xij.eſt.n.planeta beniuolus i ſuis qualitatibꝰ tēpatus.ſub ipo ꝯtinent̄ honoꝛes diuitie ⁊ eius circ'o cāꝫ felicitatꝭ poſuerūt antiq philoſophi ⁊ aſtrologi.⁊ hic planeta benignitate ſua cōpꝛimit malitiā ſaturni.⁊ īfluit reuerētiaꝫ:boneſtate:fidē ⁊ diſciplinā ⁊ pōt dici planeta pacis ⁊ trāq̄llitatiſ ⁊ felicitatꝭ. Septima etas dr̄ decrepitus vel vltimū ſeniū in qua dominat̄ ſaturnus vſq̄ ad finē vite ⁊ eſt planeta maliuolus frigidꝰ ⁊ ſiccus diurnꝰ ⁊ pōderoſus iō ſenex figurat̄ ⁊ duas hꝫ qualitates moꝛtiferas.ſ.frigiditatē ⁊ ſiccitatē.⁊ dat hōiem fuſcū:turpē:pigrū:grauē:triſtē:⁊ raro hilarē:doloſū.⁊ cogitabūdū.ſꝫ i vtero matris hi planete alio mō dominant̄.qꝛ in p̄mo mēſe quo qs cōceptus eſt dominat̄ ſaturnus in ſecūdo mēſe iuppiter:tertio mēſe mars: quarto ſol:q̄nto venus:ſexto mercurius:ſeptimo luna:octauo mēſe iterum ſaturnus:nono menſe iuppiter:iō partus malus octauo menſe:⁊ in nono optimus:in quo regnat iuppiter planeta optimus: Secundo mō diffiniuntur

etates ſecundū philoſophos nāles q̄ duas vel tres tm̄ etates voluerūt qꝛ duob⁹ vel trib⁹ reſpectibus ꝯſiderauerūt corpus hūanuȝ ꝑmo qn̄ corpus pficit vl' eſt pfectū: ſecūde qn̄ corpus diminuit ⁊ iō ab ipis due etates pfe/ctus ⁊ defect⁹ poſite ſūt poſtmodū adūt tertiā qꝛ iter pfectū ⁊ defectum eſt dare ſtatū ⁊ ꝯſiſtētiā iō tres etates ab ipis diſtigunt .ſ. pfect⁹ ꝯſiſtētie ⁊ defectus qḋ ſatꝭ vr̄ ſenntire philoſoph⁹ in tertio de aīa ſic dicēs. vegetabi leȝ q̄dē aīam neceſſe eſt hr̄e oē qḋcūqꝫ viuū ⁊ aīam hꝫ a generatiōe vſqꝫ ad corꝛoptionē: neceſſe eſt. n. qḋ generat augmētū hr̄e ⁊ ſtatū ⁊ decremē tuȝ ⁊ iteꝝ philoſophus pte. xxx. ꝓblemate quarto duas etates pōit vbi cō ciliatoꝛ in cōmēto notandū ꝙ hic ariſtoteles diuidit totā hōis vitā in duaſ partes puta iuuētutē ⁊ ſenectutē hec ꝯciliatoꝛ tn̄ in moꝛalib⁹ philoſophuſ plures etates ꝙ̄ tres deſcribit: Tertio mō ſcḋm medicos auicēna ꝑma ꝑmi caplo de cōplexiōib⁹ etatū etates oēs quatuoꝛ ſūt adoleſcēdi q̄ vocat etas adoleſcētie ⁊ eſt fere vſqꝫ ad. xxx. annos poſtea eſt etas ꝯſiſtēdi q̄ vo cat etas pulchritudīs ⁊ eſt fere vſqꝫ ad. xxxv. ⁊ etas minuēdi cui v̄tus non amittit mā̄ifeſte ⁊ hec eſt etas ſenectutꝭ q̄ eſt fere vſqꝫ ad. lx. annos. ⁊ etas minuēdi cui mā̄ifeſte v̄tus debilitat ⁊ hec q̄dē atas eſt ſenij ⁊ finis vite ⁊ poſtea auicēna ſubdiuidit etates ſic adoleſcētiā in etatē iſantie ⁊ h̄ eſt cuȝ mēbꝛa pueri nō dū ad motionē ⁊ ad ambulādū ſūt apta deide in etatem dētiū plātatiuā q̄ eſt poſt ambulatienē ⁊ an̄ꝙ ſit forꝭ ⁊ illḋ eſt cū nōdum gingiue oībus dētib⁹ ſūt replete. poſtea eſt etas ꝯcuſſiōis q̄ eſt poſt natiui tatē dētiū ⁊ an̄ꝙ polluat deide eſt etas cuȝ ab eo egredit ſpma q̄ eſt vſqꝫ barbeſcit poſtea eſt etaſ foꝛtudis q̄ eſt donec d̄ſinat creſcē hec oīa ex dictiſ auicēne iacob⁹ furliuiēſis in p°. auicēne q̄ſtiōe. xxvij. etas eſt corpis diſpo/ſitio tp̄ali periodo mēſurata ꝑ quā corp⁹ auget ſtat ⁊ occulte vel mā̄ifeſte di minuit ſcḋm variā habitudinē calidi nālis ad hūidū nāle ⁊ taliter ſumit etas in ꝓpoſito ab auicēna in lr̄a hec ibi: Quarto mō ſꝫ legiſtas gloſa in ꝓemio ſexti. ſex. n. etatib⁹ mūdi generatio ⁊ hōis ſtat⁹ ſumit ꝑma. n. etas in hōie eſt iſantia q̄ durat vſqꝫ ad ſeptē annos ſecūda puericia vſqꝫ ad. xij. vel. xiiij. tertia adoleſcētia vſqꝫ ad. xxv. quarta iuuētus vel virilis etas vſqꝫ ad q̄nquaginta: quinta ſenectutꝭ vſqꝫ ad. lxx. ſexta abide ⁊ dr̄ ſeniū aliaruȝ etatū termin⁹. C. de ſacroſanctis eccleſijs vt iter diuinū h̄ ibi gloſa hoc idē ioānes adree in nouella archidiacon⁹ in ca. vnico de clerico egrotātē i. vi. ponit ſex tm̄ etates ⁊ ioāneſ de anania i rubꝛica de d̄lictis pueroꝝ ponit ſe ptē etates quaꝝ ꝑma dr̄ iſantilis ⁊ durat vſqꝫ ad. vii. annos: ſecūda dr̄ pu/pillaris in maſculo. xiiij. in femia. xij. annos cōplet. tertia dr̄ pnbertas q̄ du rat vſqꝫ ad. xvij. quāta eſt adoleſcētia q̄ ꝓpꝛie vr̄ eſſe a. xviij. anno vſqꝫ ad. xxv. quita eſt iuuētus q̄ dr̄ qn̄ q̄s incipit cōputari inter ſeniores ſexta dr̄ ſe niū q̄ durat vſqꝫ ad. lxx. annos. ſeptima eſt decrepitas q̄ icipit a. lxx. anno ⁊ durat vſqꝫ ad cētū accurſi⁹ in. l. hēditatū. ff. ad legē falcidiā q̄tuoꝛ etates tm̄ homini attrtbuit. ſ. pubertatē adoleſcētiaȝ iuuētutē ⁊ ſenectutē. alexan

der de imola i.l.ſi iſāti.C.de iure deliberādi pōit qnqꝫ etates quaꝝ ꝑma ē
infācia ⁊ durat vſqꝫ ad ſeptē ānos ⁊ alia puerilis q̄ durat vſqꝫ ad pubtatē:
tertia adoleſcētia q̄ durat vſqꝫ ad.xxv.ānos.q̈rta iunētꝰ q̄ durat vſqꝫ ad ſe
nectutē.qnta ē ſenectꝰ q̄ ē vltia etas quā qn̄qꝫ dicimꝰ eē i etate qnq̈ginta
annoꝝ qn̄qꝫ vltra ħ ibi adhuc iur̄ ciuili etas ſenectutꝭ diuerſimode accipit̄
ſcꝫ ſubiectā mateeiā aliqn̄ a.lxx.āno vltra vt iſtituta ꝺ excuſatōibꝰ tutoꝝ
.§.item maioꝛ ⁊.ff.de iure imunitatis.l.maiores. ⁊ in.l.C.q etate.qn̄qꝫ a.
lxx.anno. vt in.l.ſi pater.§.filius.ff.de adoptionibus ⁊ ibi gloſa. ⁊ qn̄qꝫ a
qnquageſſimo qnto anno ſupꝛa vt.l.finali.C.q etate li.x.cinus. in.l.ſi iſan
ti.C.de iure deliberādi ⁊ in.l.ſeniū.C.q teſtamēta facē poſſunt dicit ꝙ ſe//
niū nō eſt vltima etas immo poſteā eſt alia etas que dicit̄ decrepitus. ⁊ di
cit ꝙ ſeniū durat a.lxx.anno vſqꝫ ad.lxxxx.l.i.C.qui etate ⁊ poſt octogeſi//
muꝫ annū eſt etas decrepita que finit̄ ſpatio cētū annoꝝ.l.finali.C.de ſa//
croſanctis eccleſijs ⁊ in.l.an vſuſfructus.ff.de vſufructus ⁊ aduerte ꝙ vi
uere cētū annis nō intelligit̄ de naturali curſu ſed tm̄ iuris pꝛeſumptione
qꝛ ſic ius ꝑ̄ſumit hōiem viuē cētum annis ſicut dicunt doctoꝛes in.l.finali
⁊ notat gloſa ⁊ bartholus in.l.ij.§.ſi dubitet̄.ff.quēadmodum teſtamenta
aperiantur paulus de caſtro in.l.finali de ſacroſāctis eccleſijs dicit ꝙ ſi qs
ſe abſentauerit ꝙ ꝑ̄ſumitur viuē cētum annis ⁊ ſi qs dixerit eū eſſe mon//
tuū eſt neceſſe illud ꝓbare ēt ita ſentit bartholus in dicto.§.ſi dubitetur.ſ.
ꝙ hō ꝑ̄ſumit̄ viuē cētū annis: Quinto m°.ſꝫ ſcriptoꝛes reꝝ geſtaꝝ.anlus
gellius li.ixi.ca.xxij.ſcribit ꝙ ſuius tullius q fuit rex romanoꝝ tm̄ etates
tres potuit quaꝝ ꝑma eſt puericia vſqꝫ ad annos.xvij.ſecūda iuuētus vſqꝫ
ad annos.xlv.Tertia eſt ſenectus ⁊ laertius diognees in vita pythagoꝛe
ſcribit ꝙ pythagoꝛas diſtinxit ſic etates puericia.xx.annos iplet. adoleſcē
tia.xx.iuuētus.xx.ſenectus.xx.et puericiā tēpoꝛi veris ⁊ adoleſcētiaꝫ eſtati
⁊ iuuētutaꝫ autūno ſenectutē hyemi aſſimilauit.⁊ ſic oēs annos vite hōis
octuagita metitꝰ eſt pythagoꝛas qͥteſte eodē laertio octogeſimo anno vite
ſue moꝛtuꝰ eſt ſed alij volūt pythagoꝛā noctageſimo.ſꝫ nonageſimos an/
no ſue vite obijſſe ⁊ ſolon athemēſis idē ſentit de etatibꝰ qͦ pythagoꝛas
iſidoꝛuꝰ ethymologiaꝝ.li.xi.c.ij.ſex tm̄ etates poſuit quſs iꝑe diffuſiꝰ ſcri
pſit: Sexto m°.eſt ſcꝫ illos q nūeros ſequūt̄ q dicunt ꝙ decies ſeptē ſe
ptuagita ꝯſtitnūt ⁊ ſepties decē eūdē nūerus faciūt ⁊ ꝑmū de ſeptenariū
attribuūt iſātie ſcꝫ ſeptēnariū pueritie tertiū adoleſcētie quartā iuuētu/
ti qntū virili etati.ſextū p°.ſenio.ſeptimū ꝺcrepite etati ⁊ ſꝫ iſtos vita hōis
.lxx.annis finit̄ vt cōius qꝛ aliqn̄ ꝑ̄t traſire hūc terminū.⁊ iſti iducūt pſal/
mū.lxxxix.in quo ſcribit̄ anni nr̄i ſic aranea meditabunt̄:dies ānoꝝ nr̄oꝝ i
ip̄is ſeptuagita āni:vł qꝛ vita hūana vſqꝫ ad.lxx.ānos bn̄ valida ſꝫ poſt ſe
ptuagita ānos laboꝛ ⁊ doloꝛ:ſeptio ⁊ vltio qd ſup his diuerſitatibꝰ determi
nādū ſit ſb̄tiliꝰ igramꝰ oēs q de etatibꝰ ſupiꝰ dixerūt ſcꝫ diuerſos fines bn̄
dixiſſe nec erraſſe a vitate mihi ꝓfecto vr̄.ſꝫ ſimpliciꝰ loq̄ndo nēo ꝑ̄t imioꝛ

etatū cuiuſcūq; hōis recte ⁊ pūctalit metiri. qꝛ oib⁹ hōibus diuerſi inſūt
ꝯcept⁹ i vteris matrū ⁊ diſſīles ꝯplexiōes: īfluxus: regiōes ⁊ reliq̄ q̄ ad vi
tā attinēt iō ꝑncipiū ⁊ fines etatꝫ vniuſcuiuſq; i paria ac diſſīlia eē necce ſit iō
ꝯciliatoꝛ differētia. xxvi. ⁊ noſce ꝙ calidū ſiue nāle oio ſiue ēt in nāle ꝯmi
ſtū diuerſimode afficit hūiduz nāe multis vz diuerſificatuz nālibus in nā
libus vel extraneis iō nō ſimplicit ꝓnūciandū erit de termio vite. vñ gal/
lien⁹ de regimie ſanitat. li. vi. ca. ij. non eſt certo annoꝝ nūero certas dare
etates ſic qdā faciūt ꝑterq; ſm latitudinē. ⁊ iō in termiatiōe ipoꝝ dixerūt
in tot annis tot fieri vel cū additiōe aut quaſi circa vt fere qꝺ euenit pro/
pterea ꝙ aliqua cōplexio lōgioris eſt vite q̄z alia vt q̄ tēpata ⁊ ſanguinea.
hec ibi ꝯciliatoꝛ cui⁹ ſnia tāq; vera tenēda eſt. ſz qꝛ vita moꝛalis ⁊ nō nā
lis nobis deſcribēda eſt. iō ſcḋz moꝛes etates diſtinguē ſic vz: Prima eſt
īfantia vſq; ad ſeptē annos. ſecūda eſt puericia vſq; ad. xiiij. tertia adole/
ſcētia vſq; duo ſeptēnaria ⁊ durat vſq; ad. xxviij. vel trigita annos. Quar
ta dr̄ cōſiſtētia q̄ īcipit poſt triceſimū annū ⁊ durat vſq; ad. xxxv. annum.
Quinta dr̄ virilitas ⁊ durat vſq; ad quatrageſimū nonū annū qꝛ hz duo
ſeptēnaria. Sexta dr̄ ſenect⁹. ꝑma habēs duo ſeptēnaria q̄ īcipit poſt qua/
drageſimū nonū annū. ⁊ durat vſq; ad ſexageſimū tertiū. nā ipe ann⁹ ſe
xageſim⁹ terti⁹ dr̄ annus fatal' de quo aulusgellius. li. xiiij. noctiū atticaꝝ.
ca. vij. obſuatuz in multa hōiuz memoꝛia exptūq; eſt ſenioꝛib⁹ pleriſq; oī/
bus ſexageſimū tertiū vite annū cū picul o ⁊ clade aliqua venire aut coꝛ/
poꝛis moꝛbiq; grauioꝛis: aut vite iteritus: aut aī egritudinis. ⁊ hūc etatis
annū appellāt ſcalariū. h ibi ⁊ iuli⁹ firmicus. li. iiij. ꝺ fato: caplo de dn̄o ge
niture. ſane extra ceteros climitas ēt ſeptē anni ⁊ noni p oē vite tp̄s mlti/
plicata rōe currētes nāli q̄dā ⁊ latēti rōe varijs hōium piculoꝝ diſcrimini
bus ſemp afficiūt vñ ſexageſimus terti⁹ annus q vtriuſq; numeꝝ ſūmā pa
riter excipit adroclas appellat⁹ eſt nonies. n. ſeptē anni efficiūt annū ſexa
geſimū tertiū. ⁊ q rurſus ſepties nouē ſili mō ſexageſimū tertiū annū fa//
ciūt qꝛ vtiq; vtriuſq; nūeri curſus in hoc anni equata rōe ꝯcurrit grande
ſemp piculi diſcrimē iponit. ſi. n. ſeptem ⁊ nouē āni q hebdomatice a gre
cis enneati appellant̄ quia picula hōibus ſemp īducūt qd faciet ſexageſi
mus terti⁹ annus q vtriuſq; nūeꝝ multiplicatū ſibi obligatū facit. ſūmam
hac ex cā ab egyptijs androclas dict⁹ eſt ꝙ oēz viri ſbaz frāgit ac debilitat
hec ibi iulius firmic⁹. Septīa etas eſt decrepitus q̄ poſt annū ſcalariū īci
pit rariſſime lōgua ⁊ ſepi⁹ breuiſſima cui⁹ terminū ſolus de⁹ nouit. ſic ḡ de
etatib⁹ ſꝫ moꝛalē vitā diffinitū eſt. ſz nos vſq; ad annū triceſimū tm̄ moꝛū
ꝑcepta ac documēta hōiuz deſcripturi ſum⁹. qꝛ qꝺ a teneris annis vſq; ad
triceſimum vite annū conſuetum eſt fere indebile. ⁊ licet poſt triceſimum
vite annum vita mutari poſſit a priſcis moꝛibus tamen hec mutatio omni
um rerum difficillima iō ſubticē viſum eſt poſt triceſimum vite animum. ⁊

cũ dei adiutorio ad p̄mũ documẽtũ hũc vite trãſeam⁹ q̄ꝺ eſt in ſequẽti.c.

Tertiuꝫ capitulum de conceptione ꝛ generatione filii.

Etuſtiſſim⁹ gẽtiũ ritus ꝛ ſatis celebꝛis religio fuit ꝓ generãdis fi
liis ſũmo deo orones ꝛ veneranda ſacrificia offerre teſte philoſo
pho pꝛimo economice ſic ſcribẽte ꝛ oẽs petitiões ac orationes di/
uine maneant paternoꝝ vñ q ꝯtẽnit hoc ꝛ deos vr̃ negligẽ pp deos itaqꝫ
corã qb⁹ ſacra mactauit ꝛ vxorẽ duxit ex his v̄bis appet apud antiquos ꝛ
ẽt apud eos q ariſtotelẽ lõge ãceſſerũt fuiſſe cõſuetũ orones ꝛ victimas
deo obtuliſſe vt bonã vxorẽ ducẽnt ꝛ filios meliores ꝓcrearẽt ꝛ i lege ve/
teri geneſis.xv.ca.dixit abꝛaã dñe de⁹ q̄d dabis mihi mõ ego vadã abſqꝫ
liberis cui deus dixit ſuſpice celũ ꝛ nũera ſtellas ſi potes.ꝛ dixit ei ſic erit
ſemẽ tuũ de⁹ abꝛae ꝓmittit ſemẽ futuꝝ ꝑ exẽplũ ſtellaꝝ.qꝛ abꝛaã erat ma
gnus aſtrolog⁹ nã ex chaldea regiõe antiq̄ſſima aſtrologiã trãſtulit i egy
ptũ ſed magnum eſt q̄ꝺ dixit de⁹ ſuſpice celũ ꝛ nũera ſtellas q̄ꝺ verbũ pꝛi
us ſecũdũ aſtrologiã exponẽduꝫ eſt.dicit.n.hygin⁹ de imaginib⁹ ſũt in ce
lo.xxxvi.imagĩes i orbe ſtellato ꝛ.xij.ſigna q̄ circũdãt totũ coꝛpus octaue
ſpere ꝛ albuniaſar in ĩtroductorio magno ꝛ auenazara i p̄ncipio libꝛi ſui.
ꝛ alphẽſus in tabulis ꝛ ptholome⁹ ſic dicũt ꝙ imagĩes ſeptẽtriõales ſunt
xxj.in qb⁹ ĩcludũť ſtelle.ccclx.ſꝫ imagĩes meridiõales ſũt.xv.in qb⁹ ſunt
ſtelle.cccxvj.ꝛ ſigna zodiaci ſũt.xij.in qb⁹ ꝯtinẽtur.ccclvj.ſtelle ꝛ ſic ſum
ma oĩuꝫ imaginũ ſũt quadragitaocto in q̄bus ſũt ſtelle mille ꝛ.xxij.vltra
quas ſtelle ſũt fere ĩnumere i octaua ſpa:ſꝫ nobis ignote nã p̄ter has mil
le ꝛ.xxij.nihil de aliis ſtelliſ agnoſcim⁹.iõ ſuſpice celũ ꝛ nũera ſtellas q̄ꝛa
ſi dicẽt nõ poteris ſcire numeꝝ ſtellaꝝ.ſic nec numeꝝ ſeminis tui vł iſtũ te
ſtũ aliť expone.tu abꝛaã q ſtellaꝝ ꝓpꝛietates ſpeculat⁹ es vt cognoſcẽs ſi
tibi ꝓles futura ſit:ꝛ tãdẽ tibi celos aduerſari ꝛ nũq̄ꝫ te filiũ habituꝝ ce/
loꝝ ĩfluxib⁹ aſpexiſti.ſꝫ ſuꝑ ſidera diuin⁹ fauoꝛ exurget.vt q̄ꝺ nã ꝛ ſtellaꝝ
influxib⁹ tibi negať diuĩa ope ac dei clemẽtia tibi ꝯcedeť ut apti⁹ filiũ diui
nitus a te generãdũ agnoſcas ꝛ geneſis.xvij.dixit quoqꝫ dñs de⁹ad abꝛaã
ſarray vxorẽ tuã nõ vocabiť ſarray ſꝫ ſarrã ꝛ b̃ndicã ei ꝛ ex illa dabo tibi fi
liũ cui b̃ndicaturus ſũ eritqꝫ ĩnationes ꝛ reges populoꝝ orienť ex eo ceci/
ditqꝫ abꝛaã in faciẽ ſuã ꝛ riſit i coꝛde ſuo.i.p̄ gaudio in aĩo riſit ꝛ deo gr̃aſ
egit ꝛ geneſis.xxij.viſitauit ãt dñs de⁹ſarrã ſicͤ ꝓmiſerat ꝛ ĩpleuit q̄ locut⁹
eſt.ꝯcepitqꝫ ꝛ pepit filiũ in ſenectute ſua geneſis .xxv.depꝯcat⁹ ẽ iſaac dñꝫ
ꝓ vxoꝛe ſua.eo ꝙ eẽt ſterilis q exaudiuit eũ ꝛ dedit ꝯceptũ rebethe ſꝫ col
lidebanť i vtero ei⁹ꝑuuli.q̄ ait ſi ſic mihi futuꝝ erat q̄d neceſſe fuit ꝯcipe:
perrexitqꝫ rebecha vt ꝯſulẽt dñꝫ q reſpõdẽs ait.due gẽtes ſũt i vtero tuo
ꝛ duo populi ex vẽtre tuo diuidenť.ꝛ geneſis.xxx.recoꝛdatuſqꝫ eſt dñs ra
thaelis ꝛ exaudiuit eã: ꝛ apuit vuluã ei⁹ q̄ ꝯcepit ꝛ pepit filiũ ꝛ p̄mi regũ

ca.pᵒ.⁊ hely ſacerdote ſedēte ſup ſellā aῆpoſtes domus dñi.cuȝ eēt anna
amaro aīo orauit ad dñȝ flēs large.ſ.petēdo filiū cū eēt ſterilis.⁊ īfra ſub/
iungit.cognouit aūt helcana vxorē ſuā ⁊ recordatꝰ eſt eiꝰ dñs. ⁊ factuȝ eſt
poſt circulū dieꝝ ꝯcepit anna ⁊ pepit filiū vocauitqȝ nomē eiuſ ſamuel.eo
ꝙ a dño poſtulaſſet eū vbi gloſa ſamuel.n.interꝑtat quaſi poſtulatꝰ a deo
⁊ in eodē.ca.īfra ſubſcribit.puer aūt erat adhuc i ſantulus ⁊ imolauerūt
vitulū ⁊ obtulerūt pueꝝ hely.⁊ ait anna obſecro mi dñe viuit aīa tua.ego
ſuȝ illa mulier q̄ ſteti corā te orās dñȝ.ꝓ puero iſto oraui ⁊ dedit mihi dñs
petitionē meā quā poſtulaui eū idcirco ⁊ ego cōmēdaui eū dño.⁊ in eodē
li.regū.ca.ij.⁊ orauit anna ⁊ ait.exultauit cor meū in dño.⁊ exaltatū ē cor
meū in deo meo:dilatatū eſt os meū ſup inimicos meos qꝛ letata ſuȝ i ſa/
lutari tuo.nō ē ſanctuꝰ vt eſt dñs.neqȝ.e.eſt aliꝰ extra te:⁊ nō eſt fortꝭ ſicut
deus nr̄.nolite mlt̄iplicare loq̄ ſublimia gloriātes recedāt vetē de ore vr̄o:
qꝛ deꝰ ſciaꝝ dñs eſt:⁊ ipi ꝑparātur cogitatiōes arcus fortiū ſupatus ē ⁊ in
firmi acincti ſūt robore repleti ꝓus.ꝓ pāibꝰ ſe locauerūt ⁊ famelici ſatura
ti ſūt:donec ſterilis pepit plurimos:⁊ q̄ multoſ hēbat filios īfirmata ē:dñs
mortificat ⁊ viuificat deducit ad iferos ⁊ reducit paupeȝ facit ⁊ ditat hūi/
liat ⁊ ſubleuat hec ſūt v̄ba ſanctiſſime mlīeris anne diuio ſpū īſpirāte.ꝓla
ta qbꝰ reddit gr̄as deo ꝓ ſuſcepto filio q̄ poſtea magnꝰ v̄ture ⁊ ſanctitate
fuit: Et i teſtamēto nouo luce.pᵒ.fuit i diebꝰ herodis regis iude ſacerdos
q̄dā noīe zacharias de vice abia ⁊ vxor illiꝰ de filiabꝰaron.⁊ nomē eius he
liſabet.erāt aūt iuſti ambo aῆ deū icedētes in oībs mādatꝭ ⁊ iuſtificatiōibꝰ
dñi ſine q̄rela:⁊ nō erat illis filius.eo ꝙ eēt heliſabet ſterilis ⁊ ambo ꝓceſ
ſiſſent i diebꝰ ſuis.⁊ īfra ſubiungit .aparuit aūt illi angelus dñi:ſtās a dex
tris altaris incēſi ⁊ zacharias turbatus ē vidēs.⁊ timor irruit ſup euȝ.ait
aūt ad illuȝ angl̄us ne timeas zacharias.qm̄ exaudita eſt deꝑcatio tua: ⁊
vxor tua heliſabet pariet tibi filiū ⁊ vocabis nomē eius ioānēȝ.⁊ erit gau
diū tibi: Ex oībꝰ his exēplis clare ꝑcepimꝰ deū nobis ſemꝑ ſuffragaturū
ſi ipm̄ fideliter iplorauerimꝰ.qđ ēt ſacra canūt eloq̄a q̄buſ docemur ꝙ oiſ
or̄o ſemꝑ exaudit ſi recte oblata fuerit: Adhuc ēt opuſ hōis exq̄rit deus:
nunq̄ȝ nos ſine nobis exauditurus.vt opa nr̄a meliora fiant.⁊ vbi deficit
hūana ibecillitas diuinꝰ vigor aſſurgat:qꝛ poſſumus multa nr̄is opibus q̄
cuȝ fauor ſui roriſ gr̄a aſpſerit lōge vberiora fiūt ⁊ vbi neq̄t labilitas hōis
ibi diuia v̄tus occurrat.qua ꝑꝑ q̄tuȝ poſſit in ꝓcreādis filiiſ hōis artificiū
cura diligētiſſima ꝑquiramꝰ.nā plurima ⁊ iteꝝ dico plurima in filioꝝ.ꝓdu
ctiōe pn̄t hōis vires ⁊ recta ac tēpata vita hōiſqȝ cura diligētiſſima ſic.n.
artifex accuratos laboreſ ⁊ ſūmā curā ipēdit vt ſui artificii forma elegātiſ
ſima fiat:mlt̄o magis pr̄ aut parētes accuratiꝰ i ꝓcreādis filiis iuigilare te
nent ſȝ q̄ parētibus obſeruāda ſūt doctrina prius poſtea opibus imitāda:
Primū.n.eſt cibi ⁊ potus tēpantia.qꝛ ex qualitate ciboꝝ fit qualitas ſper

matis qualitas foetus.qđ p exēplū artis oſtendit.ſi qs imaginē ex ere:ꝛ
alter ex cera aliā imaginē cōſtruxerit:quā arbitraris magis duraturā:pfe
cto ea diuturnior.q̄ erea eſt.ſic corpus hūanū pſtātius fit ſi fuerit ex me
liori ſemie formatū.ſemē aūt ex cibis digeſtis pficit.ſed cibor prauitas vt
cōius triplex eē pōt aut qz cib⁹ mal⁹ eſt a quo malū generat nutrimentū ꝙ
malū ſemē:aut cib⁹ mltus q nō diger.t.ꝛ fit corruptio aut cib⁹ diuerſus cū
multa cibaria diuerſa ꝛ habētia diſſimilitudiē mitā vno prādio vl cēa co
medunt.nā ex mixta diuerſitate cibor nequaq̄ bonū nutrimētū efficitur.
ſilr dicim⁹ de potu vt multū bibē ꝛ diuerſa vina ſumē:de quo plato.vi.de
legib⁹ vt ſolidus ſtabilis ꝛ qetus ꝯceptus fiat:nō oz corpa ebrietate diffu
ſa dare operā liberis:ebrius ꝛ mētecaptus:ad ſerēdū eſt iutilis.iō p totā
vitam ꝛ maxime ꝗ diu generationi vacat abſtinebit ab his que morbum
inducunt ꝛ ad petulantiam iniuriamq̄ declinant:hecenim i animos ꝛ cor
pora naſcentium neceſſario tranſlata imprimuntur peioreſq̄ ꝛ inde na//
ſcuntur hec plato: Secundum eſt paſſionis moderamen de quo ꝯcilia/
tor in commento textus philoſophi parte decimaproblemate.x.ſic dicit ca
uendum eſt ne quis coeat ad generationem prolis tempore ire ꝛ triſti//
cie ꝛ vniuerſaliter tempore paſſionum animalium ꝛ corporalium neq̄ ſu/
bito ꝛ cū furia pp.n.hmōi ex ſapiētibus generant fatui.ſic in ſuis ꝓblema
tib⁹ alexāder afrēdoſius ſcripſit ꝛ iō ex adulterio ꝓducti timoroſo vl forni
catiōe deteriores ſūt valde hec ibi ꝯciliator in ꝯmēto: Tertiū eſt mode//
ſtia mor.nā ſecundū qualitates actiuū quos exorcēt parentes: ſic filij ge
nerant:vt q ludūt alea ſic filios gignūt ꝛ ebrei parētes ebrios filios.ꝛ cu
pidi parentes cupidos filios producunt.ideo diogenes philoſophus cū
quendam adoleſcentulum temulentū deſipere cerneret ait ad eū ebrio
ſus te ſeminauit pater ꝛ philoſophus.ij. eoconomice appropinquandum
eſt vxori cum magna temperantia atq̄ modeſtia:ſitq̄ pudor in verbis: in
operibus vero fas ꝛ honeſtas.ꝛ hec omnia que diximus non ſolum patri
ſed matri neceſſario conueniunt de quo dicit philoſophus.ij.oeconomice
propter que nihil decet omittere ad vxoris doctrinam vt iuxta poſſe quaſi
ex optimus liberos valeant procreare.ꝛ enim agricola nihil omittit ſtudē
do vt ad optimam terram ꝛ maxime bene cultam ſemen conſumere expe
ctans ita optimum ibi fructum fieri.hec ibi oportet ergo patrem ꝛ matrē
eſſe cibo paſſionibus ꝛ moribus temperatiſſimos ꝛ ab omni ſcelere alie//
nos.quia filijs gignendis ea vitia imprimantur que parentes exercent.
Quartum quod requiritur in parentibus progenerādis filijs eſt ſatis mi
rabile quod dicitur imaginatio de qua longius ſcribendū eſt dixerunt vi/
ri ſapientes quod imaginatio facit caſū.de quo philoſophus pte decia ꝓ/
blemate decimo ꝛ medici inſignes voluerunt ꝙ magnam vim impreſſiōis
habe t imagiatio in qbuſcūq̄ rebus inqbus vbis philoſophi ſic dicit con

ciliator imaginatio vehemēs ⁊ maxīe mulieris tpe caſus ſpmatis in ma/
tricē talis.n.diuertit nām ſpmatis ad id qđ fuit imaginatū ⁊ iterū concilia
tor differētia.xxxvij.de vigore quoqꝫ imaginatiōis ꝙ̃ plurimi locuti ſunt:
maxīe auicēna ⁊ algagel eiꝰ collega volētes vt vi imaginatōis oſtēſe hō in
puteū ⁊ camelus ĩ caldariū deiciatᷣ ita ꝙ opetᷣ nō ſolū in corpe ꝓprio:verū
⁊ in aliēo.⁊ auicēna.xxi.tertij de generatiōe embriōis dixerūt qdā ſapien
tuꝫ ⁊ nō ſūt elōgati a iudicio poſſibilitatis ꝙ de cāis aſſimilatiōis eſt illud
qđ exēplificatᷣ.cū diſpoſitio ꝯceptiōis in mēte mulieris aut viri ex forma
imagiata exēplificatiōe firma ⁊ iacobꝰ furliuēſis in pmo auicēne q̄ſtione.
xxxxij.dicit ꝙ imaginacio facit caſū ⁊ aducit gallienū ⁊ areſtotelē in ꝓble/
matibꝰ ⁊ reprobāt auicēnā ꝙ̃tū ad hoc ſolū ꝙ imagiatio opetᷣ i corpe alie
no q: nequaꝙ̃ pōt imaginatio propria opari in corpe alieno.iō de hoc la//
tuis dicēdū quō imagiatio poſſit opari in corpe ꝓprio.qđ ſic ꝓbatᷣ.ſupiora
influūt in iferiora in toto mūdo.deꝰ.n.īfluit in angelos ⁊ angli in corpa ce/
leſtia q̄ influūt i elemēta.⁊ i iſta iferiora.ſic ēt in miori mūdo.nā hō minor
mūdus appellatᷣ:lꝫ nō eodē mō fiāt in hōie ſicᷣ in mūdo maiori ſꝫ in hōie
dicimꝰ ꝙ virtꝰ ītellectiua pōt mouē ⁊ trāſmutare virtutē aīalez ⁊ virtꝰ aīa
lis pōt trāſmutare virtutes nāles ergo imagiatio q̄ eſt v̄tus aīalis mediā/
te v̄tute nāli poterit qn̄qꝫ trāſmutare corpus in quo eſt de vna diſpoſitione
in aliā.ſꝫ ꝙ itellectiua poſſit trāſmutare aīalez ꝓbatᷣ: q: intellectꝰ cū ꝯclu
dit aliqđ magnū malū vel magnū bonū.ex hac ꝯcluſione qn̄qꝫ fit īpreſſio
in vi aīali vn̄ ꝯſurgit paſſio timoris vel ſpei ex quo oritᷣ paſſio ſenſibilis in
corpe vel timor vel gaudiū iō i ꝓhemio đ aīa đſcripſit phus videtᷣ āt ⁊ aīe
paſſiōes oēs eē cū corpe ira māſuetudo timor miſicordia ꝯfidētia ad huc
gaudiuꝫ ⁊ amare ⁊ odiſſe ſimul.n.his patitᷣ aliqd corpus iudicat aūt hoc
aliqn̄ duris qdē ⁊ manifeſtis paſſiōibus ꝯcidētibus nihil exacerbari aut ti
mē. aliqn̄ ⁊ a paruis ⁊ debilibꝰ moueri cū accēdatᷣ corpuſᷣ ⁊ ſic hēat cū ira
ſcitᷣ ⁊ iterū ibidē phus ad huc aūt magis hoc manifeſtuꝫ. nullo.n.terribili
imminēte in paſſiōibus fiūt his aliq timētes qđ dictū philoſophi p expien
tiaꝫ manifeſtatᷣ.q: aliq paruis cāis timoris palleſcūt :alij ex magnis cāis
timoris nihil timent ergo v̄tus ītellectiua mouē pōt aīalem:⁊ v̄tus aīalis
pōt mouē nālez.igitᷣ maginatiua mouē pōt corpus.ſit ergo pmōdia ſemi
num ad huc tenella tranſmutari pn̄t in ſimilē figurā quā facit imaginatio
fortis ⁊ ſi qs q̄ſierit quare nō ſemp generatᷣ qđ imaginatᷣ.q: qlibꝫ intēdit
generare maſculinū dicēdū ꝙ corpus pōt eſſe ita firmū ⁊ bene firmatum
in diſpoſitiōibus ſuis ⁊ imagiatio debilis:ꝙ nō poſſit īprimē.⁊ nō ſufficit
ꝙ v̄tus imaginatiua ſit fortis ſed oꝫ ēt ꝙ diſpoſitio ſit ita inferior ꝙ fortis
imaginatio poſſet ipam diſpoſitionē ſupare.q: ſi diſpoſitio ſeminis ſit ma
ior ꝙ̃ ipſa imaginatio tūc ſeminis diſpoſitio ſupat imaginationē:ſꝫ forſan
rudibus ingenijs hec dura videntᷣ.iō exēplorū expientia hec oīa probanda

ſunt: Lucanus in nono. utqꝫ iouis volucer calido cū ꝓtulit ouo iplumes natus: ſolis ꝯuertit ad ortus qui potuere pati radios: ⁊ luie recto ſuſtinere viē: celi ſuant i visus qui phebo ceſſere: iacēt dicit lucanus ꝙ aqla dicit volucer iouis q̄ filios statiꝫ natos ponit i aſpectu ſolis q ſi rectis occulis splēdorē ſolis ſubſtinēt enutriunt a parētib⁹. ſi aūt ſolē recto viſu īſpicere nequeūt ꝯtēnūt parētes enutrire eos: ⁊ illos tāqꝫ non ſuos relinquūt q² aqle ex nāli ꝓpetate recto viſu lum̄ ſolis ſuſtinēt ⁊ auicēnā. xviij. iij ⁊ ſcias ꝙ lapis renū ⁊ veſſice ē ex his q̄ hereditant ⁊ auicēnā. xxij. tertij dolores iūcturarū ſūt de egritudinib⁹ q̄ hereditāt ꝯciliator dr̄ia. xxxij. nō ſolū ſecūdū naturalia parētib⁹ aſſimiliati ſūt pueri ſꝫ ēt ſecūdū acqſita nā aliq parentes cicatrices hn̄tes genuerūt filios. ſ. hn̄tes cicatrices hn̄tes quare viſum eſt in calcedone patre hn̄te i brachio vocatū ſtygma i filio affuit ꝯfuſa ⁊ nō dearticulata pictura ⁊ ego vidi ſigna ⁊ i ambobus aſperi ⁊ calui caluos: ⁊ varij varios ⁊ ſtrabis ſtrabones generāt hec ibi ⁊ lucan⁹ i primo ſi pignora gētis pſyllus hēt ſi qs tactos nō horruit angues: ſi qs donat⁹ luxit ſerpētib⁹ īfans nō ſolū gēs illa ſua ꝯtēta ſalute excubat hoſpitib⁹ ꝯtraqꝫ nocētia mōſtra pſyll⁹ adeſt populis d̄ quo plini⁹. vij. hiſtorie nālis gēs pſylloꝝ fuit i africa ut agatharthides ſcribit a pſyllo rege dicta hoꝝ corporib⁹ fuit ingenitū ⁊ a natura ſit inſitū vt virus exitiale ſerpētū curarēt ⁊ qđ mirabilius ē ſerpētes ex odore iſtoꝝ moriunt q̄nqꝫ iſti aūt liberos ſuos moꝝ genitos ſeuiſſimis ſerpētib⁹ obiiciūt ⁊ ſi ſerpētes eoꝝ filios morſib⁹ ꝯgrediūt ex adulterio natos illico iudicāt ſi aūt a ſerpētibus eoꝝ filij inocui fuerint vere credūt ſuos illos eē filios ⁊ hoc mō ꝯiugū pudicinā expiunt ⁊ ibidē plini⁹ multas gētes eē i diuerſis orbis ꝑtib⁹ q̄ letiferos morſus ſerpētū ꝓpria ſaliua curāt ⁊ hāc v̄tutē a parētib⁹ ꝑ ꝓpagitionē i filios deſcendere iđ lucan⁹ i ꝑmo tūc ſup incūbēs pallētis vulnera lambit ore venena trahēs ⁊ ſiccat dētib⁹ art⁹ extractāqꝫ tenēs gelido de corpore mortē expuit ⁊ ibidē plini⁹ gētes eē in helleſpōto q̄ ſerpētū ictus ꝯtactu ꝓprio ſanāt nec mirū ſi corporib⁹ hūanis īfluxus celeſtes ſic i ꝑmunt talē v̄tutē q² ēt lapidib⁹ v̄tutes qua ſdā īgerūt influxus celeſtes de quo plini⁹. xxxvj. nālis hiſtorie ꝙ magnes attrahit ferrū ⁊ mōs ē i ethiopia i quo ꝓducit lapis q expellit ferrū ⁊ plini⁹. xxxvij. hiſtorie naturalis adamas ꝯtrariat magneti in tm̄ ut adamas iuxta magnetē poſit⁹ nō patiat ut magnes attrahat ferrū ⁊ ſi caſu magnes ferrū attraxerit adamas rapit aufertqꝫ ⁊ adhuc adamas venena irrita facit ſi lapidū corporib⁹ tales v̄tutes a celis ⁊ ſiderib⁹ īpreſſe ſūt multo magis hoīum corporibus ⁊ preſtantiores v̄tutes eſſe īpreſſas facile credere poſſumus ⁊ ex parentibus ad filios ꝑ generationē poſtmodū trāſfuſas facilitur exiſtimandū ē ſed pulthrius ē dicere exēpla que per imaginatiuam virtutē fiunt: Scribit geneſis. xxx. ꝙ iacob rogauit laban ſocerū ſuum ꝙ de gregibus ouium ⁊ caprarum ipſius laban que erant ſub cura

iacob oīa animalia ruffa ⁊ maculā aliquam habentia in vellere traderent
filijs laban illa aūt que erant totaliter alba vel totaliter nigra remanerēt
ſub cuſtodia iacob ⁊ fetus qui naſcerent ex eis totaliter albi ⁊ totaliter ni
gri eēnt ipſius laban cū oībus aīalibus a quibus naſcebant ſꝫ fetus q na
ſcerent maculoſi vel ruffi eēnt ipſius iacob ſic hac lege ꝯuenerūt laban ⁊
iacob qđ longe vtilius erat ipſi laban q̄ȝ iacob. ſꝫ quare hoc fecit iacob ſeq
tur ex teſtu geneſis. xxx. poſuit iacob virgas varij coloris in canalibus vbi
effundebat aqua vt cū veniſſent greges ad bibēdū añ occulos haberēt vir
gas ⁊ in aſpectu earū ꝯciperēt factū ē vt in ipō calore coitus coeuntes in
tuerēt virgaſ: ⁊ ꝯciperēt maculoſa ⁊ varia ⁊ colore diuerſo ſpēſa diuiſitqꝫ
gregē iacob ⁊ poſuit virgas i canalibꝰ añ occulos arietū erāt aūt alba ⁊ ni
gra quecūqꝫ laban cetera vͦo iacob ſeparatis iter ſe gregibꝰ igitur qñ ꝑmo
tēpore aſcēdebant oues ponebat iacob virgas in canalibus aquaꝝ añ oc/
culos arietū ⁊ ouium vt in earū ꝯtēplatione ꝯciperēt qñ vero ſerotina ad
miſſura erant ⁊ ꝯceptus extremus nō ponebat eas: factaqꝫ ſūt ea ſerotina
laban ⁊ que primi tpis iacob ditatuſqꝫ ē hō vltra modū hec ibi. in qbꝰ vbis
gloſa ideo iacob poſuit virgas in canalibus varij coloris qñ erāt ꝯceptus
primi. tpis q꜉ illius fetus ſnnt meliores. ex fortitudine enim nature proue
nit vt citius generent ⁊ concipiāt. cum autē femelle bibebāt aſcēdebāt ma
ſculi ⁊ femelle videbant vmbras maſculorum in aqua ⁊ imagines ipſoruꝫ
varij coloris ⁊ ſimiles concipiebant hāc enim virtuteꝫ habet imaginatiua
ſuper corpus ⁊ ſuper materiā vnde fit conceptus ꝙ ſimiles illis concipiūt
quos aſpiciunt attente. in extremo coitus. ⁊ beatus hieronymus ſup iſtuꝫ
locum dicit ꝙ tali arte vtuntur in gregibus equorum hiſpani ponētes pul
chros equos ante equas tēpore conceptus dicit etiā ꝙ quintilianus quā/
dā matronā accuſatā de crimine adulterij. eo ꝙ peperiſſet ethiopē libera/
uit ꝑ hoc ꝙ fecit inquiri ſi in cubiculo eius eēt talis pictura qua reperta li
berata eſt mulier ex hoc etiā patet ꝙ iacob erat ſapiens in cognitione vir/
tutum naturalium dicunt tñ aliqui ꝙ angelus docuit eum artē iſtā quādo
oſtendit ſibi in viſione maſculos aſcēdentes ſuper feminas varios ⁊ ma/
culoſos vt hētur i. c. ſequēti hec omnia gloſa: Auicēna ſecunda primi ima
ginatio facit caſum vt exempli gratia ſanguinē enim mouet res intueri ru
beas qua propter prohibemus illum ex cuius naribus ſanguis pro fluit
res ſplendorem rubeum habentes reſpicere auicēna ſecunda primi ima/
ginationes animales fortes imprimunt id quod imaginatur. quēadmodū/
accidit vt puer ei aſſimiletur cuius forma imaginata fuit. ⁊ infra dicit aui/
cenna fit fluxus ſanguinis illi qui intentiſſime conſiderat res rubeas ⁊ ali
cui dentes congelant. i. acerbi fiunt quando vident alios comedere acria

⁊ alicui dolores accidunt membri cum fortiter cogitant aliquos patiētes
huiuſmodi dolores ⁊ fit mntatio cōplexionis propterea ꝙ imaginātur reꝫ
de qua timent h auicēna ⁊ ego cognoui quēdam famulum patris mei qm̄
vidit quēdam vulneribus confoſum ideſt dum illi vulnera darentur ita
territus eſt ex illa imaginatione ſic perſeuerante ꝙ octauo die mortuus ē
conciliator differētia.c.xxxv.videmus infirmos in grandem conualeſcēti/
am deduci propter ſpem famoſi medici ⁊ diu affectati in tātum ꝙ magis
alijs viſū eſt nō raro operari ⁊ poſtea ſubiungit vnde prognoſticoruꝫ exor
dio ꝗ bn̄ pſuaſ⁹ medic⁹ maigſ ſanat ꝺ quo hētur fiducia ꝙ ipe ē poteſ ſcire
nām egritudinū ex fiducia īfirmoꝝ talis magis ſanat egritudies idquoqꝫ
auicēna cū algazele i tm̄ aſſerit vt dicat actionē a ꝯfidētia ꝺpēdētē efficati
orē fore ꝙ̄ id qꝺ agit medic⁹ īſtrumētis ſuiſ ⁊ medijs vel medicinis hec cō
ciliator ⁊ mulier quedam fuit habēs virum ſenem ac turpem ex quo habu
it puerum elegantem ac mire pnlchritudinis ob qꝺ vir eius ſuſpicatus eſt
nō eſſe ſuum filium ⁊ cōſuluit medicum ſibi familiarem ⁊ ait ad ipſum me
dicus oſtēde mihi cubile tuum in quo cum vxore tua dormire cōſueuiſti: ⁊
ingreſſus cubiculum medicus ⁊ cōtemplatus locum omnem circūquaqꝫ
repperit imaginem pictam in pariete ſimilem illi puero quem mulier eni
xa fuerat ⁊ cōuerſus ad ſenem medicus ſubridēs ait noli dubitare tuus ē
puer ecce hec imago ſimilis illi quem tibi vxor tua peperit ecce per expēti
am videmus ꝙ homo itrepide ambulat ſuper trabem iacētem humi ſed ſi
trabē ſuper aquam profundiſſimam poſueris aut nō trāſiet ſuper ipſam
aut valde trepidus trāſibit eo ꝙ imaginatur eius anima formam caden//
dum vehemēter īpreſſam cui obedit materia eius ⁊ virtus membrorū ei⁹
⁊ nō obediunt eius cōtrario ſilicet ad dirigēdum ⁊ ad ambulādum.in his
ergo percipi poteſt obia nature vel materie cogitationibus anime ⁊ mira/
bile eſt quod dicit cōciliator in commēto textus philoſophi particula ſepti
ma problemate.vj.loquens de virtute imaginationis ſic ait vulnera recen
tia interfecti iam cōſtricto ſanguine iterum ſanguinem emiſerunt ad preſē
tiam interfectoris quod accidit ex motu impreſſo ab interfecere ad interfe
ctum virtute ſue fortis imaginatiōis ⁊ furie hec ibi conciliatur ſed vt clari
us pateant iſta plures queſtiones diſcernēde ſunt quarum prima cur ali/
que mulieres maſculos:alique feminas concipiunt decem ſunt cauſe que
a ſapientibus aſſignantur:prima eſt ꝙ ſperma calidum facit maſculum
⁊ ſemen frigidum facit feminam . ſecunda cauſa exparte quantita//
tis ſpermatis quod quanto maius eſt tanto potentius.⁊ ſi potens eſt ma/
ſculum facit:ſi impotens feminam . tertia exparte etatis quia mlutum
iuuenes ⁊ decrepit feminas vt ſepius quanta ex parte teſticulorum quan

do ſemen ex teſticulo deſtro facit maſculū ſꝫ ex ſiniſtro feminā ⁊ ideo pa/
ſtores volētes tauroꝝ ⁊ arietū maſculos ꝓducere ligāt teſticulū ſiniſtruꝫ
ipſi⁹ aīalis quīta rōne loci qꝛ deſtro loco matricis maſculos:i ſiniſtro femi
nas ſexta ꝯplexio mēſtrui bñ diſpoſita qꝺ qñ calidū ⁊ ſiciū gignit maſcu/
lū ſꝫ qñ molle ⁊ frigidū feminā ſeptima qualitas ciboꝝ ex quoꝝ qualitate
fit ſeminis ꝓprietas octaua ratiōe aeris ⁊ aliaꝝ alemētorū circūſtantium
nona exparte ventoꝝ ꝺ quo ph̄us parte quartadecīa ꝓblemate qnto pp qd
in auſtrinis magis feminaꝝ generatiui aut qꝛ multū hūidū tardi⁹ ingroſſa
tur in auſtrinis aūt pp hūiditatē ꝯplexionis hūidius ſperma fit ſup qbus
v̄bis phi ſit ait ꝯciliator quare flātib⁹ vētis auſtralib⁹ calidis ⁊ hūidis coeū
tia generāt magis feminas i ſeptētrionalib⁹ his oppoſitū ꝓcreāt maſculū
ut multū ph̄us ſoluit cām dicēs qꝛ ē multa quātitas ſupflui hūidi tardius
ingroſſat cū.n.tardior fuit iformatio femella ⁊ nō maſcul⁹ generat qꝛ ma
ſculus prius iformat femina halyebas theorice tercio ⁊ auicena.xxi. tertij
⁊ aīaliū ꝯ° qꝛ.n.in generatiōe oportet ſperma coadunari vt calor ipius ꝯ/
fortet amplius ꝯtingit maſculinatio ſub borea q̄ȝ ſub auſtro qꝛ ex auſtro ſp
ma reddit a quo ſuis ⁊ in eficax ⁊ ſpūb⁹ inanitū i borea e ꝯ hec ibi ꝯcilia/
tor q ēt ſubiūgit dicēs paſtores dicūt nō ſolū differre ſi coitus fiat borea li
b⁹ vl' auſtralib⁹ ſꝫ etiā ſy coitū paſſa reſpicit ad auſtrū vl boreā ⁊ qñqꝫ pōt
eē tāta v̄tus ſpermatis vt poſſit iꝑreſſionē auſtroꝝ flantiū reprimere ac ſi/
militer borealib⁹ reſiſtere ibecillitas ſpermatis hec ibi decima ratiōe iflu/
xus qꝛ dicimus aliqua ſigna maſculina:aliqua feminina ſꝫ ph̄us i li.ꝺ ani
malib⁹ reprobat oēs has cās qꝛ nulla iſtaꝝ p ſe ſumpta ſufficiēs ē ⁊ repro
bat illos q dicūt ꝙ ideo fit femina qꝛ ꝯceptus fit i parte ſiniſtra ⁊ maſcul⁹
in pte dextra qꝺ ph̄us dicit eē falſuꝫ ex eo ꝙ pluries reptuꝫ ē feminas cōci
pi in pte deſtra:⁊ maſculos in ſiniſtra ⁊ ex autorite phi ⁊ alioꝝ ſapiētū hec
decē cauſe ſic verificari pñt qñ multe ex iſtis cauſis ꝯcurrūt vt ſemē ma/
ſculi dominet ſemini femine tūc fit maſculus ⁊ e ꝯ iō ph̄us li.de aīalibus
ſcripſit ſi ſemē maſculi ſupat:facit marē ⁊ nō feminā ⁊ ſimilē ei q generat
nō matri ſi aūt nō ſupat ſꝫ ſupat trāſit in feminā h ph̄us tñ aliqua cā pōt p
ſe vt ē fortis caliditas ſeminis maſculini ex quo ꝑdominat femine ꝑdicte
decē ergo cauſe prius aſſignate ſm ꝙ oēs vt plures vel pauciores ꝯcurūt
ad generationē aīalis i ſeie.ex quo ꝑmū cor format ⁊ oꝫ ꝙ ꝑus cor hēat ꝯ
plexionē maſculinā uel femininā ſm quā cōplexionē cordis ꝑmo formati
mēbra cetera formabunt qr cor i aīali ē ſicut fundamētum in domo ⁊ qua
ſi p rimum lignum curuum in naui ⁊ ſicut iuſta ordinatum fundamētū oꝫ
fieri ea que ſequuntur in domo ſic etiam in naui de ligno fundamētali cū
plurime ſint forme nauis ſic ſimile ē de corde in corpore animalis cum ꝗ
cor ſit complexionis maſculini ex diſpoſitione ſeminis diſpoſiti ex cauſis
predictis cetera mēbra formantur ideo potiſſima cauſa ē ſeminis diſpoſi/

tio quam parentes poſſunt diſponere ſuo artificio: Secunda queſtio cur gemelli ⁊ plures ſil cõcipiantur albertus de animalibus li.nono.c.v. mu lieres piũt gemios pp mltitudinẽ ſeminis ⁊ i egipto ſepe piũt tres ſepe q̈tuor ⁊ q̄dā mlier i egypto pepit quatuor vicib⁹ vigiti filios qualibet vice qnqꜫ.⁊ narratũ ẽ mihi a quodā medico fide digno veridico q̄dā mlier no bilis i germania pepit lx.filios qualibꜫ vice qnqꜫ ⁊ null⁹ eoꝝ puẽit ad eta/ tẽ medij anni q ẽt medic⁹ narrauit mihi ꝙ ipse vocat⁹ eſt ad curam cuiuſ dam mulieris que fecit abor ſum ⁊ emiſit centum quinquaginta ⁊ puta/ bat ſe vermes emiſiſſe hec ibi albertus ⁊ plini⁹.vij.hiſtorie nacturalis fau ſta quẽdam ex plebe oſtie duos mares ⁊ totidem feminas enixa eſt.⁊ tem pore meo quedam mulier in prouintia romandiole in caſtello bagna ca ualli quatuor filios vno partu enixa eſt ⁊ bene vixerunt.⁊ philoſophus p̊ mo de animalibus ab vno coitu plures generari poſſunt nicolus de nico/ lis in capitulo de pluralitate fetus dicit ego cognoui vxorem zacharie de ſcarparia quẽ peperit maſculum ⁊ deinde ad tres menſes peperit aliũ ma ſculum ⁊ bene vixerunt ambo ⁊ vnus fuit ſpeciarius florentie in burgo ſā ti laurentij hoc nicalus de quo pħus primo de animalibus nihil inconue/ niens ꝙ pregnantes iterum ſupra impregnari poſſunt nam medici aſſerũt quando mulier duos maſculos vł duas feminas concipit multociens eua dit ſed ſi feminam ⁊ maſculum concipit vt plurimum peribit ⁊ quandoqꜫ ratione ſpermatis accidit monſtrum ſcribente philoſopho.iiij.de animali bus manifeſtum eſt ꝙ in ſpermate oportet putare cauſam monſtrorum ⁊ poſtea ſubiungit philoſophus monſtrum videtur accidere cum virtus ſp/ matis nõ poteſt gubernare materiā.⁊ ibidẽ pħus repertũ eſt epar in ſini/ ſtra naſci ⁊ ſplen i deſtera.⁊ nicolaus de lyra ſuper geneſim in p̊mo ꝯiun ctio duorũ corporũ pertinet ad mõſtra ſicut legitur i chronicis guglielmi ꝙ tẽpore philippi regis francie qui fuit nonus ante iſtuꜫ carolũ qui modo regnat anno domini.M.ccc.xxij. in ꝯfinio normãdie ⁊ britanie nate fue/ runt due mulieres i vno corpore.ita tamẽ ꝙ omnia ſuperiora uſqꜫ ad vm/ bilicum erant duplicia inferiora autem erãt ſimplicia ⁊ ꝙ eẽnt vere due mlires appuit p hoc ꝙ aliq̄n vna triſtabat ⁊ altera gaudebat ⁊ aliq̄n vna dormiebat t ⁊ altera vigilabat. ⁊ vna fuit mortua pluſqꜫ p annũ ā̄n aliā ſe cũda ex pudor ⁊ fetor cadaueris mortua ẽ h ibi ⁊ albert⁹ q̄rto ꝺ aialib⁹ mul ti fide digni narrauerũt mihi vidiſſe talẽ hoĩeꜫ q erat duo hoĩes ꝯtinuat⁹ i dorſo ⁊ vn⁹ erat i petuoſ⁹ ⁊ iracũdus ⁊ alı̄ mãſuet⁹ ⁊ vixerũt pluſqꜫ. xx. annis.⁊ poſtea vnus mortuus eſt ⁊ alter ſuperuixit donec ex fetore fratriſ ⁊ putredine.mortuus fuit ⁊ tempore meo rome viſus eſt talis homo qui erat duo homines ⁊ dum ambularent non recto tramite incedebant ⁊ tẽ/ pore autonini pij qui fuit ſucceſſor adriani imperatoris puer cum duobus capitibus nat⁹ eſt ⁊ tempore meo padue ſimilis caſus ꝙ puer natus eſt

cum duobus capitibus de quo poteſt queri ſi habens duo capita ſit vnus
vel duo homines ad quod poteſt reſpōderi per pħm i.iiij de aīalibus ſic
dicētem quod habet vnū cor vnū animal ⁊ quod plura corda plura aīalia
Tertia q̄ſtio eſt philoſophi parte octaua problemate vndecimo ſic dicen
tis cur proles ceterorum aīantium magis ꝗ hoīs ſuis parentibus ſil'em
gerit naturam: an ꝙ homo vago varioqȝ plurimum animo in coitu eſt pro
vt pater ⁊ mater in coitu affecti fuerint: ita partus euariāt cetera vero ani
mantia omnia aut certe plurima rei tm̄ ipſi intēdunt totaqȝ ſe veneri de
dunt hec ibi philoſophus in quibus verbis conciliator quoniam vir ⁊ mu
lier multis modis ⁊ varijs afficiuntur ſecundum animā in actu ⁊ feruore
coitus varia imaginantes ad quam quidem varietatē variat' ſperma ⁊ me
ſtruū diuerſas recipiens ipreſſiones ⁊ per ꝯñs embrio qui inde cōcipitur
eo ꝙ ſicut pater ⁊ mater fuerint diſpoſiti ſic ⁊ filii diſponūtur ab ipſis hec
ibi conciliator qui differentia.xxxvij.dicit cur in hominibus minor ſit aſſimi
latio geniti ad generans ꝗ in ceteris animalibus quoniam homo multifa
riam ſecundum animam diſponitur in coitu ⁊ plinius.vij.naturalis hiſto
rie.c.xii. ideoqȝ plures in homine ꝗ in ceteris omnibus animalibus diffe
rentie quoniam velocitas cogitationum animiqȝ celeritas ⁊ ingenij varie
tas multiformes notas imprimit cum ceteris animātibus immobiles ſint
animi ⁊ ſimiles omnibus ſinguliſqȝ in ſuo cuiqȝ generi hec ibi ⁊ ideo phi
loſophi ⁊ medici dixerunt ꝙ tempus debitum partus omnibus animalibꝰ
certum ⁊ determinatum eſt ſecundum ſpēs ſuas ſed hominibus varium
tempus qꝛ aliquando in.vij.menſe aliquādo in nono vel.x.vel.xi.⁊ i quar
todecimo quod rarum eſt quia eſt diuerſitas conceptus ratione agentiū
⁊ patientium ⁊ iſta diuerſitas fit ratione cogitationum anime: ⁊ ciborum
paſſionum alteratione ⁊ morum diuerſitate.⁊ videmus magnam multitu
dinem hominū etiam in vna ⁊ eadem ciuitate ⁊ numeroſum populū nec
poſſumus inuenire duos tātum ſimiles ⁊ licet huiu rei plurime ſint cau
ſe: tamen hec eſt magna.ſ.cogitationum diuerſitas in coeuntibus ⁊ hoc fa
cit diuerſitas ſpermatum multis cauſis variarum.ſ.cibo paſſionibus ⁊ mo
ribus tēpore ⁊ cogitationibus anime.que omnia diuerſa ſunt in hominibꝰ
nō autem variantur in ceteris animalibus ſed quādoqȝ contingit aliquos
eſſe maxima ſimilitudine coniūctos de quibus dicit conciliatur in cōmen
to philoſophi parte ſeptima problemate.vj. ⁊ aducit albertum vnde alber
tus in nono de hiſtoria dicit ſe vidiſſe in germania duos gemellos adeo ꝯ
ſil'es ꝙ vnus ab alio diſcerni non poterat ⁊ loquebantur ⁊ cantabant qua
ſi vna voce ⁊ ſe tātum diligebant ꝙ vnus ſine alio eſſe non poterat.⁊ vno
patiente patiebatur alter hec conciliator ⁊ ſolinus de mirabilibus mundi
regē anthiocū arthemon ꝗdam ex plebe ſyriatica ſic facie emula mētiebat'
vt poſtmodū laodice vxor regia obiecto populari iſto tā diu diſſimulauerit
ꝺfūctū maritū donec ex arbitratu eiꝰ regni ſucceſſor ordinaret' iter' gneū pō

peium ⁊.c.vibinm hũili loco natum tãtus erroꝛ extitit de paribus linea/
mẽtis vt romani vibiũ põpei nomine pompeiũ vibij vocabulo cognomina
rent oꝛatoꝛẽ luciũ plãcum rubꝛius hyſtrio ſic impleuit vt ipſe plãtus a po
pulo vocaretur armẽtarius mir millo ⁊ caſſius ſeuerꝰ oꝛatoꝛ ita ſe mutuo
reddiderunt vt ſi quãdo pariter viderent dignoſci nõ potuerit niſi diſcre/
pantia habitus idicarent. M. meſſala cẽſoꝛinus ⁊ menogenes ita ſimiles
ꝙ nec aliũ meſſalam ꝙ̃ menogenẽ nec menogenẽ alium ꝙ̃ meſſalã puta/
uerũt ⁊ interdum nõ modo inter extraneos ſed etiã inter deductos ex di/
uerſa parte oꝛbis miracula idiſcreti vultus fuere deniq̃ cũ antonio iã triũ
uiro thoꝛamus quidã exinuos foꝛma pueros velud geminos trecẽtiſ ſeſter
tijs vẽdidiſſe quoꝝ alterũ de trãſalpina gallia alterũ ex aſia ꝯparauerit.
adeo ꝙ vna res viderent niſi ſolus ſermo fidẽ panderet. que oĩa etiam pli
nius recitat li.vij.hiſtoꝛie uaturalis.c.xij.ſed hec rariſſima ſunt: Quarta
queſtio ẽ philoſophi quarto de aĩalibus ſic dicentis quãdoq̃ maſculꝰ aſſi
milatur matri ⁊ femina patri: ⁊ quandoq̃ auis ⁊ anteceſſoꝛibus ⁊ quan//
doq̃ ⁊ nulli cognatoꝝ ⁊ quãdoq̃ ſimilat̃ ſm vnaꝫ partẽ matri ⁊ ſecunduꝫ
aliã partẽ patri ⁊ ponit ibi exẽplum phus ꝙ in ſicilia quedam cum ethio/
pe adulterauit que concepit ⁊ peperit filiam non ſimilem patri ſilicet ni//
gram ſed albam que poſtea dum adulta fuit concepit ⁊ peperit filiam ni
gram ſimileꝫ auo. ⁊ ſolinus de mirabilibus mundi interdum enim ad ge//
nus ſpectant ⁊ per ſobolem in familias tranſitus faciunt. ſicut plerunq̃
paruuli modo neruulos: modo cicatrices: modo qualeſcunq̃ oꝛiginis ſue
notas ferũt vt in lepidis quoꝛum tres inter uulſa tamen ſerie ex eadeꝫ do
mo obducta membꝛana occulos ſimiles geniti reperiuntur vt in bigantio
nobili pugile qui cum matrẽ adulterio ex ethiope conceptam qui nihil pa
tri comparandum reddidiſſet ipſe in ethiopem auum regenerauit. Quita
queſtio querit cur parentes robuſto coꝛpoꝛe ⁊ ſalubꝛi vita: ⁊ pulchritudi//
ne inſignes gignant filios debiles in validos egrotes ac turpes: ſimiliter
e ꝯ̃ pꝛo iſta queſtione ⁊ omnium ſupꝛadictaꝛum expoſitione dicimus ꝙ
ex qualitate ſpermatis ⁊ diſpoſitione parentum ſimilitudo ⁊ diſſimilitudo
filiarum eueniunt dixerunt galienus ⁊ hally ꝙ ſi ſperma viri ſuper abun/
dauerit ſuper ſperma mulieris infans patri aſſimilabitnr ⁊ e ꝯ̃ ⁊ iacobus
furliuenſis in.ij.tegni galieni queſtiõe.xxxvij. ꝙ ſimilitudo coloꝛis vel mẽ
bꝛi vł cuiuſcunq̃ ex diſpõtiõe ſpermatis ⁊ ꝯciliatoꝛ differrẽtia.xxxvii. cum
ḡ fuerit aſſimilatõ ſecũdũ oẽm pꝛẽ fit gẽitũ ſilẽ pr̃i ⁊ ſi fuerit obediẽs ma
terie mr̃i aſſimilabit̃ ⁊ ſi ñ fuerit ita aſſimilabit̃ aue h ibi vt breuit̃ ꝯcluda/
mꝰ ſiſlitudo ⁊ diſſlitudo ẽ ex diſpoſitõe parẽtũ ſic diſponẽte ſemẽ ⁊ mãiaꝫ q
bꝰ fetꝰ adgeneraꝛ qꝛ ſi parẽtes moꝛbꝰ cibo paſſionibꝰ ⁊ aĩe cogitatiõibꝰ ac
imagĩatiõibꝰ ĩ actu coitus temperati fuerĩt filios ſimiliter temperatos ge
nerãt ẽt ſi nãliter parẽtes ĩbecilleſ fuerit qꝛ cũ ĩ coitu aderit tẽpantia oĩuꝫ

que diximus tūc ipſi parētes filios optimos ⁊ robuſtos corpore ⁊ preſtan
tiſſimos generabūt oio. ⁊ ideo quādoqȝ filij gignunt ibecilles a robuſtiſſi
mis parētib⁹. q2 nō fit obſeruatio rerū quas dixim⁹ i coitu. ⁊ maxie cū mul
tas meretrices hēant cū qbus coeāt vel q2 eſt ſupfluus coitus cū vxor vl q2
educatio poſt partū mala ſit ⁊ iter ꝙues iacturas educatiōis ē ꝙ filij nō a
ꝓprijs matribus educati alienis mulieribus lactandi tradunt. ideo in ſe
quēti. c. ad iſta exponēda trāſeamus.

Quartum capitulum de pregnantis ⁊ lactātis regimine.

Talis futurus e fetus qualis pregnās aut lactās mater extiterit.
ꝑmutari. n. pōt ꝯplexio ſpermatis vel fetus aut īfantis ex ipa ma
tris educatione. ideo nō mediocris vtilitas eſt vt mulieris pregnā
tis ⁊ lactātis regimē ingramus plurimū. n. differt vita pregnātis mulieris
a priori vita cuȝ nō erat pregnans. ideo ꝑmutāda ſunt plurima. quoꝝ ꝓ
muȝ eſt accuratior ac diligētior viuēdi modeſtia eſt. n. corpus pregnantis
neutrale ideſt neqȝ ſanuȝ neqȝ egrū de quo phus. vij. de aialibus mulie
res a ꝯceptu grauant corpore toto. ⁊ dolores capitis ⁊ ocloꝝ caligines ⁊
nauſce ⁊ vomitus ⁊ alie principio magis laborant. alie poſt cū iā fetus ple
nius creuereit ⁊ ſolent appetitus grauidis varij euenire citoqȝ ꝯmutari:
faſtidiūt. n. ſtatim qđ vehemēter ꝯcupierunt. que quidē peiora ſūt cū femi
neus fuerit ꝯceptus. ⁊ pallidiores exiſtūt ⁊ auicēna. xiij. tertij. ⁊ qñqȝ acci
dit pregnātibus pp retentione meſtruoꝝ appetitus corrūptus q2 embrio
i initio ꝯceptus non indiget nutrimento plurimo propter paruitatem cor
poris quare ſuperfluit quod de meſtruis retinetur. corrūpunt ergo ⁊ mul
tiplicantur ſuperfluitates in matrice ⁊ ſic fit deſtructio appetitus ⁊ ei⁹ cor
ruptio ſed poſtq̄ȝ embrio indiget nutrimento maiori. ⁊ illud eſt apud quar
tuȝ menſeȝ minorātur ſuperfluitatis iſte ⁊ ſic minoratur iſte appetitus cor
ruptus quod etiā experientia ſatis oſtēdit ꝙ pregnantes varijs cruciatib⁹
affligūtur vbi debitū regiē vite nō occurrit qñqȝ aborſus: quādoqȝ egritu
do ⁊ ſepiſſime ipſius fetus ꝺ prauitas facillime euenire poſſunt: Secūdū
eſt ciboꝝ ꝯdicio q2 nō ſolū bono cibo indigent pregnantes ſed ꝓ ſe ⁊ ꝓ fe
tu duplici cibo neceſſario indigēt de quo aliquid diffuſi⁹ dicam⁹: Scribit
phus. ij. de aialibus prius quidem omnia viſa ſūt viuere vita plāte ꝯſequē
ter: ⁊ ſenſitiua hunc textuȝ philoſophi aliqui exponūt ꝙ ly prius nō dicit
ordinē inducionis. formarum hoc eſt ꝙ prius inducitur anima vegitatiua
⁊ poſtea ſenſitiua ⁊ poſtea intellectiua ſed ſoluȝ denotet ordinē perfectio
nis q2 prius ſunt operationes vegetatiue: ⁊ poſtea ſenſitiue que operati
ones fiunt in virtute ſpūs gignitiui qui eſt virtualiter animatus ⁊ dicunt
ꝙ operatiōes que ſūt i corde nō ſunt ab aliqua aia ibi preſentialiter exiſtē

te ſed ſicut dictū ē ſūt opationes ſpūs gignitiui q̄ eſt aiatus vtualiter .alij
dicūt ꝙ ibi ē aīa vegitatiua q̄ corrūpit̄ adueniēte ſēſitiua que corrūpit̄ ad
ueniēte itellectiua ⁊ ſic vegitatiuū ⁊ ſenſitiuū erūt potētie aīe rationalis
ſꝫ quocūqꝫ mō ſit or vt nutriat̄ ēbrio dupplici nutrimēto p̄mū ē vt fiat īſtau
ratio i fetu qȯ reſoluit̄ p actionē caloris nālis ſic̄ i ceteris viuētibus hoib⁹
vſqꝫ ad mortem quare neceſſe ē oē genitū diſſolui ⁊ eo inſtāti icipit viuere
quo icipit mori mortalis hō adhuc idiget embrio vt ei⁹ corp⁹ augeat̄ iō em
brio idiget nutrimēto qȯ nō aliud niſi mr̄ p̄bere pōt ꝺ quo auicēna vigeſi
ma prima tertij.⁊ ſcias ꝙ ſanguis mēſtrualis ipregnātibus diuidit̄ in tres
partes p̄ma pars i nutrimētuꝫ embrionis ſecūda ps leuatur ad māmillas̄
tercia pars ē ſupfluitas ſtans uſqꝫ ad horā ptus ⁊ p̄hus de aialibus ex cor
de duas̄ venas p̄mas natura ꝯtrahit ad his aūt due venule orte ſūt ad ma
tricē vocate vmbilicus.i.iſte ſūt vene p quas embrio ſumit nutrimētum ⁊
p̄hus.vij.politicorꝫ exiſtētes i vteris matrū vidētur ſumere nutrimētum a
matrib⁹ p venas ⁊ poros ad hoc ordinatos ſic̄ terre naſcētia ſumūt nutri
mētuꝫ p radices a terra ⁊ p̄hus.ix.de aialibus puer dū eſt i vtero cibatur
p vmbilicū ⁊ nicolus de nicolis de generatione embrionis.c.xvj. nutritur
⁊ augetur embrio ante creationem vmbilici ⁊ totum tempus precedens
formatione vmbilici ſex aut ſeptem dierum numerum habet ⁊ ad
uerte ꝙ vmbilicus ꝯtinuus ē cochlidonibus nā cochlidones ſūt quaſi li/
gamēta ligātia embrionē cū matrice p que ligamēta ꝯiuncta matrici attra
bitur uutrimētū vſqꝫ ad vmbilicū ⁊ inde attrahit̄ vſqꝫ ad epar vbi ꝺporat̄
⁊ cedit in nutrimētū pueri ⁊ qualis ē cibus matris pregnātis tale fit nu/
trimētū i fetu ⁊ ex ꝯditiōe nutrimēti fit ꝯditio fetus qȯ ēt i quolꝫ hoīe ap
te videm⁹. Tertiū qȯ requirit̄ ē motus de quo p̄hus.vij.politicorꝫ debēt
pregnātes nō torpere pigricia qȯ dictū p̄hi ſic verificat̄ cū multe ſupflui/
tates ſint i p̄gnāte per ociū augent̄ ⁊ ſolidiores ⁊ min⁹ reſolubiles fiūt ex
quo oppilatiōes ⁊ egritudines ⁊ corp⁹ reddit̄ graue ⁊ calor naturalis in
fetu videt̄ quodāmō ab his ſupfluitatibus ſepeliri ⁊ remittit̄ ⁊ debilitat̄
ſed p exercitiū calor nālis i matre ⁊ i fetu excitat̄ intēdit̄ ⁊ roborat̄ ex quo
nō ſolū vis corporis reddit̄ vigoroſior ſꝫ digeſtio ⁊ maturatio ⁊ oīa q̄ i cor
pore ſunt i fetu ⁊ i matre reddūtur meliora adhuc etiā part⁹ facilis ⁊ fere
ſine dolore ſine diſcrimie ſine tarditate ſalubris reddit̄ qr ſupfluitates exi
ſtentes i pregnantib⁹ ſi nō fuerint reſolute oppilāt vias partus ex quo do
lores diſcrimē partus in matre ⁊ in fetu ⁊ quādoqꝫ aborſus aut mater nō
purgata his ſuperfluitatibus perit.ideo mulieres diuites otio rpelete do
loroſius pariunt ⁊ fetus tenues ac debiles ⁊ in firmos ⁊ quandoqꝫ mor/
tuos producunt propter ſuperfluitates non purgatas ex in debita quiete
cui plurimum mulieres nobiles et diuites vacare ſolent cum enim exer/
titiū reſoluat ſupetfluitates ⁊ ſicitatem inducat plurimum confert matri

multas habẽnti ſuperfluitatis ⁊ fetui qui multa humiditate repletus eſt
ſed aduertendum ꝙ fetus in matris vtero non mouetur de loco ad locum
ſed ſicut infans quem geſtat mater in vlnis:ſic vtero fetus mouetur.tamẽ
habet alium motum in loco.vbi eſt ſicut dixit hypocrates de natura fetus
mouetur maſculus poſt tres menſes ſed femina poſt quatuor ⁊ nicolus đ
motu embrionis.c.xvij.embrio in matrice continuo quieſcit ⁊ auicenna vi
ceſima prima tertij mouetur maſculus poſt tres menſes ſed femina poſt
quatuor ⁊ hypocrates de natura fetus puer in matrice exiſtens habet ma
nus apud mentum ⁊ caput apud pedes:⁊ auicenna viceſima prima tertij
⁊ fetus quidem ante motum ſuum ad exitum eſt ſuſtentatuſ cum facie ſua
ſuper pedes ſuos plantis manuum ſuper poſitis genibus ſuis:⁊ naſo ip/
ſius inter ambo genua:⁊ occulis ſuper ea ambobus ⁊ colligit ea ambo ad
anteriorem partẽ ſui ⁊ eſt poſitum collum eius ⁊ facies ipſius ad dorſum
matrices eius deſcendendo tamen quidam dixerunt ꝙ fetus ſi eſt femina
habet faciem contrario mõ quem habeat maſculus ⁊ philoſophꝰ.ix.de ani
malibus fetus habens duos pedes ſtat in matrice curciatuſ habet naſum
inter genua ⁊ occulos ſuper genua altius a genibus ⁊ aures extra genua
palme autem eius dicuntur iacere ſuper genua vel iuſta ex his patet quõ
fetus non mouetur in vtero matris de loco ad locum.ſed ad motum ma/
tris mouetur ſicut qui ſedet in naui.ſimiliter mouetur in ſe ipſo vt diximꝰ
⁊ talis motus matris plurimuꝫ confert fetui ad accedẽduꝫ caloreꝫ natura
lem:⁊ reſoluẽdas ſuperfluitates: Quartū eſt ꝙ a plurimo ſomno caueat
⁊ maxime meridiano ſimiliter ab exceſſiua vigilia ipſa pregnãs.qꝛ ſomnꝰ
multū exceſſiuꝰ ſuperfluitates auget ⁊ euaporare facit ad caput multas
euaporationes quod plurimuꝫ nocet fetui.maxīe qꝛ ipſi multū dormiunt
de quo philoſophus.v.de aīalibus pueri exiſtẽtes in vteris matrū multuꝫ
tempus conſumunt in dormiendo.ſiquis aūt queſierit quod eſt prius in
fetus dormire vel vigilare:philoſophus dicit.v.de generatiōe animalium
ꝙ in prima generatione animalia non habent verum ſomnū.naꝫ primam
illam diſpoſitionẽ nō ſomnuꝫ ſed ſimileꝫ ſomno qualis plantaruꝫ eſt cū
per illud tẽpus vita plante animalia viuunt.at plantis ſomnuꝫ in eſſe ī
poſſibile eſt hec ibi ſed queſtio noſtra eſt duꝫ fetus habet vitaꝫ ſenſitiuam
vtrū prius dormiat dicimus ꝙ prior eſt vigilia quā ſomnus in fetu in vita
ſilicet ſenſitiua quia quãdo icipit viuere vita aīalis habet ſenſuꝫ ⁊ ſen//
tire vigilare eſt adhuc:eſt alia ratio quia vigilia eſt verus habitus ⁊ ſom/
nus vera priuatio.ſed verus habitus precedit veram priuationem igitur
vigilia precedit ſomnū: Quintuꝫ eſt quod dicit auicẽna.xviij.tertij ex mul
titudine coitus vehemẽtis mouentis matricẽ ⁊ proprie quando pregnans
eſt proxima ſeptimo menſi quia talis coitus ſecundum auicennam poteſt

inducere aborſum ⁊ adhuc coitus perturbat ſanguinez ⁊ permiſcet ⁊ ma
lum lac producit ⁊ filios libidinoſos diſponit ⁊ ſimilit̄ oportet pregnantez
eſſe alienam ab omni ira triſticia ⁊ malis anime paſſionib⁹ q̄bus ſic diſpo/
nit̄ fetus.quia qualis in moribus ⁊ paſſionibus anime ⁊ corporis ⁊ ceteris
actibus ſe habet pregnans:talis diſponitur fetus.que quidem oīa non ſo/
lum in pregnante ſed etiam in lactante ⁊ nutrice attendenda ſunt.idō qua
lis eligenda ſit nutrix quando propria mater lac non habet: accuratiſſime
ſūmamqꝫ diligentia per quiramus nam apud veteres ⁊ prudentes viros
equa cura ⁊ pari prodentia vxores ⁊ nutrices querebātur.quia taliter diſ
ponitur infans:qualis exiſtit nutrix. Prima ꝯditio nutricis ſcribitur ab aui
cenna ſecunda primi nutrix debet eſſe.xxv.annorum aut.xxxv. Secūda ē
vt ſit ſimilis complexionis matri infantis:vel ſaltem non multum contra/
rie.vt ſi mater infantis fuerit ſanguinea nutrix melēcolicha hoc quidē ma
lum:Tertia eſt vt ſit ſtature medie ⁊ in pinguedine ⁊ habitudie medium
tenens:⁊ longinqua a partu ſuo per dies multos: Quarta eſt vt nō ſit p̄/
gnans de quo dicit gallienus ꝺ ſanatiuis quedam lactantes cōcipiūt quo
nihil magis nociuum infanti qui lactatur qꝛ benigniſſimum ſanguinem
ad eum qui conceptus eſt vt puta principium vite in ſe ipſum propriuz ha
bens ad hoc diſpenſatur ⁊ ſemper euellit familiare nutrimentum ⁊ pro//
pter hoc paucum in mām̄illas aceruatur quo circa ego conſulerem vtiqꝫ
ſi concepit que lactat puerum aliam ad inuenire nutricem philoſophus li
bro de animalibus lactantes non faciunt menſtrua nꝫ concipiunt.⁊ ſi con
ceperint ēxtinguitur lac propter eandem eſſe materiam ⁊ lactis ⁊ mēſtru
orum albertus libro nono de animalibus mulier peperit gemellos:poſtea
impregnata fuit de tertio quem poſt quinque menſes peperit.i.poſt quin/
que menſes gemellorūz pepit tertiū q̄ natus mortuus.eſt quia non hēbat
nutrimētū ⁊ ego qꝛ fr̄es accepant totū nutrimtū ⁊ ḡ vidi mlierē lactātem
q̄ ſic lactās ꝯcepit:⁊ fili⁹ quē lactabat egrotauit ad mortē: Quita ſcribit a
galiēo in libro de ſanatiuis ſic dicēte a venereis aūt omnifariā abſtinere iu
bemus lactantes infantes mulieres ⁊ auicenna tertia primi oportet eſſe
nutricem que tarde a malis anime paſſionibus patiatur.ſicut ira triſticia
⁊ timor ⁊ reliqua ab iſtas omnes iſte corrumpunt complexionem:⁊ fortaſ/
ſe a lactationibus abſtinebit ⁊ propter hoc prohibuerunt quidam ne ſto
lida lactet hec ibi.ideo neque ſerua aut ruſtica nimis : aut ebria : aut gu//
loſa aut meretrix nutrix infantis eligenda eſt : quod omnino caueant
nobiles ac generoſe mulieres:⁊ vxores principū: Sexta ē vt ſit ſana cor
pore:nec debilis aut tenuis ſꝫ robuſto ⁊ ſalubri corpe Septia vt cibo ⁊ po
tu abūdet ⁊ moderate viuat ꝺ q⁹ phuſ:vij.politicoꝝ nutrimtū maguā facit

differentiam pueris natis ad potentiam ⁊ diſpoſitionē corpoꝝ ſecūdū dif/
ferētiā qualitatis alimēti quale eſt alimētum ſecundū vtutē tale facit cor/
p⁹ ⁊ auicēna tertia pmi lac malū ē qn̄ a nutrice ieiuna daſ īfāti q̄ pp miſa
biliter errant parētes qui venalē nutricē ducūt ac parco pretio aduerſus
illaȝ cōtēdunt ⁊ extra domū ꝓpriam nutricē cū infante viuere ſinūt qđ nō
ſolum multū erroris ſed magnā iacturā affert qꝛ tales diſponētur infan/
tes quales ſunt eoꝝ nutrices.iō medici nō alr curant egrotos īfantes q̄
tribuēdo medelam eoꝝ nutricibus.ideo ſūma cura ineſſe dȝ parētibus nu
trices filioꝝ apud ſe ipſos manere:⁊ ſūma cuſtodia illas obſeruare ⁊ occu
lis ꝓpriis īſpicere que vita ſit nutricis ⁊ qua diligētia:quo lacte:quo cibo
filius enutriaſ.nam profecto mellior menſſa nutrici q̄ ꝓpriis parētib⁹ ad
miniſtrāda eſt q̄to nutrix magis īdiget cum ſibi ⁊ īfanti alimentiū exibeat
nec ſemel īfans comedit:ſed pluries ⁊ digniſſimo īdiget nutrimēto iō ma
gna cura nutricis que talem facit īfantem qualis eius exiſtit vita: Sȝ pre
oībus que dica ſūt hoc ſatis accurate aduertēdum ⁊ ītimis memorie cellu
lis ſemp collocādū.vt lac ꝓprie matris īfanti in educatiōe oīo ſit dādum.
caueāt ꝓprie matres alienis nutricibus ꝓprios filios tribuēdos ſi īpe ma
tres ſuos filios lactare potuerit.nam pniciosiſſimus error ⁊ iactura grauiſ/
ſima nefaſq̄ȝ grāde ſatis vt matres ꝓprios filios quos gignūt lactare cō/
temnāt qđ apud pricipes ⁊ nobiles ac diuites vt ſepius euenire ac ꝯſue/
ſcere manifeſte videmus aduerſus quos prima īcrepatio ex ſacris ſanctis
q̄ȝ litteris accipiſ: Diſtinctiōe quīta capitulo ad eius vero ꝯcubitū vir ſu⁹
accedere nō debet quouſq̄ȝ q gigniſ ablactetur:praua aūt ꝯſuetudo i con
iugatoꝝ moribus irrepſit vt filios quos gignūt nutrire mulieres ꝯtemnāt
eoſq̄ȝ ad nutriēdum alijs mulieribus tradāt qđ vȝ ex ſola carnis īcontinē
tia videſ fuiſſe inuētum.qꝛ dū ſe ꝯtinere nolūt deſpiciunt lactare quos gi
gnūt hec aūt ſciāt que filios ſuos ex praua ꝯſuetudine alijs ad nutriēduȝ
tradūt niſi purgationis tpis prius trāſierit viris ſuis nō debent admiſſeri
hec i teſtu i quibus verbis gloſa tēpus ablactatiōis hic appellaſ tempus
poſt partū qn̄ mulier nimis abūdat lacte ⁊ niſi extraheret p puerū oporte
ret ipſaȝ īfirmari.ideo aūt ꝓhibeſ tpibus illis ꝯmiſceri cū eis qꝛ ex tali coi
tu naſcūſ morboſi ⁊ leproſi:h ibi: Secūda īcrepatio ē medicoꝝ dixit hypo
crates ſeptima aphoriſmoꝝ ⁊.ij.regiminis acutoꝝ ⁊ galienes.ii.ꝯplexio
nū.⁊ſeptimo therapetice natura nō patitur repētinas mutationes cū er/
go īfans aliene nutrici ⁊ non ꝓprie matri traditur educandus patitur re/
pen tinas mutationes qꝛ a cibo conſueto ad in conſuetum tranſit de quo
galienus de ſanatiuis dicit.quicunque infantes lacte matris vtuntur con
ſuetiſſimo ſimul ⁊ familiariſſimo vtuntur cibo.⁊ auicēna tercia primi oīb⁹
modis qb⁹ ē poſſibile.lac m̄ris īfanti ad ſugēdū ē dādū īpȝ nāq̄ȝ ē nutriēs
qđ magis ſile exiſtit ſubſtātie nutriētiū p̄teritoꝝ qb⁹ alebaſ dū ī vētre erat

.ſ.mēſtruoꝝ matris qm̄ ipa ſunt que ꝯuertunt ꝛ faciūt lac ipe ē magis re/
cipiēs hoc ꝛ magis ē ꝯueniēs hec ibi ex his auctoritatib⁹ patet apte ꝙ lac
matris ꝓprie magis nutrit ꝛ filius magis r̄cipit ꝛ magis ꝯſuetū qꝛ lac fit
ex ea ſubſtātia qua infans nutriebat̄ i vtero matris.cū ergo aliene mulie
ri tradit̄ īfans lactādus patit̄ repētinā mutationē q̄ tāto grauior ꝗ̄to etiā
plures infanti accidūt mutationes nā dū exit vterū infans mutat locū ca
lidū i quo ꝯceptus fuit ꝛ ꝯnutritus ꝛ trāſit ad locū frigidū ꝛ in ꝯſuetum
ſil̄r aerē mutat nā i vtero matris exiſtēs hēt aerē digeſtū ꝛ ꝑus a matre at
tractū ſil̄r vēti ꝛ i fluxus celeſtes agūt in īfantē in mediatius extra vterū
nō.n.exigua mutatio ē infantis ſ₃ magna ꝛ multe ſil̄r mutatiōes ꝯcurrūt
iō ſi lac alienū tribuat̄ multā mutationē ſup addit que vite infantis pluri
mū nocet ac ſatis pniciosa exiſtit iō oio cauēdū ē quarta īcrepatio ē ab ipa
expiā qꝛ vt plurimū imo fere ſemꝑ nutrices ſūt hūilis generis ac ꝯditio
nis exigue ex quo fit vt ruſticanis moribus rudi cibo:agreſti vita exiſtant
ꝛ cū infantes ſumāt naturā nutricis iō ſil̄es nutricib⁹ efficiūt̄ qḋ ſatis do
cuit v̄gilius i.iiij.eneidos ſic dicēs ſic accenſſa ꝓfat̄ nec tibi diua parēs ge
neris nec dardanus auctor pꝑ̄de ſ₃ durus genuit te cautibus horrēs cau
caſus hyrcaneq₃ admorunt vbera tigres quīta īcrepatio ē phauoreni phi
inſignis ac viri ꝓbatiſſimi q cum quādā nobilē feminā viſitaret ſic ei pſua
ſit vt filium proprium lactaret vt ſe totā matrē faceret nā contra naturam
ē pepiſſe ꝛſt atim ab ſe abieciſſe ſi aluiſti ſanguine in vtero quare natū re/
pellis cū videas iā viuētē iā hominē iā matris officia implorantē:natura.
n.nō adornatū ſ₃ ad filioꝝ educationē dedit vbera feminiſ ecce natura ſan
guinē quo in vtero infans nutriebat̄ poſt eius ortū trāſmitit ad vbera ꝛ ſi
cuti valet ad fingēdas animi corporiſq₃ ſimilitudines vis ꝛ natura ſemi//
nis:nō ſecus ad eandē rē lactis nutrimētū ad ingenia ꝛ ꝓprietates vale
re ꝛ nō ſolū in hominib⁹ ſ₃ in pendib⁹ quoq₃ reptū ē nā ſi ouiū lacte he/
di nutriti fuerint ꝯſtat lanā teneriorē accipe ſi aūt ouiū fetus caprarū la/
cte ꝯcreuerint duriorē pilū₃ accipere ꝗ̄ ſi ꝓprijs matribus enutrierētur ꝛ
in arboribus etiā ꝛ frugib⁹ vides arborē trāſpoſitā i aliū locū ab eo i quo
nata ē deperiſſe que verba ſapientiſſimi philoſophi longius ſcripſit aulus
gellius noctiū atticarū.li.xi.c.primo ꝛ inter cetera huius phi v̄ba hoc me
morandum eſt ꝙ nō eſt tota mater que filiū lactere negligit.qꝛ corpus in
fantis mutatur ꝛ augetur ex ſubſtātia nutricis .ideo in poſterum nō totu₃
ꝓꝑe matris eſſe videtur ideo filij minus obligant̄ ac minus diligūt ꝛ ſatis
etiam matris amor rem mittitur: Sexta increpatio eſt pp nutricis in curiā
longe enim accurati⁹ proprie matres filios curāt ꝗ̄ nutrices.que aliquā
do iguorātia aut inopia aut iercia ita infantes negligunt:vt eos egrotare
aut perire neceſſe ſit: Septima increpatio ſatis egregia a phis ꝛ medicis
alijſq₃ ſapientibus viris cōmuniter diffinitur inquit philoſophus quarto

phyſicorum ⁊ ferri natura ⁊ manere vnūquodq3 corporū in proprijs locis
⁊ phus i li. de reſpiratiōe aialium natura aūt i ꝓprijs ſaluaͭ maxime locis
quod inelemētis primo maniſeſte ꝓbatur. terra firma eſt ⁊ quieſcit in loco
ꝓprio ⁊ nō ſolum ſtellis ⁊ celeſtibus influxibus ſed etiā ꝟtute ſui centri te
neͭ firma ⁊ imobilis. ⁊ phus ꝑmo celi aliqs loc⁹ ē ad quē terra nālīͭ nata
eſt ferri ⁊ auicēna prima primi. c. de elemētis terra aūt eſt corpus ſimplex
cuius locus naturalis in medio totius exiſtit in quo naturaliter manet qe/
ta ⁊ ad ipſum cum ab eo ſeparata fuerit naturaliter mouetur ⁊ hec quidē
eius naturalis grauitas exiſtit. ⁊ albertus in li. metaororum aqua i ſua ſpe
ra vel in ſuo loco non aggregatur aggregatione cōgelationis. q2 aque nū
q̄3 accidit cōgelari nec egrediēti extra proprium locum. huius cauſa ē q2
quelʒ res in ſuo loco cōſeruatur in forma ſua cōgelatio aūt aque quedaʒ
mutatio eſt. cōgelatur autē dupliciter in aere reſolubiliter ⁊ inſolubiliter
in terra ⁊ neutro mō i ſua ſpera hec albertus ⁊ aer magis corruptibilis ex
tra locnm ſuum ⁊ ignis in ſpera ſua non recipit peregrinas impreſſiones
ſed extra ſuam ſperam in aliena materia recipit remiſſionē ⁊ intēſionem
⁊ extructionem ⁊ in homine ſanguis extra venas putreſcit ſilr de alijs hu
moribus extra locum ſuum ſimiliter in plātis ⁊ arboribus fructus melius
ꝯſeruantur in ſuis corticibus: in quibus naſcūtur ⁊ vue paſſe meliores ſūt
que in racemis proprijs cōſeruantur de quo habemus exemplum gene/
ſis. xxxxi. venitq3 ſterilitas. vij. annorum ⁊ i manipulos redacte ſegetes ꝯ
gregate ſunt in horrea egypti ſic ſapiētiſſimus ioſeph diutius ⁊ meli⁹ fru/
mētum in ſuis ſpicis conſeruari arbitratus eſt ex his hominibus cōclude
re poſſumus ꝙ filij melius atq3 lōge preſtantius a proprijs matribus edu
cantur q̄3 ab alienis mulieribus nati ſūt infantis i vteris matrū iō apd ip/
ſas tāq̄3 in loco ꝓprio exiſtūt iō auicēna tertia primi ita vt iā expimēto cer
tificatū ſit ꝙ extremū māmille matris in os iſantis ponere valde confert
ad remouēdum quicqd ei nocet. hec ibi auicēna grādis ergo iactura eſt ꝓ
prios filios nō alere grādiuſq3 multarum malorum diſcrimē ⁊ ſceua pa/
rētum crudelitas ⁊ ipſis infantibus accidit animi ⁊ corporis diſpoſitio peſ
ſima quā poſtea multis laboribus ac magna doctrina vix rectificare va/
lemus tamē regulabitur iſta mala diſpoſitio p adminiſtrationem debiti re
giminis in etate infantie poſtq̄3 a nutrice infans ſublatus fuerit cū nō am
plius lacte ſed cibo vtēdum ſit q2 i hac etate nō nutrix ſed parētes curam
gerunt filioꝝ ideo quo pacto a parentibus filij in etate infantie educandi
ſint quib⁹ue moribus inſtruendi in ſequenti capitulo perſcrutādum eſt ad
quod diuina gratia ſuffragante celeriter ⁊ diligentiſſime tranſeamus.

Quintum capitulum de etate infantie

Infans dicit͛ q̄m fari nō pōt.l.mulier.ff.ſoluto matrimonio ⁊ dicit͛ infans ſtatim cū exit de vtero.l.arenoſa.ff.de ſtatu hoīum ⁊ dicit͛ i fantia vſqȝ ad ſeptimū annū.l.ſi infanti.C.de iure deliberādi eſt.n etas ībecillis.l.vnica.C.ſi ſecūdo nupſſerit mulier nā q̄cq̄d videt ignorat .l.p̄ma.C.de falſa moneta ⁊ iō nō punit͛ ſi deliquerit.etiā ſi hoīem occiderit.l.infans.ff.ad.l.iuliā de ſicarijs ⁊ iō pp hoc nō efficit͛ i regulares.i clemētina p̄ma de homicidio ⁊ dicta.l.p̄ma de falſa moneta īfans nullū conſenſum hēt.l.q̄uis.§.īfans de acq̄rēda poſſeſſione.iō non multū a furioſo differt dicit teſtus i.§.pupillus īſtituta de iutili ſtipulatione nec īfanti pōt clericalis tonſura ꝯferri.c.finali de tp̄ibus ordinādoꝝ li.vj.⁊ ſic ſpōſalitia i iſta etate ꝯtracta nulla ſūt.c.p̄mo đ deſpōſatiōe i puberā li.vj.⁊ iō ex tali hꝰ ſpōſalitijs nō ꝯtrahitur publica hōeſtas ⁊ extra de đſpōſatiōe īpuberū c.acceſſit ſcribit͛ ꝙ đſponſatiōes ⁊ matrimonia an̄.vij.annos fieri nō pn̄t ⁊ ibidē.c.litterraſ īfantia eſt ſeptē annoꝝ ⁊ gloſa ibi i v̄bo ex tūc dicit poſt ſeptez annos ⁊ de deſpōſſatiōe i puberū li.vj.c.ſi īfantis īfantia vſqȝ ad ſeptē annos ītelligit͛ īcluſiue gloſa i verbo īfantis hi ſpōſſalicia ꝯtrahe͛ nō pn̄t ē etaſ illa que videt ignorat:⁊ ibidē gloſa i v̄bo ſeptēnio nota ꝙ lȝ quo ad pubertatē ſit i ſexu differētia i numero annoꝝ ſupra.c.puberes ⁊.c.ꝯtenebatur quo ad īfantiā ſecus.qꝛ vterq̄ īfans minoꝛ ſeptēnio.vt hic ⁊ ſupra e litteras ⁊.c.acceſſit h gloſa ⁊ clemētina p̄ma de homicidio.ſi furioſus vl̄ īfans ſeu dormiēs hoīem mutilet vel occidat nullatenus ex hoc irrigularitatē īcurrit gloſa i verbo infans minoꝛ ſeptēnio de tempoꝛibus ⁊ qualitate ordinādorum li.vj.c.nullus gloſa in verbo īfanti.i.minori ſeptem annis nota ꝙ in hoc textu dicitur ꝙ minoꝛ ſeptē annis poteſt intrare religionem dicit gloſa ſed nō tene͛ ⁊ diſtinctiōe.xxviij.c.de his gloſa i verbo īfancie.i. puericie quia infantia non durat niſi vſq̄ ad ſeptennium.lxxvii.di. capitulo in ſingulis gloſa ſi ab infantia ideſt a ſeptēnio anno ⁊.xv.q.p.c.illud ſane ſunt quidam qui facere non poſſunt vt puta furioſus ⁊ in pube qui doli capax non eſt namq̄ hi pati iniuriam ſolent non facere gloſa in verbo qui doli capax ſi enim eſt doli capax bene punitur ⁊ mathei.xviij.qs putas maioꝛ eſt in regno celoꝛum ⁊ ad vocans ieſum paruulum ſtatuit eū in medio eoꝛum ⁊ dixit amen dico vobis niſi conuerſi fueritis ⁊ efficiamini ſicut paruuli iſti nō intrabitis ī regnum celoꝛum hieronymus nō precepit apoſtolis ut etatem hēant puuloꝛum:ſȝ inocētiā ⁊ qđ illi per annos poſſident hi poſſideant per induſtriam vt malicia non ſapiētia puuli ſint

in ꝟbis ieronymi ⁊ ſaluatoris puulis hic ꝑ ifante accipit cui nec ē diſcretō malicie ⁊ phus pº ethicoꝝ pueri nō pnt eē felices q2 nō pnt opari ſm ꝟtu/ tē ⁊.iij.ethicoꝝ pueri ⁊ alia animalia hnt voluntariū ſ3 nō electionē ⁊.vj. ethicoꝝ ꝟtus ſine diſcretione intellectus ē in pueris ⁊ beſtijs hec oia dixi mus vt que ſit infantia pdiſcere valeamus que nō aliud ē niſi etas i qua nulla boni ⁊ mali ē pfecta diſcretio nec adhuc ibi ē doli capacitas nec bo/ nū nec malū facere qs pōt in tali etate q2 deficit ratiōis vſus ſ3 cur diſcer nere inter ꝟtutē ⁊ vitiū nequeant infantes pſcrutandū ē nō eni ex pte aīe que cum ſit immortalis ⁊ icorruptibilis nō augeť nec diminuiť neq3 ſene ſcit ⁊ ſic ē ꝯpleta ⁊ pfecta quo ad eius ſubſtantiā aīa infantis ſicut aīa de crepiti q2 aīa nō recipit augmētū nec diminutionē i ſua ſubſtātia ergo o3 dicere ꝙ ſit ex pte corporis dicit phus in.iij.de aīa.anima noſtra ē tāq3 ta/ bula raſa i qua nihil ē depictū. ⁊ cū aīa ſit ꝯiuncta corpori nō pōt ſine cor pore opari ſcribēte pho in ꝓlogo de aīa ꝙ ſi aliqua opatio in ē aīe ꝓpria ſine corpore appareret hoc de opatione intellectus.ſ3 nō apparet q2 itelli gere indiget phantaſmate ⁊ phantaſma indiget corppre igiť nulla ē opa/ tio ꝓpria aīa ſine corpore q2 aīa nō pōt intelligere ſine phantaſmate ſicut diciť in.iij.de aīa ꝙ nequaq3 ſine phantaſmate intelligit anima.ſed poſſet qs obijcere ergo aīa ē corruptibilis q2 ſepata a corpore nō pōt iterlligē q2 deſunt phantaſmata pp ſeparationē ⁊ corruptionē corporis dō ꝙ aīa ꝯiū/ cta corpori non pōt intelligere ſine phantaſmate ſed dū eſt ſeparata itel// ligit ſine corpore ꝑ hitus in ea ꝯſeruatos aut ꝑ lumē infuſum abſq3 ꝯcur/ ſu alicuius corporei ſ3 dū ē ꝯiuncta indiget corpore ad intelligēdum non vt ſubiecto ſ3 vt obiecto ratione fantaſmatū ⁊ vt ad rē noſtrā redeamꝰ nō pingiť in anima que ē ꝯiuncta corpori ſine ipo corpore ſicut dicit phus i ꝑ mo de anima cōparať de aīa ad corpus ſicut artifex ad inſtrumētum ⁊.ii. de anima corpus ē inſtrumētum anime cū ergo anima debet acqreť ſpēs ꝑ corpus vt diximus inuenit corus indiſpoſitum in etate ifantie ⁊ huius modi indiſpoſitiones ⁊ ipedimēta ſunt plurima de qbꝰ dicit phus li.vii.po liticoꝝ neq3 infantes pnt addiſcere nec iudicare multa.n. pturbatio circa ipſos ⁊ motus fit ⁊ phus de memoria ⁊ reminiſcentia ſenes ⁊ pueri ime/ mores fiunt hi qdē pp augmētum illi aūt pp decremētum ⁊ i pueris nō fit memoria pp motū multū tāq3 in aquā fluētē incidēte motu ⁊ ſigillo poſſu mus ğ tria impedimēta colligere rōne corporis qbus anima ipediť i opati one diſcernēdi primū ē motus ſpūum magnus ⁊ velox q2 ipm corpus cu3 ſit i fieri ⁊ natura ipm augē ⁊ ꝯpleť itēdit nō fit ſine motu ſic i aqua fōtis clariſſima aperte diſcernimus ſ3 dum motu magno agitata fuerit e contra euenit vt nihil diſcernere poſſimus de quo philoſophus in primo de aīa itelligere aūt magis aſſimulať qeti ⁊.vii.phiſicoꝝ in ſedendo ⁊ quieſcēdo fit aīa prudēs quod quidē ſedere nam ad animā ſed ad corpus referēdū

eſt nam ſpũs incorporeus ⁊ in corruptibilis nõ habet ſedere: Secũdũ ipe
dimẽtũ eſt humiditas magna ⁊ fluxibilitas que exiſtũt ĩ corpore ĩfantis ſi/
cut ſigillum ĩ aquam nõ poteſt imprimere ꝓpter humiditatem ⁊ fluxibili/
tatẽ eiꝰ: Tertiuꝫ impedimẽtum eſt ꝙ cerebruꝫ nõ eſt ꝯpletum nꝫ perfectũ
⁊ adhuc etiam ſatis tenerum nam ebrius ſtultus ⁊ furioſus nõ diſcernũt
quod ẽ ratione corporis. ⁊ ſicut infantes diſcernere nequeũt ſilr loqui nõ
pñt qꝛ prius ſit verbum ĩ mẽte: Si autẽ quis queſierit vtrũ locutio ſit na
turalis vel ab arte quia certum eſt ꝙ cognoſcere ⁊ ĩtelligere naturale eſt
homini qꝛ cũ quis ad annos diſcretiõis peruenerit nemine. docẽte etiam
in deſertis locis enutritus ⁊ ab oĩum humano ꝯſortio ſeparatuſ cognoſcet
bonũ ⁊ malum virtutes ⁊ vitia qꝛ homo aĩal rãtionale licet hec cognitio
ſatis rudis atqꝫ craſſa nimis ſed quo ad locutionẽ ſecuſ. ideo querũt pleri
qꝫ ſi ſermo ſit hoĩ naturalis ⁊ videt ꝙ ſic dicit philoſophus parte. xi. ꝓble
mate. xxvij. aliquos ſtatim cũ ĩ lucẽ venerint locutos eẽ ⁊ ꝯciliator ĩ com/
mẽto ſuper hũc teſtum philoſophi ſic ĩquit puer natuſ nõ exceſſit. xxiiij. ho
ras ⁊ locutuſ ẽ ⁊ philoſophus primo politicoꝝ natura dedit hoĩ loqutionẽ
ſeu ſermonẽ ⁊ philoſophus tertio de aĩa linguam aũt hẽt quatenꝰ ſignifi
cet aliquid alteri valerius li. ꝑmo. c. iiij. puer ſex mẽſium locutus ẽ eutropi
us li. iii. inſtãte ſecũdo bello punico cũ mulier pene enixa eẽt in ciuitate ſa
gunthi vrbe iclytiſſima infans ex vtero egreſſus locutus ẽ et in mũdi ex
ordio primi parẽtes locutis ſũt nam adam dixit hoc os de oſſibuſ meiſ ad
hanc queſtionẽ reſpõdet egidius quolibeto ꝑmo ſic dicẽs aliquid ĩ ſuo vni
uerſali ẽ naturale quod tamẽ ſpecialiter ſumptũ ẽ ad placitũ ſicut punire
fures ẽ naturale ſed punire eos per ſuſpẽdium ẽ ad placitũ ſimile ẽ de lo
cutiõe quia loqui ⁊ habere ſermonẽ eſt naturale v. ſꝫ illo ⁊ illo idiomate
ad placitum ſed alij dicũt vt magiſter paulus venetus ſicut vox ẽ ſpẽs ſo/
ni ſic locutio eſt ſpẽs vocis ⁊ oĩs lncutio eſt vox ſꝫ nõ e ꝯ ⁊ ſicut vox ſuper
ad dit ſono refractionẽ uaturalẽ ⁊ de articulatã ĩ cãna pulmonis ita locu/
tio ſupaddit voci de articulatiõem ad placitũ vñ materia locutionis eſt na
turalis. ⁊ vox pullulãs ab arteria vocali ſed idioma ẽ artis ⁊ ab arte ſicut
cultellus quo ad ſuam materiã naturalis ſꝫ quo ad formã artificialis hec
volũt paulus ⁊ pleriqꝫ imo ſic ẽ veritas. qꝛ ſi ſermo eẽt naturalis oẽs loq
rẽtur vno ⁊ eodẽ idiomate. qꝛ quod ꝯuenit vni naturaliter ſecũdũ ſpẽm
ꝯuenit oĩbus ꝯtentis ſub illa ſpecie qđ ſatis colligere poſſumus ex verbis
phi qui parte decima problemate quarto dicit ꝙ homo naſcit mutuſ ⁊ ſur
dus ⁊ phus parte. xj. ꝓblemate. xxvii. pueri priꝰ audiũt ꝙ loquant ad ob/
iecta reſpõdemus ꝙ ſi aliq ĩfanteſ locuti ſunt nõ ſecũdũ nãm ſꝫ ꝓdigia ſt
diuine ꝓuidẽtie. ⁊ quedã portẽta nature qđ ſatis patet ſi geſta veteꝝ lege
rimus. eutropius li. vj. circa tꝑs quo iulius ceſar ĩterfectus ẽ inter cetera
portẽta que toto orbe facta ſũt bos ĩ ſub vrbano rome ad arãtẽ locutus ẽ

ſe fruſta vrgeri.nō eni frumētū ſʒ hoies in breui defuncturos.ꝛ idē ſcribit euſebius ꝛ valierius li.pmo volūnio ꝛ ſulpitio ꝯſulibus iter initia motuſqʒ belloꝝ ciuiliū bos mugitu ſuo in ſermonē hūanū ꝯuerſus aios audiētiuʒ tali nouitate ꝯterruit.valerius li.pmo.c.iiij.ſecūdo bello punico ꝯſtitit bouē dixiſſe caue tibi roma.ꝛ de primis parētibꝰ dicimus ꝙ nō nāliter ſed diuino oraculo illuſtrati ſic locuti ſūt ſi aūt qs queſierit qūo loquetᷣ qs nutritus i deſerto ſine ꝯſortio hūano viuēs ꝛ ſine aliquo ſupra naturali adiutorio ꝛ nūqʒ verbū alicuius hois audiuiſſet dicēdū ſicut ſcribit diodorus li. pmo ſonus oris ꝯfuſus cū eēt paulatim deſcriuiſſe vocē ꝛ res oēs ſuo nomine appellaſſe hec ibi diodorus ꝛ pōponius de ſitu orbis ſcribit ſūt etiaʒ trāſea q̄ diximus deſerta populi qbus ꝓ eloquio nutus ē.alij ſine ſono lingue:aliī ſine linguis.ſed ego hos ſilueſtres ꝛ nō rationales hoies eē arbitror:ſed ad rē noſtrā redeamus a qua tā lōge digreſſi ſumus.nā ideo iſta pmiſimus vt hec etas ſine diſcretiōe ꝛ locutiōe qbus moribus ſit inſtruenda pfectius docere valeamus nequaqʒ.n.hec etas ex eo ꝙ ignorat cōtēnēda eſt imo oī diligētia ꝛ doctrina ꝛ moribus pcolenda ē ꝓ vt fert illiuſ etatis ꝯditio ꝛ lʒ nō recte diſcernāt poſſunt tñ aliqd pcipere ſaltē poſtqʒ a lacte diſceſſerint.ꝛ p duos annos cibū ſumpſerint nā ſi irrationabilia aialia ſicut canes ꝛ aues ſignis nutibus ꝛ exēplis ꝛ etiā vbis multa pdiſcūt ꝛ impreſſionē recipiūt qͣto magis infans q oībus brutis magis diſciplinabilis exiſtit adhuc etiā in hac etate eis īpreſſio boni ꝛ mali fieri pōt maxime cuʒ quintū annū attigerit.plurie ſūt īpreſſiōis circa ea q̄ videt aut opantᷣ aut audiūt aut loquuntᷣ qꝛ iā p auditū incipiūt idiomata addiſcere ꝛ ſatiſ tutū atqʒ ſalubre nimis ē oībus parētibus vt poſt primū annū etatis īfantis cura magna in vbo ꝛ ope īfantibꝰ adhibeatᷣ qḋ ſapiētiſſimi viri rectiſſime ꝯſuluerūt.ideo quītilianus de inſtitutiōe oratoria li.pmo añ oīa ne ſit vitioſus ſmo nutricibus quas ſi fieri poſſet ſapiētes chriſippus optauit ꝛ de nutricibus dicit ibi qntilianus has primū audiet puer harū vba effingere imitādo conabitᷣ cornelia mater graccboꝝ filios eloquētes fecit:qꝛ ipſa eloquētiſſima ꝛ lelius ꝛ hortēſius ambo viri īſignes filias eloquētes effecerūt qꝛ ipſi eloquētiſſimi ecce expientia aptiſſime oſtēdit qꝛ maternū idioma qḋ īfans didicit vſqʒ ad mortē i delebiliter ac ptinaciter retinet.nā ſi qs i vngaria natꝰ ꝛ nutritꝰ ꝛ venerit i italiā nūqʒ idioma italicū recte pcipiet ꝛ phuſ vij.politicoꝝ debēt īſantes domi nutriri vſqʒ ad ſeptimū annū ne īfectionē recipiāt ꝛ ibidē cura oʒ eē pedagogis ne īfantes vſentᷣ cū ſeruis qꝛ accipiunt de illiberalitate nā i iſta etate valde i primitᷣ ꝛ ibidē phus ait traſactiſ aūt quinqʒ annis duobus vſqʒ ad ſeptimū oʒ ſpeculatores fieri diſciplinarum quas oʒ addiſcere eos nā añ quīquēniū leniter educādi ne īpediatᷣ i eis augumētū vt dixit phus.vij.politicoꝝ ſed ſatis pēſandū ē ꝙ nō i oībꝰ i ſeptennio ē terminus vel tpus diſcretiōis aliqñ in.v.anno:aliqñ i.vi.ꝛ ſapientis ꝛ leges ꝓtulerūt etatē īſantie vſqʒ ad ſeptimū annū quaſi in vlti

mũ tp̃s pfecte diſcretiõis vltra qđ nẽo ſine iudicio diſcretiõis exiſtere põt niſi forte quodã rariſſimũ ↄtigeret voluerũt ergo legeſ dare vltimã latitu dinẽ diſcretiõis ſed nõ pũctalẽ terminũ qꝛ hoc nequaq̃ʒ poſſibilẽ aliq cele rius vliq tardius annos diſcretiõis attingũt cuiꝰ rei p̃ma ratio ſumit ab in fluxu celeſti ſcribẽte ↄciliatore i ↄmẽto textus phi ꝓblemate.xxvij.pte.xi iõ loquuntꝰ pueri añ tp̃s pp habeꝛ mercuriũ diſpoſitũ ſufficiẽter oĩo vt ceu i aſcendẽte i quo ↄgratulat domo ſua ⁊ põt ẽt ↄtingeꝛ ex bona diſpoſitõe ſaturni ⁊ iouis h̄ ibi ↄciliatoꝛ ſecũda ratio ex pte ↄplexionis nõ.n.ea ↄple xio celerioꝛ ad diſcernẽdũ q̃ melioꝛ ẽ ſed potiuſ ẽ oppoſitũ qꝛ pfectioꝛa tar dius pficiunt iõ tardius opant ⁊ ſic melancholici ⁊ q breuioꝛis ſũt vite ce lerius itelligũt ⁊ citius anticipãt ⁊ ↄplẽt etates ſuas adhuc etiã melãcho lici ſiccioꝛes ſũt iõ celerius deſiccant.nã itelligere ipedit pp nimiã iſantiũ humiditatẽ ⁊ nõ ſolũ melenohonica ↄplexio velociꝰ ad diſcernẽdũ ſʒ vnꝰ hõ ſanguineus tardius iudiciũ deſcernẽdi q̃ʒ alius ſanguineus ſecũdũ cõ plexiõis ꝓprietatẽ: Tertia ratio ex pte ſexus qꝛ mulier velocioꝛ ad cogno ſcendũ i ſua iſantia qꝛ breuioꝛis vite.⁊ ſic etates breuioꝛeſ hẽt mlier ⁊ hoc intellige ceteris paribus: vt mulier ſanguinea ⁊ vir ſanguineus ⁊ licet plurima exẽpla etiã etate nr̃a fuerint:tñ vnũ ſatis memoꝛandũ ſubiicere nequeo beatꝰ gregoꝛius li.iiij. dialogoꝝ ſcribit ꝙ qdã iſans quinq̃ʒ annoꝝ raptus ẽ a diabolo pp peccatũ blaſphemie nõ.n.rapi a diabolo poſſet niſi peccaſſet nec peccare potuit niſi vſuʒ rationis ⁊ diſcretiõis habuiſſet.ſolum illi a diabolo rapiũt q apud iferos eternis ſupplitijs dãnant.nã q i purga toriũ deſcendũt nõ a diabolo ſʒ ab angelis ſotiant ſilr̃ iſantes ſine vſu ra tiõiſ ⁊ ſine diſcretiõe boni ⁊ mali ſola v̾tute baptiſmi ſaluati i celũ aſcẽdũt cũ qbus diaboli aſcẽdere nequaq̃ʒ poſſunt ⁊ iſantes q nihil diſcernũt ſiſi ne baptiſmo obierint nec ẽt a diabolo rapiunt qꝛ tales iſantes nullaʒ hñt penã ſenſus lʒ eterna gloꝛia eternaliter priuati ſint igit nec a demonibus affligũt reſtat ergo vt iſantes q peccare pñt a diabolo rapiant igit iſte quẽ ponit btũs gregoꝛius peccare poterat ⁊ lʒ neq̃amus d̾terminare punctali ter tp̃s diſcretiõis ⁊ illud i pricipio ſit ſatis difficile cognoſceꝛ tñ aliq̃ ſigna ſũt qbus initiũ diſcernẽdi bonũ ⁊ malũ i ipſis iſantibꝰ pcipere poſſumꝰ nõ .n.iſans oĩa bona ⁊ mala ſilr̃ cognoſcit ſʒ paulatĩ ⁊ ſucceſſiue ⁊ pricipio co gnoſcẽdi ea diſcernit q̃ ſũt in ianuis nature.i.maxie nota ⁊ ex vigore natu re ſũt bona ⁊ lege nature mala ꝓhibita ſicut ẽ patrẽ honoꝛare ⁊ malũ ver berare parẽtes ⁊ ſic iſans nõ obligat ad oĩa pctã ⁊ ad oĩa mãdata ſʒ ſolũ ad illa q̃ cognoſcere põt cuiꝰ rei ſignũ p̃mũ ẽ.cũ aliqđ turpe ei obiicit agẽ dũ pudoꝛe aut ruboꝛe pfundit nõ autẽ ſic i re honeſta.ſi aũt nõ dũ capax eſt rationis equa lance ſe hẽt ad vtrũq̃ʒ.ſ.bonũ ⁊ malũ ſecundũ ſignũ cũ laudat v̾bo aut honoꝛe aut qđcunq̃ʒ reuerentie genꝰ exhibet oblectat vo luptatis gloꝛia cũ aũt ↄtumelia i ferꝛ triſticia afficit ⁊ meſticiã aĩo ↄceptã

vultu oſtendit: Tertiū ſignū eſt in verbis que profert ſi ratione ac ordine prolata ſint aut ea dixerit que ſine vſu rationis eſſe non pñt in hoc ergo principio cognoſcendi ⁊ doctrine ⁊ moꝝ cura a parentibus adhibēda eſt ſed lōge major atqꝫ accuratior diligētia cū perfectos annos diſcretionis at tigerit ideo cū dei adiutorio ad capitulū de puericia trāſſeamus.

Sextum capitulum de puericia.

P uericia ⁊ puer diuerſa ſignificāt ſcribitur geneſis.xxij dixit quoqꝫ abraā ad pueros ſuos.i.ad ſeruos ſuos.⁊ infra ſubiungit abraaꝫ dicens expectate hic cū aſino: ego ⁊ puer illuc vſqꝫ properātes hic loquit abraā de iſaac filio ſuo erat.n.iſaac.xxxv.vel.xxxvij.annoꝝ qñ pater ipſum imolare voluit nā teſte ioſepho li.antiqtatis iudaice.erat iſaac.xxxv annoꝝ qñ pater voluit ipm imolare.ſed raby ſalomon dicit ꝙ iſaac.xxxvij annoſ hēbat tpe ſue imolatōis qd ſic ꝓbat qr ſarra quādo pepit iſaac erat hñs annos.lxxxx.⁊ qñ mortua eſt ſarra tunc redibat ipe abraā ab imolatio ne filij ſui iſaac ⁊ tūc qñ mortua eſt ſarra hēbat annos centū ⁊ xxvij.ſ. ipſa ſarra ex quo ſatis pꝫ ꝙ iſaac tpe ſue imolationis attigerat trigeſimū ſepti mū annū ⁊ i pſalmo cēteſimo duodecimo laudate pueri dñm gloſa nō ac cipiunt hic pueri ꝓ etate ſed ꝓ ſubditis ⁊ miniſtris ⁊ primi regum.c.xxj.ſi mūdi ſūt pueri maxime a mulieribus māducēt ⁊ hoc modo loquit frequē tius ſcriptura oēs aūt ſunt deo ſubiecti ⁊ eius ſeruitio ⁊ laudibus obligati hec gloſa ⁊ luce.ii.in domo dauid pueri ſui qr dauid fideliſſimus dei ſer uus mathei.viij.puer meus iacet i domo paraliticus in qbus vbis chryſo ſtimuſ vide aūt bonitatē centurioniſ q ꝓ ſalute ſui ſollicite feſtina tr.lxxvii diſtinctione.c.in veteri gloſa in vbo pueros puer quādoqꝫ ſeruū quādoqꝫ puellā ſignificat.ff.de verboꝝ ſignificatione puer ꝓ puella ⁊ maſculo ſit ꝓ iſtis duobus qr aliqñ maſculū aliqñ feminā ſignificat aliquādo ꝓ ſuo ali quādo ꝓ etate puerili in maſculo in quartodecimo anno in femina i duo decimo quod colligit ex inſtituta qbus modis tutela finiat ⁊ gloſa inſtitu ta de nuptijs in principio ⁊ gloſa in.l.prima.§.puericiā.ff.de poſtulādo ⁊ .l.finali.C.de infantibus expoſitis puericia aliquādo extēdit vſqꝫ ad.xvii. annos.l.prima.§.puericiā.ff.de poſtulādo ⁊ puericia aliquādo dicit etas cuiuſlibet in.l.vxorem.§.teſtamēto de legatis tertio ⁊ ſecūda queſtione ſe ptimo.c.paulus maledictus puer centum annoꝝ.etas puericie extēditur fauore alimentoꝝ vſqꝫ ad.xviij.annos in maſculo ſed i femina vſqꝫ ad.xiiii ff.de alimentis legatis in.l.mella in principio ⁊ i celebritate domini noſtri ieſu chriſti i eius octaua de chriſto nato ſic cantat eccleſia.puer natus eſt nobis ⁊ filius datus eſt nobis ⁊ prima.q.prima cum pueri gloſa.pueri di cunt infra quartum decimum annum ⁊ extra de deſponſatione impuberꝫ capitulo ex litteris vocatur ibi puer nouem vel decem annorum extra de

delictis puerorum.c.primo ſic ſcribitur.pueris grandiuſculis peccatum nolunt attribuere quidam niſi ab annis.xiiij.cum pubeſcere cepint quod merito crederemus ſi nulla eēnt peccata niſi que mēbris genitalibus ad mittunt:quis audeat affirmare furta:mēdatia:ꝛ periuria nō eſſe peccata: at his plena eſt puerilis etas q̄uis in eis nō ita vt in maiorib⁹ punienda videant vbi gloſa.pueris grandiuſculis .i.doli capacibus vꝫ ſepteꝫ annorum tales.n.mentiri verum dicere ꝛ ꝯfiteri ꝛ negare pñt.ꝛ gloſa in verbo peccata puer poteſt ꝯmittere furtum cū̄ eſt doli capax.ꝛ ibidē gloſa.oē delictum cadit in puerum poſtq̄ꝫ eſt doli capax preter delictū carnis.ꝛ extra de regularibus ꝛ tranſeuntibus ad religionem.c.nullus tōdeat niſi legitima etate ꝛ ſpontanea voluntate dicit gloſa in verbo nullus tondeat . ſ. ad³ ꝯfitendū vt ſit monachus clericus tñ.vij.annoꝝ pōt fieri qꝛ tunc ē doli capax hec ibi.ꝛ ſic nos in hoc capitulo puericiam accipimus quādo qs eſt doli capax ꝛ poteſt bene diſcernere inter bonum ꝛ malum.hec quidē etas quaſi equus in domitus ac ſilueſtris ſine aſſeſſore furit ꝛ preceps labitur qꝛ paſſionibus ꝛ imprudentia ꝛ nouitate rerū ꝛ imperitia plurimum agitata rapitur ferox ꝛ oībus malis prona ad quecūq̄ꝫ peccata defluit iō aſſeſſore idiget qꝛ eam moderari poſſit.ideo dicit plato libro.vij.de legibus qm̄ vero nec pecudes nec alia prorſus vlla ſine paſtore viuere debent iō pueri pedagogos habeant cum primum a matribus vel a nutricibus dimittūtur pedagogus.n.ad puerilem laſciuiam regendam dandus eſt.nam omni beſtia puer eſt intractabilior.ꝛ petulantiſſimus omnium beſtiaruꝫ.ideo frenis vinciendus eſt hec ibi plato philoſophus tercio ethicorum oportet puerum ſecūdum precepta pedagogi viuere ꝛ dauid ſapientiſſimus ſalomonem filium nathan ꝓphete ſanctiſſimo erudiendum tradidit ꝛ pelleuſ pater achillis chironi magiſtro commēdat achillē ꝺ quo valeri⁹ flaccus ī ꝑmo argonautice letus ꝛ impliciti pelleus rapit oſcula nati.ſuſpicienſq̄ꝫ polum placido ſi currere fluctu pelea vultis ait ventoſq̄ꝫ optare ferētes hoc ſuperi ſeruate caput.tu cetera chiron da mihi te patruus lituos ꝛ bella canentem miretur ſub te puerilia tela magiſtro venatus ferat ꝛ noſtram feſtinet ad haſtam.nam chiron vir medicine ꝛ multarum artium peritiſſim⁹ magiſter achillis fuit ꝛ educator qui nō ſolum doctrina ꝛ moribus achillē mirifice inſtruxit:ſed quia vir erat ſtrenuiſſim⁹:ꝛ multas arteſ copioſe ſciebat ideo ad eum plurimi viri ſtrenui veniebant quorum exempla intuebatur ꝛ edocebatur achilles ꝛ doctrina chironis ꝛ exēplis iſtis inſtructus oium grecorum ſtrenuiſſimus tot ſeculis appellatus eſt apuleus de demonio ſocratis ariſton platonem puerum obtulit ſocrati magiſtro erudiendū ſicut etiam ſcripſit laertius in vita platonis ꝛ ariſtippus philoſoph⁹ ꝛ vir egregiuſ pueros inſtruebat a quo cū quidā q̄reret quantā mercedē poſtu

taret ut inſtrueret filium reſpondit mille dragmas ille vero dixit ꝯparare
poſſem ſeruum mille dragmis ad quem reſpondit ariſtipus duos ſeruos
ſimul habebis quaſi diceret ſine preceptore ſapientiſſimo filius tuus erit
ſeruus ideſt ſeruiles mores habebit laertius libro.v .philippus rex mace/
donum alexandrum filium ariſtoteli tradidit erudiendum . ⁊ vt primum
natus eſt alexauder philippus eiuſ pater ariſtoteli nunciat diiſqꝫ immorta
libus gratias agens non proinde quia natus eſt q̃ꝫ pro eo ꝙ naſci filium
ſuum contingit tempore ariſtotelis qui cum eleganter inſtruere poſſet.
ideo alexander litterarum amator fuit ⁊ in caſtris ſemper legebat ⁊ peri/
tiſſimorum virorum ſumnius venerator de quo quintilianus primo de in/
ſtitutione oratoria philippus macedonum rex alexandro filio ſuo prima
literarum elemeuta tradi ab ariſtotele ſummo eius etate philoſopho vo/
luit. ⁊ priſci romani ac etiam poſteri pedagogos pueris pro doctrina ⁊ mo
ribus adhibebant vt eos loqui ⁊ legere ⁊ ſcribere ac mores optimos doce
rent ⁊ vſqꝫ ad ſextum decimum annum quocunqꝫ irent comitarentur atqꝫ
deducerent ex quo pedagogi appellati ſunt.hoc eſt ab agendis educan//
diſqꝫ pueris ſed vetuſtiores romani filios nemini credere audebant niſi
conſanguineis vel ſapientiſſimis eorum familiaribus poſtea vero inſtitu/
tum eſt vt magiſtri mercede diſcipulos docerent ⁊ omnium primus fuit
ſpurius carbilius patricius romanus qui ſcolas rome publicas iucepit po/
ſtea ceptum eſt ſtipendio publico cum prius non darent ſtipendia publica
magiſtris ſed priuatis tantum pretijs docebant ex eo ꝙ a priuatis ciuibuſ
mercedem pro eorum filijs educandis recipiebant ⁊ primus preceptor
omnium conductus ere publico fuit fabius quintilianus . ideo iuuenalis
ſatyra ſeptima dii maiorum vmbris tenuē et ſine pondere terram ſperan
teſqꝫ crocos ⁊ in vrna perpetuu ver⁹ qui preceptorem ſancti voluere parē/
tis eſſe loco dicit iuuenalis di.dent vmbris ideſt ſpiritibus maiorum no//
ſtrorum qui mortui ſunt ideo animas immortales ⁊ terram tenuem ſine
pondere quia centrum terre grauiſſimum in quo vel prope quod eſt infer
nus ⁊ dicit perpetuum ver ideſt felicitatem in vrna ideſt poſt mortem ex
quo maxia cura iuuigilarunt vt probos ⁊ peritos magiſtros filijs darent.
nam apud veteres hic ritus deprecationis erat celeberrimus quia nihil
maius q̃ꝫ habere felicitatem ⁊ in ſacris litteris.xij.queſtione prima capitu
lo omnis etasſcribitur ſi qui impuberes aut adoleſcentes in clero exiſtāt
omnes in vno conclaui conueniant ⁊ lubrice etatis annos probatiſſimo
ſeniori quem magiſtrum doctrine ⁊ teſtem vite habeant.ꝙ ſi aliqui ex his
pupilli exiſtunt ſacerdotali tutela foueantur vbi gloſa in verbo magiſtrum

nota ꝙ magiſter perhibere debet teſtimonium de vita diſcipuli. ſimiliter
de eius doctrina hec ibi. ⁊ certum eſt ꝙ non ſolum doctum ſed bonum o//
poꝛtet eſſe magiſtrum qui potius moꝛibus optimis ꝗ̃ doctrina inſtruat
puerum. cui exempla pudica ac recta obiicienda ſunt. nã in hac etate magiſ
exempla pꝛoſunt ꝗ̃ rationes doctrine rude enim ingenium magis rerum
ſenſibilium aſpectu ꝗ̃ rationis demoſtratione mouetur ideo plato quar//
to de legibus ſapiens itaq; legum latoꝛ ſenioꝛibus pꝛecepit potius vt ſint
coꝛam iumoꝛibus verecundi ac ſummopere caueant ne quis iuuenum
eos aut videat aut audiat agentes turpe aliquid vel loquentes nam vbi
ſenes minus pudici ſunt: neceſſe eſt ibi iuuenes impudiciſſimos eſſe ⁊ ari
ſtoteles ſeptimo politicoꝝ debent pueri pꝛobiberi ab auditu turpi ⁊ ſer
monibus in honeſtis ⁊ ne videant picturas in honeſtas. ⁊ quintilianus
pꝛimo de inſtitutione oꝛatoꝛia. ſi quidem leonides alexandri pedagogus
vt a babylonio diogene dicitur quibuſdam eum vitijs imbuit que robuſtũ
quoq; ⁊ maximum regem ab illa inſtitutione puerili ſunt pꝛoſecuta. hec
ibi ſed aliqua exempla ſunt potentioꝛa ad impꝛimendum non ſolum in//
fantibus ſed quibuſcunq;. pꝛimum genus exempli eſt ſuperioꝛum aut ſili/
cet parentum vel pꝛelatoꝛum. ſecundum eſt grauiſſimoꝛum virorum qui
aut pericia aut bonitate illuſtres habentur tertium eſt eoꝛum cum quibuſ
continue ⁊ familiariter viuitur quartum eſt magiſtroꝛum quoꝛum doctri/
nam pueri ⁊ adoleſcentes adiſcunt hec quidem exempla magnã vim im/
pꝛeſſionis habent. de quo iuuenalis ſatyra. xiiij. barbatos licet admoueas
mille inde magiſtros hinc totidem cupiet lauto cenare paratu ſemper. ⁊
a magna non degenerare culina dicit auctoꝛ ꝙ ſi mille barbatos magi//
ſtros dederis filio ⁊ ex alia parte totidem quaſi diceret ſi dederis quoſ//
cunq; magiſtros filij ſemper ſequentur exempla parentum quoꝛum exem
pla pꝛeceteris impꝛimunt ⁊ ibidem ſubiungit expectas vt non ſit adulte//
ra large filia quia larga erat meretrix. ⁊ iterum ſubiungit iuuenalis ⁊ ci//
tius nos coꝛrumpunt vitioꝛum exempla domeſtica magnis cum ſubeant
animis autoꝛibus. ⁊ infra ⁊ moſtrata diu veteris trahit oꝛbita culpe dicit
auctoꝛ ꝙ exemplum continuum impꝛimit tenaciſſime. nam oꝛbita vulgo/
la carrara ideſt via currus moſtrata diu non ſolum impꝛimit ſed quodam
modo in delebilis eſt eo maxime cum omnes ſimus pꝛoni malis om//
nibus ideo ſubiungit iuuenalis quoniam dociles imitandis turpibus
⁊ prauis omnes ſumus ⁊ catilinam quocunque in populo videas
quocunque ſub axe ſed nec brutus erit bruti nec auunculus vſ//
quam ideſt vbique praui homines ſunt quoꝛum exemplis pueri

vel alij prouecte etatis etiam mali efficiuntur ⁊ pauci boni ſicut brutus
⁊ auunculus eius qui fuit cato vticenſis vir integritatis ⁊ ſapientie plen⁹
vitep iuuēalis nil dictu fedū viſuq; h limia tāgat itraq; puer ē ⁊ marie me
morādū qđ ſubiūgit iuuenalis maxia đbet puero reuerētia ſi qd turpe pa/
ras nec tu pueri ꝯtēpſeris annos. ⁊ teſte laertio pythagoraſ iterrogat⁹ quō
filij optime erudirētur: dixiſſe fertur ſi ex bene inſtituta ciuitate nati eēnt
quaſi diceret quia in tali ciuitate ⁊ doctriua ⁊ morum exempla recta vi//
gere ſolent ⁊ plato erat.n.ſollēne familie noſtre feſtis diebus nos pueros
ad certamen inuitare prepoſitis puerilibus premijs. ⁊ cicero in primo de
officijs q̄q̄ te marce fili annum iam audiētem cratippum id ꝙ athenis a
bundare oportet preceptis inſtitutiſq; philoſophie propter ſummam ⁊ do
ctoris auctoritatē ⁊ vrbis quorum alter te ſcientia augere poteſt altera ex
emplis igitur pueri no ſolum exēplis ſed doctrina inſtruendi ſunt ⁊ p̄mū
quod ingenijs puerorum obiciēdum eſt diuina ac ſacra pdiſcere. tenetur.
n.vnuſquiſq; cum ad annos diſcretionis puenerit diuina mandata cogno
ſcere ac etiam ea que a ſūmis pontificibus tradita atq; precepta ſūt. ideo
ſcribitur extra de penitentijs ⁊ remiſſionibus.c.oīs vtriuſq; ſexus. poſtq̄
ad annos diſcrenionis puenerit oīa ſua ſolus peccata ſaltē ſemel in anno
fideliter ꝯfiteatnr proprio ſacerdoti hec ibi quis.n.recte confiteri pōt niſi
peccata cognoſcat ⁊ quis cognoſcere pōt niſi qui mandata legis agnoſcit
igitur diuina lex a pneris principio oīum rerū perdiſcenda eſt. qđ ēt oīum
gentium ritus celebri cultu obſeruauit de quo diodorus li.ij.erudiūt ſacer
dotes filios litteris que appellantur ſacre. ⁊ virgilius in Secūdo eneidos
pueri circū inupteq; puelle ſacra canūt. que nequaq̄ canere poterāt niſi
didiciſſent ⁊ ebrei primū quod docent pueros eſt lex diuina quod ēt iubēt
hebreoꝝ doctores.ſ.raby ioanan raby elyazar raby elyezerus ⁊ araban p̄
ma ergo puerorum doctrina eſt diuinarum rerum ſecunda eſt bonorū mo
rum. tertia eſt peritie ⁊ ſcientie in diuitibus ⁊ in his qui ſine artibus viue/
re poſſunt. ſed qui redditus vberes non habent ⁊ artificio manuum viue/
re oportet: tunc tales pueri artibus ībuendi ſunt quod ſalubre documētū
ſapientiſſimi viri vetuſtis temporibus at nouiſſimis tradiderunt auicenna
tertia primi cum autem ſex habuerit annos magiſtro tradēdus eſt qui eū
doceat ⁊ philoſophus.vij.politicorum tempus aptum ⁊ conueniens pro
quo debet dari diſciplina eſt a ſeptennio vſq; ad.xiiij.annum ⁊ a xiiij. vſq;
ad.xxj. ⁊ ibidem philoſophus legis latori maxime negotiandum eſt circa
puerorum diſciplinam ⁊ laertius li.vj.dixit ariſtoteles parentes qui libe/
ros erudiendos curaſſent longe honorabiliores eſſe his qui ſolum genuiſ
ſent hos enim viuendi tantum illos autem bene beateq; viuendi aucto//

res eſſe:hec ibi ⁊ philoſophus.x.ethicorum in pluribus autem ciuitatum
neſleta eſt de talibus ⁊ vult vnuſquiſqꝫ vt velut cyclopes diſponens de
pueris ⁊ vxoribus in his verbis poſſunt intelligi cyclopite gentes barba/
re que non vtuntur legibus.⁊ ſecundum virgilium ſunt gẽtes apud quas
homines habent vnum occulum ⁊ ſunt ſtature magne vtentes carnibus
hominum quod figmentum ſic poſſumus interpretari cyclopes ſunt viri
magne ſtature ideſt habentes magnas diuinas vel magnum principatum
⁊ non habent niſi vnum occulum ideſt parum ſapientie ⁊ prudentie ⁊ vtũ
tur carnibus hominum quia ſeuiſſimi ⁊ ſecundum carnem viuunt qui fi/
lijs non virtutes:non ſapientiam ſed diuinas parant ⁊ ſenſibilia atqꝫ volu
ptuoſa ⁊ magiſtratus ⁊ dignitates aut principatus in quantũ poſſunt oĩ
cura contendunt quod quidem multum erroris ⁊ plurimum ſceleris ac
grauiſſime iacture nefas habet quia non diuitijs ſed virtutibus locupletã
di ſunt filij ⁊ probitate ⁊ peritie nominiſqꝫ claritate replendi quod fere
oẽs negligunt.⁊ quod grauius eſt qđ pleriqꝫ ferunt nequaqꝫ filios eſſe do
cendos ex eo ꝙ omnino incorrigibiles ſunt quos natura prauos effecit.nã
qui complexione mala ⁊ celorum influxibus mali diſponuntur nullo vir/
tutis artificio corriguntur quia omnia inferiora que ſunt in his quatuor e
lementis regulantur a corporibus ſuper celeſtibus a quibus continetur
generatio ⁊ corruptio ⁊ omnis alteratio in omnibus elementis ⁊ permi/
ſcio ⁊ perturbatio omnium elementorꝫ ⁊ ſicut cera a ſigillo accipit formaꝫ
impreſſionis ſic iſta inferiora a corporibus ſuperceleſtibus neqꝫ celi muta
biles ſunt ⁊ eorum influxus de quo dicit philoſophus.ij.celi ⁊ ſi in aliquo
orbe orbium cerraticorum eſſent plures ſtelle eſſet vltimus orbis in labo/
re cum mouet orbes qui ſunt poſt ipſum motu diuerſo. dicit philoſophus
ꝙ ſi plures ſtelle adderentur alicui celorum qui ſunt infra primum mobi/
le ꝙ intelligentia vltima mouens vltimum celum eſſet in labore ideſt tar/
dius moueretur vel non moueret non enim dicuntur fatigabiles ipſe in/
telligentie quia tunc eſſent corruptibiles ⁊ licet celum non ſit graue neqꝫ
leue vt dixit philoſophus primo celi tamen intelligentia moueret tardiuſ
celum ſi adderentur plures ſtelle ex eo ꝙ inter mouentem ⁊ motum eſt ꝓ
portio ⁊ motoris potentia eſt finita : ſed dei potentia eſt in finita : ⁊ in//
finiti vigor s ſecundum veritatem fidei . ideo deus poſſet mouere e//
qualiter etiam ſi plures ſtelle adderentur:ſecus autem de alijs intelligẽ/
tijs mouẽtibus ⁊ alijs motoribus quorũ potẽtia finita eſt nã ſi alter ſol ad
deretur non ſolum hec inferiora mutarentur:ſed corrumperẽtur ⁊ diſtãtia
ſtellarum fixarum ⁊ planetarum ⁊ propinquitas ad inuincem:⁊ remotio
⁊ propinquitas ad nos ⁊ magnitudo ⁊ paruitas omnium corporum ſuper

celeſtium ⁊ aſpectus ⁊ influxus ita commenſurata ſunt ab ipſo deo artiſi
ce ſummo vt nequaq̄ permutari poſſint quia omnia optime lance ⁊ men
ſura ſtabilita ſunt nequaq̄ decetdeum ab optimo declinare ex hiſ ergo pa
tet ꝙ diſpoſitiones humanorum corporum immutabiles fiant.ergo praui/
tas ꝯplexionis ⁊ diſpoſitio curua ſic a celeſtibus curſibus impreſſa non ꝑ
mutabitur vana ergo erit puerorum doctrina ⁊ morum bonorum inſtru//
ctio.ſic volunt ſic affirmant ſceleſtiſſimi parentes quorum erroribus ſic oc
curendum eſt tritum enim ⁊ communiſſimum prouerbium omnium ſapiē
tum atq̄ aſtrologorum omnium.ſapiens dominabitur aſtris ⁊ ſcribitur io
ſue.x.capitulo tunc locutus eſt ioſue domino in die qua tradidit ammore/
um in conſpectu filiorum iſdrael dixitq̄ coram eis ſol contra gabaon ne
mouearis ⁊ luna contra vallem baylon ſteteruntq̄ ſol ⁊ luna donec vlci/
ſceretur ſe gens de inimias ſuis non ne ſcriptū eſt in libro iuſtorum ſtetit
itaq̄ ſol in medio celi:⁊ non feſtinauit occumbere ſpatio vnius diei.non fu
it ante ⁊ poſtea tam longa dies obediente domino voci hominis ⁊ pugnā
te pro iſdrael ⁊ abacuch.iij.capitulo ſol ⁊ luna ſteterunt in habitaculo ſuo
nec ex his mutata ſunt inferiora.quia aliter ſecundum ſacre fidei veritatē
⁊ aliter ſecundum philoſophum qui naturalia tantum proſecutus eſt ⁊ ſi
celorum influxus ſint immutabiles ſecundum naturam tamē orationibus
⁊ vite temperiem ⁊ bonorum morum vſu diſpoſitio praua humani corpo/
ris mutabilis eſt atq̄ permutabitur maxime ſi a teneris annus ceptum
fuerit ⁊ non ſolum diſpoſitio mala ab in fluxu celeſti impreſſa cōtinuo vſu
bene diſponetur:ſed etiam ipſa complexio permutari poteſt ex mala in bo
nā ⁊ ex bona in optimam ſi in tenella etate doctrina morum ⁊ vite tem/
perie pueri educati atq̄ inſtructi fuerint.ſic medicorum eſt ſententia alya
bas primo theorice capitulo nono mutatur complexio conſuetudine regio
ne ⁊ artificio galienus de ingenio ſanitatis capitulo.vj.⁊ tegni.ij.deciden/
te calida ⁊ ſicca craſi tempore paraumaſtice etatis in frigidam conuerti//
tur ⁊ ſiccam dum dicit paraumaſtice ideſt decreſcentie ⁊ craxis ideſt com/
plexio vult dicere ꝙ in iuuentute ſum⁹ calidi ⁊ ſicci.ſed in ſenectute frigi/
di ⁊ ſicci damaſcenus in aphoriſmis ex mutatione ſtellarum in longitudi/
ne ⁊ latitudine vita ⁊ nature ⁊ conſuetudines mutantur ⁊ haly ſecundo
quadripartite mores hominum ⁊ cōplexiones ⁊ alie virtutes omnes mu/
tantur ſecundum quamlibet harum rerum vt aeris ⁊ regionis auerois.
colliget quinto tota complexio bona permutatur quod etiam rationibus
probatur ⁊ ex calore depaſcente humidum radicale cum omnes produ//
cti fuerimus in vltima limoſitate humiditatum primo de regimine ſanita/
tis ⁊ tertia primi continue calor innatus conſuuit pabulando ſe ac deſic/

cat humidum vnde neceſſarie ſit complexionē ēt radicalem in frigidam ⁊
ſiccam permutari preterea ſi complexio non permutaretur cum anima
non ſeneſcat ſuppoſita debita adminiſtratione vite:poſſet homo perpetu/
ari quod eſt impoſſibile adhuc etiam conſpicimus formas ſeu qualitates
corporis permutari ad inuicē de pinguedine in macredinē ⁊ colores ⁊ mo
res ⁊ dſideria omnia hec pmutari māifeſte videm⁹ dixit ruffus nutrita fu/
it puella cum veneno vt interficerentur per eam reges qui cum ea cōue
nirent ⁊ ꝙ in ipſa complexione ſua conſecuta eſt conſecutione maxima vt
ſaliua eius interficeret animal ⁊ non appropinquaret ei gallina idem dixit
raſis de puella nutrita veneno ⁊ conciliator in problematibus ariſtotelis
puella nutrita fuit napello.quod eſt venenum pernicioſiſſimum . quia eſt
herba venenoſiſſima a tota ſubſtantia oppoſita nature humane: ⁊ conci/
liator differentia.xxij.de hac puella nutrita veneno ⁊ idem conciliator ea/
dem differētia ⁊ in commento in problematibus ariſtotelis.ꝙ annus nu//
trita fuit veneno ſer pentum hoc idem auicenna ſexta quarti.⁊ aduerten/
duȝ ꝙ mutari complexionem tripliciter poteſt intelligi primo mō.Secūdū
intenſum ⁊ remiſſum.vt complexio ſanguinea fiat magis vel minus ſan/
guinea ⁊ cholerica magis vel minus cholerica.⁊ ſic de alijs.Secūdo mō dē
vna ſpē in aliam ſpēm vt ſanguinea in cholericam vel cholerica in melan
cholicam:Tertio modo de vno contrario in aliud vt ſanguinea in melan//
cholicam vel melancholica in ſanguineam qꝛ complexio ſanguinea eſt hu
mida ⁊ calida ⁊ melancholica eſt frigida ⁊ ſicca de quo dicit conciliator dif
ferentia.xxij.de extremo vero in extremum ſibi contrarium propter impro
portionem homo genitatis no ſic fortaſſis poteſt fieri tranſmutatio niſi ꝑ
media plurima que autem ſymbolum habent facilius tranſmutantur que
auteȝ non habent ſymboloytatem difficile tranſmutantur vt ſcripſit philo
ſophus primo de generatione.⁊ non ſolum exparte complexionis:ſed ra/
tione etatis quia q̄to ſenior tanto difficilior in ſua complexione ad permu
tandum :⁊ q̄toiunior facilius permutatur in ſua complexione de quo cō/
ciliator differentia.xxij:in etate maiori quando mores quales ſunt appare
bunt completi graue multum eſt ipſos peruutare.in puericia facere poſ/
ſumus leuius alioquin ſciētia moralis foret vana ad hoc ordinata hec ibi
ſic ergo in puericia ⁊ adoleſcentia exdebita adminiſtratione rerum ⁊ mo/
rum poteſt mala complexio mutari in bonam ⁊ que bona eſt in optimā. ⁊
e contra ex malo regimine puerorum bona complexio mutatur in malā ⁊
q̄ mala eſt in peſſimam . ideo qui diſpoſitione nature praui ſūt poſſunt
artificio bn̄ diſpōi.⁊ magna ac pluria bōa ꝑueniūt .ex eo ꝙ ꝯplexio mutat̄
i meli⁹i p̄mo ⁊ bōis aīe dicam⁹.nā bn̄ ꝯplexionato corꝑe bn̄ diſpōit aīus ad

ṽtutes ad maguanimitatē mãſuetudinē: clemētiã liberalitatē magnificētiã ⁊ fere omnia virtutũ genera ex quo oꝫ ꝙ alienus ſit ab iracundia: auari//cia luxuria: ⁊ crapula ⁊ ebrietate ⁊ poſtrẽo ingeniũ iduſtrie ac peritie ⁊ ſiē tie ⁊ artibus ſatis diſpoſitum qꝛ corpus cũ ſit inſtrumētum aie cum bene diſponitur bene opatur aia que ſua nã a deo bona creata eſt ſilr corpus ex bona ꝯplexione ſortitur vitaꝫ longeuã ſalubritatē robur fortitudinē ac pulchritudinē nõ hec bona pauca ſunt. ſed multa atqꝫ magni faciēda ſũt que quidē bona animi ⁊ corporis ſequunt cum complexio bona fuerit que quidem complexio intenella etate põt bona ⁊ optima fieri ſi pueris debitum regimē vite adminiſtratũ fuerit ergo ꝯclũdimus ꝙ ſi q praue diſpoſiti ſint a natura poterũt optimi fieri ⁊ in viros claros euadere de quo auicenna tertia primi ⁊ in hoc due ꝯſiſtunt vtilitates vna in eius anima vt creſcat in ipſo a puericiã ſua exiſtente bonoꝝ morum ⁊ fiet ei habitus fexus ⁊ altera eſt in corpore ipſũus qm̃ ſicut mali humores malicie cõplexionis ſpēm ſũt ſequentes ita cum ex ꝯſuetudine acciderit ſequetur eos complexionis malicia dicit auicēna ꝙ mores ſceleſti ⁊ cibus malꝰ ꝓducunt complexionē malam ⁊ nõ ſolum animi prauitatē. ſed etiã corporis egritudinē. ⁊ iterum ibidem auicena itaqꝫ vehemens calefacit triſticia. ⁊ multũ exiccat ⁊ pigricia virtutes laſſat animales ⁊ complexionē ad falſitatis ꝓprietatē iclinat: i tēperamēto igitur moꝝ cuſtodia ſanitatis anime ⁊ corporis ſimul ꝯſiſtit hec ibi. ſed que ſit iſta tēperies moꝝ ⁊ cibus ⁊ potus in ſequēti capitulo explicandum ē vbi quõ puericia ⁊ adoleſcentia hec due etates dirigende ſint quibus moribus: quo victu: qua vita inſtrui ac edoceri debēt pueri ⁊ adoleſcētes breuiſſime de ſcribemus. ideo ad ſeptimnm capitulum tranſeamus.

Septimum capitulum de etate adoleſcentie.

adoleſcentia vel pubertas vel quandoqꝫ dicitur iuuentus ſed proprĩſſime adoleſcentia nominanda eſt. que incipit poſt annuꝫ. xiiij in maſculo ſed in femina poſt. xij. ⁊ durat vſqꝫ ad. xxv. annum tam in maſculo q̃ꝫ in femina. inſtituta ⁊ curatoribus in principio iuncto. §. item inuiti adoleſcentes ⁊. l. prima circa finem. ff. de minoribus ⁊ in. l. non aliter. §. primo iuncta gloſa in verbo etatem. ff. de legatis. iij. ſic iuriſconſulti deſcribunt hanc etateꝫ ⁊ extra de deſponſatione impuberum capitulo. ij. dicitur diſtrictius in hibemus ne aliqui quorum vterqꝫ vel alter ad etateꝫ legibus vel canonibus determinatam non peruenerint coniungantur dicit gloſa i. c. canonibus etas ad matrimoniũ ꝯtrahendũ tã ſm leges q̃ꝫ ſecundum canones eſt. xij. annoꝝ in femine. ff. de ritu nuptiarum minorem

⁊ infra e cõtinebat in viro.xiiij. annorum infra e atteſtationes ⁊ in eodem
t°.c.puberes a pube ſunt vocati ideſt a pudẽtia corporis nuncupati quia
hec loca primo lanuginẽ inducunt quidam tamen ex annis pubertatẽ exi
ſtimant ideſt eum eẽ puberẽ qui.xiiij.annos impleuerit ꝗuis tardiſſime
pubeſcat.certum ẽ aũt puberẽ eẽ qui ex habitu corporis pubertatẽ oſten/
dit ⁊ generare iã põt ⁊ pnerpere ſunt que in annis puerilibus pariũt glo
ſa in vbo oſtẽdit ergo pubertas ex vigore naturali nõ ex annoꝝ numero
probat.quod verũ ẽ quo ad matrimonium contrahẽdum vbi malicia ſup
plet etatẽ ex quibus etiam ꝓbatur ꝙ matrimoniũ ꝯſideratur ex pubertate
tm̃ ⁊ non ex annoꝝ numero quo ad tutelam vel curã etas annoꝝ tãtũ cõ/
ſideratur hec gloſa extra de delictis pueroꝝ.c.ꝑmo in textu pubertas i.xiiij.
anno gloſa in verbo pubeſcere ante.n. pubertatẽ que in anno.xiiij. ſolet e
uenire nõ preſumit de quoqꝫ niſi malicia ſuppleat etatẽ extra de regulari
bus ⁊ tranſeuntibus ad religionẽ habetur ꝙ non fit tranſitus ad religio
nem ante.xiiij.annos gloſa in verbo cum virum in verbo diſcretionis an/
nos dicit ꝙ anni diſcretionis ad votum ⁊ matrimoniũ apti ſũt in femina i
xij.anno in maſculo in.xiiii.nam ante dicunt caret iudicio dic iuditio ideſt
diſcretione ⁊ de regularibus ⁊ tranſeuntibus ad religionẽ li.vj.c.ꝑmo idẽ
habetur de tẽpore profeſſionis vbi gloſa ſi minor.xiiij . annoꝝ ingreditur
religionem in.xv.anno libere exibit ⁊.lxxvij.di.c.quicunqꝫ dicit gloſa colli
gitur ꝙ pubertas in.xiiii.anno in maſculo in femina in.xii.xx.q.prima .c.
firma autem tunc erit profeſſio virginitatis ex quo adulta iam etas eẽ ce/
perit ⁊ que ſolet apta nuptijs deputari ac perfecta gloſa in verbo firma nõ
intelligas cum ceperit attingere quartumdecimum annum maſculus vel
femina .xii.annum ſed cum iam in fine.xiiii.annorum vel.xii.de hoc etiaꝫ
xx.q.prima.c.illud in textu ⁊ in gloſa ⁊ luce.xv.dixit adoleſcentior ⁊ luce.
vij.adoleſcens tibi dico ſurge vbi gregorius nixenus qui dixit adoleſcen/
tem florentis ſignificauit temporis horam primam productam lanugi/
nem iam aſpirans ad tp̃us ſponſalium ⁊ in pſalmo.cxviii. in quo corrigit
adoleſcentior viam ſuam ⁊ voluerunt pleriqꝫ ꝙ ſicut puericia icipit ab an
nis diſcretionis qñ qs doli capax eſt ſic adoleſcentia incipit ex quo qs ge
nerare põt ⁊ femina ꝯcipẽ ſed vt ad rẽ noſtram attinet dicimꝰ ꝙ adoleſcẽ
tia incipit in femina a.xii.anno in maſculo a.xiiij.finitur in.xxx annũ vbi i/
cipit etas ꝯſiſtentie vel ſtatus ſed qꝛ etas puericie contigua eſt adoleſcen
tie ⁊ vtraqꝫ rationis vſum habet ⁊ in augumento ambe ſunt ⁊ quandam
ſimilitudinem habere videntur quaſi ſimili morum doctrina inſtruende
ſunt ambe ideo de vtraqꝫ i hoc capitulo dicendũ videtur.quinqꝫ enim re
gulis vt breuitatem imitemur puericia ⁊ adoleſcentia moderande ſunt.
quaruꝫ prima eſt.Si pueri ⁊ adoleſcentes metu an blanditijs aſperitate
vel leuitate educandi ſint que quidem queſtio non faciliter ſoluitur niſi

pro vtraqꝫ parte rationes ⁊ argumenta afferamus in mediū nam prima
pars diſputationis erit ꝙ pueri ⁊ adoleſcentes blanditijs ac leni vita edu
candi ſunt ſecūda pars erit ꝙ nequaqꝫ leni vita ſed aſperitate ⁊ verberibꝰ
corrigendi ſunt poſtremo explicabimus quid ſuper his ſentiendū ē hunc
.n.modū ſolutionis proprietas huiꝰ queſtionis expoſtulat: In prima ergo
parte probamus pueros ⁊ adoleſcentes leniter educandos cuius rei pri/
ma ratio talis eſt auicenna.xj.tertij neqꝫ in firmi neqꝫ ſani ſunt infantes ⁊
decrepiti ⁊ ꝯualeſcentes ⁊ auicenna.ij.primi ⁊ galienus.ij.tegni pueri in
ter corpora neutralia connumerantur ioannitius pueros ſenes ⁊ ꝯualeſcē
tes defectus appellat quod etiam ratio ſatis oſtendit qꝛ corpora talia nō
dum ſunt completa neqꝫ perfecta ⁊ nō dum ſuum augumentum accepe//
rūt ideo ad edificationis cōplementum natura multum laborat ſicut arti
fex dum domum edificat laboribus ⁊ expenſis plurimum fatigatur quouſ
qꝫ ad ipſius domus ꝯplementum peruenerit.ſcribente philoſopho.vij po
liticoꝝ.iuuenes indigent delectatione.nam i eis ſecundū augumentum
fiunt multe mutationes que non ſunt ſine labore ideo auicēna in.c.de re
gimine infantis .infans dimittendus eſt ludere hora vna vſqꝫ ad.xiiij.an/
num quod etiaꝫ experiētiā oſtendit nā cito cōtriſtantur ⁊ plorant ſepe ⁊
ſubito iraſcuntur ⁊ perturbatio celeris.ideo phus.vij.politicoꝝ pueri de/
bent cohiberi a fletu cuius rei hec pōt eſſe ratio.qꝛ per fletum fit diſperſio
ſpirituum ad exteriora corporis ex quo redditur virtus debilis qꝛ ꝑ aggre
gationem ſpirituum ad interiora virtus corporis fortificatur: Secūda ra
tio ſumitur ab hyppocrate in ſexta particula aphoriſmoꝝ ſi timor ⁊ paſſi/
bilitas multū tēpus habent perficiunt melencholicū quod pueris ⁊ ado
leſcentulis pernicioſius nocet quibus non exiguum malum eſt quādo qs
in complexionē melancholicam conuertiſ eſt.n.complexio melancholica
ceteris complexionibus inferior:Tertia ratio eſt propter egritudinē quaꝫ
pueri ⁊ adoleſcentes poſſunt incurrere dum.n.magiſter vel pater aut ma
ter in corrigendo nimia ira ac furore replētur aduerſus pueros ⁊ adole//
ſcentes poteſt fieri impreſſio venenoſa circa puerorum ⁊ adoleſcentum
corpora quia dum quis furore ire ſuccenſſus ē vapores colerici ⁊ mali ele/
uantur ex concitatione ire ⁊ aſcendunt ad caput ⁊ tranſeunt ad occulos
a quibus exeuntes aereꝫ contiguum inficiunt quem aerem ſic infectū at
trahunt pueri ⁊ adoleſcentes ⁊ quia occuli puerorum tenerrimi ſunt faci/
liter leduntur adhuc etiam imaginatio ipſorum facit impreſſionem. nam
dum pueri vꝉ adoleſcentes imaginantur magiſtros iratos ac furibondos
talis imaginatio imprimit multum ita ꝙ qñqꝫ vidimus pueros langue/
ſcere ex ira corrigentis aduerſus eos impreſſa.quando aſpectus atrox at
qꝫ minax eos terruit quod ſtulte mulieres faſcinationem vocant ⁊ hanc

puerorum egritudinem verborum incantationibus factam arbitrãtur. ſed
veritas eſt ꝙ in ira fit paſſio ſenſibilis ideo ſenſibiliter mouet. nam ex ira
mouentur humores ⁊ ſignanter humor cholericꝰ. ⁊ ipſum fel quo corpꝰ
irati inficitur quaſi quadam re venenoſa ex quo aer contiguus talibꝰ va/
poribus infectus inficit puerum vel adoleſcentem. ideo ſolinus de mira/
bilibus mondi in ſcythia feminas naſci habentes geminas pupillas i oc/
culis que cum irate fuerint perimunt quos inſpiciunt ⁊ ſimiles mulieres
eſſe in ſardinia dixit etiam ſolinus. Quarta ratio eſt reſpectu animi qꝛ ex
vehementi timore ⁊ agonia animi virtus fantaſtica ⁊ imaginatiua ⁊ or//
ganum cerabri ⁊ reliqua omnia impediuntur ad diſciplinã ⁊ artes perdi
ſcendas. aut quodcunqꝫ ſit illud quo pueri vl' adoleſcentes inſtruẽdi ſũt
nam virtutes animales ⁊ intellectiue impediuntur dum paſſiones inten/
ſe in ſurgunt in homine: Quinta ratio eſt reſpectu virtutum quia ex timo
re nimio ⁊ continuo quem inferunt pueris vel adoleſcẽtulis magiſtri vel
parentes fiunt ipſi adoleſcentes ⁊ pueri pauidi formidoloſi puſilanimes
⁊ quandoqꝫ iracũdi crudeles homicide inuidi: Maligni: illiberales. ⁊ toti
us vere virilitatis in memores ſimiliter ignaui: ſecordes: tardi pigri: hec
ergo quinqꝫ mala pueris ⁊ adoleſcentibus eueniunt ſi nimium dura atqꝫ
aſpera fuerit correptio igitur lenitate ⁊ manſuedine atqꝫ blanditiis pueri
⁊ adoleſcentes educandi ſunt atqꝫ inſtruendi. ſed pro contraria parte in
ſurgunt alia argumenta quibus parentes ⁊ magiſtri pueros ⁊ adoleſcen
tes timore ⁊ pauore ſine blanditijs ſemota omni lenitate docere debent
Prima ratio ſumitur eccleſiaſtici. xxx. equus indomitus euadit durus ⁊
filius remiſſus euadit preceps lacta filium ⁊ patientem te faciet lude cũ
eo ⁊ contriſtabit te. Terrentius in. iii. comedia deteriores omnes ſumus
licentia ſeneca tragedia. ii. peiora iuuenes facile precepta audiunt ideſt ꝓ
ni ſunt malis omnibus ergo pronitas ⁊ mobilitas puericie ⁊ adoleſcentie
frenis timoris compeſcenda eſt. nam in iſtis duplex eſt pronitas vna car//
nis que omnibuſ i eſt alia etatis que ſolum puericie ⁊ adoleſcentie conue
nit: Secunda ratio ſumitur a ſeneca in li. de ira nihil magis facit iracun/
dos ꝙ̃ eruditio mollis ⁊ blanda quo plus indulget paruulis quo plus li/
cet corruptior animus eſt non reſiſtit offenſis cui nihil vnqꝫ negatum eſt
cui lacrimas ſollicita ſemper mater abſterſit quod dictum ſenece non ſo/
lum in paſſione iraſcibili ſed etiam in paſſione concupiſſibili habet effectũ
quia ex leni ⁊ blanda diſciplina non ſolum iracũdi: ſed luxui ebrietati cra
pule ceteriſqꝫ corporis voluptatibꝰ diſponunt ꝺ quo qntilianꝰ. i. dinſtituti
one oratoria mollis illa educatõ quã idulgẽtiã vocamꝰ neruos oẽſ ⁊ mẽtiſ
⁊ corpis frãgit: Tertia ratio ſumit eccleſiaſtici. vij. filie tibi ſũt ſerua corpꝰ
illarũ ⁊ nõ oñdas hilarẽ faciẽ tuã ad illas cuiꝰ rõ talis ẽ nã fuerẽtia bonorꝛ

obediētia maiorum ꝯtemnūtur cū circa filios mollis diſciplina fuerit neq
unt.n.pueri ⁊ adoleſcētes eoꝝ pareꝛ mādatis quorū reuerētia i ꝯtēptu ē
Quarta ratio ꝓbat ex qualitate delinquentium q2 peccata nō delitijs ſed
minis timore ⁊ quādoqꝫ ſupplicijs corigēda ſūt.quis.n. delinquetē blan/
ditijs arguit quis ꝑlapſos i ſcelera ꝓſequit honoribus nō.n. blādus ſꝫ fe
rox:nō ſubridēs ſed minax vultus aduerſus peccātes opportunus eſt naꝫ
vt plurimum i puericia ⁊ adoleſcētia deliquit ⁊ iperiti i cauti ⁊ ꝓniſſimi/
ſunt oēs i his etatibus: Quinta ratio ſumit ꝓuerbioꝝ.xxiij.noli ſubtrahe
re a puero diſciplinā ſi.n.pcuſſeris cū virga nō moriet ⁊ ꝓuerbiorū.xxix.
virga atqꝫ correptio tribuit ſapiētiam:puer aūt q dimittit voluntati ſue cō
fundet matrē ſuā.quod ſalomonis ſapiētiſſimi dictū ſatis dignū ē nā diſci
plinis ⁊ artibus ⁊ litterarū ſtudijs difficulter ⁊ nō delectabiliter pueri ⁊ a
doleſcētes incūbunt nam triſte ⁊ plurimū meroris habet artiū ⁊ littera
rū exercitiū quod pueri ⁊ adoleſcētes fugiūt nā voluptuoſa ꝓſequunt ni
mium ⁊ quodcūqꝫ triſte abhorrēt.ideo adiſcere recuſant adhuc etiā pueri
⁊ primi adoleſcētes nꝫ ꝑitie dignitatem nꝫ ſciētie ⁊ doctrine maieſtatē per
fecte cognoſcūt quo fit vt adiſcere facilr cōtemnant ex his ergo quinqꝫ ra
tionibus videtur eē pueros ⁊ adoleſcētes timore ⁊ verberib9 cōpeſcēdos
eē:Sꝫ qd ſuper his diſputationib9 cōtrariis ad inuicem ſentiēdum ſit di
ligēti obſeruantia perquiramus ⁊ ſapiētum cōſilia nobis proponēda ſunt
e quibus primus plato.vij.de legibus ſic ſcribit mea quidem ratio rectam
vitam cēſet nec voluptates ſequi omnino nec effugere oīo dolores debere
ſed medium potius illum habitum quē trāquillitatem voco:dico etiā gra/
uidas mulieres maxime oīum illo anno ita regēdas eſſe.vt nec ad volu/
ptates multas furioſaſqꝫ fore nꝫ doloribus agitētur ſed trāquillā pacataꝫ
⁊ mitē vitam agāt ſic etiā pueris ⁊ omnibus hoībus hec vita eligēda eſt vt
mere voluptatis meriqꝫ doloris vitam ꝯfugiēdam oibus ⁊ mediam quan
dam ſemp eē tenēdam hec ibi plato cuius ſētētia potius diuina q̄ꝫ huma/
na eſt ⁊ omnibus viribus proſequēda operibuſqꝫ imitāda vt hoīes nꝫ me
rore nimio neqꝫ ſuper abūdanti leticia viuāt.ſic etiā pueri ⁊ adoleſcentes
nō voluptatibus nō terroribus.ſed inter iſta media vita eligēda ē.ſic etiā
omnis vita humana:nam meror ⁊ triſticia oīo fugiēda ſunt.ſed ſi fortuna
aduerſa fuerit equo aīo ferēda ſi ꝓſpera ratiōis iperio moderāda ne aīuſ
merore obūbret:ex i fortuniis aut ceca mens fiat ob blādiētē ⁊ laſciuiēteꝫ
fortunā triſticia nequaqꝫ bōa ideo oīo abiiciēda ē ſꝫ leticia bōa ē ſi cōtēpe
rata fuerit ſed cū efluit nimiū rationiſ puertit iudiciū nā quatuor paſſiōeſ
aī .ſ.gaudiū ſpes timor ⁊ dolor ſi ratiōis iperio nō pauerit nec tēperamē
to ꝯpreſſernit efluuntur ⁊ dilabunt ⁊ ſic anime ⁊ mentis principatum ab
imis radicibus euertuntur.qua propter moderandi ſunt harum paſſionū
impetus ſed aliter leticia aliter merore aliter auus aliter omnium ab aīuſ

hominum cõplectẽda ſunt qꝛ leticia ꝛ amoꝛ in cibũ quaſi ꝯtinue ꝛ mode
rate ſumunt triſticia aũt quaſi medicina quãdoqꝫ accipit eſt.n. triſticia p
ſe mala que tp̄e egritudinis fit bona.vt cũ qs peccauerit ſupplicioꝝ triſti/
cia puniat ſed nõ ꝯtinuanda ẽ ipſa triſticia.qꝛ p ſe mala leticia aũt tẽpera/
te ſumpta vt cibus aĩe ꝯtinuanda ẽ.quia p ſe bona que tunc erit mala cuꝫ
metus rationis exceſſerit ſic ſentẽtia diua platonis exponẽda ẽ.ſic pueris
ꝛ adoleſcẽtulis exhibẽda eſt oĩum rerum vita qđ etiam vltra platonẽ fere
oẽs ſapientes rectiſſime cõſuluerunt ſic ariſtoteles in.x.ehticoꝝ ſcripſit iu
uenes delectatione ꝛ triſticia erudiendi ſunt ꝛ.ij.oeconomice pp qđ deli/
berare oꝫ ꝛ diſtribuere ſingula ꝯdigue ꝛ victũ ꝛ veſtitũ ꝛ otiũ ꝛ penas v̄/
bo ꝛ ope imitantes medicoꝝ virtutẽ i virtutẽ medicine reſpiciendo ꝛ lycõ
troadẽſis aſtyonactis filius vir eloquẽs ꝛ ſua tẽpeſtate ſatis illuſtris. qui
ſchole principatũ tenuit p annos.xxxiiij.ꝛ in educãdis iuſtruẽdiſqꝫ pue/
ris maxie idoneꝰ dicebat adiũgi neceſſario pueris pudoris ꝛ laudis ſtudiũ
velut equis calcar atqꝫ frenũ.ꝛ zeno in li.de re publica ꝛ chryſippus in li.
de vitis ꝛ apolidorus in li.de moribus ſic ꝯſuluerũt ꝙ delectatõe ꝛ triſticia
pueri educari debẽt terẽtius in.iij.comedia ha vehemẽs in vtrãqꝫ parteꝫ
menedeme es nimis aut largitate nimia aut parſimonia qꝛ menedemus
filio aut nimis indulgebat aut nimis durus erat.ꝛ iterũ terẽtius in quarta
comedia duo fratres erãt vnus de mea alter mitio ſic appellabant nã de
mea duos filios hẽbat ex q̄bus maiorẽ natu dedit mitioni i filiũ alterũ aũt
ſibi reſeruauit ſed demea ſatis dure filiũ mitio valde molliter alterũ filiũ
ſibi nepotẽ educabãt qđ egregium exẽplũ comitꝰ ideo ſcripſit vt neqꝫ du/
re neqꝫ molliter filij educãdi ſtat qđ.n.demea ſũt duꝛ: qđ mitio niſi mol/
le interpretari poſſumꝰ ſatis ꝑfecto illuſtris eſt hoꝝ ſapiẽtũ viroꝝ ſentẽtia
ꝛ egregia nimis atqꝫ accuratiſſime ꝑdiſcẽda cunctiſqꝫ hoĩbus opibus ꝓſe
quẽda qꝛ aliquãdo blãdicie qñqꝫ timoꝛ qñqꝫ riſus qñqꝫ pauoꝛ qñqꝫ p̄miũ
qñqꝫ ſuppliciũ vt res poſtulat pueris ꝛ adoleſcẽtibus adhibẽda ſũt tũc.n.
timoꝛ pena ſuppliciũ inferẽda ſunt cũ egritudo peccati ꝛ corrupta vita ſce
lerũ ꝛ diſcipline negligẽtia ꝛ contẽptus affuerint ſuppliciũ. n .peccati eſt
medicina.nã ſublatis ſupplicijs totus mũdus occũberet morte peccatorũ
ſꝫ ſi puer ꝛ adoleſcẽs a vitijs alienus:ꝛ litterarũ ſtudijs aut v̄tutibꝰ vel ar
tibꝰ vel dignis rebꝰ incubuerit landibꝰ p̄mijs leticia ꝛ iocũditate extollẽdi
ſũt iniquũ valde ẽ eos opprimere ſupplicijs q v̄tutũ faſtigia ac ſapiẽtiã oĩ/
bus viribus adipiſci ꝯ tendũt ſil'r dicẽdũ ſi audax ꝛ p̄ſumptiõis plenꝰ aut
temerarius qs fuerit ꝯprime manꝰ timore ꝛ ſupplicio ſi formidoloſus aut
puſilanimis erige aĩum iocũditate ꝛ leticia ſicut dixit ph̄us ꝙ q filios enu
triũt debẽt medicoꝝ v̄tutẽ imitari i v̄tutẽ medicĩe reſpicẽdo qꝛ corpora pu
eroꝝ ꝛ adoleſcẽtũ cũ egrota ſint paſſionũ ꝛ alterationũ in pulſu ꝛ plurio
rũ maloꝝ incurſibꝰ medicinarũ ſapiẽtis medici curãda ſũt.ſed q̃ ſint pue/

roꝝ ⁊ adoleſcentū ꝓcliuitates: ⁊ que aī egritudines q̄ diſcrimina vite q̄ꝫ p̄
ceps q̄ꝫ pēdula ſit etas puericie vel adoleſcētie nō ſolū opportunū ē dice
re ſed multū terroris affert his parētibus q vere curas filios volūt. naꝫ q
filios negligūt nec vitā nec ꝑicula nec bona filiarū aſpiciūt primū diſcri
men qḋ i tenera etate ꝯſurgit ſcribitꝛ a pħo i. vij. politicoꝝ ſic dicēte oīa. n.
amamus prima magis pp qḋ oꝫ iuuenib' facere oīa extranea q̄ praua ma
xime aūt quecūq̄ꝫ ipſoꝝ hn̄t infectionē aut i heſionē ⁊. x ethicoꝝ q̄dam de
lectāt noua entia poſterius aūt nō ſilr pp hec primū qdē. n. deſideria icly
ta ē mens ⁊ iutēſa circa eadē opaꝛ queādmodū ſm viſuꝫ aſpiciētes poſtea
nō fit talis opatio. ſed neglecta pp hoc ⁊ delectatio obſcuratꝛ. dicit pħus ꝙ
oīa prima. i. q̄ nobis p̄mo cognita ⁊ nouiſſima ſūt maxie amantꝛ ratio hui'
qꝛ mens circa noua maxie itenditꝛ. ſic ſilr voluntas itenditur qꝛ ſicut itel
lectus i cognoſcēdo itenditꝛ ſic volūtas in volēdo vt pꝫ expientia cū qs no/
uā vrbē ingreditꝛ attētiſſime intueꝛ ⁊ ſic vehemētiſſime delectaꝛ qḋ nō fit
i vrbe diu cognita: ſecundū diſcrimē ſcribitꝛ a pħo. i. ethicoꝝ iuuenis nō eſt
exptus eoꝝ q ſm vitā ſūt actuū ⁊. vi. ethicoꝝ ſingulariū ē ꝓdentia q̄ fiunt
cognita ex expientia iuuenis aūt exptus nō ē multitudo aūt tp̄is facit ex/
pientiā dicit pħus ꝙ ꝓdentia ē circa ꝑticularia ⁊ ſingularia q̄ nobis fiunt
cognita ꝑ expientiā q̄ acquiritꝛ ꝑ longitudinē tp̄is qḋ nō ē in iuuene ⁊. vij.
politicoꝝ iuuenes apti nati ad potentiā ꝓdētia aūt i ſenioribus. iij. topi/
coꝝ nēo. n. iuuenes eligit duces ex eo ꝙ nō ꝯſtat eos eē ꝓdentes iob. ij. i an
tiquis ē ſapia: ⁊ i multo tp̄e ꝓdentia. ⁊ pħus. ij. rhetoricoꝝ iuuenes facili
ter ſeducibiles qꝛ nō ſūt experti plurima ⁊ iuuenes faciliter omnia credūt
qḋ i puellis deterius cū facilius credāt ⁊ minus ꝓdētes ſint mulieres q̄ꝫ
viri: Tertiū diſcrimē ſcribitꝛ a pħo. ij. ethicoꝝ. oīa valde amāt oderūt ꝯcupi
ſcunt reſpuūt ſemꝑ plus q̄ꝫ deceat ⁊ ibi ſubiūgit pħus dicēs iuuenes ve/
hemēter ꝯcupiſcūt: actitas. n. voluptates hn̄t ⁊ nō magnas ſicut q̄ laborā
tium ſitis ⁊ fames ⁊ ibidē pħus ⁊ ſcire oīa putāt ⁊ affirmant huius cā eſt
qꝛ oīa volūt: ⁊ dū dicit pħus ſicut q̄ laborantiū ſitis. i. egrotātiū. ⁊ geneſis
viij. ſenſus. n. ⁊ cogitatio hūani cordis in malū ꝓna ab adoleſcētia verba
dei ſunt ⁊ ſignantꝛ de adoleſcētia. loquūtꝛ ⁊ ibidē pħus iuuenes ſūt intē
pati q̄ qdē itēpātia ē i iraſcibili ⁊ i ꝯcupi ⁊ q̄ꝫtū ad iraſcibile dic ibidē pħus
iuuenes aīoſi ſunt ⁊ acute ire ⁊ qꝛ nō ſūt paſſi repulſaꝫ iō idignantꝛ valde
⁊ amatores victorie. igit ſūt audaces auidi glie excedētes fortitudinis me/
diū dicēte ſeneca tragidia nona regēda ē feruida adoleſcētia qḋ dictū ſe//
nece verū ē nā ſanguis ⁊ calor nālis i ipſis ebulliūt ac feruēt iō paſſiōibus
magnis laborāt dicente pħo. x. ethicoꝝ. iuuenes ſecundū paſſionē viuūt. ⁊
viij. ethicoꝝ iuuenū. n. amicitia pp delectationē eſſe videꝛ ſm paſſioneꝫ. n.
iſti viuūt ⁊ maxie ꝓſequūtꝛ delectabile eis ⁊ p̄ſens ⁊ pħus. ij. rethoricoꝝ.
iuuenes maxie ꝯcupiſcūt venerea. ⁊ cicero. i. de officijs maxie. n. hec etas a

libidinibus arcenda ē.exercēdaqꝫ i labore ⁊ patientia hic loquit᷑ de adole/
ſcentia cicero q i li. de ſenectute ait libidinoſa ⁊ itempata adoleſcentia qđ
ēt rōnibꝰ oſtendit᷑ qꝛ ſm etates ſic fiūt ꝯplexiōes.nā alia eſt ꝯplexio i ado
leſcentia alia i etate ꝯſiſtentie:alia i ſenectute iō i iſtis etatibuſ diuerſa ſūt
deſideria ſic dicente pħo i.viij.ethicoꝝ etate aūt tranſcendente ⁊ delecta/
bilia fiūt altera pp qđ velociter fiūt amici ⁊ qeſcūt ſil᷑.n.cū delectabili ami
citia tranſcendit hec ibi qꝛ caro corpis ꝑ actionē caloriſ i hūidū mutat᷑ per
reſtaurationē cibi ⁊ potus qꝛ qđ calor reſoluit reſtauramus ꝑ cibū ⁊ potū
iō mutat᷑ corporis caro ⁊ alia q̄litas ⁊ alia diſpoſitio ꝓuenit ꝑ etates iō di
ſpoſitio adoleſcentie ꝓna nimis venereis p̄ ceteris etatibuſ etas ꝯſiſtentie
.ſ.ad.xxx.anno vſqꝫ ad.xxxx.ꝓna honoꝝ ambitionibus etas ſenectutis ad
auariciā flectit᷑.lꝫ hec tria deſideria luxurie ſupbie ⁊ auaricie i oī vita hoīs
ipugnent hoiēꝫ:tū magis i his etatibus vt diximꝰ ꝙ aūt etas adoleſcentie
libidinibus parata ſit atqꝫ i luxuriā ꝓcliuis nimis pꝫ qꝛ hilariſ iocūda plu
rimūqꝫ amatiua exiſtit iō pħus.viij.ethicoꝝ amatiui iuuenes ſecundū paſ
ſionē nā hec etas ſubblandit᷑ ſubridet:⁊ voluptatibus plena quaſi p̄gnās
voluptates parit quotidie nā amor ⁊ iocūditas ⁊ delectabiliū appetitꝰ irri
tamenta ſūt luxurie q̄ maxie i hac etate vigent.adhuc ēt pꝫ qꝛ i hac etate
vires nāles ſunt potentiores i etate aūt ꝯſiſtentie vires aīales i ſenectute
nāles deficiūt iō adoleſcentes nālia deſideria ⁊ q̄ magiſ ſēſibilia ſūt appe
tūt vt ē luxuria.iuuenes aūt aīales delectiōes vt ſūt honoreſ magiſtratuſ
nois gl'iam i ſenectute auaricia qꝛ ex quo deficiūt vires oīa eis deficere vi
dent᷑.iō bū dixit pħus.viij.ethicoꝝ qꝛ iuuenes ꝓſequunt᷑ delectabile ⁊ eis
pn̄s.i.qđ cito tranſiturū eſt qꝛ futura ⁊ ꝑpetua nō ꝓſpiciūt.regnat p̄terea
i hac etate venus q̄ venerea parat ⁊ iclinat adiūgit᷑ poſt modū nouitas đ
lectationū ſicut dictū eſt.nouas delectatiōes amamus magis.iō i puellis
q̄ v̄gines ſūt magnū diſcrimē de quo dicit hieronymus ēt ferreas mentes
libido domat q̄ maiorē i v̄ginibus patit᷑ famē dū dulcꝰ putat oē qđ neſcit
hec ibi ecce expientia nobiſ oñdit ex opibꝰ adoleſcētū ⁊ iuuenū nā adoleſcē
tia mľierū amatiua.iuuētꝰ honores appetit.puericia puerilia.iō paulꝰ p̄ma
ad corithios.c.xiij. cū eēm puulꝰ loq̄bar vt puulꝰ ſapiebā vt puulꝰ cogitabā
vt puulꝰ:qñ āt factꝰ ſū vir:euacuaui q̄ erāt puuli h̄ ibi magnū valde atqꝫ ſa
tiſ pniciosū ē hoc diſcrimē luxurie q̄ ſua nā igēs nimiſ.nō ſolū titilat aīuꝫ:ſ
q̄ſi icēdiū icautā adoleſcentiā dulcedine voluptatis aggredit᷑.cui reſiſtere
nō ſufferūt ſapientū vires.quid puella ibecillis ⁊ tenera qd adoleſcentu/
lus nullius pudoris:nulliꝰ ſupioris metu ꝯpulſus:nihil aliud niſi libidinū
vorago ꝓuentura: Quartū diſcrimen ſcribit pħus.ij.rhetoricoꝝ iuuenes
bone ſpei ſūt qꝛ tp̄s futurū eis eſt multū:⁊ p̄teritū breue hec ibi iō oīa au/
dent ⁊ temerarie ꝯgrediunt᷑ ſperantes vltra q̄ꝫ oporteat audaces temera
rij nequaq̄ꝫ reꝝ pⁱcula metiunt᷑.qua pp in mala pluria icedeꝛ neceſſe eſt

Quintũ diſcrimẽ docet i ſacro canone xij.q.pma.c.oĩs etas vbi dr̄ nihil i certius ꝙ̃ vita adoleſcẽtũ ⁊ i ꝓuerbijs ſalomõis.c.xxx.tria ſũt difficilia mi hi ⁊ quartã penit⁹ ignoro via aqle i celo:viã colubri ſup petrã:via nauis i medio mari.⁊ via viri i adoleſcentia ⁊ terẽti⁹ i pma comedia nã is poſtꝙ̃ exceſſit exephebis ſoſias liberius viuẽdi fuit poteſtas:nã antea q ſcire poſ ſis aut ꝑ ingeniũ gnoſcere dũ etas metus magiſter ꝓhibẽt ex his oĩb⁹ vi dimus ꝙ̃ ꝑiculoſa ſit pueroꝝ ⁊ adoleſcẽtũ etas:⁊ ꝙ̃ magnis ſtateriſ appẽ dẽda eſt ⁊ ꝙ̃ recta lãce metiẽda ſꝫ lõge ꝑiculoſior adoleſcẽtia ꝙ̃ puericia. vtraqꝫ tñ multũ diſcriminis hẽt.iõ ad alias regulas trãſeamus. Secunda regula dr̄ cibi ⁊ potus iõ hippocrates ſecũda ꝑticula aphoriſmoꝝ oꝫ igit̃ ad nõ ↄſueta trãſmntare.i.de oĩbus cibis ſumẽdũ vt oĩbus aſſueſcãt pue ri ⁊ adoleſcẽtes:tñ meliores frequẽtãdi ſũt mali qñqꝫ ſumẽdi.i.q parũ no cent:ſed hoĩs ↄditio iſpiciẽda ẽ.nã laborãtibus vt agricolis ⁊ artificibus groſſi cibi ↄueniũt ⁊ mediocri exertitio vtẽtes mediocres cibos ſumant ⁊ nobiles nobilibus vtant̃ cibarijs ſed aliter q litteraꝝ ſtudijs ⁊ õlicioſis ex ertitijs incũbũt ⁊ aliter q militiã exercẽt.nã militũ exercitiũ grãde ẽ iõ ro buſto corpore eẽ eos oꝫ iõ illis robuſti cibi ↄueniũt.ſed oĩs crapula ⁊ ſup delicioſus ciboꝝ apparatus oĩbus fugiẽdus.iõ lygurgus clariſſimus legũ lator ſtatuit iuuenes nõ epulari opulẽtius.ne in luxuriã laberent̃ ⁊ publi ce comedere pueros iuſſit ⁊ maiores natu inſpectores pueris comedẽtib⁹ aſſiſterẽt vt pudice ac pudẽter ⁊ ↄpoſitis morib⁹ ciborũ voluptates ſume rẽt ſꝫ aduertẽdũ ꝙ pueris pluries comedeṙ ac etiã adoleſcẽtuliſ oportunũ ẽ ſed lõge magis in puericia ꝙ̃ tn adoleſcẽtia qꝛ tales duplici nntrimento indigẽt.ſ.reſtaurare qḋ deꝑditur ꝑ actionẽ coloris nãlis ꝙ in oĩbus etati bus ↄmune ẽ ⁊ alio nutrimẽto indigẽt qḋ fit ad corporis augumẽtũ ẽ etiã in pueris ⁊ adoleſcẽtulis calor nãlis potẽtiſſimus idigerẽdo ⁊ i reſoluẽdo ⁊ humidũ i eis ſatis nobile ⁊ faciliter reſolubile.iõ ieiunium in iſtis ſatis letiferũ.iõ eccleſia ſpũ ſãto ꝑdita nõ indixit ieiuniũ vſqꝫ ad viceſimũ pmũ annũ licet qñqꝫ adoleſcẽtulos ieiunare.ſit vtile aĩo ⁊ corpori ideo hippo crates i aphoriſmis dixit pueri difficilius tolerãt ieiuniũ ꝙ̃ iuuenes ⁊ aui cẽna prima quarti.c.de cibatione febricitantiũ ſenes ⁊ debiles ⁊ infantes ſũt ex his q nõ poſſunt tolerare ieiuniũ ſed de potu dixit plato.ij.de legib⁹ vinũ pueris ꝓhibendũ ⁊ phus.ij.oeconomice nõ ſolũ vinum ꝓhibuit pue ris ſed dicit ex vino iniurioſos fieri liberoſ ⁊ medici vinũ ſũmopere negãt pueris ⁊ ↄciliator differẽtia.lxx.pueris ⁊ nutricibus nõ confert vinuꝫ que ſapiẽtum dicta vera ſunt.qꝛ vinũ facit tẽdere corpulentum ſurſuꝫ.⁊ ẽ val de euaporatiuum ideo faciliter poterit in pueris producere magnum de ſenſuꝫ a capite ⁊ ſic poterit accidere eis epilentia nam in pueriſ fit magna euaporatio dicente philoſopho in libro de ſomno ⁊ vigilia pueri enim dor miunt valde ⁊ vehementer eo ꝙ nutrimentum fertur ſurſum: Tertia re

gula eſt circa exiſtentium ne vita ſit ocioſa. eſt enim mortiferum valde oti/
um cunctis hominibus ꝛ non ſolum animo ſed corporis ſalubritati perni
cioſuꝫ magna ps ſalutis hūe vite i debito exercicio ꝯſiſtit pueri tñ leniori
exercitio vtanť. iō phus. vij. politicoꝝ. expedit pueris facere motus quoſcū
qꝫ tãtillos ad ſolidãda mēbra ne defluant pp teneritudinē ꝛ i. viij. politi/
coꝝ pueri vſqꝫ ad. 14. annū leuib⁹ laboribus aſſuefaciendi ſūt. hec ibi phus
ſed adoleſcētes q̄to maiores natu tãto maiora exercicia hēant nã ex otio
ſupfluitates firmanť ꝛ augenť i corpore ſed ex exercicio reſoluunť reddiť
ēt aius ſengnis ꝛ ignauus rudis ac ſilueſtris cū plurimo otio vacauerit. i
diſponiť nō ſolū aius ad oēm diſciplinã ꝛ artes quaſcūqꝫ: ſed ēt corp⁹ ine
ptū reddiť cūctis laboribus ceteriſqꝫ v̄tutibus. ita ꝓfecto otiū letale eſt iu
uenibus vt q̄cunqꝫ otioſus ex hoīe pecus brutūqꝫ reddať: Quarta regula
ē regionis mutať. n. ꝯplexio pp mutationē regionis ex tēperie aeris ꝛ re
gionis fit tempata ꝯplexio. ꝛ e ꝯ̄ q̄ȝ alij ifluxus ꝛ aſpectus celeſtes ſunt in
vna regione ꝛ alij in alia hñt. n. regiones diuerſe diuerſos aſpectus a ſide
ribus fixis ꝛ a planetis. ſydera fixa ſūt ifirmamēto. ſed planete ſūt i. vij. or
bibus poſt firmamentū qd̄ ē octaua ſpera ꝛ dicunť planete ſtelle erratice
q̄ȝ aliq̄n aſcendūt aliq̄n deſcendūt p eccentucos ſuoſ nūc ſub etliptica ſo/
lis nūc extra aliq̄n retrogradi q̄ȝ hñt epiciclos oēs planete preter ſolē. iō
planete q̄nqꝫ ſunt ppendiculares i vno loco. ꝛ i alio obliq ſicut pꝫ de ſole
qui i meridie ē ppendicularis: mane aūt ꝛ veſperi obliquus ꝛ hoc quo ad
motū raptus ſed motn ꝓprio eſt magis ppendicularis quodã tp̄e anni vt
i menſe maij ꝛ iunij: ꝛ q̄nqꝫ obliquus vt menſe nouēbris ꝛ decēbris. ſyde/
ra aūt fixa nec eccentricos hñt nec epicyclos: ſed fixa ꝛ i mobilia ſūt i lociſ
celeſtibus vbi affixa ſūt. ꝛ ſub eadē pte zodiaci ſemp pagrant. ſ. ſub zodia
co imaginario ꝛ ſemp eadē diſtantia diſtãt a zodiaco reali q ē i octaua ſpe/
ra ꝛ lꝫ iſta ſydera fixa ſemp ſint in motu q̄ȝ celū i quo affixa ſunt ſemp mo
uet: tñ regionē ſup quã influūt ſemp aſpiciūt pari curſu quo ad ppendicu
laritatē vel obliq̄tatē vt v̄bi gratia ſi ſtella vna fixa eſt ppendicularis ſuper
ferrariã nūq̄ȝ erit obliqua i dicta ciuitate q̄ȝ vt dictū eſt nō aſcendūt neqꝫ
deſcendūt neqꝫ ad dexterã nꝫ ad ſiniſtrã ptem currūt ſydera fixa ſed ſem
p p idē iter mouenť ꝛ currunt. ſecus ē de planetis vt diximus iō aſpectus
ſtellaꝝ fixaꝝ q bonus eſt i vna regione ſemp pſeuerat i illa regione quo ad
ppendicularitatē. iō regio illa tempata ꝛ fertilis ꝛ ſalutifera exiſtit pp aſpe
ctū benignū bonaꝝ ſtellaꝝ. ꝛ maxie q̄n ſol aſpicit illã regionē recto ꝛ beni
gno aſpectu: ſicut i regione eq̄noctiali iō in tēperata regio vbi fere ſemp a
ſpectus ſolis obliquus ē ēt regio tempata ē q̄n venti boreales ꝛ boni ibi
pflant eſt p̄terea q̄ȝ vapores a terra putridi ꝛ mali nūq̄ȝ eleuanť cū ergo
pricipes ꝛ reges ꝛ magni dñi ꝛ potētes viri pñt filios ſuos trãſmittere ad
temperatã regionē vt ibi nutrianť: ꝛ creſcãt erit ꝓfecto ꝯplexio illoꝝ filioꝝ

bona ⁊ ſalubris ⁊ p̄ſtantiſſima fiet ⁊ debent ⁊ tenent̄ principes ſic facere
quoꝝ filij populis multis ⁊ gẽtibus pricipari debent oꝫ eos bñ diſponi in
ꝯplexione ⁊ poſtq̃ȝ adulti fuerint vſqȝ ad annos.xvj.ad alias vrbes trãſe/
ant vrbes inclitas videãt diuerſos populoꝝ mores gentiũ diuerſitates in
grant varias viuẽdi ꝯſuetudines inſpiciãt.nã ex tantis rebus ſic diuerſis
prudẽtiſſimi fiant ⁊ igeniũ illuſtre ⁊ acies aĩ p̄ſtantiſſima efficit̄ ⁊ magna/
nimi liberales magnificiqȝ reddient̄ ſecus aũt ĩ puellis ⁊ mulieribus que
quanto ſecreti⁹ viuũt tãto ſalubrius:ſic.n.decet mulieres raro vel nunq̃ȝ
exire domũ:ĩ publicũ nũq̃ȝ ꝓdire:viroꝝ aſpect⁹ ⁊ ꝯſortia fugere:⁊ ꝓfecto
vt verius dicã neminẽ videre ſi fas ẽ diuinis rebus ⁊ v̄tutib⁹ ⁊ artib⁹ ĩtra
ſecreta cubicula exiſtẽtes dilligẽter ⁊ ꝑ diſcãt ex his oĩbus pudorẽ pudici/
ciã oriri neceſſe ẽ ⁊ poſtq̃ȝ nupſerint fidẽ caſtã viris ⁊ ea q̃ ſũt domi ⁊ que
ad rẽ oeconomicã attinẽt optime ⁊ prudẽtiſſime ſeruabũt.ſi vt diximꝰ clau
ſe domi puelle ab alienis cõſortijs; remote ſecretis cubiculis adoleuerint
ſic.n.decẽs ẽ viros foris mulieres intus ꝯuiuẽ:Quinta regula ne pueris
adoleſcẽtulis ſit vita delicioſa illud.n.oĩo apparẽtib⁹ circa filios obſeruan
dũ ẽ qꝺ vetuſtiſſime leges minois apud cretẽſes ⁊ lycurgi apud lacede/
monios ſtatuerũt adoleſcẽtulos ad patientiã corpis:⁊ tempantia aĩ curre
re:ſaltare exurire ſitire algere:eſtuare:laborib⁹ occupari:vigilias incõmo
ditates ſuſtinere his.n.rebus ſtrenuus vnuſq̃ſqȝ efficiet̄ nõ opes nõ diui
tiaꝝ apparat⁹:nõ ſũptus multaꝝ reꝝ adoleſcẽtulis ꝯueniũt de quo comi/
cus ĩ quarta comedia.quid ages mitio:cur ꝑdis adoleſcẽtem:cur amat:
cur potat:cur his rebus ſumptũ ſuggeris:⁊ quĩtilianus primo de inſtituti
one oratoria infantiã ſtatĩ delitijs ſoluimus ſed hoc memorandũ ẽ.q̄ ſicut
nec magnis delitijs debẽt adoleſcere filij ſic nec magnis vite incõmodis.
nec multũ arcta reꝝ penuria nec magno frigore nec eſtuanti calore affli/
gendi ſũt ſicut diuites parẽtes agũt ĩ cubiculis ſatis calidis:infantes ⁊ pu
eros enutriũt.nã calor nãlis exhalat ad exteriora ex locis valde calidis:⁊
ſic debilitat̄ ⁊ corpus molle reddit̄ ⁊ de frigore dicit p̄hus ĩ li.de lõgitudi/
ne ⁊ breuitate vite.coagulatio aufert augmentũ.i.qñ pueri valde inten/
ſuꝫ frigus ſuſtinẽt nõ bñ creſcũt:igit̄ ĩter hec duo mediũ ſumendũ ẽ ſiſr
nec nimia diuitiaꝝ opulẽtia:nec reꝝ exceſſiua parcitas ⁊ ſatis ſalubre docu
mentũ ẽ a diuitijs declinare in reꝝ parcitatẽ.vt nõ diuitias p̄mo filijs debe
ant parare parẽtes.ſed v̄tus añ oĩa exq̄renda eſt:⁊ ſũmopere ab oĩbus ex
petẽda nõ.n.diuicie abijciẽde ſũt:neqȝ ꝯtemnende que vite neceſſariis ⁊
⁊ hominis dignitati ꝯueniũt ſed non añferẽde v̄tutibus diuicie nec ſole
ſine virtutibus acquirẽde:nec in ipſis lꝫ oẽm curam cunctoſqȝ labores in
pẽdere.quod oẽs ſapiẽtes rectiſſime conſuluerunt.plato quarto de legib⁹
liberis non auri ſed pudoris multum licet relinquere.⁊ cicero primo de of

ficijs.optima autem hereditas a parentibus traditur liberis omniqꝫ patri monio preſtantioꝛ gloꝛia virtutis que quidem claronis ſententia diuina eſt ⁊ his rationibus manifeſte pꝛobatur: Pꝛima ratio quia ingentes opes ſubuertunt ingenium ⁊ ceruꝫ ⁊ ignauum rude atqꝫ ſilueſtre redduntur ⁊ vitioꝛum fomes opulentia rerum a virtutibus ſegregat vitioꝛumqꝫ multitudine replet cum enim qs locupletes redditus futuros ſibi exiſtimat:tūc litterarum ſtudia:peritiam ſcientiam artes ⁊ quoſcunqꝫ virtutum laboꝛes nequaq̄ꝫ adipiſci nec animo complecti nec vlla diligētia contēdit acquireret ſed otia voluptates:illecebꝛas luxum ⁊ crapulam omni cura pꝛoſequitur.omnis diues ignauus aut voluptatibus ſolutus niſi pauciſſimi quos dei miraculum illuſtrauit: Secunda ratio eſt quia nocent diuicie ſalubꝛitati coꝛpoꝛis.quis enim diues temperatam vitam agit:quo pacto in abundantia rerum erit parcitas aut temperies victus ⁊ veſtitu ceterarumqꝫ rerum moderamen: Tertia ratio ſatis egregia eſt ſi quis enim nimium locuplex ſed a virtute alienus neceſſe eſt vt ſit auarus aut pꝛodigus cum liberalitatem hoꝛum extremoꝛum medium penitus ignoꝛet ſic ergo aut pꝛodige omnia conſumet aut auarus ⁊ tenax non poſſidebit diuicias ſed ab illis poſſidebitur non diues ſed diuiciarum cuſtos miſeram ac calamitoſā vitā aget.ideo ſapientiſſime locutus eſt chrates philoſophus qui ſepe dicere conſueuit.ſi licuiſſet vociferare quorſū ruitis homines. qui omne in comparandis pecunijs ſtudium facitis:filioꝛum autem quibus eas relinquitis paruam curam ſuſcipitis.quod dictum philoſophi ſatis egregiuꝫ ē quia poſtrema demētia eſt menſſem vberem ac ingentem tantis laboꝛibus partam in hoꝛrea putrida depoꝛtare:⁊ vinum toto anno exculcum ac labore ⁊ ſumptum egregie perfectum in vaſis perfoꝛatis ac turpiter olentibus introcludere:ſic ſunt filij ſine virtutibus tanq̄ꝫ vaſa perfoꝛata in quibus diuicie parentibus relicte putreſcunt:ac fetoꝛem emittunt:cum pꝛodige aut illiberalit̄ ⁊ parte ac tenui vita poſſident.aut pompa fumante ⁊ euomente ſuperbie fetoꝛem.in oꝛnatu veſtium diſpenſare immo diſſipare contendūt quid in puellis ⁊ in etate adoleſcentie veſtitus excultus aut magno ſumptu paratus niſi libidinis ⁊ cunctoꝛum vitiaꝝ ſceleſta cōgeries qua pꝛopter romani totius moꝛalitatis clariſſimi artifices ſic ſtatuerūt.erat apud eos q̄dā foꝛma veſtis q̄ dicebat̄ pꝛetexta qua pueri vtebant̄ vſqꝫ ad.xiiij.ānuꝫ vl xvj.⁊ etiā i hac etate pueri muniſe figure rotūde depēdens a collo vſqꝫ ad pectus ferebāt:qđ erat ſignū modeſtie ſeruande:⁊ ēt frenū intempātie de quo pſius ſatyra quinta:cū pꝛimū pauido cuſtos mea purpura ceſſit bulla qꝫ ſuccinctis laribus donata pepēdit.pſius ſcribit ad magiſtrum ſuum coꝛnutum cum mihi pauido ideſt timenti magiſtrum ceſſit cuſtos purpura ideſt pꝛetexta quia poſt annos pueriles ipſam pꝛetextam reliqui

nā ꝑtexta ſimul cū bulla.i.cū monilli de quo dictū eſt i vuſuʒ nobiliū pue/
roꝝ data erat ⁊ talis bulla a collo deſcendebat vt puerilē etatē alterius ꝯ
ſilio regendā eē oſtēderet.⁊ dū dicit laribus donata qꝛ generoſi adoleſcē/
tes puericie annos egreſſi aureā bullā laribus ſuſpēdebāt.nā lares di do
meſtici erāt apud illos expletis ergo.xiiij.vel.xvj annis aliā veſtē ſumebāt
q̄ toga dicebat̄.quā veſtē virilē appellabant iō ſeneca q̄to credis me acce
piſſe gaudij cū deſpoſita ꝑtexta ſumpſiſti viralē togā:tñ tp̄s fuit quo non
adoleſcētes :ſed viri q magiſtratus gerebāt ꝑtexta īduebant̄ nam tullius
hoſtilius tertius romanoꝝ rex ō bellatis etruſcis ſellā curullē lictores ⁊ to
gam pictā atq̄ ꝑtextā.q̄ inſignia magiſtratuū ethurſcoꝝ erāt romanis trā
ſtulit ſed poſtea tarquinus rex quintus romanoꝝ cū ō ſabinis egiſſet triūphū
qm̄ eo bello filius eius annos.xiiij.natus hoſtē manu ꝑcuſſerit ⁊ ꝓ ꝯcione
illū laudauit ⁊ ꝑtexta ac bullā aureā donauit:tñ ꝑſcis tp̄ibꝰ viroꝝ ornamē
ta erant.⁊ ſic̄ ꝑtexta magiſtratuū erat:ſic bulla triūphantiū geſtamē.nam
bulla inſigne aureū qd triūphātes an̄ pectus gerebāt.alij dicūt hūc eūdē
priſcū regē cū ciuitatē ordinaret īſtituiſſe ꝙ patritioꝝ filij bulla aurea vte/
rent̄:alij de romulo ingenuis pueris dediſſe tāq̄ cordis figurā an̄ pectus
hērent:⁊ i bulla aduerterent ſic eē hoīes ſi corde ꝑualerent.ex his ergo ro
manoꝝ īſtitutis exēpla nobis ſumenda ſūt.vt ex moderata veſtiū forma in
pueris ⁊ adoleſcentulis vite ⁊ moꝝ moderamē ⁊ regulat raderet̄ tempies
ſic ꝓbi ac ꝑſtantes viri futuri ſūt filij ⁊ ſapiētes ⁊ oīo clariſſimi ſʒ his quoq̄
regulis quas diximus adoleſcētulos īſtruxerimꝰ ⁊ nō ſolū ꝯplexio bōa di
ſponet̄ in illis:ſed boni integerrimiq̄ fient.ſi vſus bonaꝝ reꝝ acceſſerit ⁊
vt clariꝰ aptiuſq̄ cognoſcere valeamꝰ quo pacto filij optimi ac clariſſimi vi
ri effici queāt ⁊ excellentiā artiū ſcīe ⁊ ꝟtutis adipiſce poſſint ad octauū ca
pitulū trāſemꝰ.grande.n.hoc facinus ⁊ ſatis illuſtre īmo reꝝ oīum clariſſi
mū ſcire poſſe ⁊ poſtmodū efficere vt filij fiāt viri excellētiſſimi iō ſūma cu
ra ⁊ diligentiſſima obſeruatione hec q̄ dicēda ſūt audiamus.

Octauum capitulum ꝙ excellntia morum illuſtruū
a teneris annis ſumit originem ⁊ perfectionem.

s Atis apud ſapiētes atq̄ diu apud illuſtres viros diſputatū ē an ce
loꝝ īfluxibꝰ vel nature ꝑtāte vel artificio hoīs efficiat̄ viri clariſſi
mi ſicut i grāmatica donatꝰ ꝑſcianus:ſeruius i rhetorica cicero qn
tilianꝰ demoſthenes i poeſi virgilius ouidius:lucanus i ph̄ia pythagoras
plato ariſtoteles.i medicina hypocrates galienꝰ auicēna i aſtrologia ptho
lemeus i iure ciuili bartolus baldus:cinus:i iure canonico gratianꝰ: in re
militari romulus numa pōpilius:brutus ꝑmus ꝯſul:camillus dictator vr
bis rome.catones:decij:ſcipiones:fabriciꝰ:marcꝰ regulus q nō ſolū bello
ſʒ i re publica ⁊ ciuili claruerūt cyrus alexāder:aſdrubal:annibal q i re mi

litari ſtrẽnui extiterũt vñ q̃ſo hec maieſtas viroꝝ illuſtriũ.cur ſic inſignes
iſti extiterũt hec q̃dez queſtio nõ mediocriter magna ⁊ oío impar hũanis
virib⁹ ẽ.⁊ ſatis grande ⁊ arduũ facinus eius vinculũ ſoluere ſcribit̃.n.ec/
cleſiaſtici ꝑmo oĩs ſapiã a dño deo eſt.⁊ iacobus ĩ canonica ſua.c.ꝑmo oẽ
donũ optimũ ⁊ oẽ donũ ꝑfectũ de ſurſuz eſt deſcẽdẽs a pr̃e luminũ iõ oĩa
bona adeo ſũt.ſed cur hũc eligat:aliũ repellat hoc nequeũt hũane vires
agnoſcere.nã abel ſanctiſſimus caym peſſim⁹.noe ⁊ ſem filius eius:abraã
iſaac:⁊ iacob optimi ⁊ ſanctiſſimi.eſau fr̃ iacob peſſimus moyſes:dauid ſa/
lomon ⁊ ꝓphete oẽs diuino oraculo illuſtrati ſũt:⁊ ĩ nouo teſtamẽto petr⁹
optimus iudas peſſim⁹ ceteriq̃z apl̃i ſanctiſſimi:quatuor doctores eccleſie.
iſti oẽs adeo electi ſũt iõ chriſtus nõ me elegiſtis ſed ego elegi vos ⁊ pau/
lus ad timotheũ.iij.capl'o nõ ex opibus iuſticie q̃ fecim⁹ nos:ſ3 ſecũdũ ſuã
miſericordiã ſaluos nos fecit.⁊ magiſter ĩ ꝑmo diſtinctiõe quadrageſima
ꝑma.⁊ ſũt v̄ba auguſtini ĩ libro de ꝑdeſtinatiõe ſanctoꝝ nõ q2 futuros nos
tales eẽ ꝑſciuit iõ elegit ſed vt eſſemus tales ꝑ ipam electionẽ ſue gr̃e qua
gratificauit nos ĩ dilecto filio ſuo ⁊ auguſtinus ĩ libro de libero arbitrio nõ
ꝑꝑ fidẽ vel aliqua merita elegit deus aliquos ab eterno vel appoſuit gr̃az
iuſtificatiõis in tp̃e ſed gratuita bonitate ſua elegit vt boni eſſent hec ibi.
ſed q2 nos hãc queſtionẽ ſecundũ moralẽ ph̄iaz ⁊ ſecũdũ merã nãm hic ĩ
tendimus ſoluere nã alibi latius ſolutionẽ huius queſtiõis ſm theologie
ſacratiſſimã v̄itatẽ deſcripſimus ſed ĩ hoc octauo capitulo hui⁹ libri diſcu/
tiendũ ẽ nobis q̃ztũ poſſint hũane vires.⁊ q̃d in hoc ſcire poſſum⁹ ſecũdũ
merã nãm ⁊ q̃ztũ ſolũ ſe ẽxtẽdit moralis ph̄ia.ſalua tñ ſemꝑ ⁊ obſeruata fi
dei chriſtiane v̄itate ſanctiſſima igit̃ ad hãc q̃ſtionẽ ſoluẽdã ſecũdũ nãles
rõnes ⁊ moralẽ tm̃ hoium doctrinã accedam⁹ vt diſcere ac metiri valeam⁹
q̃ztũ pñt ĩ his q̃ dixim⁹ hũane vires:vñ ergo excellẽtia ac maieſtas tantoꝝ
viroꝝ illuſtriũ quos diximus: Prima opinio ẽ aſtrologoꝝ dicẽtiũ .ꝙ hitãtes
regiones tẽpatas ſũt ſapiẽtiores ⁊ meliores.eo ꝙ ſuꝑ iſtas regiones ſunt
optimi ĩfluxus ſideꝝ ⁊ planetaꝝ ⁊ habitãtes regiões intẽpatas ſunt ſilue/
ſtres ⁊ mores feraꝝ hñtes.iõ ph̄us parte xiiij.a ꝓblemate.xv.dicit ꝙ hitã/
tes loca tẽpate calida ſũt ꝓdẽtiores ⁊ ſapiẽtiores ⁊ in locis intẽpatis ꝯrio
mõ ſe hñt hoies ⁊ dicit ibi ph̄uſ ꝙ loca intẽpata ſũt q̃ aut nimiũ calida aut
nimiũ frigida exiſtũt in q̃bus locis q̃ hitant ferinos mores ⁊ aſpectus atro
ces hñt ⁊ ꝙ optima ꝯplexio intel lect ui⁹ deſeruit ſ3 ſuꝑ abũdãtia caloris ⁊
frigoris ſtupefacit ⁊ corpus ꝑuertit ⁊ ꝯplexionẽ itẽpatã facit ⁊ ſic ẽt diſpo/
nit intelleectũ.⁊ nõ ſolũ rõne caloris ⁊ frigoris ſ3 ẽt rõne ſiccitatis ⁊ hũi/
ditatis exceſſiue reddit̃ regio intẽpata ⁊ ꝯciliator in ꝯmẽto ph̄i in ꝓblema
te ſupradicto quare illi q̃ tertij ⁊ quarti ⁊ q̃nti climatis haly.ij.quadripar/
titi ⁊ vniuerſaliter illi quoꝝ latitudo ẽ itra triceſimũ quartũ gradũ aliena
equatoris vſq̃z ad latitudinem.xl.gradum extant ſapiẽtiores quacũq̃z re/

gione q̄ habitãtes regiones frigidas. ſicut ſũt ſextũ ⁊ ſeptimũ clima ⁊ q̄/
cunq̃ deinceps. ⁊ maxie in locis ſic extraneis nõ pñt naſci hoies bone cõ/
plexionis: nec boni ſenſus noſce iuxta ptolemeũ. ij. quadripartiti i locis ha
bitabilibus calidis. hoies fere magis intelligẽtes ac maiores igenij hñteſq̃
vim maiorẽ ſciẽdi facta ſtellarũ q: zodiacus ſignoꝝ: ⁊ planete ſunt magis
circa aſtrologiã. ⁊ galienus de v̓tutibus aialibus. c. nono ſic dicit hippocra
tes quidẽ igit̃ q oſtẽdit i toto ſermone de ꝯplexione aquarũ ⁊ oꝛarũ ſequi
ad ꝯplexionẽ corporis potẽtias aie nõ ſolũ ſecundũ quecunq̃ iraſcitiuum
⁊ ꝯcupiſcitiuũ eius: ſʒ ẽt eas que ſecundũ ratiocinatiuũ eius. ⁊ poſtea ſub
iũgit galienus dicẽs ꝺ hippocrate. ego aũt nõ vt teſti credo huic viro ſicut
alij multi: ſʒ ꝓpterea q: demoſtrationes eius iuenio certas pp hoc ẽt ipm
hippocratẽ laudo. quis nõ videt corpus ⁊ aiam oium hoium q ſũt ſub ar/
cticis e ꝯ̃rio diſpoſita his q ſũt ꝓpe torridã zonã aut qs nõ videt eos q ſũt
in medio hoꝝ q̄cunq̃ eucratã regionẽ hitant meliores ſecũdũ opam ⁊ mo
res aie ⁊ ꝓdentiã ⁊ ſapiam illis hoib' ⁊ qñ galienus dicit eucrata. i. bonã
vel tẽperatã ⁊ poſtea ſubiũgit ibidẽ galienus de platone ſic dicẽs i thimeo
q̄dẽ i principio ſermonũ hec ſcribit: hũc q̄dẽ vniuerſuʒ ornatũ ⁊ ordinẽ de
us ꝑus p ornãs nos i hitare fecit eligẽs loca. ⁊ i qb' generat̃ eucraxia ho/
rũ viri generant̃ ꝓdẽtiſſimi ⁊ ibidẽ galienus ſubiũgit de platone ſʒ in pri/
cipio legũ ſcripſit q̄ i regiõe tẽperata naſcunt̃ meliores hoies hoc idẽ ſẽ/
tit auicẽna quẽ iducit ꝯciliatoꝛ ⁊ dic̃ haly ariſtotelẽ ⁊ galienũ fuiſſe ꝺ q̄nto
climate q optimi fuerũt nãles ⁊ metaphyſici platonẽ ex ptolemeũ ꝺ tertio
climate q excellẽtes fuerũt i mathematicis ⁊ albumaſar. iij. introductori di
cit ſapiẽtiſſimos eẽ babylonios: ⁊ ſibi ꝓpinquos: ſeu egyptios ⁊ ꝯciliatoꝛ
vbi ſupra apud iſtos gentẽ ſacerdotũ primitus fuiſſe ⁊ circa inuẽtionẽ ma
thematicoꝝ primitus vacare ſol. n. nõ elõgat̃ multũ a capitibus eoꝝ: neq̃
appropinquat eſt. n. motus ſolis equalis ſup eos. ⁊ iõ aer eoꝝ ſit ꝯplexiõis
tẽperate neq̃ ſupflue calidus neq̃ ſupflue frigidus calores eoꝝ ⁊ corpora
⁊ nature ſũt tẽpata ⁊ ſẽſus ⁊ rõ ⁊ ai qualitas ſũt bõa abũdatq̃ i eis ſapia
⁊ itellectus. ⁊ rex ꝓ̃ſtantia ⁊ honeſta qualitas ai ⁊ hec ẽ terra ꝓphetarũ ⁊
ſapiẽtũ. ſʒ q ſũt habitãtes ſecũdũ clima ſicut ethiopes hoꝝ mores peſſimi
⁊ facies hñt corruptas: ⁊ turpes: ⁊ atroces ⁊ comedẽtes hoies vt teſtat̃ ha
ly ſe vidiſſe de his aũt locis vnũ refert chynes q̄ adhuc in nyro egia ⁊ vl/
tra geogiã iueniri i fine ſeptẽtriõis ⁊ meridiei q̄ ſũt ſpũs maligni ⁊ diabo
li ⁊ beſtie comedẽtes hoies h̄ ibi ꝯciliatoꝛ i ꝯmẽto ꝓblematũ ariſtotelis . ⁊
poſtea ibidẽ ſubiũgit valde notabile. q̄ iõ diutius remãſit regnũ romano/
rũ ⁊ ſic auctũ ẽ. q: medio mõ ſe hẽt regio romana iter ſeptẽtriõales ⁊ me
ridionales. ⁊ haly. ij. quadripartiti q̄ aliq dicũt q̄ in meridie ⁊ ſeptẽtrione
morant̃ hoies comedẽtes alios hoies. ⁊ hermes dixit i li. latitudinis q̄ in
meridie ⁊ ſeptẽtrione ſũt beſtie ledẽtes hec ibi ꝯciliatoꝛ ⁊ venerandus p/

pheta noe ꝓphie ⁊ ſapiētie munere ⁊ aſtrologie pitia claruit. ⁊ filius eius ſem inter magnos aſtrologos claruit: ⁊ ſm hebreos pmus aſtrologoꝝ qui pater ⁊ filius pſtantiſſimi in caldeam venerūt poſt diluuiū regionē tēperatā. iſte ſem poſt diluuiū biēnio gēuit araphayabt q fert fuiſſe melchiſedech q primus poſt diluuiū ꝯdidit vrbē ſalē que eſt hieruſalē que ē i quarto climate. qꝺ ē medium inter oīa climata i qua ciuitate oīa magna ⁊ mirabilia totius orbis facta ſunt tam veteris ꝗ̄ noui teſtamēti vbi ꝓphie ſcripture ⁊ miracula ⁊ patres ⁊ patriarche ⁊ chriſti miſteria fuerūt ⁊ abraā chaldeus natione patriarcha ſūmus ⁊ magnuſ aſtrolcgie magiſter iſaac iacob ⁊ ceteri patriarche ex oriētali plaga venerūt: ⁊ ioſeph iacob filius cū eſſet. xvj. annoꝝ vēditus ē ⁊ anno. xxx. ſtetit corā pharaone interpretās ſomnia ⁊ moyſes ꝓphetaꝝ ſūmus ⁊ totius legis veteris interpres ⁊ dñs nr̄ ieſus chriſtus ceteriqꝫ xp̄i ex climite quarto venerūt ⁊ nō ſolū fideles populos ſed gētiū nationes egregias ide ex oriēte veniſſe ⁊ ex chaldea regione tēpata ſcias ꝓueniſſe legimus. de quo diodorus li. iij. ꝓtēdunt oēs chaldeos aſtrologie vltra ceteros pitos numeri annoꝝ qbus ſe huius modi aſtroꝝ doctrine vacaſſe affirmāt. quadraginta tria annoꝝ millia annumerāt vſqꝫ ad alexandri aſcēſuꝫ ex quo aſtroꝝ obſeruatiōes ab ſe ceptas dicūt hec ibi ſed annos quos ponit diodorus puos eē exiſtimo: laertius li. primo chlytyarchus aſſeruit in. xij. lib. chaldeos aſtronomie peritiſſimos' albumaſar chaldeos oīuꝫ peritiſſimos affirmat horatius li. pmo carminū nec babylonios tētaris numeros. nam illā babyloniam itelligit que in chaldea ē ꝯciliatoꝛ differētia nona ꝓphetie ⁊ ſciētie in chaldea inuēte ſunt vbi aduertēdū ꝙ chaldei iterpretant̄ ſapiētes nā vetuſtis tp̄ibus chaldei. i. ſapientes itelligebant̄ ⁊ poſt chaldea egyptū de quo phus i ꝓlogo metaphyſice ſcientias ſpeculatiuas inuētas eē apud egyptios ⁊ maxie mathemathicas ⁊ ex diuinis ſcripturis habemus ꝙ abraam ex chaldea in egyptum aſtrologiam nunqꝫ ibi cognitam tranſtulit ⁊ diodorus libro. ij. apud egyptios ſacerdotes in eorum ſacris libris ſic contineri tranſiſſe ad egyptum orpheum muſeum melampidem: dedalum: homerum: ⁊ lycurgum ſalonem platonem ⁊ ſamium pythagoram. ⁊ plures alios inſignes viros qui in egypto certe perceperunt omnia que illos apꝺ gregos mirabiles fecerūt. quiēt lycurgus ſolon: ⁊ plato mltas ab egyptijs ſūptas leges ad ſuā rē publicā detulerūt ⁊ laertius li. iij. i vita platonis plato i egyptū ad ꝓphetaſ ⁊ ſacerdotes ſe ꝯtulit h ibi ⁊ pythagoras geometriā ⁊ arithmeticā ⁊ curſū aſtroꝝ ⁊ zodiacū ab egyptijs ad gregos tranſtulit. ⁊ orpheus theologiam didicit ab ēgyptijs: quatuoꝛ ꝑfecto clariſſima litteraꝝ ⁊ ſciaꝝ ſtudia in orbe extiterūt ſcilicet in chaldea egypto grecia ⁊ poſtremo in italia. ſic ergo volūt aſtrologi ꝙ oīa hec ex celoꝝ ⁊ ſydeꝝ influxibus ꝓuenīūt. i. regio tēpa/

ta ⁊ viri ꝓbatiſſimi ⁊ ſcie ⁊ artes ⁊ oia bonoꝝ genera ab ipſis celoꝝ aſpe/
ctibus q² ſupficies celi ꝯcaua eſt liber pme cauſe i quo ſcribunt oia q̃ i hoc
mũdo ſũt ſi qs ergo ſciret bñ iſpicere i ſupficie illa ſciret oia pterita pſen/
tia ⁊ futura. ⁊ volũt etiã ipſi aſtrologi ꝙ nõ ſolũ iſluxus tempate regionis
faciat ſapientes ⁊ optimos viros: ſed ẽt reqrit influxus pticularis iſluens
in ꝯceptione ⁊ natiuitate illius dũ ꝯcipit ⁊ naſcit ſilr dicũt ꝙ ſi qs i regio
ne itempata naſcit ⁊ educat hñs in ſua natiuitate iſluxũ malũ hic peſſim⁹
erit. ⁊ ſic iſluxus celeſtes valere volũt ꝙ diuitias magiſtratus: millitiã bellũ
victorias ⁊ reꝝ oium ꝓſperitatẽ celis ⁊ celoꝝ iſluxibus attribuant hec er/
go ẽ aſtrologoꝝ ſnia quã affirmant eẽ verã ſecundũ aſtrologie doctrinam
imitãdo aſtroꝝ iſluxus: Secũda opinio ẽ phoꝝ ⁊ medicoꝝ q ꝯplexiõi attri
buũt excellentiã igenij: de quo ariſtoteles pte. xxx. ꝓblemate pmo ſic dicit
pp qd hoies qcũqꝫ excellentes fuerũt viri aut ſm phiam aut politicã aut
poeſiꝫ aut artes vident melancholici ⁊ ibidẽ in alia trãſlatiõe iteꝝ dicit cur
hoies q igenio claruerũt vel i ſtudijs phie vel i re publica adminiſtranda
vel in carmine pagendo. vel i artibus exercẽdis melancholicos oẽs fuiſſe
ſed nõ itelligit phus ꝙ ois melancholia vel ois ꝯplexio melancholica hoc
faciat ſed itelligit ſolũ de illa melãcholia q̃ eſt tempate calida ⁊ in eodẽ ꝓ
blemate dicit phus ꝙ melancholia aſſimilat vino ita ꝙ ſicut vinũ diuerſi
mode ſumptũ diuerſos mores operat ſic ⁊ melancholia nã vinũ i magna
quãtitate ſumptũ alios mores ⁊ i pua quantitate alios: ⁊ tẽpate ſumptuꝫ
bonos mores nã ex vino aliq iracũdi: aliq hũaniſſimi: aliq miſericordes: ali
q audaces quoꝝ nihil mel aut aq̃: aut lac aut aliqs liquor aliqd huiuſmõi
efficere põt ⁊ ꝯciliator i ꝯmento vinũ pncipaliter iter liquores oẽs vr̃ hẽre
ſimilitudinẽ cũ melãcholia ⁊ vinũ diuerſimode ſumptũ plures ⁊ diuerſos
mores iducit q² quoſdã facit iracũdos: quoſdã pios: qñqꝫ miſericordes: ⁊
nõ nũqꝫ mãſuetos. qd nullus pot⁹ ſic facit. nec mel: nec lac: nec ſicera nec
ceruuſia lꝫ quedã iſtoꝝ ſint inebriantia qd declarat phus q² vinũ hoies in
frigidatos reddit ſobrios ⁊ honeſtos taciturnos. ⁊ ſi aliquantulũ plus po
tat reddit eos loquaces: ⁊ cũ plus ſumit reddit nõ ſolũ loquaces ſꝫ ꝯteci
oſos ⁊ iiurioſos ⁊ maniacos ⁊ furioſos. ⁊ cũ amplius ita ꝙ nã nõ poſſit vi
no dominari facit diſſolutos amẽtes ſtupidos carẽtes ſenſu ⁊ motu ſic fit
ex melancholia tamen talis diſpoſitio non remanet ebrijs. ſed bene rema/
net in melancholicis longo tempore ⁊ philoſophus ibidem ſubiungit ml̃/
ti quoqꝫ propterea ꝙ ille calor ſedi mẽtis i vicio ẽ morb veſanie iplicantur
aut iſtuinctu lymphatico i ferueſcũt ex quo ſibylle efficiũt ⁊ bache ⁊ oẽs q
diuio ſpiracl̃o iſtigari credũt cũ. ſ. id ñ morbo ſ nãli i tẽpie accidit marcus
ciuis ſyracuſan⁹ poeta ⁊ iã pſtãcior erat dũ mẽte alienaret at qb⁹ min⁹ il
le calor ĩmiſſ⁹ ad mediocritatẽ ſit illi ꝓrſus melãcolici qdẽ ſ lõge ꝓdẽtio
res hphus vbi ꝯciliator i ꝯmẽto ſic dic ꝙ duplex ẽ melãcholia q̃dã q̃ gene

raꝛ ex quotidiana ꝯſumptiōe cibi ⁊ vniuerſalit̄ aliaꝝ reꝝ neceſſariarū : cū
declinauerit ad naturā melācholicā nō inducit mores diuerſos:ſ; ſolū me/
lācholicas quaſdā egritudines:⁊ febrē quartanā duriciē ſplenis.alia me/
lācholia ē que cū multū calida ⁊ ſup excedēs fuerit quātitate ⁊ qualitate
q ſic hn̄t efficiunt̄ furioſi maniaci quaſi aīa carētes alij vo reddunt̄ vboſio
res ꝓp ſpūum agitationē:q rationē īpediūt.⁊ plurimi eo ꝙ caliditas melā
cholie ē ꝓpe locū ī quo viget rō ītellectus diuināt circa v̄tutes fantaſticas
⁊ cadūt ī egritudines maniacas.ita ꝙ efficiunt̄ amētes diuinātes phitoni/
ci q multa taliū faciūt diuini ⁊ phitonici qd̄ intelligēdū vt dictū ē ex ꝯple/
xione ꝓuenerit nālis melācholie.⁊ nō ex accidētali ex prauo alimēto cau/
ſata vn̄ nicolus qdā poeta plus valuit ī poeſi dū mania caperet̄: ego ēt au
diui a fideli medico ꝙ mulier q̄ illiterata erat:⁊ dū eēt melācholica latine
loq̄bat̄ et ꝯgrue.que poſtq̄; ſanata ē euanuit locutio illa hec ꝯciliatur ī cō
mēto q iterū ibidē ait.notādū etiā ꝙ huiuſmodi act⁹ mirabiles ⁊ fere ſup̄
nāles quoꝝ cā ē occulta valde quos agūt huiuſmōi melācholici ⁊ mania/
ci hoc eē ex diuerſitate nature qd̄ ēt galienus iterioꝝ artio ⁊ auicēna ſeuti
re vident̄.aſtronomi aūt q cās vniuerſales ꝯſiderāt nitunt̄ hoc ī cām ali/
quā reducē:vt p; cētiloquio quarripartiti tertio.qui aūt ī lege loquunt̄ at
tribuūt huiuſmodi act⁹ ſpiritib⁹ ⁊ aīab⁹ dānatoꝝ q ab hoc ſeculo receſſe/
rūt hec ibi ꝯciliator q ꝯcludit ꝙ cum melācholia fuerit tēpate calida ⁊ nō
ſuperflua facit excellentes viros .non autē melancholia frigida ⁊ ſicca
vel melancholia in temperata nam melancholia frigida ⁊ ſicca ē grauiſ q̄
nō facit excellētes viros:ē alia melācholia tēperate calida ⁊ iſta facit viroſ
excellētes ⁊ d̄ iſta ītellexit ph̄us qn̄ dixit ꝙ melācholia fac̄ viros excellēteſ
⁊ ſic ſm ph̄um videt̄ ꝙ p̊ma ꝯplexio q̄ facit hoīes īgenio excellēteſ ē ꝯple
xio melācholica q̄ ē calida tēperate.alij aūt volunt ꝙ p̊ma ꝯplexio ad faci
endū īgeniū excellēs ſit ꝯplexio tēperata poſt quam ē ꝯplexio ſanguinea
poſt quā ē cholerica poſt quā ē melancholica ⁊ vltima ē ꝯplexio flegmati/
ca.ſed alij volūt ꝙ p̊ma ꝯplexio poſt tēperatā ꝯplexionē ē cholerica: ⁊ nō
ſanguinea.l; verū ſit ꝙ quo ad vite durationē ſanguinea ſit melioꝛ q̄; cho
lericha ſed quo ad īgenij ꝑſtātiā cholerica excedit ſauguineā qd̄ ſic ꝓbāt
q; ī cholerica ꝯplexione materia ſpirituū ſubtilioꝛ ⁊ caloꝛ fortioꝛ q materi/
am illā ſpūum bn̄digerit q; caloꝛ ē vt agēs:mā vt patiens.p; etiā q; chole
ra ē velocioꝛ oībus hūoꝛibus:⁊ talis ꝯplexio ē calida ⁊ ſicca.iō meatus ⁊
additus aptioꝛes hēt ⁊ expeditioꝛes iō maxie diſponit ad ſciam ⁊ ingenij
ſubtilitatē.ſ; ꝯplexio flegmatica minus diſpoſita q; hēt calidū magis re/
miſſuꝫ q; rōne flegmatis caloꝛ ē magis obtuſus.⁊ q; ī ꝓducēdis ſpiritib⁹
magis ꝯcurrit v̄tus caloris q̄; ſubtilitas materie:tn̄ vtraq; ꝯcurrit ⁊ ī ꝯple
xiōe flegmatica caloꝛ remiſſioꝛ:⁊ mā ſpūum craſſioꝛ ꝑterea melancholice
hn̄t ſiccitatē maioꝛē:⁊ ſūt magis timidi ⁊ plus ī q̄ſitiui ⁊ magis ab illece/

bris ⁊ voluptatib⁹ alieni. ⁊ ſic magis diſponunt ad vtutes ⁊ litteraꝝ ſtudia
ſed cur aliq flegmatici vel aliq melancholici magis diſponunt ſcientijs ⁊
ſtudijs ⁊ artib⁹ q̄ȝ aliq cholerici vel ſangninei dicendū ꝙ ꝯtigit qn̄qȝ ꝙ ali
qs i organis viriū ſenſitiuarū hēat ꝯplexionē cholericā ⁊ organū cerebri
ad hoc bn̄ diſpoſitū .lȝ relique partes corporis ſint ꝯplexionis flegmatice
vel melancholice: ex his oībus pȝ phos igenij ꝓſtantiā ꝯplexioni attribuiſ
ſe. iō phus i. ij. de aīa duri. n. carne inepti mente molles aūt carne bn̄ apti
vti auerrois ꝯmento. xxxviij. pp bonitatē illius ſenſus tactus hō ſubtilior
oībus aīalib⁹ ⁊ diſcretior ⁊ ſequūdū ꝙ ꝯplexio ꝯueniēs bonitati iſtius ſen
ſus eſt ꝯueniēs diſcretiōi itellectus bonitas diſcretiōis nō videt ſeq boni
tatē alioꝝ ſenſuū. ſ. boni viſus ⁊ audit⁹ ⁊ ſimiliū ⁊ cū tu iſpexeris hoīes in
telligentes ſemꝑ iuenies eſſe talis ꝯplexiōis ħ ꝯmētator. ⁊ phus i. ij. d̄ aia
hō hēt nobilliorē ſenſū tact⁹ ceteris aīantib⁹ iō oīum aīaliū prudētiſſimus
galien⁹. ij. tegni hō diſtempatiſſim⁹ eſt tempatior quolibet aīali tempato. ⁊
auicēna ꝑma ꝑmi. c. de ꝯplexionib⁹. ad ꝯplexionē tempatā magis accedit
hō ceteris viuentib⁹. ⁊ phus. ij. de aīa. hō hēt nobiliorē ⁊ certiorē ſenſū ta/
ctus ceteris aīalib⁹ ⁊ ēt guſtū ħ phus tn̄ aliqua aīalia ſupant hoīem i aliiſ
ſenſib⁹ vt aqla i viſu q̄ aciē ſolis rectiſſime aſpicit ⁊ firmiter ⁊ aper i audi/
tu: ⁊ vultures ⁊ tigrides i odoratu de quo auerroyſ. ij. de aīa i. c. de odoratu
vultures ⁊ tigrides venerūt pp odoratū ad loca ꝓlij qđ fuit i terra grecoꝝ
a qngentis miliarib⁹ ħ ibi: ⁊ notandū ꝙ nō q̄libet carnis mollicies reddit
ꝑſpicax igeniū qr aliqn̄ mollicies carnis ſeqtur tempamētū ⁊ debitā com
meſtionē hūidi cū ſicco ⁊ hec eſt pfecta ⁊ facit igenii ſubtilitatē. eſt alia mo
licies q̄ ſeqtur abūdantiā flegmatis ⁊ ħ arguit ꝯplexionē frigidā ⁊ hūidā
q̄ ꝯplexio nō arguit bonitatē igenii. ⁊ ſic eſt i mlierib⁹ qb⁹ in eſt mollicies
aquea q̄ eſt flegmatica. ⁊ hec ēt i eſt aliqb⁹ viris flegmaticis: eſt alia molli/
cies aera q̄ eſt in ſanguineis. alia ignea q̄ eſt i cholericis. ⁊ he due molli/
cies ſūt ceteris pfectiores ⁊ dūdico molliciē aqueā nō itendo nām aque.
ſed nām qualitatis ſilis aque: ⁊ p molliciē aereaȝ. i. ſilem qualitati aeris
⁊ p molliciē igneā. i. ſilem qualitati ignis. ſic g̊ volūt phi ꝙ ꝯplexio molli/
ciei aeree vel ignee faciat excellētiā igenii qđ p expientiā ꝓbant i pueriſ q
mlta adiſcūt ⁊ faciliter ⁊ i memoria pcipiūt fere oīa. qđ nequaq̄ȝ i ꝓuecta
etate fieri pōt. qr mollicies pueroꝝ puriſſima eſt min⁹ hn̄s de terreſtri eta/
te ⁊ i ꝓuecta etate caro i purior ⁊ magis terreſtris i eſt ēt pueris cerabruȝ
nouū ⁊ molle ⁊ ſatis potens ⁊ ſpūs i eis ſūt leuiores ⁊ ſubtiliores ac velo
ciores ⁊ puriores ex hac g̊ expiētia pueroꝝ apte videm⁹ ꝙ igenij claritaſ ac
ꝓſtātia ꝓueit ex ꝯplexiōe ⁊ ꝯplexiōis ꝓprietate ⁊ lȝ aliq ſint dure ⁊ carniſ
aſpere hūtes claritatē igenii hoc ꝓuenit ex cerebri diſpoſitiōe. qr ſic cere/
brū ē bn̄ ꝯplexionatū ad opatiōes ſpūales ⁊ aīales: Tota g̊ excellētia in
genii ſm phos ex corpis ꝯplexiōe ⁊ cerebri ⁊ ſpuū ⁊ ipius corpis excelētia
Tertia opinio ē fideliū doctoꝝ chriſtianā religionē ꝓfitētiū q pariſiis i pci

lio generali ſtatuerūt ꝙ vna aīa ēt ī nālib⁹ eēt excellētioꝛ alia: ⁊ ſic aīa chri
ſti ī nālib⁹ fuit excellētioꝛ q̄ȝ aīa ioānis baptiſte. ⁊ aīa iude lōge īferioꝛ q̄ȝ aīa
ioannis baptiſte. ⁊ ſic daꝛ excellētia nālis aīaꝝ ita ꝙ vna aīa differt ab alia
ī nāli ꝯſtātia tñ añ hoc ꝯciliū pariſiis celebratū alexāder de ales ⁊ ſāctus
thomas nequaq̄ȝ aīas ī nālib⁹ differre poſuerūt ſȝ oēs aīas eē equales in
nālib⁹. ſȝ bonauētura q ſanct⁹ canonizat⁹ eſt ī. ii. ſniaꝝ poſuit aīas differre
ī nālib⁹. ita ꝙ vna nobilioꝛ alia ī nālib⁹ qꝺ nūc tenēdū ē ſecundū fidē ex ꝯci
lio pariſiis celebrato: dixim⁹ ḡ ſuccincte q̄ȝtū vires ſubſtrīgere potuerūt o/
piniōes viroꝝ illuſtriū remanet poſt modū qd ſuꝑ his ſit ſentiēdū qd ꝑ re
cta vitate ꝯcludēdū ad qꝺ reſpōdem⁹ ꝙ hec oīa viroꝝ clariſſimoꝝ q̄ dicta
ſūt vitatē hn̄t ſi recto iudicio ac pleno ſenſu iterptari voluerim⁹ q2 tempa/
ta regio īfluxus celeſtes ⁊ ꝯplexiōis ꝯſtātia nālis aīaꝝ excellētia ſūt diſpo
ſitiōes ⁊ aptitudīes ad efficiēdā artiū ſciētiaꝝ ⁊ vtutū ꝑfectionē. ⁊ ſic diſpo
ſitiue ⁊ nō effectiue ꝯcurrūt atq̄ȝ opanꝛ. ⁊ nō aliter iſti viri ꝑclariſſimi itel/
lexerūt ſȝ ex actib⁹ frequētatis fit vnaq̄ȝ ꝑfectio cui⁹ ꝑma rō ſumiꝛ a pho
q dic. v. metaphiſice. vii. phiſicoꝝ ⁊. i. magnoꝝ moraliū ⁊. ii. ethicoꝝ ꝙ vtus ē
hitus ⁊ vi. ethicoꝝ ꝙ ars prudētia ⁊ ſciētia hitus ſūt ibi. n. nūerat qnq̄ȝ vtu
tes itellectiuas ⁊. ii. ethoꝝ iuſta opantes iuſti efficimur tempta āt tempati
ex quo pȝ ꝙ ex frequētatis actib⁹ fit hitus ⁊ ī. ii. ethicoꝝ quales ſūt actus
frequētati tales ſūt hitus: Secūda rō ſumiꝛ. i. ⁊. iii. ethoꝝ vbi phus dic ꝙ v
tus nō iuſſit nobis a nā: ſȝ īfluxus ⁊ ꝯplexio ⁊ excellētia aīaꝝ a nā ſūt ⁊c.
Tertia rō ſcribiꝛ. iii ethoꝝ vbi dꝛ ꝙ nullus fit bon⁹ nolēs ſilr malus. ḡ boni
tas ⁊ malicia ī volūtate ⁊ nō ī ꝯplexiōe. q2 ſi ſecus eēt tollereꝛ libeꝝ arbi/
triū ⁊ libertas ei⁹ ⁊ ꝑmiū boni opis ⁊ punitio mali: ⁊ nēo bon⁹ laudandus
nēo malus ꝯdēnand⁹. q2 nēo accuſand⁹ aut extollēd⁹ ī eo ī qꝺ nō pōt cū v
tus ⁊ vitiū volūtaria eē oȝ ꝯplexio ⁊ īfluxus ⁊ excellētia nālis aīaꝝ nō ꝯſi
ſtūt ī hoīs ptāte nȝ ī volūtate nr̄a eē pn̄t q2 nālia a nā ⁊ nō a volūtate fiūt
nēo pōt ſibi facere excellētiā nālē aīe: ⁊ īfluxū celeſtē: Quarta rō roboraꝛ
ab illo trito ꝓuerbio ſapiens dn̄abiꝛ aſtris nā īfluxus nō ī aīam ſed ī coꝛ/
pus īfluūt. ſilr ꝯplexio ī coꝛpoꝛe ⁊ nō ī aīa ſed ꝑfectio vtutis ī aīa ē: Quin
ta rō ꝓbat ꝑ expiētiā nō. n. oēs exn̄tes ī regiōe tempata ſūt optimi ⁊ pluri/
mos vidim⁹ ac videm⁹ bone ꝯplexiōis q ignaui: ſecoꝛdes ac mali ⁊ peſſimi
ſūt alii e ꝯ male ꝯplexiōis boni aut piti aut clari viri extiterūt alia expien/
tia ē q2 ſi ꝯplexio vl̄ īflux⁹ bonos faceret effectiue ⁊ ꝑfectiue. tūc nulla eēt
ſciētia moralis nulla pitie vl̄ artiū doctrīa vana eēnt tot libroꝝ volumīa nec
magroꝝ nec diſcipuloꝝ eē oporteret. Tertia expia ē q2 oēs q viri piti ac bōi
⁊ clariſſimi euaſerūt actib⁹ ⁊ exercitiis ⁊ laboꝛib⁹ mltis bonitatē vl̄ pitiā vel
artes acqſiuerūt. igr̄ tota ꝑfectio moralis ⁊ ſcie ⁊ artiū ꝑfect⁹ ex frequēta
tis actib⁹ ꝑficiunꝛ ⁊ ꝯplenꝛ. qꝺ nēo pit⁹ negauit. qꝺ ēt ſacri canōes diuina
eloq̄a affirmāt. ſȝ vt iſta clarius pateāt vlteri⁹ ꝓcedēdū ꝙ ꝑfectio artiū ſcie
⁊ bōitaꝛ vt ad rē noſtrā attiet triplex ꝯſiderari pōt ꝑma dꝛ cōmunis. cū qſ
peritus eſt. Secūdū cōmunē curſū aliorum hoīum ꝑ vt oēs communiter

ſūt ꝑiti.cū qs medic⁹ ꝑitus ē ſecundū alios medicos ⁊ ꝯmunitationē alioꝝ medioꝝ ⁊ alijs ē ꝑitus artifex ſecūdū alios artifices:nō excedēs alioſ ⁊ ſi militer cū qs ē bonus ſecūdū cōmunitatē aliarū bonoꝝ viroꝝ nō ſup exce dens alios:Secūda pfectio dicit̄ emineter excellens.ex eo ꝙ qs eſt ꝑitus ſup oēs hoies exiſtētes in ſua etate nō.n.hic ē ꝑitus ſecūdū cōmunē cur ſu:⁊ū ſecūdū alios.ſed ſup alios ⁊ oēs excedēs hoies ſui tpis.⁊ ſic de arti bus ⁊ ſcia vel bonitate itelligimus cū qs ſit bonus ſup alios eminent̄: ⁊ aliqs artifex i arte ſua excedit alios artificeſ eminēt̄:Tertia ꝑ fectō dr̄ emi nētiſſima cū qs nō ſolū excedit oēs hoies ſui tpis:ſed oēs quoſcūqꝫ ꝑores ⁊ poſteros excedit eminētiſſime.i.ſatis ſupqꝫ ſatis excedit ſicut ṽgilius oui dius:⁊ lucanus exceſſerūt oēs poetas q ꝑceſſerūt:⁊ q tpe illo fuerūt. ⁊ q poſtea ſub ſecuti ſūt ſilr̄ hippocrates:galienus ⁊ auicēna medicos ꝑores ⁊ poſteros anteceſſerūt.⁊ ſocrates ⁊ plato ⁊ ariſtoteles phos oēs ꝑitia ⁊ doctrina anteceſſerūt:⁊ oibus phis antelati ſūt eminētiſſime tripliciter ḡ pfectio ꝑitie ⁊ ſcie ⁊ ṽtutis a nobis diſtincta ē ⁊ hoc ſm moralē phiaꝫ ⁊ mo rū ⁊ artiū ⁊ ſcie doctrinā.q̄ artificio hois acqri pōt nō autē intēdim⁹ hic d̄ pfectione quā deus iſpirat ⁊ quā ſpūs ſanct⁹ illuſtrat:qꝛ vt diximuſ.vt mo ralis phus ⁊ nō ſm ſup naturalē illuſtratiōeꝫ a deo iſpiratā hic itendo dif finire ⁊ ſine gratia gratumfaciēte poteſt quis ſuas artes ⁊ ſcientiam ⁊ morales virtutes acquirere ſicut legimus peritiſſimos artifices fuiſſe a ve ro cultu dei alienos ⁊ philoſophos egregios ⁊ inſignes ſine fide veri dei ſicut pythagoras ſocrates plato ⁊ ariſtoteles extiterunt ⁊ integerrima bonitate morali alij complures illuſtres fuerunt ſicut camillus romane vrbis dictatoꝛ:brutus primus ꝯſul catōes ſcipiōes ⁊ i re militari ſtrenui fuerūt romulus theſe⁹ alexāder annibal pōpeius:⁊ ceſar ſic ergo iſta tri plex pfectio artiū ſciarū ⁊ moꝝ pōt acqri:⁊ poſſumus adipiſci ⁊ artificio ⁊ ex actibus frequētatis.ſꝫ quō fiat pſcrutādū ē.nā ſatis pulchrū atqꝫ volu ptuoſū imo oium rerū excellētiſſimū ē pdiſcere.quo pacto filij efficiant̄ vi ri illuſtros atqꝫ ꝑſtantiſſimi:⁊ bonitate itegerrimi dicēdū ꝙ qnqꝫ vniuerſa lia reqrunt̄ ꝑmū ē ars ſecūdū imitatio:tertiū frequētatio.quartū artiū di ſpoſitio:quintū vſus a teneris annis his.n. qnqꝫ rebus vnuſqſqꝫ pōt acq rere triplicē pfectionē de qua pauloañ dixim⁹.ſ.cōmunē:eminētē:⁊ eminē tiſſimā.⁊ itelligo eminētiſſimā qꝛ apud hoies nō ē inuēta maioꝛ tñ maior eē pōt ſicut ariſtotelis ſcia fuit eminētiſſima:qꝛ nullus phus maioꝛ eo: tñ ſcia ariſtotelis potuit eē maioꝛ: Quātū ad ꝑmū dicēdū ꝙ reqrit̄ doctrina ⁊ artis ꝑitia i opando qꝛ vt dicit̄ in ꝓlogo metaphiſice q opant̄ ꝑ expiētiā ſine rōne:nō recte opari dicunt̄ dato ēt ꝙ bū opus faciāt. nā talis opatio caret rōne opandi ſic.n.inanimata vt ignis opant̄.⁊ euſtachiuſ i ꝑmo ethi coꝝ dicit ꝙ doctria moralis ē neceſſaria ēt hōis vt poſſint ꝑ r̄gulā doctrie opari:Seqūdū reqrit̄ imitatio qꝛ artes ⁊ morales ṽtutes nō ſolū ꝑ doctri

nā adiſcunt:ſed ēt p exēploꝝ imitationē imo i pueris magis ex q̄ rōnes
ꝛ doctria valere vident.q cū nō ſint pfecte rōnis magis ſenſibilibus q̄ rō
ne mouent:Tertiū dr exercitatio ſic.n.oēs ſapiētes pfeſſi ſūt q arte imi/
tatiōe:ꝛ exercitatione aſſeqmur vniuſcuiuſq rei pfectionē.nā certū eſt q
vnaqueq pfectio cuiuſcūq artis ſcie ꝛ moralis vtutis acqrit ex iſtis ſ3 po
tior ac potētior ē artiū exercitatio lz.n.doctrina ꝛ imitatio ſint priores exer
citatione tn̄ exercitiū ꝛ vſus opum iducit pfectionē:imo doctrina ꝛ exēpla
ſunt pp operū exercitationē q̄ pfectionē iducit q̄ ad generat ex frequēta/
tis actibꝰ ꝛ.pp hoc ꝯplexionis ꝛ ifluxꝰ bonitas nihil pōt nihil facit ſine ope
rū frequētatione.iō qlz pōt eē pitus vel bonus ꝯplexiōe ꝛ ifluxibus repu
gnātibus ſcilicet pōt adipiſci p̄mam pfectionē que dr ꝯmunis ꝛ ſecūdam
que dr eminēs ſ3 de tertia durū ē q aliqs quocūq vſu poſſit acqrere.ſi cō
plexio vel ifluxus repugnauerit valde ſ3 pōt ēt ꝯcludi q ſic ſicut fuit i de/
moſthene de quo latius i.x.c.dicemus q maximꝰ orator euaſit repugnāte
plurimū eius ꝯplexione ad hoc ſ3 rarū ē ꝛ ſatis difficil q aliqs poſſet eē ta
lis qualis hippocrates i medicina ꝛ ariſtoteles i phia niſi talē diſpoſitionē
ifluxus ꝛ ꝯplexiōis habuerit.ſ3 quātū poſſit ifluxus ꝛ ꝯplexiōis excellētia
mirandū ē primū pōt diſpoſitiue qr vnuſqſq faciliter iducit ad opandū id
ad qd inclinat ſecūdo facilius opat:tertio celerius pficit habitū vtutis q̄r/
to meliorē artē vel ſciam ꝛel virtutē acqrit:quinto diutius ꝛ facilius ꝛ ma/
gis ꝯtinue pſeuerat.que qdē oia e ꝯrio fiūt ſi multū repugnauerit ꝯplexio
ſicut pz i cicerone q vſus inepte ꝯponebat ouidiꝰ aut e ꝯ ex euo bn̄ credo
q ouidiꝰ nūq pfeciſſet i legibus ſic i vſibus:nec cicero i vſibus ſic i oratiōe
ſoluta quartū pricipale ē artū ꝛ diſcipline ꝯditio vt tales artes ꝛ diſcipline
filijs tribuēde ſint qualiter bn̄ diſponunt ad illas cōſiderata tn̄ ꝯdicione
hois nō.n.nobilis vir architectꝰ eē dz ēt ſi multū diſponeret ad illud:ꝛ in
oibus vtutibus aſſuefaciēdi ſunt vt i illis vtutibus qbus nō diſponit medi
ocris fiat:ꝛ i illis qbus bn̄ diſponit optimus ꝛ ſūmus vnuſqſq efficiat ſi
qs aūt obiecerit hēo filiū oibus bonis i diſpoſitū ꝛ ſatis durū agreſtē:ido
mitū ꝛ ſilueſtrē.quō ergo iſta mala diſpoſitio corrigēda domādaq erit ad
hoc faciliter reſpōdemus.quilz puer i domitus ē ꝛ agreſtis ac durus q nō
dū opibus artis ꝛ doctrine aſſuetus ē.nā i quolz principio artis labor val/
de durus obſiſtit ꝛ qr puerilis etas multū laborat:ex eo q multe trāſmuta
tiōes fiūt pp augumētū vt diximꝰ i p̄cedēti caplo.ꝛ etas adoleſcētie ē ſatis
ſublādiēs ac voluptatū amatrix iō iſte etates vident i diſpoſite ad labores
artiū diſciplinaꝝ ꝛ vtutū ꝛ ſic pueri ꝛ adoleſcētes fugiūt adiſcer qr fugiūt
ꝯtriſtatiuū.ſ.labores qbꝰ artes ſcie ꝛ vtutes acqrunt ſ3 nūq dabit corpus
hois q oio ſit denudatu3 ab oi bona diſpoſitiōe vnuſqſq hō ex aia diſpōit
ad bonū ꝛ ad vtutes ꝛ diſciplias dicēte phō i p̄ncipio metaphyſice oēs ho
mies nā ſcire deſiderāt ꝛ ex pte corpis hēt vnuſqſq aliquā diſpoſitionē ad

aliquā ṽtutē aliqui liberalitati:aliq pudicicie:aliq māſuetudini aliq man/
gnanimitati diſponūtur .⁊ qđ magis ē poteſt hoīs artificio ɔplexio muta
ri vt iā ꝓbatū ē igiẜ q̄libet puer vł adoleſcens pōt pitus ⁊ bonus fieri niſi
obſiſtere pōt ī diſpoſitio corporis q₂ q̄libet aliquo mō bn̄ diſponiẜ de quo
phus.vi:ethicoꝝ oībus ī eſt diſpoſitio nāliter.⁊ vitioꝝ ⁊ ṽtutū.nā videmuſ
aliquos fortes.iuſtos a natiuitate ɔfectū:quintū qđ reqriẜ ē vſuſ a teneriſ
annis nō.n.ql₃ vſus pōt inducere oēm pfectionē ſ₃ vſus q ab ineūte etate
cepit:⁊ ɔtinue pſeuerans vſq₃ ad annos.xxx.īducit oēm pfectionē nam ſi
poſt.xxx.annos qs voluerit ex frequētatis actib⁹ pfectionē alicui⁹ artis vel
ṽtutis acq̄rere arduū ſatis ac penit⁹ difficillimū omni reꝝ opus ē vt ea trā
ſmutare qs poſſit q̄ a teneris ɔſueuit anniſ opari ⁊ ſi q̄nq₃ ɔtingat:vt ea q̄
in teneris anniſ ſūt ɔſueta poſtea trāſmutenẜ:rariſſimū erit ⁊ grāde mi/
raculū vt cū qs a triceſimo anno cepit valeat pfectionē magnā adipiſci q₂
difficillimū ⁊ penitus vł raro ē auditum vt ɔſuetudo ī tenera etate ɔfecta
tranſmuteẜ ⁊ lōge magis vt talis tranſmutatio magnū augumētū aut ſu/
mū pfectū accipiat qđ q̄n ɔtingit diuinū ē miraculū ac dei clemētiſſima li/
beralitas nō oībus ſ₃ ɔceſſa pauciſſimis.quia vſus ab exordio vite vſq₃ ad
ɔpletā etatē ɔcretus oīa pōt oīa domat:⁊ celis ⁊ ɔplexioni oīo dominatur
nihil ē qđ tali ɔſuetudini reſiſtere poſſit nemo ꝑfecto oī potētiā hui⁹ ɔſue
tudinis nemo vires eius ſumme validas īgenio ɔplecti pōt tante.n.⁊ taliſ
ē hui⁹ maieſtatis poteſtas ꝙ hoīem ībecillē ac malis oībus ꝑnū celeſtē ⁊
diuinū efficit ſi talis vſus a natiuitate hoīs cepit ⁊ ad etatē ꝑuectā creue/
rit:cū laborib⁹ cura exertitijs magnis munitus ⁊ ī tēſus fuerit nā ſatis te
merariū ē:ſūmāq₃ demētia tenaciter aſſerere vt ſūma puis laborib⁹ acq̄ra
mus.nā ſūma ſūmis.⁊ magna magnis opibus oīo acq̄rēda ſunt hic ergo
vſus oīum bonoꝝ ſūmus artifex exiſtit ſine quo nequaq̄₃ ad ſūma ṽtutu₃
faſtigia aſcēdere qs poterit ⁊ qcūq₃ vſus poſt ɔpletam etatē.ſ.xxx.annū ī
ceperit exiguas ⁊ ſatis tenues vires hēt ex his oībus clariſſime ɔcludere
poſſumus ꝙ in manu hoīs ē pueros ⁊ adoleſcētulos artibuſ vel ſciā ⁊ ṽtu
tibus p̄ſtantes efficere.⁊ corp̄is ɔplexionē bonā reddere .ac bn̄ ɔplexio/
natos illos facere ſi vite ⁊ moꝝ debitū regimen adminiſtreẜ.e ɔ aūt cū vi/
te ⁊ moꝝ intēperies īfecerit pueros ⁊ adoleſcētulos oīs inde ſceleſta vita
⁊ vitioꝝ maloꝝq₃ oīum labes exoriẜ ſic ſentiēdū de bonis aī ⁊ corporis ſe/
cus aūt de bonis fortune q̄ exteriora bōa a ſapiētib⁹ appellanẜ eo ꝙ extra
nos ſūt q₂ nō ī aīo nec corp̄e nec ī ptāte hoīs.ſ₃ ſūt in fortune dicione. ſic
ſūt argētū aurū pecuniaꝝ vſus ⁊ copia diuiciaꝝ.⁊ reliqua huiuſmōi bona
in q̄b⁹ nequaq̄₃ aſſuere fieri pueros ⁊ adoleſcētis decet.vſq₃ ad annū ꝑue
cte etatis niſi neceſſitas ſtruxerit.ne taliū reꝝ cupidi aut nimiū amatores
fiant.ſic.n.mercatores q ab ieunte etate lucris ⁊ pecunijs incūbūt fiūt il/
liberalis ⁊ auari atq₃ tentiſſimi quapp principib⁹ ſalubre documētū ē cete

riſq₃ nobilib⁹.vt ſic filios iſtruant ne diuitijs affluant.vt nō ſolū nūmos fugiāt.ſ₃ nec illos iuueriſināt cū.n.qs ſinē pecunijs ⁊ diuitijs adoleuerit erit ꝑfecto nūmoꝝ ⁊ diuitiaꝝ ꝯtēptoꝛ erit oīo liberalis.magnific⁹ magnanim⁹ atq₃ ab oī parcitate eris alienus ſic.n.oīa quib⁹ ī tenella etate aſſueſcim⁹ ſūma dilectiōe ꝯplectimur ⁊ diligētiſſime omni cura ꝓſeqmur ex oppoſito aūt illa ꝯtēnimus ⁊ odimus ſūmaq₃ triſticia fugimus qbus ī teneriſ anniſ nō aſſueuimus.tener.n.vſuſ cū ad annū triceſimū creuerit firmatuſq₃ fuerit oīum reꝝ obtinet principatū cuius cām cū dubius aīus q̄ſierit cur conſuetudo q̄ a.xxx.anno cepit iualidas vires hēat nā hec etas q̄ a.xxx.ī.xxxv vel.xl.aſcēdit annū dicit etas ꝯſiſtentie oīum etatū ꝓſtantiſſima ī q̄ hūane opatiōes ſūt optic.ex quo anceps aīus nō mediocrit admirat cur ī etate ꝑfecto mīoꝛ fiat ipreſſio cui⁹ q̄ſtionis viculū ſi recte ſoluet qs voluerit oꝫ vt pri⁹ etatē ꝯſiſtētie recte diffiniēdo cognoſcat.iō ad nōū capitulū tranſeamus ī quo de etate ꝯſiſtentie.vt breuius poſſumus explicandum erit.

Nonū capitulum de etate conſiſtentie.

tas ꝯſiſtentie vel ſtat⁹ vel iuuētutis pleruq₃ appellari ſolet ū qua phus.ij.rhethoꝛicoꝝ eſt aūt in ſtatu coꝛp⁹ a triceſimo anno vſ₃ ad triceſimū quītū ⁊ phus in li.de reſpiratione iuuent⁹ eſt poſtq̄₃ hō ꝯpleuit augmentū ⁊ ſenectus icipit qn̄ hō incipit diminui ⁊ ꝯciliatoꝛ differentia.xxvj.ſic dicit vn̄ in pꝛimo theoꝛice etas que ad ſtatū ꝑuenit iuuent⁹ ea ē in qua ꝯpletur coꝛpus creſcere declinatioq₃ ſumit initiū cuius ſtatus .xxxv.ſūt anni coꝛpoꝛis ſtatus in.xxx.anno vſq₃ ad.xxxv.⁊ poſtea ibidē dicit pꝛimus qdem terminus tranſmutationis in frigus q a.xxx.anno vltimus vero triceſimus qntus vn̄.vj.de regimine ſanitatis principiū declinationis hn̄t qdam ꝯfeſtim poſt.xxx.annū qdā₃ poſt.xxxv.⁊ poſtea ꝯcludit ꝯciliatoꝛ ꝙ etas ſtatus ⁊ ꝯſiſtentie incipit a.xxx.vſq₃ ad.xxxv.auicēna pꝛima ꝑmi in .c.de ꝯplexionibus etatū etas adoleſcentie eſt fere vſq₃ ad.xxx.annos poſtea eſt etas ꝯſiſtendi q̄ eſt fere vſq₃ ad.xxxv.annos aut.xl.hec ibi auicēna ex his p₃ ꝙ homo creſcit vſq₃ ad.xxx.annos ſ₃ medietas longitudinis coꝛpoꝛis eſt vſq₃ ad qnq₃ annos dicente philoſopho pꝛimo de generatiōe animaliū in annis.n.qnq₃ fere in hominibus videtur accipere coꝛpus medietatē magnitudinis eius que in alio tp̄e ſit totius dicit phus ꝙ coꝛpus humanū in quinto anno etatis ſue accipit mdietatem longitudinis que futura eſt in toto tp̄e vſq₃ ad totum augmentū vt verbi gratia ſi quis puer qnq₃ annoꝛum habet duos palmos longitudinis coꝛpoꝛis ſui tunc completa etate habebit quatuoꝛ palmos longitudinis coꝛpoꝛis ſui.ex quo patet ꝙ medietas coꝛpoꝛis in longitudine perficitur in quinto anno reliqua aūt medietas longitudinis vſq₃ ad etatem prouuectam ⁊ dicitur augeri puer ⁊ ſenex minui ſicut ſcribit philoſophus in pꝛimo de generatione

augumētū eſt additamētū exiſtentis magnitudinis diminutio aūt minora tiuū. ⁊ cuiuſlibet qd̄ auget quelibꝫ ps aucta ē ſilr i diminutione ⁊ adueni ente aliquo dicit̄ augumētari ⁊ recedēte minimi hec ibi pħus ⁊ plini⁹. vij. nālis hyſtorie qđ ſit hois ſpatiū a veſtigio ad verticē id eē expāſis manib⁹ inter lōgiſſimos digitos obſeruatū ē. ideoqꝫ phyſici hoiem minorē mūdū iudicauerūt. ⁊ idē dicit ſolinus de mirabilibus mūdi. ex quo pꝫ ꝙ hō tātū creſcit ab vltimis partibus pedū vſqꝫ ad v̄ticē q̄ꝫtū inter lōgiſſimoſ digitoſ expanſis manib⁹ ⁊ ſic dicit̄ hō mund⁹ minor qꝛ q̄ꝫtū diſtat oriens ab occi/ dēte tm̄ meridies a ſeptētrione cui lōgitudini ꝯparatur lōgitudo ſupradi/ cta hois ⁊ plini⁹ ⁊ ſolin⁹ hoiem mundū minorē eē intellexerunt lꝫ hō aliiſ reſpectib⁹ ⁊ multis rationib⁹ dicatur minor mūdus iō pħus. viij. phoꝝ hō eſt mundus minor ⁊ aduertendū ꝙ principiū ⁊ finis etatis ꝯſiſtentie nō ſunt idē et equalia oibus. ſed diuerſa ſm̄ ꝯplexionem influxū: regionē : ⁊ regimen: vite: ſed pħi ⁊ medici intelligunt qꝛ a triceſimo vſqꝫ in triceſimū quintū vel quadrageſimū annū ē initiū ⁊ finis vt ꝯmuni⁹ ⁊ ſepius ꝯtin. gere ſolet ⁊ hec eſt latitudo a tricēſimo vſqꝫ ad triceſimū quītū vł quadra geſimū: ⁊ in hac latitudine gradus ſunt in qbus aliq plus aliq minus inci pere ⁊ finire pn̄t. ex quo manifeſte colligimus initiū ⁊ finē etatiſ ꝯſiſtentie poſtmodū oꝫ oſtendere ꝙ eſt ⁊ qđ ſit hec etas vt ex hoc ꝯcludere valeam⁹ ꝙ ois etas poſt triceſimū annū difficilis ꝑmutationis ⁊ duriſſime impreſ/ ſionis prima ꝓprietas huius etatis ꝯſiſtentie ſumit̄ ex parte motus qꝛ in etatib⁹ infantie puericie ⁊ adoleſcētie motus calor ⁊ ſpūs ⁊ hūores ſūt ve lociſſimi: in ſenectute tardiſſimi. nā in hac etate ꝯſiſtētie motus qetioreſ re ſpectu ceteraꝝ etatū ⁊ quodāmō quedam qes dicit̄ inter velocitatē pueri cie ⁊ tarditatē ſenectutis ſicut pꝫ p exemplū dicēte pħo. viij. phyſicoꝝ īter duos motus reflexos cadit quies media. ſicut p exēplū videm⁹ qꝛ lapiſ dū ſurſuꝫ iacit̄ anq̄ꝫ deorſum deſcendat oꝫ ꝙ in aliquo paruo tp̄e qeſcat. ⁊ ſic graue aliquo paruo tp̄e nō deſcendit deorſum ex quo maiuſ videt̄ ꝙ inter duos motus reflexos cadat quies media q̄ꝫ graue deorſum deſcēdat ſic in ter puericiā ⁊ adoleſcētiā que etates velociſſime ſunt: ⁊ inter ſenectutē pri mam ⁊ ſecūdā q̄ tardiſſime ſūt dꝫ cadere mediū vel media qes q̄ dr̄ etas ſtatus nō tn̄ dicit̄ hec etaſ qeſcere ſicut lapis inter mot⁹ reflexos ſꝫ hoc in tēdimus ꝙ inter veloces etates ⁊ tardes dat̄ qetior etas que dicit̄ ꝯſiſtē/ tia ē. n. mediū vite humane ſꝫ aduertēdū ꝙ mediū vite dr̄ tripliciter p̄mo mō ꝓ eo tp̄e quo qs viuit vt ibi gratia aliqs viuit qnquaginta annis ⁊ in q nquageſimo anno moritur tunc medium vite hui⁹ hois fuit in viceſimo quinto anno ſecundo mō dicitur medium vite pro tēpore quo pōt ⁊ poſſi/ bile ē ꝙ homo viuat ⁊ ſic videtur intellexiſſe ſtatius dum ait rex ibi tranql le medio de limite vite in ſenium vergens populos adraſtus habebat hic videtur ſentire ſtatius ꝙ rex adraſtus tunc natus erat annos. lx. ex eo ꝙ

homo poteſt viuere centū ⁊ viginti annis.qꝛ opinio iſtorum eſt ꝙ tota vita
hoīs durare poſſit vſqꝫ ad quartū curſuz ſaturni qꝛ ſicut ſol ꝯplet curſuz
ſuum in vno anno ſic ſaturnus ī triginta annis ⁊ ſic quatuor curſus ſatur
ni ꝯplent centū viginti annos: Tertio mō mediū vite ē a.xxx.anno vſꝫ ad
triceſimū quintum vl' quadrageſimū quia ſicut virtus ē medium duorum
extremoꝝ ſic hec etas ꝯſiſtētie eſt medium duornm extremoꝝ.ſ.velocitatiſ
puericie ⁊ tarditatis ſenū etiā ſi homo viuēt centū viginti annis hec etas
cōſiſtētie dicit' mediū nō ratione numeri annoꝝ ſꝫ medium ratione extre/
moꝝ.iō etas ſtatus vel cōſiſtētie dicitur mediū ⁊ ſicut neceſſe ē dare iſtud
mediū ita neceſſe ē dare etatē conſiſtētie igit' pꝫ ꝙ hec etas ē ⁊ qd̄ ſit: Se
cunda ꝓprietas ſumit' ex parte augumēti ⁊ decremēti quia etas ꝯſiſtētie
dicit' mediū inter augumētum ⁊ detremētum vite hūane de qua auicēna
prima primi qn̄ humiditas tāta erat pueris ꝙ duas res facere poterat cu
ſtodire videlicet calorē ⁊ ſupeſſe ēt ad augumētum faciēdū ad vltimū vo
ad hoc deueniet ꝙ neutrā duaꝝ rerum efficere poterit oportet igit' vt ī me
dio talis exiſtat vt poſſit vnam rē efficere ⁊ non alteram dicit auicēna ꝙ in
puericia habetur ⁊ reſtauratur humidum ita potens ⁊ ſic in magna quan
titate ꝙ poteſt reſtaurare quod depditur per actionē caloris naturalis ⁊
aliud ēt poteſt ſcilicet facere augumētum. ſꝫ poſtea vnum ſolū poterit.ſ.
conſeruare calorē ideſt reſtaurare depditum in ea quantitate pro qua dep
ditum ē.i.tantum reſtauratur q̄ntum depditur quantitatiue intelligēdo qꝛ
nnnq̄ꝫ reſtauratur in quali.⁊ hoc eſt tēpus etatis conſiſtentie in qua q̄ntū
reſoluitur tantum reſtauratur.ſꝫ poſtea neutruz iſtoꝝ faciet ⁊ ſic erit ſene
ctus.ſꝫ quia nō fit tranſitus ab extremo ad extremū niſi ꝑ medium quod
medium ē etas ſtatus ⁊ ꝯſiſtētie.ideo ſic ſubiungit auicēna reſtat ergo vt
dicamus ꝙ calorē cuſtodire pōt ⁊ in corpore nō pōt augumētum p̄ſtare. ⁊
ſcitū'ē ꝙ hec etas iuuētus vult ergo auicēna ꝙ inter augumētū ⁊ dcremē/
tum ſit etas ī qua hō nec auget' nec diminuit'.⁊ h etas dicit' ſtatus vl' cōſi/
ſtentie ⁊ ibidē ſubiungit auicēna qd̄ aūt dicit ſecta ſecunda ꝙ augumētuz
qd̄ ē in pueris nō ē niſi ꝑ humiditatē ⁊ nō ꝑ calorē eſt dictio falſa humidi/
taſ nāqꝫ augumēti eſt materia ⁊ materia nō patitur ꝑ ſe neqꝫ ꝑ ſe creatur:
immo ꝑ opatiōes virtutis in ea agentis virtus aūt agens hec eſt anima
aut natura precepto dei non agit niſi cum inſtrumento quodam:⁊ illud ē
calio innatus hec ibi auicēna q iterū tertia primi etas iuuentutis eſt etas
complementi: Tertia proprietas ſumitur ex parte nouitatis ⁊ vetuſtatis
quarum etas ſtatus eſt medium nam omnia que generantur ⁊ corrumpū
tur primo iuueneſcunt ⁊ vireſcunt poſtea ſeneſcunt ⁊ deficiunt.nā omnia
iſta prius virent:poſtmodum arent erit ergo inter iſta dno dare medium ī
quo homo nꝫ virere neqꝫ arere dicatur ⁊ ſic eſt etas conſiſtētie que habet
principium poſt finem augumenti ⁊ habet finem in principio decrementi

⁊ hec etas eſt in qua homo nec iuueneſcit neqꝫ ſeneſcit nec intelligendum
ꝙ in hac etate homo non ſeneſcat. nam ſemper homo ſeneſcit quia humi/
dum deperditum per actionem caloris naturalis nunqꝫ reſtaurat᷑ in qua
li licet in hac etate fiat reſtauratio in quanto id eſt quia quantum reſoluit
tantum reſtaurat᷑ in qͣtitate: ſed non in qualitate perfectionis. ideo in hac
etate ſeneſcimus: ſed minus qꝫ in quocunqꝫ ſenio. ⁊ hoc ſeneſcere in tali
etate conſiſtentie eſt inſenſibile nec in ipſa iuueneſcimus. ideo dꝛ etas me
dium habens iuuentutis ⁊ ſenectutis ⁊ nouitatis. ⁊ vetuſtatis: Quarta ꝓ
prietas accipitur ex parte humiditatis ⁊ ſiccitatis de quo conciliatoꝛ diffe
rentia. xxvj. ꝙ ſtatus maxime omnium animalium in medio conſiſtit extre
mitatum. neqꝫ in vltima deueniens ſiccitate vt ſenectus: neqꝫ in vltima hu
miditate ⁊ mollicie exiſtēs qꝫ ad modū infantium etas ⁊ hec etas ī medio
conſiſtens eſt etas iuuentutis ⁊ ibidem conciliatoꝛ puerorum complexio
diſtemperata ē ex eo ꝙ in humiditate ſupflua conſiſtit de qua galienus de
ingenuo ſanitatis ſubſtantia puerorum omnium humidiſſima puerilis etaſ
ē in humiditatis vltimo a quo iuuenis receſſit ⁊ ſiccitas in iuuene nō dicit
ſiccitatem intemperatam ſed diminutionem humiditatis ſuperflue. nam ī
tegritas ⁊ perfectio operationum noſtrarum in quadam conſiſtunt ſiccita
te que ſiccitas in iuuene ē media inter molliciem ⁊ duriciem inter aſperi/
tatem ⁊ lenitatem inter mnltitudiuem ⁊ paucitatem pilorum ⁊ inter mol/
le nimium ſiccum ideo ſiccitas in iuuene tempata ē ⁊ non exceſſiua: Qui
ta proprietas colligitur ex parte temperamenti de quo dicit conciliatoꝛ dif
ferentia. xxvj. in illa nāqꝫ hora in qua temperatioꝛ ac perfectioꝛ repperitur
membrorum coequalitas ibi erit temperatioꝛ etas qđ ē in iuuētute in qua
omnia membra ſunt proportionaliter extenſa ⁊ completa ſecundum oēm
quadruplicem compoſitionis naturam hec ibi auicenna prima primi com
plexio ſtatus ſimpliciter dicenda eſt temperata. ideo medici querūt vtrum
etas iuuentutis ſit temperatioꝛ etate puericie. ⁊ dicūt ꝙ ſic ⁊ philoſophuſ
ij. rhetoricoꝝ. Qui autem in ſtatu ſunt manifeſtum ē ꝙ intermedij ſunt iu/
uenum ⁊ ſenum ſecundum moꝛum neqꝫ valde audaces neqꝫ timētes ne
qꝫ credentes neqꝫ diſcredētes. ſed ſecundum virtutes iudicant magis. ſed
neꝙ ad parcitatem: neqꝫ ad prodigalitatem. ſed ad conueniens. ⁊ ad iraꝫ
⁊ concupiſcentiam temperati: ⁊ viriles cum temperantia ſed iuuenibus ⁊
ſenibꝰ diuiſa ſunt. ⁊ poſtea philoſophus ſubiungit vniuerſaliter quicunqꝫ
ſunt in ſtatu habent omnia proficua iuuenibus ⁊ ſenibus. vt puta aliquid
boni in iuuentute ⁊ in ſenectute ē. ⁊ quecunqꝫ mala ſuper abundantie ſūt
in iſtis: tunc qui ſunt in ſtatu habent mediocre hec ibi philoſophus ⁊ iaco
bus furliuienſis in primo auicēne queſtione triceſima dicit opationes ani
males ⁊ generatiue perfectiores ſunt in iuuene qꝫ in puero quia huiuſmo
di perfectiones requirunt organa a ſuperflua humiditate depurata. vt he

ne ꝑficiãtur hoc maxīe in etate iuuentutis ī qua organa iſtaruꝫ opationuꝫ
ſunt maxime ꝯpleta ⁊ ꝑfecta cum augumētum ſit ꝯpletum hec ibi ⁊ licet
ꝯplexio pueri ſit melior in opationibus naturalibus tamē ſimpliciter ⁊ ab
ſolute ꝑfecior ⁊ tēperatior ē ꝯplexio iuuenis q꞉ ꝑfectio ꝯplexionis nō acq/
ritur ex longiori ꝯſeruatione forme in materia:ſed ex maiori ꝑfectione opa
tionū quas mediante iſta ꝯplexione apta ē forma ꝓducer ⁊ pōt opari opa
tiones ſuas que ſunt opationes aīales ⁊ intellectiue ſed per ꝯplexionē iu
uētutis ceteris paribus melius ⁊ ꝑfectius ꝑficiuntur opationes ad quas
hō finaliter ordinaṫ que ſūt opationes aīales ⁊ intellectiue que ſunt ī iu/
uene ꝑfectiſſime igiṫ.⁊c.⁊ quādo galien⁹ ⁊ ceteri dicūt ꝙ pueri habent op
ptimam ꝯplexionē:intelligendū ē quo ad operationes naturales pp lōgi/
orē vitā ⁊ maiorē digeſtionē.ſed in tempamēto ſanitatis ſaniora corpora iu
uenū q꞉ corpora pueroꝝ ⁊ ſenū neutralia ſūt neqꝫ ſana neqꝫ egra ſed etas
ꝯſiſtētie eſt inter iſta duo media ⁊ auicenna p̄ma p̄mi in.c.de ꝯplexionib⁹
etatū dicit ꝙ etas ꝯſiſtētie diciṫ etas pulchritudinis.⁊ auicēna tertia p̄mi
ponit ēt ꝯſiſtētie etatē ſanitatis.iō medici querūt vtrum calor nālis ſit idē
in etate ꝯſiſtētie.ſicut in etate puericie ⁊ adoleſcētie quā q̄ſtionē auicenna
determinat prima primi ⁊ dicit ꝙ ſic:ſed q꞉ iſta queſtio ſatis diffuſa ē atqꝫ
multis in locis medicinalis ſcie a peritiſſimis viris expoſita ſilentio ꝑtranſi
re viſum eſt tū ēt quia alibi latiſſime explicui adhuc q꞉ longe are noſtra di
grederemur.ſed certū ē ꝙ calor in ſtatu ē tēperatior pp ſiccitatis tēpiē. q꞉
ī puericia plurima hūiditas exiſtit.⁊ iō diciṫ etas ſtatus nō ſolū q꞉ non eſt
creſcēs.ſꝫ q꞉ nā vltimū conatū ꝑfectiōis ī hac etate ꝑfecit.⁊ q꞉ vigor ⁊ pul
chritudo ⁊ tēpamētū ſiſtūt ī vltima ſua potētia ſm ꝯplexionē illi⁹ corporis
iō ī exordio mūdi p̄mi parētes ī hac etate creati ſūt ⁊ dñs nr̄ ieſus chriſtus
oīa myſteria digniſſima cepit ⁊ ꝑfecit ⁊ ī hac etate hoīes oēs tā boni q̄ꝫ ma
li reſurrecturi ſūt.vt ergo ad rē noſtrā redeam⁹ a qua tā longe digreſſi ſu/
mus.ideo etatem conſiſtētie deſcripſimus.vt a teneris annis q̄ꝫtum poſſit
viſus vſqꝫ ad etatē conſiſtentie pleniſſime intelligamus.nam licet ceterrs
etatib⁹ ſit lōge ꝓſtātior etas ꝯſiſtētie in opando ꝑfecti⁹ aīales ⁊ itellectiuas
opationes non tamē ē dignior ſeu potētior ad imprimēdum ⁊ animi habi/
tus ꝑficiendos nullum.n. tempus totius vite humane ē in quo moꝝ ſcie꞉
⁊ artium doctrina plus vehementiuſqꝫ imprimatur ac firmior tenaciorqꝫ
vſus fieri poſſit q̄ꝫ infantie puericie ⁊ adoleſcentie tēpore hic.n. vſus tene
re etatis tenacitatis magne eſt ⁊ omnium conſuetudinū tenaciſſimus q̄ ſic
ꝓbaṫ: Qđ ē ī motu mobilius ⁊ formabilius ē q̄ꝫ id qđ ē in qete.ſꝫ tps in/
fantie ⁊ puericie ⁊ adoleſcētie ī motu ē ergo formabilius q̄ꝫ tps ſtat⁹ qđ eſt
in qete p̄terea.qđ ē humidius formabilius ſꝫ ſic ē etas tenera q̄ humidior
etate ꝯſiſtētie q̄ dr̄ ſicca reſpectu ꝓcedētiū etatū.igiṫ ⁊c adhuc ēt qđ ē ī fi
eri ⁊ nōdū ꝯpletū longe facilius tranſmutabile ad alias formas recipien/

das q̄ȝ id quod eſt factum ⁊ completum.ſed ſic eſt tenera etaſ que non dū
completa eſt vſqȝ ad.xxx.annum cum etas conſiſtentie iam completa ſit.
quapp pro veritate concludimus ꝙ conſuetudo que ab initio vite vſqȝ ad
.xxx.annum aucta eſt omnium rerum cunctarumqȝ etatum validiſſima:ita
ingentes ⁊ ſummas vires acquirit vt magnum ⁊ arduum ac ſummum fa/
cinus ſit illa permutare que in teneris annis concreuerunt:⁊ ſatiſ aduer
tendum tenaciterqȝ memorandum ꝙ fere vnuſquiſqȝ ea bona vel mala ꝓ
ſequitur in etate conſiſtentie quibus in tenera etate conſueuit ⁊ aliter fa/
cere grande ⁊ ſingulare miraculum:⁊ licet in poteſtate hominis ſit tran/
ſmutare ea que in tenera etate conſueta ſunt.ſed rariſſimum ⁊ potius di/
uinum q̄ȝ humanum opus:⁊ cum etas ſtatus habeat perfectas opationes
ideo ſi malus quis in adoleſcentia poſtea in ſtatu peſſimus ſimiliter ſi bo/
nus poſtea optimus:quis quis ergo perfectam artium ſcientie aut mora/
lis virtutis preſtantiam concupiſcit huc veniat vt in tenera etate optimus
adoleſcat omnes enim preclariſſimi viri qui artibus aut ſcientia aut mora
li virtute claruerunt ab ineunte etate ceperunt:⁊ quodcunqȝ artis opus i
ſigne ab exordijs ⁊ principijs ſuis radices ⁊ vſum propagauit:que omnia
per exempla ⁊ res clariſſime geſtas probanda in ſequenti capitulo dilige
tiſſime audiamus.

Decimum ⁊ vltimum capitulum in quo quicquid diximus exemplis oſtenditur.

q Uantum principiuȝ vniuſcuiuſqȝ rei poſſit ⁊ q̄ȝtuȝ exordia huma
ne vite valeant in hoc capitulo geſtaꝝ rerum exēplis aperiem⁹ vt
ea que dicta ſunt latius clariuſqȝ appareant quia vniuſcuiuſqȝ rei
tam nature q̄ȝ artis vel virtutis vel ſcientie potiſſima pars ē principiū ſic
in naturalibus artificialibus moralibus ⁊ ſpeculatiuis principium maxia
pars totius.quod graues ⁊ ſapiētes viri maioreſqȝ noſtri ſic litteris tradi/
derunt ⁊ a platone q vetuſtiſſimus eſt ſumamus initiū plato.vj.de legibuſ
principium.n.dimidiū totius opis eē ꝓuerbiū eū q bn̄ cepit oēs laudam⁹
plato.vij.de legibus.ſi puericia recte educata ſit oīs i tota vita recta naui/
gatio erit ⁊ in ꝑmo de legibus ſpecificat de artib⁹ ſic dicēs ſi qs pitus agri
cola vel edificator futurus ē oȝ a prima etate vel colere terram vel pueri/
les quaſdam domos edificare plato in gorgia hec ſibi vt videt̄ ē vita ſtatiȝ
ab adoleſcētia ſe ipm aſſuefacere.plato in thimeo ceterū illud exptus ſum
teneriorē eoꝝ eē memoriā q̄ i tenera etate diſcant̄ ⁊ ariſtoteles ꝑmo ethi/
coꝝ videt̄.n.pluſq̄ȝ dimidiū totius eē pricipiū ⁊ mlta manifeſta fieri p ipm
eoꝝ q̄ q̄runt̄ ⁊.ij.eleuchoꝝ pricipiū minimū i quātitate maximū āt i vtute
⁊ ptāte ⁊.ij.ethicoꝝ totū negociū ⁊ tota vita pendet vt aſſueta ſit a iuuētu
te ⁊ iterū ibidē pp qd oportet dici qualiter ꝯfeſtim ex iuuenibus vt plato

ait ⁊.x.ethicoꝝ totum negotiū pendet mali ⁊ boni vt qs ſit aſſuetus a iuuē
tute. ⁊ primo celi puus errore pricipio maximus ē in fine. ⁊ phus de cauſa
motus aialiū modica pmutatio facta i principio multas ⁊ magnas diffe rē
tias facit in fine ⁊.v.politicoꝝ i poſſibile ē ei qd a principio eſt vitiatū non
occurrere in fine malū ⁊.vij.politicoꝝ illa que aſſueſcimus in prima etate
ſiue audiēdo ſiue vidēdo ſiue qualitercūqꝫ faciunt maiorē ipreſſionē ⁊.xix.
de aialibus prima ipreſſio ē in delebilis. ⁊ ſalomon ſapiētiſſimus in ꝓuerbi
is.c.xxi.ꝓuerbiū eſt adoleſcēs iuſta viaꝫ ſuam etiam cū ſenuerit non rece
det ab ea ⁊ eccleſiaſtici.vj.c.filij tibi ſunt erudi illos ⁊ curua illos a pueri/
cia eoꝝ. ⁊ hieronymus ad demetiadē ꝟginē in cunctis quoqꝫ rebus citius
aſſueſcit eē qd tenerū eſt terentius i eunucho malo principio magna fami
liaritas ꝯflata ē horatius i poetria ſua qui ſtudet optatā curſu contingere
metā mlta tulit fecitqꝫ puer ſudauit ⁊ alſit abſtinuit venere ⁊ baccho pſi⁹
ſatyra.tertia vdū ⁊ molle lutū es:nūc nūc ꝓperand⁹ ⁊ acri fingēdus ſine
fine rota.quintilianus de inſtitutiōe oratoria li.pmo ⁊ natura tenaciſſimul
ſumus eoꝝ que a rudibus annis pcepimus galien⁹ i li.de ſpermate princi
pium ē maxima pars opis.prima queſtione prima caplo principatus diffi/
cile ē vt bono pagant exitu que malo ſūt inchoata principio hoc idē lxi.di.
caplo miramur. ⁊ in.l.prima.§.ſi rem ⁊.§.idem pōponius ⁊.§.ſi ſeruus.ff.
depoſiti ⁊ in.l.ſi id qd.§.filius.ff.ꝓ ſotio ⁊ in.l.iij.§.ſcio.ff.de minorib⁹ ⁊.l.
pōponius in negotijs.ff.de negotijs geſtis ⁊ in.l.clam poſſidere in ꝟbo ori
go exqrenda.ff.de acqrenda poſſeſſione.ff.de iuſticia ⁊ iure.l.prima ⁊ in.l.
circa principiū.ff.de origine iuris ⁊.ff.mandati.l.ſi procuratorē i principio
⁊ virgilius in.iij.georgicoꝝ viamqꝫ inſiſte domandi dū faciles ai iuuenum
dū mobilis etas de aialibus loquitur poeta ⁊ ouidius de remedio amoris
principijs obſtaſero medicina parať cū mala ꝓlongas ꝯualuere moras cū
ergo in principio amoris.i.cū qs primo amauerit puellā ⁊ reſiſtit ⁊ ꝯtēdit
abijcere flāmam tūc victor erit ſꝫ ſi morā fecerit ⁊ auctā flāmam poſtea ex
tinguere voluerit difficile penitus qꝛ vires ſumpſit.ſꝫ leuius ē in pricipio
qꝛ flāmā recens ſparſa parua ꝯcedit aqua ſimile i tenera etate añqꝫ amor
vitioꝝ vires ſumpſit facile abſtergimus ſꝫ poſtqꝫ auct⁹ ē cū hois etate dif/
ficillimū atqꝫ ſatis arduū hois opus: Ex his omnium viroꝝ illuſtriū ſem
tentijs ſatis aperte cognouimus qꝫ ingentem poteſtatem: quam immen/
ſas vires habeat vniuſcuiuſqꝫ rei principium quod longe magis in princi/
pio vite ⁊ etatis hominis qui omnibus rebuſ tāqꝫ pricipes a natura ⁊ deo
antelatus ē quod quidem etiam experientia ⁊ rerum geſtarum exemplis
oſtenditur quorum primum artificiale dicitur:domus enim ſuper ſua fun/
damenta reſidet ⁊ eam formam ⁊ magnitudinem aſſequitur quam a prin
cipijs ſuis accepit:que forma mutari non poteſt niſi ab ipſis fundamenitſ
totaliter deſtruatur. ⁊ nauis ⁊ quodcunqꝫ nauigium quantitateꝫ ⁊ formā

curuitatem ⁊ rectitudinem longitudinem ⁊ breuitatem ſemper ſecūdum
eorum principia ſortiuntur ⁊ paries aut tabula raſa dum primuz depicta
fuerint illas imagines ſemper retinent ⁊ ſi alias picturas ſuper pinxeris
vtraq̃ nulla ē ſic profecto anima pueri ē tanq̃ tabula raſa in qua nihil ē
depictum vt dixit philoſophus in li. de anima qnicquid depictum fuerit ſē
per ⁊ tenaciter perſeuerat. quid autem aliud in anima pueri vel adoleſcē
tis depingi poteſt q̃ habitus artis vel ſcientie ⁊ virtutis vel e contra mali
habitus vitiorum. ⁊ quintilianus de inſtitutione oratoria li. pmo nec lanaꝝ
colores quibus ſimplex ille candor mutatus ē elui poſſunt ⁊ hec ipſa ma-
gis pertinaciter herent que deteriora ſunt nam bona faciliter mutantur i
peius ex eo ꝙ proniores ad malum q̃ ad bonum ſumus ⁊ hieronym⁹ ad
letaz de inſtitutione filie rudis teſta diu ⁊ saporē retinet ⁊ odorem quo pri
mum imbuta eſt ⁊ horatius quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorez
teſta diu. ⁊ vaſa figuli anteq̃ in fornace decocta ſint vertibilia ad quamcū
que formam poſſunt faciliter tranſmutari ſed poſtquam fornax deco-
xerit nequaquam tranſmutari poſſunt ſic pueri ⁊ adoleſcentes humidi
ſunt. ſed poſt annum triceſimum ſiccitatez habent ⁊ firmati ſunt in ea for
ma operum quam in humida etate acceperunt difficillime in etate conſi-
ſtentie diuertuntur ab his quibus in tenera etate aſſueuere ⁊ longe diffici
lius in ſenio igitur omnis etas poſt triceſimum annum difficulter in mori
bus permutabilis eſt: Secundum exemplum ſcribitur a philoſopho dicē
te in primo magnorum moralium. ſi omnes ſiniſtram manuz ſicut deſterā
exercerent vtraque manus eſſet dextera in mouendo quia ſic ſini-
ſtram ſicut dexteram moueremus in operando quod dictum efficaciam
habet in teneris annis non enim validior eſt dextera q̃ ſiniſtra ſecunduz
naturam ſed ex vſu quia magis frequentamus dexteram q̃ ſiniſtraz ideo
potentius mouemus dexteram q̃ ſiniſtram quia natura corporis eam diſ
poſitionem ſequitur quam a teneris anniſ acquiſiuit ſicut patet per aliud
exēplū quod ponit iuſtinus libro vltimo ſic dicens cum gargaris regis ve
tuſtiſſimi nepos nomine habidis inter ceruos connutritus eſſet a ſue nati-
uitatis principijs poſtq̃ adoleuit ea velocitate currebat qua cerui curre-
re ſolent ⁊ herodotus li. iij. ego rē mirandā vidi ab indigenis edoctus oſ-
ſa eoꝝ q in acie ceciderant vt iacerēt fuſa vt ab initio diſticta fuerāt ſeorſū
erāt pſarū ſeorſū egyptioꝝ ſz pſarū capita adeo fragilia vt ſi velis ferirē ſo
lo calculo pforare poſſis egyptioꝝ aūt ita firma vt ea vix ictu lapidiſ elidaſ
cuius rei cām hāc illi reddebāt facile mihi pſuadētes ꝙ egyptij ſtatiz a pu
ericia radere capita incipiunt ⁊ os capitis ad ſolem redditur compactum
que eadem cauſa eſt non calueſcendi. nam ex omnibus hominibus pauciſ
ſimos egyptios caluos videmus. ⁊ ex hoc eſt ꝙ capita robuſta geſtunt hec

collecta ſunt ex herodoto: Tertium exemplum eſt plantarum ⁊ arbo//
rum que dum tenelle ſunt flectuntur faciliter. ⁊ ſi curue vel recte cre//
uerint ſic perſeuerant: ⁊ cum in durate fuerint eas rectas facere vel cur/
uas nequaꝗ̃ poteris. ⁊ ſi vim intuleris dirumpi eas neceſſe eſt de quo hie
ronymus ad demetriadem virginem nouellas adhuc ⁊ vix firme radicis
arbuſculas dum ad omnem ductum ſequaces ſunt in quamlibet partem
flecti facile: ē que natura plerumqꝫ curuate cito ad arbitriuꝫ collentis cor
riguntur hec ibi adhuc etiam videmus plantas ⁊ arbores tenellas ⁊ no/
uas ab ortu ſuo ad quemcunqꝫ locum tranſmutaueris concreſcunt ⁊ vi/
unt ſi autem in durate ⁊ remote ab ortu ſuo ⁊ tranſplantate fuerint are/
ſcunt ⁊ commoriuntur: Quartum exemplum eſt animalium canes eum
dn̄m ſequuntur amant ⁊ venerantur quem a teneris annis acceperunt.
ſimiliter gate eam domum nunꝗ̃ relinquunt quam a teneris annis habi/
tarunt ⁊ animalia que a teneris annis non domantur ſemper ſiueleſtria fe
rociaqꝫ exiſtunt. nam animalia ſua nā̄ ferociſſima ſi in teneris anniſ manu
hominis contractata fuerint: mitia ac domeſtica redduntur. nam teſte laer
tio heraclides ponticus nutriuit draconem qui tunc tenellus erat domeſti
cis actibus aſſueuit: ⁊ licet drago atrox atqꝫ ferax ſit ſua natura poſtꝗ̃ ado
leuit hic draco ſatis domeſticus erat nē̄i nocens ſimili modo animalia mā̄
ſueta ſi teneliiſ annis non aſſueſcunt domeſticas actibus fiunt ſilueſtria ⁊
atrociſſima ſimile dicendum videtur de homine. de quo plato. vj. de legibꝰ
in omnibus quippe viuentibus prima ipſa germina ſi apte ceperint ad na
ture ſue virtutem vim habent ſummam ad finem ſibi debitum imponen/
dum ſic puer ſi recte fuerint educatus diuiniſſimum mā̄ſuetiſſimumqꝫ ani
mal euadet ſi non bene ferociſſimum omnium que in terris naſcuntur a/
nimal redditur vnde legis lator operam debet dare in primis circa diſci//
plinam puerorum vt in omni ciuitate ad officia queqꝫ optimus vir eliga//
tur qui ꝗ̃ maxime pro viribus pueris educandis preponatur omnes igit̄
magiſtratus preter ſanatum ⁊ queſtores in apollinis templum profecti eli
gant ſinguli quem puerorum diſcipline prefecturum hec ibi plato ⁊ iuue/
nalis ſatyra. xiiij. ſerpente ciconia pullos nutrit ⁊ inuenta per deuia rura
lacerta illi eadem ſumptas querunt animalia pennis ⁊ ibidem iuuenalis
aquila leporem aut capream dat filijs ſuis in cibum quia ſic ipſa nutrita ē
hoc idem ciconia facit ⁊ lycurgus vir clariſſimus ac legis lator inſignis
ſucepit geminos ex eiſdem parentibus catulos quos non ſimilibus edu//
cauit moribus alterum coquine ⁊ ollis alterum venationibus poſtea
cum aliquando lacedemonij ad vnum conueniſſent locum hos catu//
los coram illis adducens cum ollam in medio leporemque coram
eis appoſuiſſet alter quidem in leporem: alter in ollam: magno

erupit impetu quod cum lacedemonij non dum intelligerent quam ob/
rem catulos oſtendiſſet dixit ad illos ambo hi catuli ex eiſdem parentibuſ
orti ſunt ſʒ a tenellis annis vnus in ollis alter in venationibus aſſueti ſūt
ſic ad ꝓficiendā virtutē vel artē diſciplina a teneris annis regritur: Qui/
tum exēplum eſt aſtrologoꝝ ꝗ futuros euētus vniuſcuiuſqȝ hois ⁊ quecū
qȝ ꝓſpera ⁊ aduerſa euētura ſint a natiuitate hois exordiūtur ⁊ in illa iac
ctant fundamēta ꝓgnoſticandi:cū qs exit ab vtero matris qd̕ ſignū oritur
cū eo ꝗ tūc naſcit̕.ſ.qs gradus ſigni aſcēdētis oriatur vt ꝟbi gratia qn̄ ego
exiui vterū matris mee oriebat̕ quartus decimus gradus ſigni ſagitarij id̄
ipſum pro aſcendēte hūani i natiuitate mea ⁊ nō ſolum ſignū aſcendēs:
ſʒ planetas ⁊ ſydera qualia ſint in natiuitate aſtrologi cōtēplantur ad pre
dicēdos euentus futuros in tota vita hois vl̕ exēpli gratia ſi in natiuitate
alicuius ſol exiſtit in quarta domo celi:gloriam inter hois ⁊ diuinitatis ſā/
ctitatē ſignificat mercurius in quinta parte celi poſitus ⁊ in domo ſaturni
iudicabit natū ſapiētiſſimum inter hoies caput draconis in altiſſimo loco
celi poſitū interrogationē dedeo ſignificat haly dicit ꝙ quicunqȝ habuerit
fortes dominatrices in nona ⁊ nulla eaꝝ aſpexerit dn̄ʒ aſcēdētis natuſ erit
vilipēſus ⁊ deiectus i ſua vita.ſʒ in morte nomē ⁊ honorē aſſequet̕:⁊ poſt
eius mortē ibitur ad eius ſepulcrū tāqȝ.ad venerationē ſāctitatis.⁊ lʒ plu
rima exēpla huiuſmodi adduci poſſint vt ꝓlixitatē fugiamus vnū tm̄ dicē
dum ē iuſtinus li.xxxvij.mitridates anno quo genitus ē ⁊ eo quo regnare
primū cepit ſtella cometes ꝑ vtrunqȝ tp̄s.lxx.diebus ita luxit vt celū oē cō
flagrare videret̕ nā ⁊ magnitudine ſui quartā partem celi occupauerat:⁊
fulgore ſuo ſolis nitorē vincēt: ⁊ cū orirec̕ occideretqȝ quatuor ſpatiū ora
rum ꝯſumebat deinde regno potito ſcythas i victos antea ꝗ alexādri ma/
gnitudinem cum tribus milibus deleuerant qui cyrum perſarum regem
cum ducentis milibus armatorum trucidauerant philippum macedonuʒ
regem fugauerant ingenti felicitate perdomuit deinde pontum cappado/
ciaʒ occupauit: inde bithymiam tranſcendit poſtmodum aſie dominus ⁊
iſte cometes magnus valde quia occupabat quartam partē aeris de quo
dicit philoſophus primo metheororum.ſtella cometes eſt exhalatio ignita
vt non ita cito exuratur: q̕ exhalatio eleuata a terra ⁊ ignita a ſpera ignis
quia talis exhalatio accenditur ab elemento ignis ſicut lignum ſiccum in
fornace ſic erat iſte cometes mithridatis.⁊ cum aer ſit longe maior elemē
to aque q̄ ē maior elemēto terre:ideo aer maior omnibus elementis p̄ter
ignē:⁊ iſte cometes erat ꝓ quarta pte aeris igit̕ diffuſe magnitudinis ex q̄
ſignificat̕ ingēs mithridatis impiū ⁊ cū talis cometes quatuor horis dura
ret.ſ.tā breui tpe ſignificauit talē mithridat̕ p̄ncipatū breui ēt tp̄e duratu
rū tn̄ oia hec diuina ꝓuidētia diſpēſant̕.omnes enim celi ⁊ ſydera fixa et

planete ⁊ comete dei ſunt inſtrumēta qbus hec exteriora bona oībuſ recte
ſapiētiſſimeqȝ diſpēſat. ſȝ nobiſ ſufficiat dixiſſe quātā vim ſydera ⁊ celeſtia
corpora habeant in natiuitate hoīs vt principiū vite ⁊ exordia naſcētium
filioꝝ recto regimine dirigamus: Sextū exēplū medicoꝝ hippocrates me
dicus inſignis claruit apud athenas fuit puus corpore pulchre forme grā
dis capitis: tardi motus: multe cogitationis tarde locutionis: cū qeſcebat
aſpiciebat terrā fuit modici cibi: tn̄ vixit annis. lxxxxv. de quo ꝯciliator diffe
rētia ꝑma hippocrates medicoꝝ eximius ⁊ primuſ ⁊ ſecūdū galienū alias
ſcias nō hūit cū nō dū fuiſſent īuēte hic hippocrates īuenit clyſteriū auis
ſimilitudine que piſciculoꝝ multitudine quos comederat dolēs roſtrū im
miſſit in mare ⁊ ſubmittēs deduxit in anū. hec ibi ꝯciliator. ⁊ haly in cō/
mēto in ꝑmo tegni hippocrates nature fuit excellētis ⁊ ſolertie maxie qḋ
ꝓduxit ipm ad hanc medicine excellētiā hec ibi fuit ergo hippocrates inge
nio mirificus ⁊ labores nō mediocres exhibuit ī ſtudēdo ⁊ a teneris anniſ
accuratiſſimꝰ oīqȝ ſolertia repletiſſimus voluptates deteſtabat. ⁊ diſcipu/
lis ſuis ardent̄ ꝑciebat vt ſilētiū inceſſuȝ māſuetudinē moreſqȝ ſeruarent
⁊ nō ſolū morbus ⁊ aī integritate ꝑſtantiſſimꝰ extitit: ſȝ tēperies vite ⁊ ci/
bi ⁊ potus moderamen illi nō defuerūt. qḋ diuturna eius vita ſatis oſtēdit
vixit. n. annis. lxxxxv. qui tantis laboribꝰ a teneris annis vir clariſſimꝰ eua
ſit vſqȝ ad hec tpa eternus ⁊ ī mortalis pp ſui noīs gloriā pſeuerat cuiꝰ vi
ri doctiſſimi in aphoriſmis ſuis hec ꝟba ſunt aſſueti aſſuetos ferre labores
⁊ ſi fuerint ībecilles ac ſenes īſuetis fortibꝰ ⁊ iuuenibꝰ facilius ferūt h̄ ibi
vbi galienꝰ in ꝯmēto mēbra. n. que ad laborē magis ſūt exercitatoria ipſa
ſibi ad illud qḋ ꝯſueuerūt in ſuetis ꝯfortiora. ⁊ minꝰ inde leſa qḋ expien/
tia pȝ ruſtici hoīes dū ſenes ſūt labores pferunt magnos ⁊ ardētes eſtus
⁊ in tēſa frigora ligonizando ⁊ colligēdo meſſem. ⁊ paſtores ſūmis frigori
bus affligunt̄ ſup aquā dormiēdo. qḋ iuuenes nobiles ac diuites nō ſoluȝ
ferre nequeūt. ſȝ ſi hos labores exercere vellēt: aut egrotarēt: aut morerēt̄
⁊ hoc ē qꝛ a teneris ānis nō ꝯſueuerūt ſȝ ruſtici a teneris ānis ī illiſ labori
bus adulti ſūt. ⁊ galienꝰ in li. de euchymia ⁊ cacochymia. i. de bono ⁊ malo
hūore ſic ait. ſi mihi credere volueriſ nullā cām hūti ad mētiēdum ꝓ eo ꝙ
multi viri inſignes ī libris mētiti ſunt narrabo ea que p lōgam expientiā ī
tota vita mea mihi cognita ſūt deū inuoco teſtē. ego quidē pfem hūi ī geo
metria ⁊ architectonica ⁊ rationali ⁊ arithmetica ⁊ aſtrologia ad ſūmum
ꝑuenientē. ⁊ ī iuſticia ⁊ bonitate ⁊ honeſtate admirabili ſicut fuit nullus
phorum hic igitur me infantē dietans abſqȝ egritudine cuſtodiuit hec ibi
fuit. n. galienus longeue vite vixit vſqȝ ad octogeſimū ſeptimuȝ annum. vt
ipſemet fatetur in eodem li. ⁊ quia pater eiꝰ ſapiens ſic galienus filiū ſapi
entē inſtituit. cuius nomē incorruptibile vſqȝ ad hanc etatem permanſit ⁊
eius illuſtris fama perſeuerat: Septimum exemplum eū theologie eſt. n:

chriſtiana fides ſancta ꝑfecta atqꝫ veriſſima.in quam gẽtes ⁊ iudei nõ cre
dunt q: ab exordijs vite ipſe gentes ⁊ iudei falſo deoꝝ cultu adoleuerunt
de quo plato.vij.de legibus oẽs.n.eas leges colunt ⁊ in nouare formidãt
in q̄bus educati ſunt.⁊ ph̄us.ij.metaphyſice quantã vero vim hẽat quod
ꝯſuetũ eſt leges oſtendũt ĩ quib⁹ fabularia ⁊ puerilia magis quidẽ valent
cognitione de eis ꝑꝑ ꝯſuetudinẽ ⁊ auerroys.ij.phyſicoꝝ cũ q̄ſ fuerit aſſue
tus credere ſermones falſos a puericia erit ꝯſuetudo illa cauſa ad negan/
dam v̄itatem manifeſtam. ⁊ iuuenalis ſatyra. xiiij.q̄dam ſortiti metuen/
tes ſabbata patrũ nil preter nubes ⁊ celi numẽ adorant:nec diſtare putãt
hũana carne ſuillam qua pater abſtinuit:⁊ greci ſapientiſſimi apud quos
philoſophia ſũma fuit ⁊ clariſſima litteraꝝ ſtudia viguerũt in falſos deoſ ⁊
idola crediderũt.quib⁹ tẽpla ⁊ aras ⁊ ſacrificia exhibuerũt ⁊ romani mo/
rum ⁊ ſapiẽ prudentie magnitudine cumulatiſſimi iouẽ totius ſceleris ar
tificẽ ⁊ iunonem apollinẽ martẽ mercuriũ bacchũ ꝓ dijs coluerunt ⁊ ma/
gnificis templis aris ingentibus celebri ſacrificio ⁊ ſumptu magno diuioſ
honores illis ĩpenderunt.⁊ ceſar vir ſtrenuiſſimus toti⁹ orbis domito ve/
neri totius libidinis artifici votũ vouit tẽplumqꝫ ꝯſtruxit.vñ hec dementia
tantoꝝ viroꝝ illuſtriũ:niſi ꝙ a teneris annis ſic aſſueuerũt ⁊ in hoc cultu
coadulti ſunt dicit.n.ph̄us.iij.politicoꝝ nihil magis placet q̄ꝫ illa opa q̄b⁹
ſumus ab infantia aſſueti.q̄ꝺ dictum ph̄i ſatis memorandũ eſt q: hec ẽ cõ/
cluſio maxima.ꝙ ſemꝑ amamus:veneramur delectamur ⁊ tenaciter tene
mus ea q̄bus in tenera etate aſſueuimus q̄ꝺ manifeſte experientia oſtẽdit
ecce poſt exitũ ab vtero infantes dum cunanť adeo in illo motu voluptan
tur ꝙ ob dormiunt ideo cune a nutricibus vel matribus natis filijs prepa
rantur ⁊ ſi plorauerint vigilantes propter motum in eis factum dũ vlnis
vel brachijs matrum agitantur quieſcunt a lacrimis ⁊ ſedatur eoꝝ meſti/
cia propter talem motũ vnde queſo hic motuſ tantam voluptatez aſſerere
poteſt vt lacrimas ſedet ⁊ merorem:⁊ in ſomnum vertat infantes veniant
ph̄i ⁊ medici:⁊ hanc cauſam voluptatis exponant albertus magnus ph̄uſ
clariſſimus ſic affirmat:ſic concludit ex eo eſt ꝙ dum infantes in vteriſ ma
trum geruntur:quaſi quadam cuna ꝯmouenť q: ergo infantes in tali mo
tu in vteris matruz naſcunť.ideo plurimum in ipſo motu oblectantur ob
quam rem ſalubre ſatis documentum eſt vt ab exordijs vite vnuſquiſqꝫ di
uinis atqꝫ ſacris rebus aſſueſcat ſic enim parentes poterunt filios ſuos ſã
ctos ⁊ integerrimos efficere:cum ab iuuente etate ipſi filij templis aris ſa
crificijs ⁊ diuinis cultibus inheſerint:ſimili modo credendum eſt ꝙ ſemꝑ
odimus contemnimus triſtamur ⁊ fugimus ea que in tenella etate nun/
q̄ꝫ vl̄i raro fecimus principio ergo omnium rerum diuinus cultus accurã/

te exhibendus eſt pueris: Octauum exemplum ex hiſtorijs ſumitur ⁊ re/
bus geſtis danielis primo ait rex nabuchadenazor aphanem prepoſito eu
nuchorum vt introducerēt de filijs iſdrael ⁊ de ſemine regio ⁊ tyranorū
pueros in quibus nulla eſſet macula decoros forma ⁊ eruditos omni ſapi
entia cautos ſcientia ⁊ doctos diſciplina ⁊ qui poſſent ſtare iu palatio re//
gis vt doceret eos litteras ⁊ linguā caldeorum ⁊ conſtituit eis rex anno/
nam per ſingulos dies de cibis ſuis ⁊ vino vnde bibebat ipſe ⁊ enutriti tri
bus annis poſtea ſtarent in conſpectu regis ⁊ diodorus libro tertio caldei
babyloniorum antiquiſſimi per omnem vitam philoſophantur peritiſſimi
aſtrologie habiti:multi diuinatione quadam futura predicebant.tum au/
gurijs tum ſacris tum alijs quibuſdam incantationibus ⁊ mala auertere
ab hominibus ⁊ bona afferre auguria in ſuper ⁊ ſomnia ⁊ prodigia inter/
pretari conſueuerunt eorum preterea que ad ſacra ſpeculanda pertinent
peritiſſimi.non quemadmodum greci horum omnes accipiunt doctrinaꝫ
nam pueri a patribus progeniem ſecuti eam addiſcūt philoſophiam oīuꝫ
aliarum rerum cura poſtpoſita .ecce doctrina a teneris anniſ accurate tra
dita ac perquiſita q̄ꝫ magnos profectus gignit ⁊ diodorus libro. ij. ſeoxis
rex egypti fuit quem vt ſtatim natus eſt pater eius egypti rex ſic edocuit
nato ſeoxi pater eius ex tota egypto omnibus qui tali die natiuitatis ſeo/
xis nati eſſent congregatis ſimul ſtatuit vt hi omnes cum ſuo filio ſeoxi e/
ducarentur eodem cibo victu veſtitu diſciplina moribus rebuſqꝫ omnibus
preſtantiſſime erudirentur.⁊ ſimul ſic adoleſcerent.exiſtimabat enim pa/
ter hoc pacto ſimul educatos amiciciores inuincē futuros. quibus omni/
bus ſimul cum filio liberalia ſtudia ⁊ preſtantiſſimam viuendi vitam adhi
beri iuſſit.non enim licebat alicui cibum ſumere priuſq̄ꝫ in curſu centum
octoginta ſtadia perfeciſſet quibus rebus euaſerunt omnes in viros cla/
ros ⁊ robuſto corpore ⁊ animo preſtanti poſtea ſeoxis adoleſcentulus miſ
ſus eſt in arabiam.⁊ cum eo ipſi qui ſimul connutriti fuerant ⁊ exercitus
validus ſic ergo profectus ſeoxis omnem eam gentem ſubegit que prius
libera erat deinde libiā accedens maiorē eius ptem ī dicionē ſuā redegit
poſtmodū patre eius mortuo ſeoxis rex egypti cōſtitutus eſt militaturus
cum omnibus illis cum quibus adoleuerat primum ethiopes qui ad meri
diem ſpectant aggreſſus victos acie tributum pendere compulit ebur au
rum ⁊ elephantorum dentes primus omnium longis nauibus vſus eſt
mare rubrum: ac omnes eius oras ſubdidit aſiam omnem pedeſtri ex/
ercitu deuicit:⁊ non ſolum prouincias expugnauit ab alexandro poſtmo//
dum ſubactas:ſed gentes quaſdam ad quas nunq̄ꝫ alexander venit. naꝫ
⁊ gangem tranſijt ⁊ vſqꝫ ad mare oceanum pagrauit.ſcytharum gentem

ad tanaim vſq3 fluuiū p trāſiīt deide colchoꝝ gēti originē tribuit. aſiā quo
q3 reliquā parere coegit cyclades inſulas maiori ex pte cepit: trāſcēdens
in europā oēm thraciā ptrāſijt. ſane rex iſte videt oēs q vnq3 regnaſſent tū
rebus bellicis tū erga deos munificētia añ iſſe: ita ad poſteros eius gloria
manauit. vt cū multis poſtea ſeculis iperiū egypti pſis tenētibus darius
xerxis pr vellet in menphi ſuā añ ſeoꝛis ſtatuā ponere princeps ſacerdotū
publice ꝯtradicēte ⁊ aſſerrente illū nō dū ſeoꝛis opa equaſſe hec pauca d
hoc viro clariſſimo ſubſtrinximus xenophon li. pmo pſarū leges nō paren
tū arbitrio filios educari ſed publico inſtituto voluerūt apud quos ē forū
qd liberū vocāt I quo regia ē ⁊ principū domus ē ēt aliud foꝝ pcul qd in
quatuoꝛ curias diſtribuit vnā pueri tenēt alterā ephebi: tertiā viri etate
maturi: quartā q p etatē hñt militie vacationē qbus oibus leges ſūt ⁊ lo
ca ⁊ exercitia attributa pueri p diē in ſuis curijs ꝯuiuūt ⁊ i ſcholis a magi
ſtris litteras diſcūt q eis pſunt maioꝛe pte diei. ⁊ ſi qs deliquerit aliqd vbo
aut ope penas luit id iudiciū apud pueros ſicut apud viros ꝓuectos i pu
niēdo: ⁊ pceteris tēperāciā illos docēt ⁊ mores coꝝ iſpiciūt ⁊ emēdant ⁊ do
ctrina ⁊ moꝛibus inſtruūt. nec cū matribus pueri comedūt nec diſcedere
l3 a loco doctrine ſine ꝯſenſu ſuperioꝝ. comedūt penes magiſtrū. nō vtū
tur vino nec ſumptuoſis cibis ⁊ addiſcūt iaculo vti ⁊ arcu ⁊ armati doꝛmi
unt exceptis his q vxores hñt ⁊ frigus ⁊ calorē pati aſſueſcūt ⁊ cetera que
ad rē militarē attinēt ꝯtinue exercēt ⁊ pactis. xxvj. annis cetui viroꝝ aggre
gant. ⁊ iterū xenophon cyrus rex pſarū curauit vt nūq3 milites niſi ſudo
re preuio prandiū ſumerēt aut cenā. id aūt venatione fiebat. aut alio exer
citij genere laborē ſane vtiliſſimū putabat ad valletudinē ⁊ robur ꝯfirmā
dū eo q aioſiores ſui milites i hoſtes fiebant quo exercitatiores. ⁊ herodo
tus li. primo p ſe ſuos filios educare ꝯſueuere nā a quinto eoꝝ anno inci
piētes vſq3 ad. xxx. annū tribus rebus inſtituūt eqtare arcu ſagittas excu
tere: ⁊ vera dicere iuſtinus li. ij. amazones vgines a puericia nō otio: nō la
nificio: ſed armis: ⁊ equis ⁊ venetionibꝰ exercitabant ⁊ māmillā dextram
amputabāt vt lanceā ꝯmodius mouere ⁊ agitare poſſent. que poſtea ſtre
nuiſſime mulieres fuere. ita q regiu3 ſine viris poſſiderēt ⁊ in hodiernu3
vſq3 diē imoꝛtali memoꝛia celebrant: veniā poſtmodū ad grecos plutarchꝰ
in vita theſei ſic de ipſo ſcribit cū apud pyrtheū educaret: cuſtodē ⁊ peda
gogū cōnidā quēdā noie habuiſſe vigebat aūt illis tpibus ꝯſuetudo vt qui
ex ephebis exceſſiſſent delati in delphos de conijs deo primicias darēt ac
ceſſit igit in delphos theſeus ⁊ anterioꝛē capitis partē abraſſit. hoc iō vt vl
las hoſtibus ad capiēdū anſas darēt tīdebant hoc ⁊ alexādrū illū mace
donē cū excogitaſſet ſuis ducibus iparaſſe ferūt vt macedonū barbas ar
raderēt qppe que i prelijs anſe ꝓmptiſſime foꝛēt. ab ineūte etate theſeu
ſub magiſtris dignis i arte militari exercitatus qualis poſtea fuerit eius

clara facinora oſtēdūt plutharchus i vita philomenis q fuit ſtrenuꝰ ipator
iter grecos q ab adoleſcētia ſua rei militaris ſtudio maxīe tenebat ꝛ eaꝝ
fuit auditor diſciplinaꝝ q̄ ad hoc ꝯducerēt vbi vo otiū ab armis eēt corpuſ
fatigabat aut venationibꝰ aut agricultura vt agile corpus pariter ꝛ robu/
ſtū fieret:ꝛ hiſtorias legere ꝛ ſtudioſus lectiōes d re militari pdiſcebat ita
circa iſta vſatus ē vt ſtrenuiſſimꝰ ꝛ clariſſimꝰ impator efficeret ꝛ lycurgus
vetuſtate pitia:ꝛ itegritate vir clariſſimus ꝛ legū lator iſignis ſic ſtatuit le
gibus.nulli licere filiū ꝓ voluītate educare.ſ3 oēs ſtati cū ſeptimū annū e
giſſent ſil cū alijs pueris exerceri qbus magiſtri dabant ꝛ canones iſtitu/
ti erant qbꝰ viuere illos oportebat.ꝛ ſeniores obſeruabāt illos:ꝛ ꝓ vt diſ/
poſiti erāt pueri ſic artes illis dabant emiſſo aūt duodecio āno pallio vno
vtebant tm̄ nec balnea nec vnguēta illis erāt ꝛ in thoris ex arūdiue ꝯſtitu
tis cubebāt ꝛ añ triceſimū annū i foꝝ nō veniebant de quo plutarchus in
vita lycurgi ſtatuit.n.lycurgus legibꝰ ſuis apud lacedemonios pueros in
agro nutriri.nec i foꝝ nec in vrbē venire quouſq triceſimū annū ꝯpleuiſ/
ſent ꝛ añ hāc etatē delicias lectulos:ēpulas.ꝛ ornatū veſtiū ꝛ oē genꝰ de/
licate vite ceteraſqz huius ſeculi illecebras ꝓhibuit.ꝛ ſolon lacedemonijs:
ꝛ minos cretēſibus dederūt has leges qbus iuuenes ſic veniūt laboribuſ
nō mō ad patiētiā corporis.ſ3 ad ꝯtinentiā aī quos foris ex vrbē educan/
dos ſtatutū erat exerceri i venationibus:currere ſaltare eſurire ſitire alge
re eſtuare:vt ſic militie accōmodotiſſimi eēnt aſſerebāt.n.delitijs emolliri
aīos ſ3 laboribus viriles fieri:ꝛ valerius li.vj.lacedemonij libros argolici
poete exportari iuſſerūt ex vrbe qꝛ parꝝ pudicie habebāt noluerūt liberoꝝ
ſuoꝝ aīos ea doctrina ībui ne plus nocerēt moribuſ q̄ꝫ ꝓdeſſent igenijs. iu
ſtinus li.vij.philippus rex macedonū cū puer thebis eēt obſes triēnio pri
ma puericie rudimēta accepit ibi q res bone indolis cremētū fuit ꝛ alexā
der philippi p̄dicti ſucceſſor a p̄re philippo pitis magiſtris traditus ē eru/
diendus nō ſolū moribus ꝛ doctrina ſ3 armis ꝛ re militari ꝛ iuuēculꝰ mi/
litie aſſuetus ē.iuſtinus li.xxxvij.mithridates adhuc puerulus ſic ꝯſueuit
nullo cohoptus tecto curſu ꝛ labore exercitare corpꝰ ꝛ diuerſis regionibꝰ
montiū pnoctabat h ibi ſ3 q̄lis fuerit eius clara facinora oñdunt l3 i felici/
ter geſta obſtitit tm̄ tot diebus tam igenti impio.ſ.romanis principibꝰ plu/
tarchus i vita pyrchi filios oēs pyrhus manu ꝓmptos ac bello feroces
ſtati a puericia enutriuit plutarchus i vita annibalis.ſ3 exrenoꝝ ducibus
nemo ē quē oēs greci latiniqz ſcriptores magis extollāt q̄ꝫ hanulcarē anni
nibalis patrē cognomēto barchā.veꝝ ſine dubio p̄ſtātem i re militari vt in
illa qſqz etate poterat pitiſſimus in hiſpaniā miſſus annibalē pueꝝ ſecum
duxit ꝛ poſt multos dices p̄dicto hanulcare patre annibalis mortuo ſuceſ
at eius gener haſdrubal q nō multo tpe poſt mortē hanulcaris i hiſpaniā
acceſſitꝛ annibalem duxit vt ſic antea puer annibal viuēte patre ceperat

bellicis artibus erudiri. ſic ēt tūc robuſtioꝛ etate ꝑiculis laboꝛibꝰ: ac oībuſ
officijs militaribus aſſueſceret oīa. n. q̄ magno duci futuro expetenda eē vi
debant abūde annibali aderāt. qppe erat eius ꝯſiliū ad egregia facinoꝛa
ꝓmptū: nulla ꝑicula nulla incōmoda coꝛpoꝛis q̄ ceteros remouere ſolent
⁊ a rebus gerēdis abducere inuictū viꝝ tenebāt: vigilare feſtinare: cuncta
obire q̄ aut ſtrenuo milite aut egregio iꝑatoꝛē digna videbant his artibꝰ
annibal ſub haſdrubale ꝑ trienniū meruit. ⁊ poſt haſdrubalis moꝛtē iꝑa
toꝛ creatꝰ eſt ſex ⁊ viginti annos hñs cū iꝑatoꝛ ē ab exercitu declaratus ⁊
nouē annoꝝ fuiſſe ꝯſtat cū eū pr̄ i hiſpaniā duxit: ⁊ ab eo tp̄e vſq; ad interi
tū haſdrubalis auctoꝛe polybio ſeptē ⁊ decē nūciant anni: ⁊ liuiꝰ i tertia d̄
cade de annibale dicit plurimū audacie ad ꝑicula capeſſenda plurimū ꝯſi
lij inter ipſa ꝑicula: nullo laboꝛe coꝛpꝰ fatigari aut aīus vinci poterat. calo
ris ⁊ frigoꝛis patiētia par cibi potuſq; deſiderio nāli nō voluptate modꝰ fi
nitus. vigiliaꝝ ⁊ ſōni nec die nec nocte diſcriminata tp̄a id qđ gerēdis re
bus ſuꝑ eēt qeti dat eaq; neq; molli ſtrato neq; ſilentio accerſita multi ſeſ
pe militari ſagulo optū humi iacentē iter cuſtodiaſ ſtationeſq; militū ꝯſpe
xerūt primꝰ p̄lia in ibat: vltimus ꝯſerto p̄lio exibat ⁊ qđ magnū ē nūq; ige
niū idē ad diuerſiſſimas res ⁊ vniuerſis militibꝰ cariſſimꝰ: neq; militeſ alio
duce plus ꝯfidere aut audere valebāt ſ; has īgentes v̄tutes magna vitia
ꝓſeq̄bant ī hūana crudelitas: ꝑfidia pluſq; punica: nihil veri: nihil ſancti:
nullus dei metꝰ: nullū iuſiurādū: nulla religio cū indole v̄tutū ac vitioꝝ tri
ennio ſub haſdrubale iꝑatoꝛe militauit. ſic annibal aſſuetꝰ ī tenera etate
ſic poſtmodū fuit. ⁊ iā romani iꝑij fere victoꝛ fuit hec oīa de militari di
ſciplina dicta ſūt oꝫ ad ſapientes viros tranſeamꝰ q̄ magna ſcīa claruerūt
⁊ p̄mo a pythagoꝛa ſumamus initiū laertius li. viij. d̄ pythagoꝛa ſic ſcribit
cū aūt eēt iuuenis ac diſcēdi ſtudioſiſſimꝰ patriā liquens cūctiſ fere barba
ris greciſq; myſterijs iniciatꝰ ē deīq; egyptū petijt atq; apđ caldeos ꝯgreſ
ſus deide apud cretā vnaa cū epimenide deſcendit ī ideū antrū in egypto
quoq; adita īgreſſus ibiq; ī arcanis edoctus ē ⁊ iuſtinꝰ li. xx. pythagoꝛas p̄
mo ī egyptū deinde babyloniā ad ꝑdiſcendū ſydeꝝ motꝰ ꝓfectus ſūmam
ſapiaꝫ ꝯſecutꝰ inde regreſſus cretā ⁊ lacedemoniā ad cognoſcendū mino
is ⁊ lycurgi leges ea tēpeſtate inclytas qbꝰ inſtructꝰ crotonā venit valeriꝰ
li. viij. c. vij. pythagoꝛas ꝑfectiſſimū opus ſapie a iuuenta ꝑitus ⁊ oīs hōeſta
tis ꝑcipiēde cupiditatē īgreſſus nihil. n. qđ ad vltimū ſui ꝑuētuꝝ ē ſintē nō
⁊ mature ⁊ celerit̄ icepit egyptū petijt vbi litt eras gētes eiꝰ aſſuefacus p̄
teriti eui ſacerdotū ꝯmētarios ſcrutatus inumerabiliū ſeculoꝝ obſeruatio
nes cognouit ide ad pſas ꝓfectus magoꝝ ex actiſſime ꝓdentie ſe foꝛman
dū tradidit a qbꝰ ſydeꝝ motus curſuſq; ſtellaꝝ ⁊ vniuſcuiuſq; rei ꝓprieta
tē ⁊ effectū benigniſſime demoſtratū docili aīo ſūpſit. cretā deide ⁊ lacede
moniā nauigauit. nō ḡ hic pythagoꝛas ſine laboꝛe magno ⁊ ſine viſu tenet

etatis ſic clariſſim⁹ factus ē poſt pythagorā de platone dicam⁹ laerti⁹ li.i.
pr̄ platōis ipm̄ filiū erudiendū tradidit ſocrati adhuc puulū:deide mortuo
ſocrate cratilo heracliti ⁊ hermogini parmenidis phiā tuēti aurē accōmo
dauit.deinde cū eēt annoꝝ duo de trigita vt ait hermodoruſ megara ſe ad
euclidē cū alijs ſocraticis ꝯtulit hinc cyrenē ꝓfectus theodoꝝ mathemati
cū audiuit atqꝫ inde i italiā ad pythagoreos ph lolaū atqꝫ eurythiū ꝓceſ/
ſit ab his ſe i egyptū ad ꝓphetas ſacerdoteſqꝫ recepit regreſſus vo athēaſ
i academia morabaꝛ.⁊ valerius li.viij. plato aūt pr̄iam athenas p̄ceptorē
ſocratē ſortitus:⁊ locū ⁊ hoiem doctrine fertiliſſimū igenij quoqꝫ diuina i
ſtructus abūdantia cū oium iā mortaliū ſapiētiſſim⁹ hēretur:eo qdez vſqꝫ
vt ſi ipſe iuppiter e celo deſcendiſſet:nec elegātiore:nec beatiore facundia
vſurus videreꝛ egyptū pagrauit dum a ſacerdotib⁹ ei⁹ gētis geometrie mł
tiplices nnmeros celeſtiū obſeruationū rationē pcepit quoqꝫ tpe a ſtudio
ſis iuuenib⁹ certati athene platonē doctorē q̄rentib⁹ petebanꝛ ip̄e nili flu/
minis i explicabiles ripas vaſtiſſimoſqꝫ capos effuſaz barbariē ⁊ flexuoſoſ
foſſaꝝ ambitus egyptioꝝ ſenū diſcipulus luſtrabat quo minus miror i ita/
liā trāſgreſſuz vt ab arehita tarentino:thymeo ⁊ arione ⁊ chete locris py/
thagore p̄cepta ⁊ inſtituta accipēt tāta.n.vis tanta copia litteraꝝ. vndiqꝫ
colligē da erat.vt iuincē p totū orbē diſpgi ⁊ dilatari poſſet h ibi valeri⁹pla
to ingeniū diuinū hūiſſe ⁊ magiſtrū ſocratē hūiſſe dr̄:⁊ locū athenas vr/
bē inſignē:⁊ ſtudijs florentē hūit:⁊ in egypto didicit geometriā ⁊ aſtrolo/
giā.⁊ ſtudioſiſſimi iuuenes veniebāt athenas ad audiēdū platonē p̄cepto
rē ⁊ dicit in explicabiles ripas q² nemo ſcire potuit vn̄ originē traheret ni
lus:⁊ vaſtiſſimos cāpos egyptioꝝ adijt ⁊ effuſam barbariē ſparſos q² p il/
lā vaſtā regionē habitāt ſparſim barbari flexuoſos foſſaꝝ ambitus: tortuo
ſas foſſaꝝ circuitiōes egyptus foſſaꝝ plena:ē ⁊ niſi foſſas freq̄ntes hēret
ꝙ ſingulis annis nilus i vndat regio illa hitari nō poſſet.op⁹ ē vt foſſe ſint
q̄ nili aquā accipiāt erat ibi plato egyptioꝝ ſacerdotū q ſenes erāt diſcipu
lus luſtrabat:circuibat ⁊ in veſtigabat ſic ergo plato ad h loca venit cā ad
diſcēdi ⁊ poſtea in italiā tarentū venit ad diſcipulos pythagore vt pytha/
goreas iſtructiōes diſceret:⁊ plutarchus i vita ariſtotelis de ipſo ait prima
etate i macedonia educat⁹ ibi adoleſcere cepit ⁊ athenas miſſus ē ſtudioꝝ
cā ⁊ platoni p id tp̄s academiā mira diſcipuloꝝ celebritate incolēti i phia
adheſit i decio octauo etatis anno fuiſſe phibeꝛ cū platonē primū audire
cepit eius diſcipulus.xx.annis pſeuerauit auditor erat i eo acrimonia ige/
nij ſūma nec ſane minor aut vigilātia aut ſedilitas h ibi ecce viri iſti ab ieū
te etate ſtudere cepunt magno cū labore ſic aſſueſcete a puericia docebat
plato q ſic ſcribit i primo de legib⁹ aſſero qdē eos q p̄ſtātiores viri i aliquo
euaſuri ſūt ab ineūte ſtati puericia opari id ip̄m tā ludēdo q̄ ſtudendo in
ſingulis ipſis ꝯueniētibus meditari h ibi plutarch⁹in vita demoſthenis ad

oratoriā vo facultatē p hūc modū applicuiſſe aiūz demoſthenes tradiē ca liſtrato oratore cām orapi acturo pmagna erat hoīum expectatio tū pp ora toris famā tūc maxie florentē:tū pp iudicū rei p id tps ſatis vulgate cum itaqꝫ magiſtri ꝛ pedagogi aſſore ſtatuiſſent poſtulauit dmoſthenes a peda gogo ſuo vt vna ſecū duceret ille hūs cū publicis miniſtris q iudicia apie bant familiaritatē locū obtinuit.in quo puer clā collocat⁹ ſedens audiuit cūqꝫ illa die caliſtrat⁹ egregie oraſſet magnāqꝫ pbuiſſꝫ admirationē ſni glo riā ei⁹ demoſthenes adamauit vt puta quē videbat magna hoīuꝫ multitu dine comitante iter ingētes applauſus magnis cū laudib⁹ domū reduci. quare omiſſis ceteris diſciplinis ad hāc dicēdi artē pdiſcendā ſe ꝯtulit ꝛ cū ſplenis morbū haberet ex ꝯſilio medicoꝝ lōgiſſimiſ curſib⁹ vti ꝯſueuit ꝛ ſic recupauit valitudinē itaqꝫ cū certaminib⁹ intēdiſſet ceteros velocitate currēdi ſuparet:ꝛ ab init o populū alloquēs turbas ſtrepitūqꝫ ꝯcionū fer re nō poterat:ſpnebaſ qꝫ ab auditorib⁹ ꝙ ei⁹ oratio ꝯfuſa circuitionib⁹ ꝛ ſu pfluis argumētis elaborata videbaſ.voce pterea ꝛ lingua laborabat ob q̄ nō mediocriter turbabaſ oratio nec mens ei⁹ itelligi poterat.ꝛ ita ꝑfecto deſpatus pluries plurieſqꝫ ad orādū rediret ꝛ ſemp ꝯfuſus abſcederet tā dē ſubterraneū locū q vſqꝫ ad noſtrā extat etatē ſibi edificauit in quē p di es ſingulos deſcēdens geſtū ac motū corpis fingebat vocēqꝫ exercitabat ſepe ēt duos vł tres mēſes ꝯtinue domi icluſus nō ceſſabat ꝛ valeri⁹ li.viij .c.vij.demoſthenes cui⁹ ꝯmemorato noīe maxie eloqntie ꝯſumatio audiē tis aīo oboriſ cū inter initia iuuēte artis quā affectabat primā litterā dice re nō poſſet:oris ſui vitiū tāto ſtudio expugnauit:vt ea a nullo expreſſi⁹ re ferreſ dinde pp nimiā exilitatē acerbā auditu vocē ſuā exercitatōe ꝯtinua ad matuꝝ ꝛ gratū aurib⁹ ſonū pduxit lateris ēt infirmitate defectū quas corporis hitus vires negauerat a labore mutuat⁹ ē multos.n.vſus vno im petu ſpūs ꝯplectebaſ eoſqꝫ aduerſa loca celeri gradu ſcandēs ꝓnūciabat ac vadoſis littorib⁹ inſiſtēs dclamationes fluctuū fragorib⁹ obluctātibus edebat vt ad fremit⁹ ꝯcitaꝝ ꝯcionū patiētia duratis aurib⁹ i actionib⁹ vte reſ ferſ quoqꝫ ore iſertis calculis multū ac diu loq ſolit⁹ quo vacuū ꝓmpti us eēt ꝛ ſoluti⁹ pliatus ē cū reꝝ nā ꝛ qdē victor abijt.malignitatē ei⁹ ptina ciſimo aī robore ſupando.itaqꝫ alter dmoſthenē mꝛ alteꝝ induſtria enixa ē h ibi valerius mirādū hoc dmoſthenis exēplum ſi ei⁹ ipedimēta nālia ad artē oratoriā ꝯſequēdā dignoſcere voluerim⁹ erat.n.balbutiēs ꝛ maxime .R.litterā q̄ ē pricipiū huius noīs rhetorica exprimere nō poterat.ſꝫ aſſi dua exercitatiōe ita os ſuū ꝯpoſuit:vt lingua ei⁹ diſta efficereſ hēbat vocē muliebrē ꝛ exilē ita ꝙ diſſona audiētibus eēt ita poſtmodū induſtria vocē correxit vt ſuauis ꝛ dulcis audireſ ꝛ cū valitudinarius eēt pectore ꝛ ſple ne i ꝓnūciando poſtmodū ita exercuit ꝙ vno ſpū.i.anāqꝫ anhelitū duceret multos vſus diceret: Quartus defectus erat cū ſtrepitū aurib⁹ ꝯcepiſſet a

recitatiōe abducebat̄. ſꝫ ita muſſitantibꝰ fluctibus aſſuetꝰ ē orare: vt poſtea
nihil formidaret ſtrepitꝰ hoīum: Quītus vefectus ī ipſo erat. qꝛ corpus in
eptū motibus ⁊ geſtibꝰ hēbat: ⁊ dicit plutarchuſ v bi ē vocē aut currendo
ſcandēdo iter ꝓnūciādū exercuit domiqꝫ magnū ſpeclm hēbat ad qđ ſe ip
ſuꝫ vidēs geſtꝰ formaret h ibi ſꝫ audiamus qs poſtmodū fuerit demoſthe/
nes fuit. n ſua tēpeſtate orator magnus ceteros egregios oratores excedēſ
dū ipe oraturus eēt tota grecia ꝯmoueri videbat̄ tāqꝫ reſonātē melodiā e
loquētie eēnt audituri: ⁊ ſicut cicero apud latinos: ſic demoſthenes apud
grecos. iō ad ciceronē trāſeamꝰ iā ſatis de dmoſthene diximus plutarchuſ
ī vita ciceronis de ipo ſic ait cicero grandis erat ꝯ valetudinarius ob ſto/
machi debilitatē ⁊ nō niſi qđā cibariola ſumebat tñ ſe tradēs ludis ⁊ gym
naſioꝝ magiſtris corpus ad robur valetudineqꝫ redegit vocē ēt q ſibi priꝰ
aſpior fuerat ad dulcedinē ornatāqꝫ emēdauit: ⁊ vt pmū diſcēdi p etatē ca
pax fuit litteraꝝ ſtudijs icubuit ⁊ athenas ſe ꝯferēs oēs dicēdi magiſtroſ q
p id tpſ athenis erant diligētiſſime audiuit: ſecqꝫ apđ illos exercuit: nec his
ꝯtētus in aſiā ⁊ rhodū nauigauit vt clariſſimos rhetores q ī his locis erāt
ꝯuenirēt p tot ille viros tā lōga itinera tā varias regiones tāto exercitio tā
ta cura tantis laboribꝰ eloqntiā ꝓſecutꝰ ⁊ tñ ſibi ipſi interdū nō ſufficere
ī hac arte fatet̄: ⁊ teſte plutarcho cicero adhuc puer libellos quoſdā vſibꝰ
edidit ⁊ fuit eius ſtudiū pma etate ad carmē poetaſqꝫ ardētius creſcētibuſ
mox annis ſolutā orationē vt putv ampliorē ⁊ diſcretiorē ⁊ nē ſue magis ꝯ
ſentaneā adamauit nā de ipſo cicerone pauciſſimi vł nulli vſus hñt. ⁊ ſi q
repti ſūt ſatis ſūt iepti: iō legit̄ eiꝰ vſus talis ofortunatā nataꝫ me ꝯſule ro
mā pꝫ ergo ciceronē id ꝓſecutū cui magis diſponebat̄. ⁊ a teneris annis
magno cū labore. ⁊ de ouidio legimꝰ ꝙ orōnē ſolutā ꝯponere tētabat: ⁊ ēt
ſe iuito nā magiſtra clauſulas ſepiſſime vſu finiebat. iō ipſe ait quatto triſti
um ſcribere conabat vba ſoluta modis ſpōte ſua carmē nūeros veniebat
ad aptos: ⁊ qđ tētabā dicere vſus erat. ſufficiat ergo d iſtis pitiſſimis viris
dixiſſe. nā oēs ī ſcribere ſatis ꝓlixū atqꝫ diffuſum opꝰ eēt. ſꝫ qcūqꝫ pitiſſimi
nō niſi a teneris annis maguis cū laboribꝰ extiterūt ſꝫ nec nobis ꝑtermit
tēdi ſūt romani q mox ⁊ rei militaris ī toto orbe ſūmi artifices hiti ſūt d q
bus plutarchꝰ ī vita romuli fuit ſtudijs liberalibꝰ intētꝰ romulꝰ nō otio nō
inertia ſꝫ ī negotijs ⁊ labore tolerādo ſe exercuit ſiſtere feras: curſare ī la/
trones pda onuſtos ipetū facere fures cape ab iniqꝫ oppſſis iiurias ꝓpul/
ſare: ⁊ diuini cultꝰ ⁊ cerimoniaꝝ ac vaticini obſeruātiſſimꝰ: his rebꝰ magnū
ſe et ſuū nomē effecit ſic eiꝰ egregia facinora oñdūt romā primꝰ ꝯdidit: au
xit ⁊ hitatoribꝰ repleuit ⁊ de oībus opibꝰ eiꝰ ſatis dignis vnū ſcribere ſuffi
ciat plutarchus ī vita eiꝰ romulus ī ꝓlio ꝯ veientes ꝓpria manu ſupra ſep
tē millia hoīum pemit ⁊ poſtmodū qbꝰ moribꝰ romani filios iſtruxerit ſic
ſcribit valerius li. ij. c. i. loquēs de iſtitutis antiqs. ſenectuti iuuētus ita cu/

mulatū ⁊ circūſpectū honorē reedebat tāq̄ maiores natu adoloſcētū cō‑
munes pr̄es eēnt. quo circa iuuenes ſenatꝰ die vtiq̄ aliquē ex patribꝰ ꝯſcri
ptis aut ꝓpinquū aut paternū amicū ad curiā ꝺducebāt affixiq̄ valuis ex
pectabāt donec reducēdi officio ēt ūgerēt qua q̄dē volūtaria ſtatiōe ⁊ cor
pora ⁊ aīos ad publica officia ſuſtinēda ī pigre roborabāt breuiq̄ ꝓceſſu
reꝝ ī lucē ꝟtutū ſuaꝝ verecūda laboris meditatiōe ipſi doctiores erāt iuita
ti ad cenā diligēter q̄rebant q nā eni ꝯuiuio eēnt īterfecturi. ne ſeniorīſ ad
uentū diſcubitu p̄currerēt ſublataq̄ mēſa ꝑores ꝯſurgere: ⁊ abiī paciebāt
ex q̄bus apparet cene q̄ tp̄e quoꝝ pco ⁊ q̄ modeſto ſmone bis p̄ſentibꝰ ſo
liti ſūt vti dicit valeriꝰ q̄ iuuenes romani ī venerādis ſenibꝰ diligētes erāt
qꝛ ſenes ſic īſtruebāt. et iteꝝ valeriꝰ maiores natu ī ꝯuiuijs ad tibias egre
gia ſupioꝝ opa carmine ꝯprehēſa pāgebāt quo ad ea imitāda iuuenū ꝟtu
tē alacriorē redderēt. quid hoc ſplē‑didꝰ q̄d ēt vtilius certamine pubertaſ
canis ſuū honorē reddebat ꝺfuncta viriū curſu etas īgrediētes actuoſam
vitā fauoris nutrimētis ꝓſequebaē. quas athenas: quā ſcholā q̄ alienige
na ſtudia huic domeſtice diſcipline p̄tulerīz: inde oriebanē camilli. ſcipiōeſ
fabritij marcelli: fabij ac ne ſingula ipīj noſtri luia ſiī p currēdo ſim lōgior:
inde inq̄ celi clariſſima ps diui fluxerūt ceſares h ibi ⁊ plutarchꝰ ī vita ca
tonis. cato. xvij. annos natus meruit p̄ria ſtipēdia artis militaris: ⁊ pluria
vulnera accepit ī corpore ſuo: ⁊ admodū adoleſcēs ſub fabio maxio q tarē
ti militauit ⁊ q̄m eloq̄ntia plurimū poterat demoſthenes romanꝰ dicebaē
tenuem cenā hirtā veſtē: Plebeiā domū hēbat ob q̄ꝺ vniuerſa ciuitas in
catonē verſa vehemēter admirabaē ⁊ vita eiꝰ ita ſapia ꝟtute ⁊ re militari a
teneris annis claruit q̄ ī ꝓuecta etate mirāda geſſit facinora e q̄buſ p pau
ca breuiſſime dicamꝰ ī hiſpania. cccc. oppida cepit ⁊ ex captiuis rebꝰ hoſti
um nihil ad eū ꝑuenit: ⁊ oīum vrbiū muros q̄ intra bethyn amnē ſūt a ca
tone vno die ſolo equatos fuiſſe polybius auctor ē quaꝝ vrbiū plurias ⁊
multitudine ⁊ militibꝰ munitiſſimas fuiſſe ꝯſtat ⁊ cū ipſe ī hiſpania ꝯſul fa
ctus eēt prudētia ⁊ manu oēſ añiſſe iudicatꝰ ē. ⁊ doctrie filij ip̄e fuit auctor
ip̄e leges docuit: ipſe exercēdi corpis magiſter: nō mō iaccolādi: tractandi:
arma eq̄tādi ſꝫ ēt pugno dimicādi: ⁊ calorē: ⁊ frigus tolerandi ac rapidos
gurgites ⁊ aſprimos fluuios ītrādi artes īſtruxit ꝯ nō minꝰ pudicicia q̄ ar
mis filiū īſtruxit: ⁊ cato corā filio ſic loq̄baē: ſic ſe hēbat ac corā veſtalibꝰ ꝟ
ginibus ageret: ⁊ poſt huiꝰ catōis mortē pluribꝰ diebꝰ elapſis alter cato iu
nior ī ſurrexit q ſub auūculo ſuo educatꝰ q liuiꝰ druſus dictꝰ fuit ⁊ eloq̄n
tia ⁊ ſapia p̄ſtantiſſimꝰ ⁊ priceps vrbis appellatꝰ ē. iſte cato iunior nec fuit
catone ſeniore ī aliquo īferior a iuuētute hic cato iunior corpꝰ aſſueſecit to
lerare calores ⁊ niues: nihil iuuenīles: nihil ꝯptū hūit ſemp detecto capite
ī ceſſit: ⁊ ſmo eiꝰ rectꝰ ⁊ plenꝰ ⁊ nullā mulierē agnouit: p̄ter vxorē: poſtmo
dū ſtrenuꝰ miles ita amilitibꝰ ī veneratiōe hitus ē vt milites ſternerēt ve
ſtes p ea loca p q̄ tranſiturꝰ erat: manuſq̄ eiꝰ oſculabanē ⁊ plutarchꝰ invi

ta pauli ciuili ſic de ipſo ait. nõ ea ſecut⁹ q̃ cetera iuuẽtus ſolet: ſʒ ṽtutibuſ
⁊ militarib⁹ exercitijſ icubuit ⁊ plutarchu⁹ i vita ſcipiõis cornelius ſcipio iã
inde a puericia cũ eximie indolis ⁊ ſũme ṽtutis ſpecimẽ p̃ ſe ferret ſub au
ſpicio pr̃is cepit diſciplinis militarib⁹ erudiri: ductus ẽ i caſtra i initio ſecũ
di belli punici. xvij. annũ agẽs: eqtãdo vigilãdo: oẽs act⁹ militares exerce
dẽdo: ⁊ i ꝓuecta etate ſtrenuus miles iter alia egregia facinora vicit anni
balez ⁊ carthaginẽ ſubegit ⁊ iã ꝑditã ac fere deuictã ad annibale recupa/
uit romã ⁊ plutarchus i vita ceſaris ſic ſcribit ceſar vnũ qḋq̄ȝ diſcrimẽ au
debat i bello: ⁊ ad oẽ laboꝝ genus ifatigat⁹ magna ṽo i tolerãdis ſup̃ cor/
poris vires laborib⁹ patiẽtia cũctos ſtupore ꝯficiebat erat. n. corpis hitudi
ne macilẽtus candid⁹: ⁊ mollis frequẽti capitis dolore vexat⁹ ꝯmitiali mor
bo plerũq̄ȝ obnoxi⁹ nõ molliciei o ccaſionẽ ex ipſa fecit egritudie, quiaꝝ ex
militia egritudini remediũ ꝯpauit idomitis nãq̄ȝ viaꝝ difficultatib⁹ victus
ꝑcitate aſſiduis vigilijs: ⁊ duriſſimis laborib⁹ aduerſus morbũ dimicacãs
inuictũ ac i ſupabile tutat⁹ ẽ corp⁹ plurios ſõnos vehiculo ac lectica ducer̃
ſolitus tãta aũt celeritate itinera pficiebat: vt cũ primũ roma exceſſit octa/
uo aduſq̄ȝ rhodũ die ꝑuenerit. h̄ de ceſare ⁊ romanis collegim⁹ ⁊ ꝺ oĩbus
q̃ diximus ſubcire pſtriſim⁹ ne ꝓlixus ſcribẽdi rit⁹ fatigaret. tñ apte cogno
uimus ꝙ vſus i tenera etate ꝯcret⁹ viros illuſtres parit. ſi ṽtutũ labor ac p
ſeuerãs bñ opandi exercitatio acceſſerit. nẽo ꝓfecto: nẽo vir clarus effect⁹
ẽ niſi magno cũ labore: curis igẽtibus eſtuãti ſudore ab exordijs vite ṽtu/
tes vł artes cepit opari. ſi aũt ſecus q̃nq̄ȝ fuerit: hoc qdẽ ſup̃ hũanas vireſ
⁊ diuinũ opus ac dei ꝯſiliũ ẽ: qꝺ nequaq̄ȝ pſcrutari poterit hoĩs ibecillitaſ
nõ. n. i hoc libro quid agat circa pfectionẽ hoĩs diuia clemẽtia ꝑquiſiuim⁹
ſʒ ſolũ qꝺ valeat hũanus vigor ꝺſcribere ac diffinire ꝓfeſſi ſum⁹: Nonuʒ
exẽplũ ꝑmo geneſis capitulo ſic ſcribit i pricipio crauit de⁹ celũ ⁊ terrã ⁊
p celũ ẽt ſub itelligim⁹ angelos eẽ creatos: q nʒ boni erãt quo ad ṽtutẽ bõi
opis nʒ mali qr nõ dũ peccauerãt: ſʒ poſtq̄ȝ plurimi ex ipſis i ſue creatiõis
ꝑncipio bñ egerũt ſẽp boni ⁊ beati i eternũ pſeuerãt. ſʒ aliq ex ipſiſ lʒ pau
ciores q peccauerũt i eternũ mali nũq̄ȝ penitere pñt ſilr̃ ꝑmi parẽtes ino/
cẽtes ⁊ mũdi ſiñ labe adeo puriſſimi creati ſũt ſʒ poſt q̄ȝ peccauerãt facta ẽ
nã hũana corruptibilis. immũda ⁊ ꝓna malis ſi aũt firmi ſteiſſẽt ipi ꝑmi
ꝑntes diuinis mãdatis imortalis pura inocẽs pſeueraſſʒ hũa ſpẽs. que in
ꝑncipio ſue creatiõis q̃ſi q̃dã puella i ſua puericia cũ ꝑmũ iſecta ẽ ꝑmorũ
ꝑntũ ſcelerib⁹ qcqd mali illo tũc accepit vſq̄ȝ i mortẽ. i. vſq̄ȝ i finẽ ſeculi re/
tinebit. ſic ğ pluſ potuit ꝑmũ peccatũ nãm hũanã corrũpẽdo q̄ȝ poſtmodũ
oĩa ⁊ fere inumera ⁊ grauiſſima peccata q̃ ſecuta ſũt ex quo q̄ȝtũ poſſit vni
uſcuiuſq̄ȝ rei ꝑncipiũ manifeſtũ ẽ. ſic ꝑma vniuſcuiuſq̄ȝ hoĩs etas qcqd la/
bis ⁊ ſceleris ꝯcepit vſq̄ȝ ad mortẽ ꝑtinaciter retinebit oĩs ğ hũa vita pen
det ab eo qꝺ i teneris annis accepit: Decimũ ⁊ vltum exẽplũ diuinũ ẽ i
nouo teſtamẽto deſcriptũ dñs nr̃ ieſus xp̃us ab initio ſue creatiõis accepit

i oīa totius pfectiōis plenitudinē.nūq̃ xp̄us hūit actualē exiſtētiā niſi in v
bo ⁊ nūq̃ decuit chriſtū eē pfectū niſi i v̄bo fuit ḡ aīa xp̄i ita tūc ſicut nūc
pfectiſſima ⁊ v̄go maria ab vtero m̄ris ſancta ⁊ imaculata fuit ⁊ ioānes ba
ptiſta ab vtero m̄ris ſp̄ū ſanto replet⁹ ē:⁊ poſt mortē xp̄i dn̄i nr̄i voluit oīpo
tēs deus apl̄os ſuos ptāte ſapīa ⁊ bonitate replere vt fūdatores p̄mi chri/
ſtianā religionē mirifice ⁊ pſtantiſſime edificarēt.talis.n.futura erat dei ec
cleſia quale ei⁹ fuiſſet initiū.ſic vita hoīs ſi a p̄ncipio iſignita fuerit morib⁹
⁊ doctrina poſtmodū ſancta ⁊ imaculata ꝯſiſtet oīs ḡ vita hoīs ſancta vel
ſceleſta a teneris annis naſcit̄.ꝯſeruat̄ ⁊ pſeuerat ⁊ quales ſūt hoīes: ta
les domos:tales vrbes:talē totū orbē terraꝝ futuꝝ eē certiſſima v̄tute ꝯclu
dimus igr̄ oē bonū a tenera etate depēde: legere ḡ hūc librū ⁊ opib⁹ imita
ri ſanctū ⁊ diuinū opus ē q2 ex eo toti⁹ orbis terraꝝ bōa naſcūt̄ ⁊ ſufficiat
tm̄ dixiſſe ⁊ finē iponam⁹ rogātes dn̄m nr̄m ieſū xp̄m quē i fine hui⁹ opis
ꝯduximus vt p ſuam ſanctam miſericordiam ꝯcedat oībus vt ex his docu
mētis in hac mortali vita bn̄ ope̾antes poſtmodū celeſte regnū poſſideant
p infinita ſecula ſeculoꝝ Amen.

Lucas Ripa

Hunc(mihi ſi credes) lector ſtudioſe libellum
  Verſabis culta ſedulus vſq̃ manu
Eſt equidem gemmis fuluo ⁊ pretioſior auro
  Pendere ſi monitus ⁊ documenta velis
Namq̃ pater natos ⁊ auus nutrire nepotes
  Hoc viſo certa cum ratione poteſt
Hinc pius ille ſuis ſuccurrere diſcet amicis
  Hinc patrie nullam ferre pigebit opem
Munere pro tanto tranum quas nobile grates
  Pontifici ſoluet terra latina tuo
Quicquid enim veterum pulchri monumenta virorum
  Tradunt:in paruum contulit ille globum

Explicit liber dn̄i petri tranenſis de regimine filioꝝ quomodo ingenuis
moribus educandi ſunt Impreſſum farrarie per magiſtrum laurentium
de valentia Anno domini.M.cccc.lxxxxvj.die ſeptimo octubris Finis.